E. Lewerenz

Komünist Enternasyonalde Faşizmin Tahlili

SOL
YAYINLARI

E. LEWERENZ ● KOMÜNİST ENTERNASYONALDE FAŞİZMİN TAHLİLİ

KOMÜNİST ENTERNASYONALDE FAŞİZMİN TAHLİLİ

E. LEWERENZ

İKİNCİ BASKI

KOMÜNİST ENTERNASYONALDE FAŞİZMİN TAHLİLİ

KOMÜNİST ENTERNASYONALİN VII. KONGRESİ ÖN HAZIRLIKLARI VE ÇALIŞMALARI SIRASINDA FAŞİZMİN NİTELİĞİNİN VE İŞLEVİNİN SERGİLENMESİ (1933-1935)

ELFRİEDE LEWERENZ

ÇEVİREN
YALÇIN DOĞAN

Elfriede Lewerenz'in *Die Analyse des Faschismus durch die Kommunistische Internationale. — Die Aufdeckung von Wesen und Funktion des Faschismus während der Vorbereitung und Durchführung des VII. Kongresses der Kommunistischen Internationale (1933-1935)*, Dietz Verlag, Berlin 1975, adlı yapıtını, Almanca aslından Yalçın Doğan dilimize çevirmiş, ve kitap, *Komünist Enternasyonalde Faşizmin Tahlili — Komünist Enternasyonalin VII. Kongresi Ön Hazırlıkları ve Çalışmaları Sırasında Faşizmin Niteliğinin ve İşlevinin Sergilenmesi (1933-1935)*, adı ile, *Sol Yayınları* tarafından, Aralık 1979 (Birinci Baskı: Mart 1978) tarihinde, Ankara'da, *İlkyaz Basımevi*'nde dizdirilip bastırılmıştır.

İÇİNDEKİLER

7 Önsöz, *Elfriede Lewerenz*

15 Komünist Enternasyonal Yürütme Kurulu XIII. Oturumunun, Komünist Enternasyonalde Faşizm Tahlilindeki Yeri

15 I. Yürütme Kurulunun XIII. Oturumunda Faşizmin Sınıfsal Niteliğinin Faşizm Tahlilinde Ana Sorun Olarak Belirlenmesi

39 II. Komünist Enternasyonalde Faşizme Bağlı Diğer Sorunların Aydınlatılması

63 Komünist Enternasyonalin VII. Kongre Hazırlıkları Sırasında Faşizm Tahlilinin Olgunlaştırılması Amacıyla 1933-1935 Sınıf Savaşımlarından Çıkarılan Bazı Dersler

63 I. 1933-1935 Sınıf Savaşımlarından Edinilen Pratik Deneyimler ve Bunların Faşizmin Tahlili Açısından Önemi

63 1. Leipzig'deki Reichstag Yangını Davası

73 2. 1934 Yılında Fransa ve Avusturya'da Sınıf Savaşımları

90 3. Almanya'da Faşist Diktatörlüğün Pratiği Üzerine

106 II. Komünist Enternasyonalin Yetkili Organlarında 1934-1935 Sınıf Savaşımlarının Teorik Değerlendirilmesi

144 Komünist Enternasyonalin VII. Kongresinde Faşizmin Tahlili ve Bunun Güncel Önemi

144 I. Faşizmin Niteliği ve İşlevinin Çok Yönlü Belirlenmesi

144 1. Uluslararası Güç Dengesinin Değerlendirilmesi ve Sosyalizm ile Emperyalizm Arasındaki Sınıf Çatışmalarında Faşizmin İşlevinin Belirlenmesi

152 2. Faşizmin Niteliğinin Daha Ayrıntılı Değerlendirilmesi

178 3. Faşizmin İdeolojisi Üzerine

188 II. Komünist Enternasyonalde Faşizmin Tahlilinin Güncel Anlamı ve Onun Burjuva Tarih Yazını Tarafından Tahrif Edilişi

207 *Adlar Dizini*

ÖNSÖZ

1917 yılında Rusya'da büyük sosyalist Ekim Devriminin zaferiyle birlikte, insanlık tarihinde ilk kez kapitalist sömürü düzeni ortadan kaldırılmış, bunun yerine, işçi ve köylünün iktidarı, proletarya diktatörlüğü kurulmuştur. Böylece dünya tarihinde yeni bir çağ açılmıştır, kapitalizmden sosyalizme ve komünizme geçiş çağı.

Daha Birinci Dünya Savaşı sırasında başlayan kapitalizmin genel bunalımı, dünyanın ilk sosyalist devletinin kurulmasıyla tamamen açığa çıkmıştır. Bundan sonra kapitalizm, tarihsel inisiyatifini yitirmiş, tersine, savunmaya geçmiştir. 1917 yılından bu yana sosyalizmle bağ kurmuş barışçı ve ilerici güçler ile bunların karşısında savaştan ya-

na emperyalist gericiler arasındaki çatışma olarak ortaya çıkan sınıf savaşımının bütün görüngüleri ve sonuçları ancak bu tarihsel temel üzerinde anlaşılabilir.

Dünya çapındaki sınıf savaşımları, 1919 yılında Lenin tarafından yaratılan Komünist Enternasyonalde dile getirilmiştir. Komünist Enternasyonal, başından beri kapitalizmden sosyalizme geçiş çağının bütün toplumsal güçleri karşı karşıya bıraktığı yeni ve çok yönlü sorunlarla uğraşmıştır. Bu sorunlara doğru bir yanıt getiren, yalnızca en ilerici sınıf olan uluslararası devrimci işçi sınıfı olmuştur. Bugün övünerek saptıyoruz ki, "Komintern, temel sorunlara, iki dünya savaşı arasında dünya çapındaki toplumsal gelişmenin merkezinde beliren sorunlara, doğru yanıtlar vermiştir."[1] Komünist Enternasyonal, uluslararası işçi hareketini yeni bir dünya yaratan marksist-leninist düşünceyle bağdaştırmayı, bu düşünceyle bağlantı kurmayı ve komünist partileri marksist-leninist kitle partilerine dönüştürmeyi ana görevi bilmiştir. Marksist-leninist partiler, işçi sınıfının tarihsel görevini, kapitalizmi çökerterek proletarya diktatörlüğü kurma görevini gerçekleştirmekle yükümlüdürler. Komünist Enternasyonal, dünyadaki sınıf savaşımlarını, halkların emperyalizme, faşizme, savaşa ve sömürgeciliğe karşı yürüttükleri kurtuluş savaşlarını yönetmiştir. Gerek Sovyetler Birliği'nde sosyalizmin kuruluşu sırasındaki deneyimlerini, gerek kapitalist ülkelerdeki kitlelerin devrimci deneyimlerini sürekli olarak genelleştirmiştir. Kominternin, yeni dönemde beliren sınıf savaşımlarının temel sorunlarına verdiği yanıtlar, komünist partilerin strateji ve taktiklerinde teorik gelişmelere yalnızca katkıda bulunmakla kalmamış, aynı zamanda, "bütün dünyada toplumsal ilerlemeyi ve yeni bir top-

[1] B. Ponomarjov, "Komünizmin Tarihinde En Şanlı Günlerden. Komünist Enternasyonalin Kuruluşunun 50. Yılı İçin", *Probleme des Friedens und des Sozialismus*, 1969, n° 2, s. 153.

lum için, sosyalizm için, halklar arasında yeni ilişkiler kurmak için emperyalizme karşı savaşan güçlerin yararına olan temel değişiklikleri kolaylaştırmıştır."[2] Komünist Enternasyonalin çalışmaları, yeryüzündeki devrimci gelişmeleri özellikle etkilemiş ve olağanüstü katkısı sonucunda dünya komünist hareketi "zamanının en kapsamlı, en etkin ve en örgütlü politik gücüne"[3] dönüşmüştür. Komünist Enternasyonalin marksist-leninist düşünce hazinesi ve somut savaşım deneyimleri eskiden olduğu gibi, günümüzün komünist partilerince de, önlerinde bulunan görevlerin aşılmasında önemli bir güç kaynağı oluşturmaktadır. Komünist Enternasyonalin deneyimleri ve orada yaratılan gelenekler, anti-emperyalist savaşımın örgütlenmesinde zengin ve özendirici nitelikler taşımaktadır.

1969 yılında Moskova'da toplanan komünist ve işçi partileri uluslararası danışma toplantısında, Brejnev, emperyalizmi, "insanlığı özgürlüğe, barışa ve demokrasiye mutlaka ulaştıracak tarihsel hareketin temel engelini oluşturan toplumsal bir sistem"[4] olarak belirtmiştir. Emperyalizmin niteliğinin ve tarihteki yerinin bilinmesi Lenin'in emperyalizm teorisi ve tahlilinden sonra bilimsel komünizmin ana öğelerinden birini oluşturmuştur. "Bununla birlikte anti-emperyalist savaşın somut bir programının hazırlanması için emperyalizmin niteliğinin ve karakterinin doğru olarak bilinmesi yetmez" diyen Brejnev, sözlerini şöyle sürdürüyordu: "Böyle bir programın hazırlanmasında, sermaye dünyasının yeni görüngüleri, derinleşen sorunları dikkatle incelemelidir."[5]

Lenin'in emperyalizm teorisinin yaratıcı bir biçimde

[2] Aynı yapıt.

[3] *Die Kommunistische Internationale. Kurzer Historischer Abriss*, Berlin 1970, s. 635.

[4] *Internationale Beratung der kommunistischen und Arbeiterparteien*, Moskova 1969, Berlin, 1969, s. 176.

[5] Aynı yapıt.

uygulanışına olağanüstü bir örnek gösterilmek istendiğinde, bu, kuşkusuz, Kominternde faşizmin tahliline ilişkin olan örnektir. Komintern açıkça tanıtlamıştır ki, emperyalizmin içeriğinde varolan "her çizgide gericilik"[6] eğilimi, faşist diktatörlüğün kuruluşunda en çarpıcı ifadesini bulmuştur. Emperyalizmin insanlık düşmanı niteliğini, tekelci devlet kapitalizminin belirli bir egemenlik biçimi olan faşizm açıkça ortaya koymaktadır. Bundan dolayı da, Komünist Enternasyonalin faşizmin sınıfsal niteliğinin gözler önüne serilmesiyle, anti-faşist savaşımla sağladığı kazançlar sonsuzdur.

Faşizmin özünün ve işlevinin, Kominternin en önemli aşaması olan tarihsel VII. Kongrenin hazırlıkları ve çalışmaları sırasındaki tanımlanma sürecini anlatmak ve böylece Komünist Enternasyonalin tarihinin araştırılmasına ve tanıtılmasına, elde edilen derslerden ve deneyimlerden yararlanılmasına katkıda bulunmak elimizdeki çalışmanın amacını oluşturmaktadır.

Bu sorunların tümü, günümüz sınıf savaşımlarında da önemi sürekli olarak artan bir rol oynamaktadır. Komintern tarihi, marksist-leninistler ile çeşitli görünümdeki anti-komünistler arasında sürekli olarak, günümüzün temel sorunları konusundaki bütün ayrıntıların tartışıldığı alan olacaktır. Komünist Enternasyonalin uluslararası işçi hareketinin devrimci savaşına ilişkin strateji ve taktiğin geliştirilmesinde üstesinden geldiği sayısız görevler arasında, faşizmin tahlili ve faşizme karşı savaşımda başarıya ulaşma yöntemleri özel bir yer tutar. Burada asıl olan, Komintern saflarında, leninist emperyalizm teorisinin benimsenmesi ve uygulanması, emperyalizmin özünün daha derinden tanınması, ve onun kapitalizmin genel bunalımı koşullarındaki somut biçimlerinin kavranması-

[6] V. İ. Lenin, *Emperyalizm, Kapitalizmin En Yüksek Aşaması*, Sol Yayınları, Ankara 1978, s. 134.

dır. Bu tanıma ve kavrama süreci, elbette ki, Lenin'in devrim teorisi ile bu teorinin kavranması ve geliştirilmesi ile birbirinden kopmaz bir biçimde bağlıdır.

Elinizdeki çalışmada, 1933-1935 dönemi ele alınmıştır. Bunun nedeni, Almanya'da faşist diktatörlüğün kuruluşu ile birlikte faşizm tartışmasının yeni bir aşamaya varmasıdır. Faşizmin bir dünya tehlikesine dönüştüğü bu dönemde, Sovyetler Birliği'ne karşı emperyalist bir savaş tehlikesi de hızla artıyordu. Komünist Enternasyonal bir dizi yeni sorunlarla karşı karşıyaydı. 1933 Kasım ve Aralık aylarında Komünist Enternasyonalin Yürütme Komitesinin XIII. Oturumunda, Komünist Enternasyonalin Alman faşizmi ile olan ilk deneyimlerinden sonra, faşizm, "malî-sermayenin (finans-kapitalin) en gerici, en şoven ve en emperyalist unsurlarının açık terörcü diktatörlüğü"[7] olarak değerlendirilmişti. Burada, bu oturumdan yola çıkılarak Komünist Enternasyonalin faşizmin niteliği ile ilgili ayrıntılı çalışmaları ortaya konacak. Bu çalışmalar, sınıf savaşımının tüm ana sorunlarının eleştirici ve yaratıcı bir biçimde incelenmesinde ifadesini bulmuştur. Ancak, hemen belirtmek gerekir ki, faşizmle savaşırken geliştirilmiş olan strateji ve taktikleri ayrıntılarıyla ortaya koymak, bu kitabın çerçevesi dışındadır. Burada ele alınacak konular, strateji ve taktiğin faşizmin derinlemesine incelenmesindeki rolü veya faşizmin tahlili ile nasıl geliştirilebildikleri olacaktır.

Bunun anlamı, Kominternin bu kitapta ele alınan dönemden önce faşizmin tahliline ilişkin çalışmalarda bulunmuş olduğudur. Faşizmin ortaya çıkışı ile birlikte, Komünist Enternasyonal, faşizm olgusuyla çok yakından ilgilenmeye başlamış ve faşizm sürdükçe de bu yöndeki incelemeleri sürekli olarak geliştirmiştir.[8]

[7] *KEYK (Komünist Enternasyonal Yürütme Kurulu) XIII. Oturumu, Aralık 1933*, "Savlar ve Kararlar", Moskova-Leningrad 1934, s. 5.

Komünist Enternasyonal, kuruluşundan kısa bir süre sonra faşizmle karşı karşıya gelmiştir. Birinci Dünya Savaşının hemen ertesinde faşist eğilimler belirmeye başlamış ve 1922 yılının sonbaharında ilk kez İtalya'da iktidara gelmeyi başarmıştır. Devrimci sınıf savaşımlarının tam ortasında bulunan Komünist Enternasyonal, daha başlangıçtan itibaren, faşizmi, burjuvazinin bir aracı olarak emperyalist tehlike biçiminde değerlendirmiş ve tanımlamıştı. Burjuvazi, içinde bulunduğu koşullardan hareketle, kendisine "özel bir hassa ordusu" yaratmıştı. "Hassa ordusu, özellikle proletaryanın devrimci çalışmalarını ortadan kaldırmaya ve onun kendi koşullarını düzeltmek amacına yönelik girişimlerini her seferinde daha zorba baskılarla sindirmeye hizmet edecekti."[9] Komünist Enternasyonalin 1922'de toplanan IV. Kongresi, faşizmin özünün sözde küçük-burjuva olduğunu ileri süren görüşleri reddediyor ve faşizmi, burjuvazinin yalnızca işçi sınıfına yönelmiş bir hareketi değil, aynı zamanda "burjuva demokrasisinin temel kurallarına yönelmiş bir iktidar aracı"[10] olarak vurguluyordu. Faşizmin ortaya çıkmasında toplumsal ve iktisadî temel olarak, emperyalist ilişkiler sisteminden yola çıkan Komünist Enternasyonal, yeni çağda sınıf çatışmalarıyla ilgili somut koşulları da dikkate alarak, daha başlangıçta, faşizmin İtalya'ya özgü bir durum olmadığını, tersine, şu ya da bu biçimde, tüm emperyalist ülkelerle ilgili bir tehlike olduğunu açıklamıştı. Daha başlangıçta faşizmin sınıfsal özünün ve faşizme karşı savaşım olanaklarının, tartışmaların esasını oluşturması, Komünist Enternasyonal için karekteristiktir ve bu onun tarihsel hizmetidir. 1923 Haziranında Komünist

[8] Bkz: E. Lewin, "Komünist Enternasyonalde Faşizmin Tahlili (1922-1933)", *Beiträge zur Geschichte der Arbeiterbewegung*, 1970, n° 1, s. 44-59.

[9] *Komünist Enternasyonal IV. Kongre Bülteni*, n° 32, 9 Aralık 1928, s. 11.

[10] *Thesen und Resolutionen des IV. Kongresses der Kommunistischen Internationale*, Hamburg 1923, s. 11.

Enternasyonal Yürütme Kurulu genişletilmiş III. Oturumu, 1924'te Komünist Enternasyonalin V. Kongresi, 1928'de VI. Kongresi, Yürütme Kurulunun XI. ve XII. Oturumlarıyla XIII. Oturumu ve VII. Kongre hazırlıklarıyla buralarda ortaya konan çalışmalar ve alınan kararlar, faşizmin çok yönlü tahlilinde önem taşımaktadır. Bu süreçler boyunca, Komünist Enternasyonal, faşizmin özüne inmede ve onun sınıfsal niteliğini açıkça göstermekte her seferinde önemli başarılar kazanmıştır.

Faşizm konusunun işlenmesinde, klasik yapıtlardan yola çıkılmış ve özellikle Lenin'in çalışmaları üzerinde durularak, onun emperyalizm teorisi ile diğer temel yapıtları ve Komünist Enternasyonaldeki faaliyetleri değerlendirilmiştir. Komünist Enternasyonalin basılı belgeleri ve malzemeleri ile ona bağlı basın, çalışmanın ana kaynaklarını oluşturmuştur. Yürütme Kurulunun XIII. Oturumunu gözönüne sermek için protokolden, broşürlerden ya da basında yayınlanmış rapor ve konuşmalardan yararlanılmıştır. VII. Kongre tarafından yapılan faşizm tahlilinin değerlendirilmesi, aynı biçimde, Kongrenin belgelerinin incelenmesine dayanmaktadır. Önemli kaynaklar ve özellikle VII. Kongrenin hazırlık komisyonlarında faşizmin değerlendirilmesi ile ilgili teorik tartışmalar hakkındaki kaynaklar, Sovyetler Birliği Komünist Partisi Merkez Komitesine bağlı Marksizm-Leninizm Enstitüsü Parti Merkez Arşivinden ve Almanya Sosyalist Birlik Partisi Merkez Komitesine bağlı Marksizm-Leninizm Enstitüsü Parti Merkez Arşivinden sağlanmıştır. Bu çalışmada ayrıca Georgi Dimitrov, Ernst Thälmann, Maurice Thorez, Wilhelm Pieck, Walter Ulbricht ve Clara Zetkin gibi uluslararası işçi hareketinin önde gelen liderlerinin konuşmaları ve yazılarından yararlanılmıştır. *Alman İşçi Hareketi Tarihi*'nin 3, 4 ve 5. ciltleri ayrıntılı olarak değerlendirilmiştir. Komünist Enternasyonal tarihine yak-

laşımda bulunurken yol gösterici olarak kullanılan çalışmalar arasında, Sovyet tarihçilerinin yazıları, bunlar içinde özellikle 1969'da Komünist Enternasyonalin kuruluşunun ellinci yılı nedeniyle Moskova'daki Marksizm-Leninizm Enstitüsü tarafından yayınlanan ve 1970 yılında Almanca baskısı yapılan *Komünist Enternasyonal Tarihi* yer almaktadır.[11] Demokratik Alman Cumhuriyeti tarihçilerinin Komünist Enternasyonal tarihinin çeşitli bölümlerine ve yönlerine ilişkin çalışmaları da, bu kitabın hazırlanmasında önemli bir kaynak olmuştur. Özellikle Siegfried Vietzke tarafından ortaya konan çalışma son derece değerlidir.[12] Vietzke, Alman Komünist Partisinin aynı dönemdeki strateji ve taktiğinin gelişme süreçlerini incelemiş ve kaynaklara bağlı kalarak birçok sorunun teorik derinliğine inmiştir. Böylece demokrasi ve Komünist Enternasyonal tarafından leninist devrim teorisinin kavranması için verilecek savaşımın ele alınışı ile ilgili birçok kolaylık sağlamıştır.

Bu çalışma için teşviklerini esirgemeyen ve değerli eleştirilerini sunan hocalarım Prof. Dr. Horst Schumacher ile Dr. Gerhard Meisel'e teşekkür ederim. Moskova'daki araştırmalarım sırasında sürekli desteğini esirgemeyen Dr. K. K. Şirinya'ya özel olarak şükranlarımı sunarım.

Kendisiyle yaptığım konuşmalar sırasında isteklendirici ve ilginç noktalara değinen Sepp Schwab yoldaşa ayrıca teşekkür ederim.

Bilimsel belgelerin hazırlanmasında desteğini gördüğüm Helga Geisler'e teşekkür ediyorum.

Eylül 1974

ELFRİEDE LEWERENZ

[11] *Die Kommunistische Internationale. Kurzer historischer Abriss.*

[12] Bkz: S. Vietzke, *Die KPD auf dem Wege zur Brüsseler Konferenz*, Berlin 1966.

BİR

KOMÜNİST ENTERNASYONAL YÜRÜTME KURULU XIII. OTURUMUNUN, KOMÜNİST ENTERNASYONALDE FAŞİZM TAHLİLİNDEKİ YERİ

I. YÜRÜTME KURULUNUN XIII. OTURUMUNDA FAŞİZMİN SINIFSAL NİTELİĞİNİN FAŞİZM TAHLİLİNDE ANA SORUN OLARAK BELİRLENMESİ

1920'lerin sonları ve 1930'ların başlarında uluslararası sınıf savaşımında karmaşık bir durum doğmuştu. 1929 dünya ekonomik bunalımı, kapitalist ekonomileri amansız bir biçimde sarsmış, emekçi halkın çalışma ve yaşam koşullarını yıkıcı yönde etkileyerek, kapitalist sisteme karşı giderek artan bir hoşnutsuzluğa neden olmuştu. Temelinde kapitalizmin genel bunalımını barındıran ve aynı zamanda bunu derinleştiren dünya ekonomik bunalımı, kapitalist sistemin kararsızlığını çarpıcı bir biçimde dile getiriyordu.

Buna karşılık, aynı yıllarda Sovyetler Birliği'nde sosyalizmin kuruluşu yönünde büyük bir atılım yer almak-

taydı. Sovyet insanının, yeni toplum düzeninin kuruluşundaki her başarısı nesnel olarak uluslararası güç dengesinin barış ve sosyalizmden yana güçler yararına değişmesine katkıda bulunmaktaydı. Bu uluslararası gelişmeye karşı koymak ve kapitalist sistemi, akla gelebilecek tüm araçlarla dengeye getirebilmek, gerici emperyalist güçlerin hedefiydi. Bu güçler, 1933 Ocağında Almanya'da faşist diktatörlüğün kurulması sonucu demokrasinin ortadan kaldırılması ve iç ve dış politikada kaba güce yönelik keskin dönüşümle bunalımdan çıkış yolu buldukları inancındaydılar.

Özetlenen gelişmelere uygun olarak, 28 Kasım - 12 Aralık 1933 tarihleri arasında Moskova'da yapılan Komünist Enternasyonalin Yürütme Kurulu XIII. Oturumu gündeminde —Wilhelm Pieck'in açış konuşmasında vurguladığı biçimiyle— "proleter sınıf savaşımının olağanüstü önemli sorunları; faşizme ve emperyalist savaşa karşı savaşım sorunları"[1] yer almaktaydı. Sovyet delegesi D. S. Manuilski "dünya komünist hareketinin ana görevlerinin belirlenmesi"[2] amacıyla faşist Hitler diktatörlüğünün kuruluşuna yol açan olayların esaslı bir değerlendirmeden geçirilmesini istedi.

Almanya'daki olaylar ortaya pek çok yeni soru çıkarmış, Komünist Enternasyonal bunları yanıtlamaya yönelmiştir. Oturuma katılanların hiçbiri, Hitler'in iktidara gelişini, İtalyan faşizminin bir başka örneği olarak yorumlamadı. Değişik konuşmacılar, farklı tarihsel durumlardan yola çıkarak, Alman ve İtalyan faşizmi arasındaki farklılığı vurguladılar. İtalyan faşizmi, savaş sonrasının devrimci bunalımdan kapitalizmin göreli bir durulma dev-

[1] *XIII. Plenum İkki. Stenografiçeskiy otçyot* ("KEYK XIII. Oturumu. Stenografik Rapor"), Moskova 1934, s. 2.

[2] *KEYK (Komünist Enternasyonal Yürütme Kurulu) XIII. Oturumu. Aralık 1933*, D. Manuilski, "Devrim Bunalımları, Faşizm ve Savaş," XIII. Oturuma sunulan rapor, Moskova-Leningrad 1934, s. 3.

resine geçişi sırasında iktidara gelmişti. Buna karşılık, Alman faşizminin önünde kapitalizmin, Almanya'da ve diğer ülkelerde faşizm perspektiflerini etkileyebilecek bir durulma aşaması yoktu.[3]

Bu değerlendirmede, Komintern, kapitalizmin genel bunalım çağındaki gelişmesine ilişkin bilgilere dayanmaktaydı. 1928'de VI. Kongrede, Komünist Enternasyonal, kapitalizmin genel bunalımı ile ilgili olarak çok geniş bir tahlilde bulunmuş ve kapitalist sistemin tarihsel olarak çöküş dönemine girdiğini belirlemişti. Kapitalizmin içinde bulunduğu nesnel durumun değerlendirilmesi, Komünist Enternasyonalin strateji ve taktiğinin geliştirilmesi için zorunlu bir önkoşuldu. Kapitalizmin dünya çapında ortaya çıkan bunalımı, kapitalist sistemin genel bunalım koşullarında sistemin dengesizliği ile ilgili VI. Kongredeki değerlendirmeyi onaylamaktaydı. Genel bunalım, kitlelerin yaşam koşullarını alabildiğine bozmuş, kapitalist sisteme yönelik hoşnutsuzluğu giderek artırmıştı. Bu durum, önemli ölçüde, keskinleşen sınıf savaşımında ifadesini bulmuş, hoşnutsuzluk, devrimci işçi sınıfı yanında, kentlerde yaşayan orta katmanlar ile köylülüğün büyük bölümünü de sarmıştı.[4]

Komintern, komünist partileri tekrar tekrar uyarmış, burjuvazinin o günlerdeki durumunun ve bunalıma karşı alabileceği önlemlerin inceden inceye tahlil edilmesini ve bu önlemlerin düşmanın umutsuz çırpınışları olarak değerlendirilmemesini istemiştir.[5] Buna karşın,

[3] Bkz: *KEYK XIII. Oturumu, Aralık 1933.* O. Kuzinen, "Faşizm, Savaş Tehlikesi ve Komünist Partilerin Görevleri". XIII. Oturuma sunulan rapor, Moskova-Leningrad 1934, s. 41.

[4] Bkz. E. Varga, *Die Grosse Krise und ihre politischen Folgen. Wirtschaft und Politik 1928-1934,* Moskova-Leningrad 1934, s. 15. vd. — H. Matern, *Deutschland in der Periode der Weltwirtschaftskrise 1929 bis 1933. Der Kampf der KPD um die Aktionseinheit der Arbeiterklasse gegen die Gefahr des Faschismus und des Krieges,* Berlin 1956. — *Der Grosse Oktober und der Weltweite revolutionäre Prozess,* Berlin 1969, s. 115.

kendi kararlarında ve bölümlerinin aldığı kararlarda, o zamanlar devrimci gelişme temposunun belli ölçüde abartıldığı ve sınıf düşmanının güçleriyle, onun iktidarda kalabilme olanaklarının gene belli ölçüde küçük görüldüğü göze çarpmaktadır.[6] Georgi Dimitrov'un da, 1934'te geriye yönelik olarak yaptığı değerlendirmede belirttiği gibi birçok komünist, bunun, "burjuvazinin son bunalımı olduğu, onun, dünya çapındaki bunalımından bir çıkış yolu bulamayacağı ve bu bunalımın ne olursa olsun proletarya devrimiyle sona ermesi gerektiği"[7] görüşündeydi. Bu düşünceler belli gerçeklere dayanmaktaydı. Milyonlarca insan, dünyadaki ekonomik bunalımın yıkıcı etkisi sonucu, kapitalizmin "örgütlenmiş olduğu" yanılgısından kurtulmuşlardı. Kominternin, kapitalizmin gelişme perspektifleriyle ilgili olarak söyledikleri de doğru çıkmıştı. Kapitalizmin bu durumuna karşılık, Sovyetler Birliği'nde sosyalizmin kuruluşu güçlü bir sıçrama durumundaydı. Çünkü, ekonomik bunalım, kapitalist dünyayı perişan ederken, aynı dönemde Sovyetler Birliği'nde, Sovyet devletinin bütün yönleriyle güçlendirilmesi ve sosyalist üretim ilişkilerinin üstün gelmesi için ekonomik koşullar yaratılmıştı.

Birinci Beş Yıllık Plan hedeflerinin gerçekleşmesi savaşımıyla Sovyet emekçileri Sovyetler Birliği Komünist (Bolşevik) Partisinin yönetiminde, yurtlarını, tarım ülkesinden verimli bir ağır sanayiin olduğu sanayi ülkesine dönüştürdüler. Tarımın sosyalist yapı içinde ele alınmasıyla çok önemli bir adım daha atılmış oldu. Böylece,

[6] Bkz: D. S. Manuilski, "Komünist Partiler ve Kapitalizmin Bunalımı", *KEYK XI. Oturumu*, Hamburg 1931. — *KEYK XI. Oturumu (Nisan 1931)*. — *KEYK XII. Oturumu*, "Savlar ve Sonuçlar".

[6] Bkz: *Die Kommunistische Internationale. Kurzer historischer Abriss*, s. 373.

[7] *Tsentralniy Partiyniy arhiv İnstituta Marksizma-leninizma pri TSK KPSS* ("SBKP MK Marksizm-Leninizm Enstitüsü Parti Merkez Arşivi", [MLE, PMA]), Moskova, f. 494, op. 1, yed. hr. 423, l. 13.

"Kim kim için?" sorusu tartışılmaz biçimde sosyalizmin lehine yanıtlanmıştı. Sosyalist ekonominin herhangi bir bunalıma düşmeden hızlı gelişmesi, pratikte, sosyalist sistemin kapitalist ekonomiye üstünlüğünü tanıtlamıştır. Sovyet halkları, çok güç koşullara karşın, dünyada ilk kez bir gerçeği ortaya koydular. "Diğer emekçilerle ittifak kuran işçi sınıfı, yalnızca eski toplum düzenini ortadan kaldırmakla kalmamış, aynı zamanda, yeni bir toplumu da kurabilmiştir."[8] Sovyetler Birliği'nde sosyalist düzenin yerleşmesi ve başarısı, kapitalist ülkelerdeki emekçilerin, dünyanın bu ilk işçi ve köylü devletine karşı sempatilerini yoğunlaştırdı. Bu başarının, emperyalizme karşı savaşta, tüm komünistler ve demokratik güçler için değeri ölçülmez bir yardım olduğu da kısa sürede anlaşılmıştır. Sovyetler Birliği'ndeki sosyalizmin kuruluşu göstermiştir ki, kapitalizmin çelişkilerinden ve bunalımından kurtulmanın tek yolu sosyalizmi kurmaktır.

Komünist Enternasyonalde farklı tarihsel durumlardan sözedildiğinde, Almanya'daki faşist diktatörlük İtalya ile karşılaştırıldığında, bu değişen ortam gözönünde tutulmaktaydı. Çünkü, dünya ekonomik bunalımı sonucunda, sınıfsal savaşım keskinleşmiş, uluslararası güçler ve ilişkiler değişmişti.

XIII. Oturumda, konuşmacılar ve özellikle Sovyet delegeleri, öncelikle bir nokta üzerinde durmuşlardır. İlk kez bir faşist diktatörlük, güçlü bir işçi sınıfının bulunduğu bir ülkede kurulmaktaydı.[9] İtalya'dan farklı olarak faşist diktatörlüğün kurulduğu dönemde Almanya'daki işçi sınıfı diğer kapitalist ülkelerdekinden çok daha güçlü örgütlenmiştir. Sosyal-demokrasi, kapitalist devlette önemli bir rol oynamış, sendikalardaki yönetici mevkileri ele

[8] *Geschichte der deutschen Arbeiterbewegung*, c. 4, Berlin 1966, s. 218.

[9] Bkz: *KEYK XIII. Oturumu, Aralık 1933*, "Almanya'da Faşizm", Moskova-Leningrad 1934, s. 9. 19, 27.

geçirmiş ve böylece işçiler üzerinde büyük etki gücüne sahip olmuştu.

Hepsinden önemlisi, savaşım deneyimi bulunan Alman proletaryasının, uzun yıllara dayalı geleneği ve marksist bilgileri özümlemiş bir kadronun yönetiminde olan güçlü bir komünist partisi vardı. İtalyan Komünist Partisinin, kuruluşundan kısa bir süre sonra faşizmle yüzyüze gelmesine karşılık, Alman Komünist Partisi çok zaman yitirmeden marksist-leninist kitle partisine dönüşmüş ve, XIII. Oturumda belirtildiği gibi, kapitalist ülkelerdeki komünist partileri içinde işçi sınıfının çoğunluğunu kazanmaya en yakın parti olmuştur.[10] Komünist Enternasyonalde SBKP'nden sonra en büyük komünist partisi olan Alman Komünist Partisi, faşist diktatörlükle birlikte, illegal bir kimliğe bürünmüştür. D. S. Manuilski, "Böyle bir gerçek karşısında, Alman proletaryasına karşı girişilen canice darbeden alınan dersleri, Komünist Enternasyonalin bütün diğer bölümleri için değerlendirmeksizin bu olaya gözlerimizi kapayamayız."[11] diyordu.

1918 Kasım devriminden beri, Almanya, tekelci kapitalizmin iktidarını burjuva parlamenter demokrasisi biçiminde uyguladığı bir devletti. Bu iktidar, yıllarca süren faşistleştirme sürecinden sonra, açık terörist diktatörlüğe dönüşmüştü. Son olarak da, Avrupa'nın ortasında, son derece gelişmiş bir sanayiye sahipti. Bu haliyle öteki ülkelerin hem burjuva sınıfını, hem de işçi sınıfını derinden etkilemekteydi. Faşizmin Almanya'daki zaferi, Orta Avrupa'nın tüm kapitalist devletlerindeki gericiliğe, demokratik hak ve özgürlüklere saldırıda bulunma cesaretini vermiş ve böylece yeni bir savaş tehlikesini önemli ölçüde büyütmüştü. Bu bağlantıyı, D. S. Manuilski şöyle dile getirmektedir: "Almanya'da faşizmin kuruluşu,

[10] Aynı yapıt, s. 19.
[11] D. S. Manuilski, "Devrim Bunalımları, Faşizm ve Savaş", s. 6.

kapitalist iktidarlar arasında yeni bir güç dengesi yaratmıştır. Emperyalist savaşı hızlı bir biçimde yakınlaştırmış, yalnızca Alman proletaryasını değil, dünya bolşevizminin lideri Sovyetler Birliği'ni de hedef almıştır."[12] Faşist Almanya, sosyalist Sovyetler Birliği'ne karşı, uluslararası emperyalizmin maşası durumuna gelmiş ve dünya barışı için kesin bir tehlike oluşturmuştur.

Komünist Enternasyonal, tüm bu gerçekleri dikkate alarak, şu sonuca varmıştır. Almanya'da karşılaşılan olaylar faşizmin teorik ve pratik tüm yönlerine ilişkin sorunları yeni bir aşamaya ulaştırmıştır. Faşizmin esaslı bir tahlilini yapmak zorunludur. Dünyadaki komünist hareketin anti-emperyalist savaşımla ilgili ana görevleri ancak böyle belirlenebilir.

O. V. Kuzinen, bundan dolayı oturuma sunduğu tebliğde, "yapılacak ilk işin... *faşizmin sınıfsal niteliğinin* doğru olarak ortaya konulabilmesi olduğunu"[13] vurgulamıştır. Çünkü, faşizme karşı savaşta diğer tüm sorulara verilecek yanıtlar, bu değerlendirmeden kaynaklanmaktadır.

Bu önemli sorunun yanıtlanmasında Komintern, o zamana kadarki bilgilerini temel almıştır. Daha 1922'de IV. Kongrede, Komintern, faşizmi, proletaryanın tüm devrimci özlemlerine karşı burjuvazinin bir savaş aracı olarak nitelemiş[14] ve faşizm tehlikesinin birçok emperyalist ülke için geçerli olduğuna dikkati çekmiştir.[15]

[12] Aynı yapıt.

[13] O. Kuzinen, 'Faşizm, Savaş Tehlikesi ve Komünist Partilerin Görevleri", s. 38-39.

[14] Bkz: *Komünist Enternasyonal Dördüncü Kongre Tutanakları*, Petrograd-Moskova, 5 Kasım-5 Aralık 1922, Hamburg 1923, s. 1011.

[15] Komünist Enternasyonalin IV. Kongresinde İtalyan faşizmine ilişkin yapılan değerlendirmeler, bir dizi Sovyet çalışması içinde yer almıştır. (Bkz: *Die Kommunistische Internationale. Kurzer historischer Abriss*, s. 194. — *Lenin i mejdunarodnoye raboçeye duijeniye* ("Lenin ve Uluslararası İşçi Hareketi"), Moskova 1969, s. 519. — *Leninizm i Mirovoye revolutsionnaye raboçeye duijeniye* (*Problemi borbı za yedinstvo proletariata, vseh*

Almanya'da kendini "milliyetçi-toplumculuk" (nasyonal-sosyalizm) biçiminde gösteren faşizmin tahlili açısından büyük önem taşıyan, aslında, 1928'de yapılan Komintern VI. Kongresindeki değerlendirmelerdir. Komünist Enternasyonal o tarihte tekellerin rolü ile malî-sermayenin (finans-kapitalin) incelenmesi yoluna gitmiş ve Lenin'in emperyalizm teorisine dayanarak, faşizmin niteliğini belirlemede önemli bir adım atmıştır.

İşte bu noktada, Lenin'in emperyalizm teorisini daha yakından incelemek gerekir. Çünkü, ancak böylelikle faşizmin, niteliği açısından birincil önem taşıyan noktalarıyla ortaya konulabilir.

Lenin, emperyalizmi[16] incelerken, Karl Marx ve Friedrich Engels tarafından ortaya konulan, kapitalizmin gelişmesine ilişkin genel ilkelerden hareket etmiş ve bu ilkelerin yeni tarihsel koşullardaki etkilerini araştırmıştır. Teorik ve yöntemsel çıkış noktalarını, araştırmasının maddî alanında toplayan Lenin, üretimin yoğunlaşmasının "belirli bir gelişme aşamasında, tekelciliğe götürdüğünü"[17] görmüştür.

"Ekonomik açıdan emperyalizm (...) kapitalizmin gelişmesindeki en yüksek aşamadır, üretimin çok büyük ve engin boyutlara ulaşmasıyla *serbest rekabetin yerini tekele bıraktığı* aşamadır. Emperyalizmin *ekonomik* özü budur."[18] Ve Lenin bu ekonomik tekeli, "her şeyin çekir-

antiimperialistiçeskih sil) ("Leninizm ve Dünya Devrimci İşçi Hareketi, (Proletarya ve Tüm Anti-Emperyalist Güçlerin Birliği İçin Savaşım Sorunları)") Moskova 1969, s. 207. — B. M. Leybson, K. K. Şirinya, *Povorot vı Politike Kominterna* ("Komintern Politikasında Değişiklik"), Moskova 1965, s. 111. — B. L. Lopuhov, *Faşizm i raboçeye duijeniye vı İtalii 1919-1929 gg.* ("1919-1929 Yıllarında İtalya'da Faşizm ve İşçi Hareketi"), Moskova 1968.

[16] Bkz: V. İ. Lenin, *Emperyalizm, Kapitalizmin En Yüksek Aşaması*, Sol Yayınları, Ankara 1978.

[17] Aynı yapıt, s. 26.

[18] V. İ. Lenin, *Marksizmin Bir Karikatürü ve Emperyalist Ekonomizm*, Sol Yayınları, Ankara 1979, s. 48.

değil"[19] olarak görmüştür. "Emperyalizmin olanaklı en kısa tanımını yapmak gerekseydi, şöyle derdik: emperyalizm, kapitalizmin tekelci aşamasıdır. Bu tanımlama da, temel öğeyi kapsamış olurdu."[20]

Karl Marx için metaın kendi iç çelişkileri, nasıl ki tüm kapitalist sistemi ve onun çelişkilerini tahlil etmede bir başlangıç noktası olmuşsa, Lenin için de tekel, emperyalizmin tahlilinde başlangıç noktasını oluşturmuştur. Üretici güçlerin sürekli gelişmesinin kapitalist görünüm biçimi olan tekel, üretimin toplumsallaşmasının daha bir üst derecesidir. Ancak, özel kapitalist kârın elde ediliş biçimi ve özü değişmediğinden, tekel, üretici güçlerin gelişmesini yansıtmasına karşın, aynı zamanda kapitalizmin temel çelişkisini artırmaktadır. Bu temel çelişki, emeğin toplumsal niteliği ile özel kapitalist mülk edinme arasındadır. Tekel kendi içinde emperyalizmin tüm öznel çelişkilerini barındırmakta ve bu çelişkiler tekelin kendi çelişkili varlığında boy atmaktadırlar.[21] Tekeli incelemekle işe başlayan Lenin, bundan sonra emperyalizmin somut görüngülerini tahlil etmiştir. Malî-sermayenin içeriğini ve ortaya çıkış tarihini kanıtlarıyla dile getirmiş, emperyalizmi, kapitalizmin egemenliği olarak değil, malî-sermayenin egemenliği olarak nitelemiştir. Emperyalizmin daha geniş kapsamlı bir tanımında, Lenin, şu ana noktalara dikkat çekmiştir: "Emperyalizm, tekellerin ve malî-sermayenin egemenliğinin kurulduğu; sermaye ihracının birinci planda önem kazandığı; dünyanın uluslararası tröstler arasında paylaşılmasının başlamış olduğu ve dünyadaki bütün toprakların en büyük kapitalist ülkeler ara-

[19] Aynı yapıt.

[20] V. İ. Lenin, *Emperyalizm*, s. 107.

[21] Bkz: F. Kumpf, *Probleme der Dialektik in Lenins Imperialismus-Analyse. Eine Studie zor dialektischen Logik*, Berlin 1968, s. 102. — Ayrıca bkz: K. H. Schwank, "Lenin'in Emperyalizm Teorisi (Lenin'in "Emperyalizm, Kapitalizmin En Yüksek Aşaması"nın Yayınlanmasının 50. Yılı İçin)", *Einheit* içinde, 1967, n° 4-5, s. 589 vd.

sında bölüşülmesinin tamamlanmış bulunduğu bir gelişme aşamasına ulaşmış kapitalizmdir."[22] Emperyalizmin özünden hareket eden Lenin, böylece en önemli belirtileri saptamıştır. Lenin, emperyalizmi irdelerken, emperyalizmin gelişmesini, yanlış olarak, sermayenin dolaşım alanından yola çıkıp açıklamaya kalkanlardan, örneğin Hilferding[23] ve Rosa Luxemburg'tan[24] farklı olarak, üretim alanından yola çıkmış ve emperyalist ekonomi ile politika arasındaki birliği tanıtlamıştır. Bu noktada özellikle Kautsky'nin bilim-dışı emperyalizm tezi[25] ile alay etmiştir.

Kautsky'ye göre, emperyalizm, kapitalizmin ekonomisi içinde yeşermemiştir. Tersine, politikanın yalnızca bir biçimidir. Kautsky, emperyalist politikada gerçekten kendini gösteren ve kendisinin de sözünü ettiği çelişkileri, sınıf savaşımı için doğru sonuçlar çıkarabilmek amacıyla bilimsel olarak kavrayamamış ve onların asıl nedenlerini ortaya koyamamıştır. Lenin, şöyle der: "Kautsky, emperyalizmin politikasını ekonomisinden ayırmakta; .... Bundan da, ekonomi içerisinde tekellerin, tekeli, zoru, fethi dıştalayan bir politik tutumla bağdaşabileceği sonucunu çıkarmaktadır. ... Böylece, Kautsky, kapitalizmin bugünkü evresinin en temel çelişkilerini bütün derinliği ile ortaya koyacağı yerde, bunları daha hafif göstermeye, gizlemeye çalışıyor."[26]

Ekonomi ile politika arasındaki bağlantıyı inandırıcı bir mantıkla gösteren Lenin, ekonomik alanda ortaya çıkmış olan tekelin, bununla sınırlı olmadığını, tam tersine, tekelin "karşı konmaz bir biçimde toplumsal yaşamın *bü-*

[22] V. İ. Lenin, *Emperyalizm*, s. 108.

[23] Bkz: R. Hilferding, *Das Finanzkapital. Eine Studie über die jüngste Entwicklung des Kapitalismus*, Berlin 1955.

[24] Bkz: Rosa Luxemburg, *Die Akkumulation des Kapitals. Ein Beitrag zur ökonomischen Erklärung des Imperialismus*, Berlin 1913.

[25] Bkz: K. Kautsky, *Nationalstaat, imperialistischer Staat und Staatenbund*, Nürnberg 1915.

[26] Lenin, *Emperyalizm*, s. 112.

tün alanlarına"[27] sızdığını nedenleriyle açıklamıştır. Özde saldırgan ve anti-demokratik olan tekel, ekonomik ve politik gücünü mümkün olan en büyük boyutlara ulaştırmak ve dışarıya doğru genişlemek ister ve bu haliyle emperyalizme "her çizgide gericilik"[28] damgasını vurur.

Emperyalizmin bu en önemli çelişkisini bütün derinliği ile ortaya koymak yerine, görmezlikten gelmenin, "marksizmle hiçbir ortak yanı olmadığı"[29] gibi, böyle bir tanıt, sonuç olarak burjuva reformizmine götürür.

Lenin'in irdelemelerinde, emperyalizmin tarihsel yerinin belirlenmesi en önemli ve anlamlı sonuçlardan biridir. Lenin bunu şöyle saptamıştır: "Emperyalist aşamasında kapitalizm, üretimin tam toplumsallaşmasına doğru gitmektedir; iradelerine ve bilinçlerine aykırı olarak, kapitalistleri, tam rekabet özgürlüğünden tam toplumsallaşmaya bir geçişi belirleyen bir tür yeni toplum düzenine doğru âdeta sürüklemektedir."[30] Üretimin toplumsallaştırılmasında nitelik olarak daha yüksek bir aşamayı dile getiren tekel, "kapitalist rejimin daha yüksek bir toplumsal ve ekonomik düzene geçişini ifade etmektedir."[31] Böylece gene kapitalizmin nesnel gelişme yasalarının etkileme biçiminden yola çıkan Lenin, emperyalizmin tarihsel yerini kapitalizmin en yüksek ve son aşaması olarak saptarken, bunun aynı zamanda sosyalist devrimin öngünü olduğunu belirtir.

Oysa Kautsky, emperyalizmi tarihsel bakımdan kapitalizmin son aşaması olarak görmez. Tersine, kapitalizmin varolacağı ve "ultra-emperyalizm"e ulaşacağı bir gelişme dönemi olarak ele alır. Ekonomideki anarşi ve rekabet bu aşamada ortadan kalkacak ve birlik olarak örgüt-

[27] Aynı yapıt, s. 70.
[28] Aynı yapıt, s. 134.
[29] Aynı yapıt, s. 113.
[30] Aynı yapıt, s. 32.
[31] Aynı yapıt, s. 148.

lenmiş bir dünya ekonomisi yaratılacaktır. Kautsky'nin bu teorisi çok yanlış bir anlayıştan kaynaklanmaktadır. Buna göre, tekellerin varlığı, kapitalizmin gelişmesindeki eşitsizlik ile kapitalist toplumdaki ekonomik ve politik çelişkileri zayıflatabilecektir.

Emperyalist savaş politikası, sömürge halklarının baskı altında tutulması, işçi sınıfının ve diğer emekçilerin sömürülmesi, Kautsky'ye göre, kapitalist toplumun devrimci bir değişim olmaksızın ortadan kaldırılabileceği küçük yanlışlardır. Örneğin, o, emperyalizmi, öncelikle dünyanın kapitalizm tarafından henüz ele geçirilmemiş bölgeleri üzerinde kapitalist devletlerin aralarında yaptıkları bir savaş olarak görür. Yeryüzünün son bölgesine kapitalizmin girmesiyle, ona göre, emperyalist savaşın temel nedeni ortadan kalkmaktadır. Buna karşı, Lenin, yeryüzünün kapitalist devletler tarafından paylaşımının, emperyalizmle son bulduğunu tanıtlamıştır. Sözkonusu olan, yeryüzünün emperyalist amaçlarla yeniden paylaşımı için başlamış olan savaştır.[32] Tekel ile devlet arasındaki bağlamın ve tekellerin egemenliği altındaki devletin yeryüzünün yeniden paylaşımı savaşımındaki rolünün tahlili ile Lenin, emperyalizm ve savaş arasındaki bağlamı gözler önüne sermiş, böylece savaşa karşı savaşımın bilimsel temellerini atmıştır.

Kautsky'nin "teoriler"i, gerçekte sağ oportünizmin bütün temsilcilerine, görüşleri ve sonuç çıkarmaları için dayanak olmuştur. Komünist Enternasyonal bunlara karşı çıkmış ve Lenin'in verdiği emperyalizm derslerini savunarak, yeni koşulların ışığında geliştirmiştir.[33] Çünkü, em-

[32] Aynı yapıt, s. 93, 144.

[33] Daha ayrıntılı araştırmayı gerektiren bu ilginç soruna, elinizdeki kitabın çerçevesi içinde girilemez. Ancak, belirtilmesi gereken, IV. Kongreden sonra (1922) Lenin'in emperyalizm teorisinin, gelişmiş emperyalist ülkelere dünya devrimci hareketi açısından uyarlanması konusudur. Bu ülkelerin somut koşullarında sosyalist devrime yaklaşımlar ve sosyalist devrime geçiş biçimleri üzerinde durulmuştur.

peryalizmin tüm toplumsal görüngü biçimlerinin tam olarak değerlendirilebilmesi, ancak onun özünün açıkça kavranmasıyla olanaklıdır.

Emperyalizmin tarihsel yerini, somut gelişme eğilimlerini ve özüne ilişkin bilgileri açıkça kavramak gerekir. Çünkü faşizmin sınıfsal niteliği ve işlevi ancak böyle açıklanabilir. 1928'de Komünist Enternasyonalin VI. Kongresinde bu yönde önemli adımlar atılmıştır. Özellikle tekelci kapitalizme ilişkin değerlendirmeler bunu kanıtlamaktadır. Dünyadaki durumun çok yönlü değerlendirilmesi, kapitalizmin genel bunalımının kapsamlı araştırılması ve Komünist Enternasyonal programının hazırlanması sırasındaki tartışmalar, Kominternin, emperyalist egemenlik sistemi içindeki olaylar üzerine geniş bir bakış getirmesini sağlamıştır. Kapitalizmin en yüksek ve son aşaması olarak emperyalizmin tarihsel yeri hakkında Lenin'in verdiği bilgiler, Kominternde, zaten önceden benimsenmişti. Nitekim, kapitalizmin batış döneminde bir çöküntünün görüngüsü olarak faşizmle ilgili ilk değerlendirmeler bunu ortaya koymaktadır. Ancak, Lenin'in emperyalizm teorisinin çekirdeğini oluşturan tekelin rolü, henüz tartışmalarda odak noktası olmamıştı. Komünist Enternasyonalin program taslakları üzerine yapılan tartışmalarda malî-sermayenin emperyalizm olgusundaki rolü yinelenmiş ve tüm çelişkilerin kaynağı olarak tekeller gösterilmişti.[34] Bu tartışmalarda ortaya çıkan ilk gerçek, faşizm eğilimlerinin, her şeyden önce, "modern, tekelci kapitalizmin gelişme zorunluluğundan kaynaklandığıdır."[35] Faşizm ile

[34] Bkz: *Komünist Enternasyonal Altıncı Kongre Tutanakları*, Moskova 17 Temmuz-1 Eylül 1928, c. 2, Hamburg-Berlin 1931, s. 28, 63, 74, 93, 98.

[35] Aynı yerde, c. 1, "Uluslararası Durum ve Kominternin Görevleri. Emperyalist Savaş Tehlikesine Karşı Savaşım", Hamburg-Berlin 1928, s. 384. — Komünist Enternasyonalin VI. Kongresi, faşizmi şöyle tanımlıyordu: "Burjuvazinin diktatörlük yöntemidir. Üstü, 'halk topluluğu' düşüncesiyle ideolojik olarak örtülmüştür. ... İşçi sınıfında devrimci öncülerin ortadan kaldırılması, başka bir deyişle, proletaryanın komünist kesimlerinin ve onun

modern kapitalizmin tekelci niteliği arasındaki bağlantı da bundan dolayı bugüne kadar olduğundan daha güçlü vurgulanmalıdır. Komünist Enternasyonal, ayrıca tekellerin iktidarının devletle kaynaşma sürecine dikkati çekmiştir.[36] Bu kaynaşma, kapitalizmin genel bunalımından ayrı olarak ele alınmaması gereken bir gelişmedir. Komünist Enternasyonalin VI. Kongresinde, bu koşullar altında devlet gücünün tekelci kapitalizm için, giderek anlam kazandığı belirtilmiştir. Buna karşılık, Hilferding gibi sosyal-demokrat ideologlar, tekelci gelişmeleri "örgütlenmiş" kapitalizme doğru ileri bir adım olarak görmüşler ve bunu sosyalizme kendiliğinden geçişin şu ya da bu ölçülerdeki başlangıcı saymışlardır.[37]

Komünist Enternasyonal ise, VI. Kongresinde, tekelci kapitalizmin sürekli artan ölçülerde terörcü yöntemlere başvurduğunu belirlemiştir. Terörün amacı, işçi sınıfının sermayenin çıkarlarını temsil eden devletin iç ve dış politikasına karşı direncini kırmaktır.[38] Komintern, bununla, tüm gelişmiş emperyalist ülkeler için de faşizm tehlikesine yeniden değinmektedir. Böylelikle faşizmin hâlâ yalnızca geri kalmış ülkelerde görülebileceğini savunan görüşlere kesinlikle karşı çıkmıştır. Vurgulanması gereken bir başka önemli nokta da, faşizmin gelişmiş emperyalist ülkelerde iktidara gelişinin mutlaka silahlı bir darbe ile gerçekleşmeyeceği olgusudur. Burjuva demokratik

yönetici kadrolarının parçalanması, faşizmin ana görevidir. Toplumsal demagoji, beyaz terör aldatmacası ve dış politikada giderek artan emperyalist saldırganlık, faşizmin nitelikleri arasındadır. Burjuvazi için kritik olan dönemlerde, faşizm anti-kapitalist bir tutuma bürünür. İktidarını sağlamlaştırdığı anda ise, büyük *sermayenin terörcü diktatörlüğü* (italikler benim, —*E. L.*) kendini vargücüyle gösterir ve anti-kapitalist kılıfı üzerinden atar. (Aynı yerde, c. 4, "Savlar—Sonuçlar", Hamburg-Berlin 1929, s. 57-58.)

[36] Aynı yapıt, c. 4, s. 51.

[37] Bkz: 1927'de Kiel'deki sosyal-demokrat parti toplantısı, "Kadın Hakları Konferansı Tutanakları", Berlin 1927, s. 166.

[38] Bkz: *Geschichte der deutschen Arbeiterbewegung*, c. 4, s. 168.

egemenlik biçiminin tekelci kapitalizm tarafından aşama aşama faşistleştirilmesi çok daha olası görülmektedir.[39]

Komünist Enternasyonalin VI. Kongresinde ortaya konulan bu değerlendirmeler, toplumsal gelişmenin temel eğilimlerinin doğru olarak ele alınması açısından, Komünist Enternasyonalin o dönemde en yetkili politik güç olduğunu tanıtlamaktadır. Bu görüşler, o tarihlerde faşizmin hiçbir gelişmiş emperyalist ülkede doğrudan iktidara yürümediği gerçeği gözönüne getirildiğinde, daha da değer kazanmaktadır. Ne var ki, belirtilmesi gereken bir başka gerçek daha vardır. Komünist Enternasyonal, VI. Kongresi sırasında, emperyalizmin gelişme sürecine ilişkin teorik bilgilere dayanarak komünist partilerin strateji ve taktiği ile ilgili gerekli sonuçları henüz elde edememiştir.

Sorunun karmaşıklığı, kendini, Komünist Enternasyonal Yürütme Kurulunun 1933 Aralığındaki XIII. Oturumunda da göstermiştir.

Komünist Enternasyonal Yürütme Kurulu XIII. Oturumu, "faşizm, savaş tehlikesi ve komünist partilerin görevleri" tezlerinde, faşizmi, "malî-sermayenin en gerici, en şoven ve en emperyalist kesimlerinin açık terörcü diktatörlüğü" olarak nitelemiştir.[40] Komünist Enternasyonalin o zamana değin elde ettiği bilgilere dayanan bu tanım,[41] aynı zamanda, faşizmin sınıfsal niteliğine de bir katkıydı. Bu sonuca, Komünist Enternasyonal, Almanya'daki faşist diktatörlükle ilgili ilk araştırmalarıyla varmıştı.

Faşizmin Almanya'da iktidara gelişine ilişkin olarak

[39] Bkz: J. Lenz, "Sosyal-Demokrasi ve Faşizm", *Komünist Enternasyonal* içinde, 1923, n° 37, s. 2305. — Ayrıca bkz: *Vl. Suchopár: Komunistická internacionála proti fasismu v letech 1921-1935*, Prag 1964, s. 168.

[40] *KEYK XIII. Oturumu, Aralık 1933*, "Savlar ve Kararlar", s. 5.

[41] Komünist Enternasyonal VI. Kongresinde, faşizm "büyük sermayenin terörcü diktatörlüğü" olarak tanımlanır.

beliren dışsal görüngüler, Komünist Enternasyonali yanıltmamıştır. Çünkü, faşizmin niteliğini anlamak için, Hitler'in kişiliğinden, yardakçılarından ve 30 Ocak 1933'-te faşistleri alkışlayan küçük-burjuva kitlelerden yola çıkmamışlardı. Komünist Enternasyonal, bunun yerine, faşizmin sınıfsal niteliği ve bununla bağlantılı olarak tekelci sermayenin içinde öncelikle dünya ekonomik bunalımı sırasında görülen olaylar hakkındaki bilgileri geliştirmiştir. Ünlü marksist iktisatçı Eugen Varga'nın düzenli olarak sunduğu ekonomik raporlarındaki tahlillerde, Komünist Enternasyonal, Alman burjuvazisinin değişik grupları arasında iktidarlarının güçlendirilmesi konusunda yöntemden doğan görüş farklılıkları bulunduğunu göstermiştir. Varga'nın kanıtlarına göre, özellikle ağır sanayi tekelleri, hiçbir sınır tanımayan bir diktatörlük kurulmasını zorlarlarken, tüketim sanayii ve ticarî kesime egemen tekeller, o zamana değin uygulayageldikleri baskı yöntemlerinden ayrılmak istememişlerdir.[42]

Bir yanda derinleşen ekonomik ve politik bunalım, öte yanda kitlelerin artan devrimci bilinci sonucu, faşist yöntemlere yönelen tekelci kapitalizmin en gerici kesimleri egemen olmuşlardır. Bunlar "kapitalist yoldan bunalımdan çıkmayı ve kendi özel çıkarları doğrultusunda proletaryayı zalimce baskı altına almayı" denemişlerdir. Alman burjuvazisinin merkezci ve sosyal-demokrat politikayı destekleyen kesimleri ise, "junkerlerin ve tekelci sermayenin tuttuğu bu zor kullanma yolunun doğru olan tek yol olup olmadığı ve kendi özel çıkarlarının, ağır sanayicilerin ve junkerlerin çıkarlarına feda edilip edilme-

[42] Varga, "1932'nin İkinci Çeyreğinde İktisat ve İktisat Politikası", *Internationale Presse-Korrespondenz für Politik, Wirtschaft und Arbeiterbewegung, (Inprekorr)*, Berlin 1932, n° 65, s. 2086. — G. Reimann, "Bunalımın ve Versailles Kararlarının Kösteğinde Alman Sanayii", *Die Kommunistische Internationale*, 1932, n° 12, s. 888. — *Geschichte der deutschen Arbeiterwegung*, c. 4, s. 227.

mesi konusunda" kararsız kalmışlardır.[43]

Bu tür tahliller, Komünist Enternasyonali, faşizm tehlikesinin aslında tamamen büyük sermayeden değil, tekelci sermayenin en gerici kesimlerinden kaynaklandığı görüşüne götürmüştür. Bu tekel kesimleri, ülkedeki çelişkileri açık terör ve sınırsız demagojiyle çözmede, işçi sınıfı ve onun devrimci partisi ile diğer ilerici güçleri sindirmede, özellikle Sovyetler Birliği'ne karşı genişleme emellerini gerçekleştirecek olanakların yaratılması için, tek yol olarak faşist diktatörlüğün kuruluşunu görmüşlerdir. Hitler faşizminin kuruluşundan sonra tekelci sermaye içindeki oluşumlar daha net duruma gelmiştir.

Alman faşizminin emperyalist sınıfsal niteliğinin maskesini düşürmede, Alman Komünist Partisinin önemli katkısı olmuştur. Daha 30 Ocak 1933'te yayınladığı çağrıda, yeni hükümeti, "açık faşist diktatörlüğün kabinesi"[44] olarak nitelemiştir. Aynı değerlendirmeyi, 7 Şubat 1933'te Niderlehme yakınlarındaki Ziegenhals spor salonunda yapılan Alman Komünist Partisi Merkez Komitesi toplantısında Ernst Thälmann daha da açıklığa kavuşturmuştur. Hitler-Hugenberg-Papen hükümetinin bileşimine dikkati çeken Thälmann, "Almanya'da açık faşizm yönünde bundan daha ilerde bir tırmanmanın pek olamayacağı"nı vurguluyordu. Ama belki şuna dikkat edilmelidir ki, açık faşist diktatörlüğün yükselme olanağı, en yoğun terörün kullanımı ile kendini gösterecektir. Çünkü "burjuvazi, partiyi ve işçi sınıfının bütün öncü kadrosunu yok etmede kararlıdır".[45]

Parti, daha 1929'da, faşizmle büyük tekellerin çıkarları arasındaki temel bağlantıyı ortaya koydu,[46] faşist dik-

[43] E. Varga, "1932'nin İkinci Çeyreğinde İktisat ve İktisat Politikası". *Inprekorr* içinde, n° 65, s. 2086.

[44] Alıntı: *Geschichte der deutschen Arbeiterbewegung*, 1966, c. 5, s. 441.

[45] Aynı yapıt, s. 446.

[46] Aynı yapıt, c. 4, s. 234, 249.

tatörlüğün kuruluşundan kısa süre sonra da, bu bilgileri daha da açıklığa kavuşturdu ve terörcü rejimin arkasındaki malî-sermaye çevrelerinin maskesini indirdi. Alman Komünist Partisi Merkez Komitesinin bir raporunda, Almanya'daki olaylar şöyle değerlendiriliyordu: "Temmuzda, devlet gücü, Nasyonal-Sosyalist Alman İşçi Partisinin tamamen eline geçince, faşizm anti-kapitalist aldatıcı örtüsünü üzerinden atmak ve kanlı faşist diktatörlüğün kimlerin emrinde olduğunu göstermek zorunda kaldı. Almanya'nın gerçek egemenleri harekete geçtiler, 'Genel Ekonomi Meclisi' kulislerden politika sahnesine çıktı. Krupp, Thyssen, Siemens, Vögler, Bosch, Diehn (IG-Farben), von Finck (Bankerler Merkez Birliği Başkanı), Schacht ve malî-sermayenin diğer temsilcileri bizim saptamalarımızın doğruluğunu tanıtladılar: *faşizm, tekelci kapitalistlerin azgın ve kanlı diktatörlüğüdür.*"[47] Bu açıklamaya dayanan Wilhelm Pieck, Komünist Enternasyonal Yürütme Kurulu XIII. Oturumunda şöyle diyordu: "Almanya'daki faşist diktatörlüğün sınıfsal içeriği, *'Genel Ekonomi Meclisi'*nin bileşimi ile somutlaşmaktadır. Almanya'nın asıl egemeni olan bu hükümetin 16 üyesinden[48] dokuzu büyük sanayici (hemen hepsi tekelci kapitalizmin temsilcisidir), dördü bankacı ve ikisi de büyük toprak sahibidir."[49]

Aynı tarihlerde Hitler hükümeti bir yasa çıkararak

[47] Marksizm-Leninizm Enstitüsü, Almanya Sosyalist Birlik Partisi, Parti Merkez Arşivi (MLE, PMA), 3/1/2430, bölüm 2. — Bkz: G. Reimann "Faşist Diktatörlük-Yönetiminde Malî-Sermayenin Önem Kazanması", *Die Kommunistische Internationale* içinde, 1933, n° 15, s. 722. — Bkz. W. Ulbricht, *Der faschistische deutsche Imperialismus (1933-1945)*, Berlin 1952, s. 13.

[48] Daha sonra 17 üyeden sözedilmiştir. — Bkz: W. Ulbricht, *Der Faschistische deutsche Imperialismus*, s. 65. — *Geschichte der deutschen Arbeiterwegung*, c. 5, s. 57.

[49] *KEYK XIII. Oturumu, Aralık 1933.* W. Pieck, "Almanya Sovyetleri İçin Çalışıyoruz. Faşist Diktatörlüğe Karşı AKP Yönetiminde Alman İşçi Sınıfının Devrimci Savaşımı", *AKP Çalışma Raporu*, Moskova-Leningrad 1934, s. 23.

zorunlu karteller kurulmasını öngörmüştür. Böylece o zamana değin kartelleşmemiş sanayi dalları biraraya getirilerek, tekelci sermaye ile büyük bankalara olan bağımlılıklarının pekiştirilmesi amaçlanmıştır.[50]

Almanya'daki gelişmeler hakkında bu araştırmalar, faşist diktatörlük koşullarının malî-sermaye iktidarı ile devlet iktidarının birbirleriyle daha çabuk kaynaşmaya elverişli olduğunu göstermiştir. "Tüm kapitalist ekonomi aygıtının ... kapitalistlerin en üst düzeyde küçük bir bölümünü kurtarmaya" yaradığı[51] ve devlet aygıtının da malî-sermayenin en gerici ve en saldırgan gruplarının egemenliği altında olduğu ortaya çıkmıştır. Wilhelm Pieck, açıklamalarında, bu sürecin burjuvazinin kendi içinde de anlaşmazlıklar doğurduğunu söylemiştir. "Burjuvazinin tüm ekonomi ve devlet aygıtı, tekelci sermayenin ve büyük bankerlerin kurtuluşu için çalışmaktadır. Bu durum, burjuvazinin kendi içindeki rekabeti keskinleştirmekte ve tek tek her kapitalist aynı zamanda kendini kurtarmaya çabalamaktadır."

Sermaye birikimi, işte bu noktada politik niteliğini sergiler. Belli tekeller, devletin ve tüm ekonomik sistemin tek başına egemenliğini ele geçirmek ister. Pieck, XIII. Oturumda, Hitler'in faşist partisinin, tekelci sermayenin partisi olarak "tüm burjuva partilerinin, tüm burjuva eyalet hükümetlerinin ve tüm burjuva kurumlarının 'uyum içine sokularak' politik bir tekel oluşturmaya ve 'tek başına egemenlik' sayesinde burjuvazi içindeki çelişkileri gidermeye çalıştığını"[52] söylemiştir. Aynı oturumda Sovyet delegesi Manuilski şöyle konuşmuştur: "Faşist diktatörlüğün kuruluşu, burjuvaziye, değişik grup çıkarlarının geçici olarak birbirine bağlanması ve bunların

[50] Aynı yerde. — Ayrıca bkz: *Geschichte der deutschen Arbeiterbewegung*, c. 5, s. 57.

[51] W. Pieck, "Almanya Sovyetleri İçin Çalışıyoruz", s. 23.

[52] Aynı yapıt, s. 24.

işçi sınıfına karşı zırhtan bir yumruk halinde birleşmesi olanağını vermektedir."[53]

Özellikle dikkate alınması gerekir ki, bu değerlendirmeleriyle Komintern, tekelci devlet kapitalizminin önemli belirtilerini ortaya çıkarmıştır. Bu belirtilere, tekelci devlet kapitalizminin gelişmesindeki diğer aşamaların henüz tam olarak belirgin olmadığı ya da kaba bir taslak halinde olduğu dönemde raslanmaktaydı. Komünist Enternasyonal, bu noktada burjuvazi içindeki farklılaşma sürecine dikkati çekmiştir. Bu süreç genel olarak tekelci devlet kapitalizminin, özel olarak da faşizmin özüne uygun düşmektedir. Böylece, tekelci devletin aldığı önlemlerin egemen sınıfın bir bütün olarak çıkarlarını korumak olan ilk görevinin yanısıra, belli tekel temsilcileri ve fraksiyonlarının durumlarının güçlendirilmesiyle de her zaman bağlantılı olduğuna işaret edilmiştir.[54]

Almanya'daki faşist diktatörlüğe ilişkin ilk incelemeler, Komünist Enternasyonalin gözlemlerine uygun düşmektedir. Faşist diktatörlüğün kurulmasında asıl tehlike, malî-sermayenin en gerici kesimlerinden gelmektedir. Ekonomi ile politika arasındaki bağlam temelinde, ekonomik alandaki güç yoğunlaşması, politik güçteki yoğunlaşmada kendini göstermektedir. Faşizmin tanımında işte bu önemli yönler, Komünist Enternasyonalin XIII. Oturumunda dile getirilmiştir: Faşizmin *toplumsal* taşıyıcıları, malî-sermayenin en gerici ve en saldırgan kesimleridir. Bunlar *politik* egemenliklerini, açık terörcü bir diktatörlük biçiminde ortaya koymaktadırlar.

Faşizmin derinlemesine incelenmesi, Komünist Enternasyonalin başlıbaşına bir amacı değildi. Ancak böyle bir

[53] D. Manuilski, "Devrim Bunalımları, Faşizm ve Savaş", s. 10.

[54] A. A. Galkin, *Germanskiy Faşizm* ("Alman Faşizmi"), Moskova 1967, s. 107. — *Sotsialnopolitiçeskaya struktura kapitalistiçeskovo obşçestva i faşizm* ("Kapitalist Toplumun Toplumsal-Politik Yapısı ve Faşizm"), Voprosı Filosofii, Moskova 1970, n° 2, s. 89.

çalışma, onun, komünist partiler için marksist-leninist strateji ve taktik geliştirerek, tüm ülkelerdeki işçi sınıfını tarihsel görevini yerine getirmede güçlendirmek olan asıl görevine uymaktadır: Kapitalizmi devirmek ve sosyalist bir toplum düzeni için proletarya diktatörlüğünü kurmak. Komünist Enternasyonal, faşizmin özünü tahlil ederken, aslında, "marksist gerçeğin abecesini" yerine getirmiştir. Bu da, işçi sınıfının devrimci partisinin strateji ve taktiğinin, yalnızca ulusal ve uluslararası ölçekte sınıf savaşımının sınıflar arasındaki gerçek güç dengesinin o zamanki nesnel ve öznel koşullarının somut tahliline dayanacağı gerçeğidir.[55] Lenin, her zaman şu noktaya dikkat çekmiştir: Komünistler, taktiklerini, "kendi sınıfımız tarafından ve kendi çabalarımızla meydana gelmiş olmayan"[56] sınıflararası güç dengesindeki değişikliklere göre, taktiklerini "en yüksek hızla" uygunlaştırmayı bilmek zorundadırlar. Almanya'daki faşist diktatörlüğün kuruluşu, sınıflar arasındaki güç dengelerinde ortaya çıkan işte bu tür bir değişimin sonucudur. Ve bu değişiklik, uluslararası boyutlardaki sınıf savaşımını çok önemli bir biçimde etkilemiştir.

Bundan dolayı, Komünist Enternasyonal Yürütme Kurulu XIII. Oturumunda, sınıf savaşımının o zamanki en önemli görevi olarak faşizmin sınıfsal niteliğinin açıklanması üzerinde durmuş, tüm dünya önünde maskesini indirerek, faşizmin hangi güçlerce iktidara getirildiğini ve hangi sınıfın çıkarlarına hizmet ettiğini ortaya koymuştur. Komünist Enternasyonal, daha 1920'lerde, faşizmi, emperyalizmin bir ürünü olarak nitelemiştir. Bu değerlendirmenin doğruluğu yeni koşullarda onaylanmıştır. Komünist Enternasyonal, faşizmin, gelişmiş bir ülkede tekellerin ik-

[55] V. İ. Lenin, "Proletarya Devrimi ve Dönek Kautsky", *Werke*, Berlin 1970, c. 28, s. 289.

[56] V. İ. Lenin, *"Sol" Komünizm, Bir Çocukluk Hastalığı*, Sol Yayınları, Ankara 1978, s. 120.

tidarı ile devlet iktidarının giderek artan bir biçimde birbirine karışmasıyla emperyalizmin sistemine özgü bir görüngü olarak bütün çıplaklığıyla ortaya çıktığını saptamıştır.

Ekonomi ile politika arasındaki bağlantı, Lenin'in emperyalizm tahlilinde gösterdiği gibi, mutlaka doğrudan bir etki-tepki biçiminde ele alınmamalıdır. Başka bir deyişle, yaşadığımız yüzyılda emperyalist politikadaki her değişme mutlaka maddî ilişkilerin türevi olmayabilir. Ancak, önemli olan, maddî ilişkilerin, her durumda politikanın temel çizgisini ve onun emperyalist niteliğini belirlemesidir. Politika bu temel çizgide kalmak koşuluyla, kendini çok değişik biçimlerde gösterebilir; bu biçimler, öncelikle tarihteki öznel etkenlerin çok yönlülüğü ile belirlenmektedir.[57]

Komünist Enternasyonal, faşizmin işlevi ve yerinin belirlenmesinde işte bu marksist-leninist bilgilerden yola çıkmaktadır. Yürütme Kurulunun XIII. Oturumunda açıkça belirtilmiştir ki, "faşist diktatörlük, bütün ülkelerde, burjuva diktatörlüğünün kaçınılmaz bir aşaması değildir". "Bunun uygulanması olasılığı, proletaryanın savaşçı güçlerine bağlıdır; bu güçler, çoğu kez, sosyal-demokrasinin parçalayıcı etkisiyle kötürüm durumuna gelmektedirler."[58] Eğer Komünist Enternasyonal, Lenin'in emperyalizm tahliline dayanarak tekelci kapitalizmin otoriter bir egemenliğe olan isteğini, emperyalizmin nesnel bir eğilimi olarak belirlediyse, aynı zamanda, faşizmi toplumsal gelişmenin bir yasası olarak gören her türlü görüşe de karşı çıkmaktadır. Çünkü, Karl Radek'in de belirttiği gibi, faşizm, toplumsal ve ekonomik temeli nedeniyle "tarihsel açıdan önlenmesi olanaksız olan işlevler taşı-

[57] F. Kumpf, *Probleme der Dialektik in Lenins Imperialismus-Analyse*, s. 130.

[58] *KEYK XIII. Oturumu*, "Savlar ve Kararlar", s. 6.

maz. Tarih bu işlevler olmadan da gelişebilir".[59] Faşizmin kökenlerinin emperyalizmin toplumsal ve ekonomik temelinde yattığı, Komünist Enternasyonal tarafından tanıtlanmıştı. Emperyalist ekonomi ile politika arasındaki karşılıklı değişen ilişkileri, mutlaka faşizmi doğuracak ilişkiler olarak görmedi. Bunun yerine, onları, leninist anlamda, sınıfsal ilişkilerin çok yönlü karmaşası olarak yorumladı. Kominterne göre, tekelci sermayenin en gerici temsilcilerinin açık terörcü diktatörlüklerini kurabilmeleri, sınıflararası güç dengesine bağlıdır. Komünist Enternasyonal için faşizm, sınıfsal savaşımın bir görüngüsüdür. Ancak, bu, tarihin herhangi bir kesitinde ortaya çıkabilecek bir görüngü değildir. Yalnızca, faşizmin sınıfsal niteliğinin belirlenmesi sonucu, onun tekelci kapitalizmle, yani emperyalizmle zaman ve öz açısından olan bağlantısını ortaya çıkaran bir görüngüdür.[60] Yürütme Kurulunun XIII. Oturumunda Polonyalı temsilci Julian Lenski şu görüşü savunmuştur: "Bunalımın tüm gelişmeleri ve bunun üstesinden gelmek için denenen tüm yolların başarısız kalması, çürüyen kapitalizmin dünyası ile sosyalist kuruluşun güçlü kazanımlar dünyası arasındaki egemen çelişkilerin ışığında değerlendirilmelidir."[61] Bununla Lenski, yeni çağın niteliğinin, sınıf savaşımının gidişini ve biçimlerini kesin olarak etkilediğini dile getirmiştir. Onun dikkati çektiği bir diğer nokta da şu olmuştur: "Bu uzlaşmaz karşıtlığın gerilim derecesi her zaman aynı değildir." İki ayrı dünyanın savaşımında dikkat etmek gerekir ki, bununla emperyalist kampın içindeki savaşım bitmemekte ve bu iki yanlı süreç nedeniyle emperyalist çelişkilerin daha da keskinleşmesine yol açmaktadır.[62] Yü-

[59] K. Radek, "Tarihte Faşizmin Yeri", *Rundschau über Politik, Wirtschaft und Arbeiterbewegung* (*Basel*) (*Rundschau*), 1934, n° 29, s. 1105.

[60] *die Auseinandersetzung mit Thalheimer*, bkz: bu kitabın 49. sayfası.

[61] J. Lenski, [KEYK'in XIII. Oturumundaki] "Konuşma", *Rundschau*, 1934, n° 5, s. 145.

[62] Aynı yerde.

rütme Kurulunun VII. Kongredeki saptamalarına göre, faşizm tehlikesinin en yoğun olduğu ülkeler, kapitalizmin genel bunalımının en yoğun olduğu ve bundan dolayı da dünya ekonomik bunalımından en çok etkilenen ülkelerdir (Almanya, Avusturya ve Balkan ülkeleri gibi). Hemen tüm emperyalist ülkelerde ve bunun yanında "yengi kazanmış ülkelerde" faşist hareketlerin görülmesi bu gerçeği değiştirmez.[63] XIII. Oturum, Almanya'da faşizmin kuruluşunu, yalnızca ülkedeki sınıf farklılaşmalarının bir sonucu olarak değerlendirmemiş, aynı zamanda, dünyadaki güç dengelerinde ortaya çıkan değişikliğin sonucu olarak da ele almıştır. Yeni durumda "kapitalistler, diktatörlüklerini, artık parlamentarizmin eski yöntemleri ve burjuva demokrasinin genel kurallarıyla yürütemez olmuşlardır". Bundan dolayı da, zorunlu olarak, "ülkenin içinde açık terörcü diktatörlüğe yönelirken, dış politikada emperyalist savaşların doğrudan hazırlığı niteliğindeki sınırsız şovenizme kaymışlardır."[64]

XIII. Oturumda, faşizm, tekelci sermayenin en gerici kesimlerinin kapitalizmin genel bunalımından kurtulmak için denedikleri bir yol olarak ele alınmıştır. Bu kesimler asıl saldırılarını, yeni çağın belirleyici güçleri olan komünistlere, işçi sınıfına ve Sovyetler Birliği'ne karşı yöneltmişlerdir. Bununla tanımlanmak istenen, faşizmin gerici, anti-komünist ve karşı-devrimci işlevidir.

Komünist Enternasyonal Yürütme Kurulunun XIII. Oturumunda, faşizmin sınıfsal niteliği kesinlik kazanmış, uluslararası sınıf savaşımındaki işlevi saptanmış ve faşizme karşı savaşımın örgütlenmesinde temel sorunlara yanıtlar getirilmiştir.

[63] Bkz: *Die Kommunistische Internationale vor dem VII. Weltkongress Materialien*, Moskova 1935, s. 62.

[64] *KEYK XIII. Oturumu*, "Savlar ve Kararlar", s. 6.

II. KOMÜNİST ENTERNASYONALDE FAŞİZME BAĞLI DİĞER SORUNLARIN AYDINLATILMASI

Komünist Enternasyonal Yürütme Kurulu XIII. Oturumunda, Almanya'da kurulmasından sonra açık-seçik ortaya çıkan faşizmin sınıfsal niteliği, yanılgıya meydan vermeyecek biçimde tanımlanmıştır. Oturumda diğer tartışmalar, belirtilen tanımın, faşizmin en önemli yönünü ortaya koyduğunu saptamış; sınıf savaşımının çok yönlü yeni sorunlarına yanıt verme ve faşizmin niteliği ile ilgili tüm saptırmalara karşı koyma çabası içinde olunduğunu göstermiştir.

XIII. Oturum, faşizmin yengisinin önlenemez olmadığını belirtirken, bunun başarı ya da başarısızlığının, sınıfların güç dengelerinden kaynaklandığını saptamıştır. Böylece, bütün komünist partilere, faşizme karşı savaşımları açısından çok önemli bir yönlendirmede bulunmuştur. Elbette bu noktada bir başka soru da büyük bir önem taşımaktadır. Almanya gibi, işçi sınıfının çok iyi örgütlenmiş olduğu ve savaşım deneyimine sahip bir komünist partisinin bulunduğu bir ülkede, faşizmin yerleşmesi nasıl olmuş da, önlenememiştir.?

Sovyet delegesi O. A. Pjatnizki, XIII. Oturumda yaptığı konuşmada, Alman Komünist Partisinin 1930'ların başlarında işçi kitlelerini kazanma yönünde verdiği savaşımdaki başarılarını övmüştür.[65] Bu başarıların ifadesi, anti-faşist eylemlerle 1932 Kasımındaki genel seçimlerde toplanan altı milyon oyda bulunmaktadır. Ancak, bütün bunlar, işçi sınıfının çoğunluğunun, Alman Komünist Partisinin arkasında olduğu anlamına gelmiyordu. Faşizmin giderek yükseldiği dönemde proleter kitle örgütleri, bu arada özellikle sendikalar, henüz büyük ölçüde reformizmin etkisi altında bulunmaktaydılar. Bu koşullar al-

[65] *KEYK XIII. Oturumu*, "Almanya'da Faşizm" s. 168.

tında, faşizmin iktidara gelişinden önce ve sonra parti tüm gücünü, varolan görüş ayrılıklarını bir yana bırakıp, örgütlenmiş ve örgütlenmemiş işçi kesimini ve diğer emekçi sınıf ve katmanları, ortak düşman faşizme karşı birlikte eyleme geçirmeye yöneltmişti.[66] Bu politik çizgi ve onun örgütsel sonuçları, Komünist Enternasyonal Yürütme Kurulu başkanlığı tarafından 1 Nisan 1933'te benimsenmiş[67] ve Yürütme Kurulunun XIII. Oturumunda da onaylanmıştır.[68] Ernst Thälmann'ın daha sonra hapisane notlarında değindiği gibi, Alman Komünist Partisinin o dönemdeki taktiği tutarlı olarak faşist diktatörlüğün yerleşmesine karşı işçi sınıfının genel grevle karşılık vermesini ve böylece faşizme karşı savaşımda geniş kitlelerin harekete geçirilmesini amaçlıyordu.[69]

Komünist Enternasyonalin önde gelen değerli liderlerinden D. S. Manuilski, W. G. Knorin, Palmiro Togliatti ve Klement Gottwald, XIII. Oturumda, Alman Komünist Partisinin bu taktiğini savunmuşlar ve trotskistlerin çirkin suçlamalarına karşı çıkmışlardır. Trotskistler, Alman Komünist Partisini suçlayarak, faşizme karşı "Alman işçi sınıfının onurunu" kurtarmak için "sonuç alıcı bir savaş" verilmediğini öne sürmüşlerdir.[70] D. S. Manuilski, Alman Komünist Partisinin, işçi sınıfının öncüsü olarak "faşist çetelerle açık silahlı savaşa girmekten kaçınmasının" ne kadar doğru olduğunu söylemiştir. Çünkü, "... Reichstag yangınından da anlaşıldığı gibi faşist serserilerin planı Alman işçi sınıfının öncü kadrosunu fizik olarak ortadan

[66] Bkz: *Geschichte der deutschen Arbeiterbewegung*, c. 5, s. 13.

[67] Bkz: Heckert yoldaşın KEYK Başkanlığına sunduğu rapor: "Almanya'da Durum", (1 Nisan 1933'te onaylanmıştır), *Rundschau*, 1933, n° 9, s. 229.

[68] Bkz: *KEYK XIII. Oturumu*, "Savlar ve Kararlar", s. 16.

[69] Ernst Thälmann, bunun dışında şunları yazmıştır: "Konu, Hitler hükümetinin hiçbir biçimde, zor yoluyla düşürülmesi değildi. Amaç, işçi sınıfının kitle savaşımı için kazanılmasında Alman Sosyal-Demokrat Partisinin bir eylem koymasıydı." Marksizm-Leninizm Enstitüsü, Parti Arşivi, 3/9, bölüm 275.

[70] *KEYK XIII. Oturumu*, "Almanyada Faşizm", s. 241, 261.

kaldırmak amacıyla, bu savaşı provoke etmekti."[71] XIII. Oturum, bu koşullarda, Alman işçi sınıfının yazgısında Alman Sosyal-Demokrat Partisine de büyük sorumluluk düştüğünü bildirmiştir. 1933 yılındaki olaylar, sözkonusu partinin, bu sorumluluğu gerektiği gibi yerine getirmediğini göstermiştir. Alman halkı için en büyük tehlike çanlarının çaldığı bir saatte, Sosyal-Demokrat Partinin sağ kanat yöneticileri, Alman Komünist Partisi tarafından önerilen birlikte genel grev çağrısını geri çevirmişlerdir. Bunun nedeni, Wilhelm Pieck'in de, XIII. Oturumda belirttiği gibi, Sosyal-Demokrat Partinin, "anayasal zemini" terketmek istememesi idi. Çünkü Hitler-Hugenberg kabinesi, "anayasaya uygun bir hukuk hükümeti" olarak görülüyor ve "proletaryanın, 'genel grev barutunu zamanından önce bitirmemesi' gerektiği" ileri sürülüyordu.[72] Sosyal-Demokrat Parti Hitler hükümetinde faşistleri dizginleyecek bir burjuva muhalefete umut bağlamıştır. Genel grevden korkan Hitler, Alman Komünist Partisini hemen kapatmamıştır. Tersine, Reichstag'ın dağılışından sonra yeni seçimlerin 5 Mart 1933'te yapılacağını ilân ettiği zaman, Sosyal-Demokrat Partiyi geleneğine uygun olarak, oy kullanma yoluyla savaşıma bağlamayı ve işçi sınıfını yeniden bölebilmeyi planlamıştı.[73] Bunun üzerine, Sosyal-Demokrat Parti yönetimi, Alman Komünist Partisinin birlik içinde ve parlamento-dışı kitle eylemlerini örgütleme önerilerini geri çevirmiş ve kendisini tümüyle faşist terör altında yürütülmekte olan seçim kampanyasına vermiştir. Reichstag yangını provokasyonundan sonra Hitler, Alman Komünist Partisine karşı terör dalgasını başlatmış ve 5 Mart seçimlerinde mecli-

[71] D. Manuilski. "Devrim Bunalımları, Faşizm ve Savaş", s. 8.

[72] W. Pieck, "Almanya Sovyetleri İçin Savaşıyoruz", s. 43.

[73] Bkz: H. Niemann, *SPD und Hitlerfaschismus. Der Weg der deutschen Sozialdemokratie vom 30 Januar 1933, bis zum 21. April 1946*, kap. I-III (Jan. 1933-Herbst 1935), doktora tezi, Berlin 1965, s. 16.

se girmeye hak kazanan 81 komünist partili milletvekillerinin meclis üyeliğini iptal etmiştir.[74] Bu olaylardan sonra ve Sosyal-Demokrat Parti yöneticilerinin pasif tavırlarının da yardımıyla güç dengesi, tekelci kapitalizmin faşist kesimleri lehine dönmüştür. Alman Sosyal-Demokrat Partisi faşizme teslim olmak yolunda daha da ileri adımlar atmış ve 17 Mayıs 1933'te Reichstag'da yapılan oylamada Hitler'in dış politikasını onaylayan yönde oy kullanmıştır.[75] Ancak, bu tutumuna karşın, 21 Haziran 1933'te kapatılmıştır. Bu, Alman proletaryasına vurulan bir başka ağır darbe olmuş, çünkü, bu olayla birlikte Alman işçi sınıfının son yasal örgütü de ortadan kaldırılmıştır.

Bu somut olaylar ve Alman sosyal-demokrasisinin sağcı yöneticilerinin haince tutumları, XIII. Oturumun yapıldığı günlerde, bütün komünistlerin belleklerinde henüz taze bir yer tutmaktaydı ve bundan dolayı da haklı tepkilere neden oldu. "Üçüncü Yol" politikasının, faşizme teslimiyete yolaçtığı ortaya çıkmıştı. Çünkü, bu politika, işçi sınıfının gücüne yönelmemiş, tersine, onun tarihsel rolünü ve misyonunu yadsımış ve özünde, tekelci kapitalist Weimar Cumhuriyeti onaylanarak büyük burjuvazinin belli kesimleriyle koalisyona gidilmişti. Sosyal-Demokrat Partideki sağcı yöneticilerin faşizm karşısındaki tutumları, anti-komünizmin sonuçta nelere yolaçtığını açıkça göstermiştir. Bu tutum, oportünist politikanın temelini oluşturmuş ve işçi sınıfı içindeki bölünmeleri daha da derinleştirerek, asıl düşmana karşı savaş gücünü köreltmiştir.

Böyle bir politikaya yol açan nedenleri, özellikle Almanya'da faşist diktatörlüğün kuruluşundan sonra ve daha XIII. Oturumda sosyal-demokrasi karşısında takınılan yanlış sekter tavırlarda aramak gerekir. Nitekim, kısa bir

[74] Aynı yapıt, s. 29.

[75] Bkz: *Geschichte der deutschen Arbeiterbewegung*, c. 5, s. 34.

zaman sonra, Kominternin VII. Kongresine hazırlık komisyonunda bu tavırların "Komünist Enternasyonalin kapısını gene çaldığından" sözedilmişti.[76] Yürütme Kurulu XIII. Oturumunda sosyal-demokrasi üzerine yapılan değerlendirmeler, öncelikle onların içinde bulunduğu yeni durumdan, yani partilerinin kapatılmış olmasından kaynaklanmamaktaydı. Oturumda, sosyal-demokrasinin gene de burjuvazinin toplumsal dayanağı rolünü oynadığı üzerinde birleşilmişti.[77] Aslında o tarihlerde, devrimci güçlerle gericiler arasındaki güç dengelerini ince ayrıntılarına kadar değerlendirmek son derece karmaşıktı. Bu durum, XIII. oturumda, delegelerin Almanya'daki işçi sınıfına ilişkin görüşlerini dile getirirken açıkça ortaya çıkmıştır.[78] Komünist Enternasyonal, "faşizmin biçim ve süresinin genel gelişmenin öznel ve nesnel etkenlere bağlı olduğu"[79] gibi doğru noktadan yola çıkmış olmasına karşın, devrimci hareketin gücünü abartma tehlikesinden kısmen kurtarılamamıştır. Faşist diktatörlüğün kurulmasından önce Almanya'da devrimci güçler ile faşizm arasında sanki belli bir biçimde süren yarışın varlığından sözedilmiştir. Faşizmin yengisi, bu nedenle "çöküşünden önce kapitalizmin kurtuluşu"[80] yönünde burjuvazinin bir aracı olarak görülmüştür. Oturumda, faşizmin karşı-devrimci maskesi

[76] Marksizm-Leninizm Enstitüsü, Parti Merkez Arşivi (MLE, PMA), (Moskova), f. 494, op. 1, yed. hr. 100, l. 32.

[77] Bkz: *KEYK XIII. Oturumu*, "Savlar ve Kararlar", s. 7. — *Die Kommunistische Internationale. Kurzer historischer Abriss*, s. 411. — "Sosyal-faşizm" kavramı bir ara XIII. Oturumda kullanılmıştır. Bu kavram hem yanlıştır, hem de işçi sınıfının eylem birliğini sağlamada komünist partilerin savaşımını engellemektedir. (Bkz: *Geschichte der deutschen Arbeiterbewegung*, c. 5, s. 48. — Ayrıca, Giesela Jähn-H. Köpstein, "Komünist Enternasyonalde Birleşik Cephe Politikası", *Studien zur Geschichte der Kommünistischen Internationale*, Berlin 1974. — O. Winzer, *Zwölf Jahre Kampf gegen Faschismus und Krieg*, Berlin 1957, s. 83-84.) Komünist Enternasyonal, bu sekter yanlışı görmüş ve hem VII. Kongre hazırlıkları sırasında, hem de VII. Kongrede bunu düzeltmiştir.

[78] Bkz: *KEYK XIII. Oturumu*, "Almanya'da Faşizm", s. 20, 241, 262.

[79] W. Pieck, "Almanya Sovyetleri İçin Savaşıyoruz", s. 26.

[80] Bkz: *KEYK XIII. Oturumu*, "Savlar ve Kararlar", s. 6.

kaldırılmış ve kapitalizmden sosyalizme geçişi önlemek amacıyla tekelci kapitalizmin en gerici kesimlerinin bir girişimi olduğu belirlenmiştir. Bununla birlikte, faşizmin Almanya'daki yengisi yeni çağın temel eğilimlerini değiştirecek güçte değildi: bu eğilimlerden biri sosyalizmin gelişmesi, ikincisi kapitalizmin tarihsel gerileyişidir. Bu değerlendirmeler, anti-faşist bir savaşımın yönlendirilmesinde büyük önem taşımaktaydı. Çünkü, kitleler, faşizme karşı faal direnmeye ancak böyle geçirilebilirlerdi. Kapitalizmin gerileyişi, kendisinin yerel saldırılarını ve işçi sınıfının yenilgilerini ortadan kaldırmamaktadır. Böyle durumların doğru ve zamanında değerlendirilmesi, işçi sınıfının savaşımı açısından büyük önem taşımaktadır.

Yürütme Kurulunun XIII. Oturumunda, Alman işçi sınıfının yenilgiye uğramış olduğu henüz tam anlamıyla görülmemişti.[81] Almanya'da faşizmin "yenilmemiş işçi sınıfına karşı" iktidara geldiği belirtilmekte, işçi sınıfının, yeniden saldırıya geçmek için geçici olarak geri çekildiği üzerinde durulmaktaydı.[82] İtalyan delege Ercoli (Palmiro Togliatti), işçi sınıfının yenilgi ölçütlerini şöyle dile getirdi: "Yenilgi, yalnızca işçi sınıfının elindeki yerleri, başkalarına bırakmak zorunda kalması değildir. Yenilginin karşılığı aynı zamanda işçi sınıfının herbir birliğinin büyük bir darbe yemesi, örgütün dağılması ve yok edilmesidir; uzun süre parti ile kitleler arasındaki bağın çözülmesi ve bunun kurulması için hiçbir olanağın kalmamasıdır."[83] Alman Komünist Partisinin faşistler tarafından dağıtılmaması, Alman işçi sınıfının, faşizmin yengisi karşısında, yenilgiye uğramadığı şeklinde değerlendirilmiştir. Bundan dolayı da, kısa sürede devrimci bir girişimin gerçekleşmesi beklenmiştir. Bu beklentiler ve de-

[81] Bkz: *Geschichte der deutschen Arbeiterbewegung*, c. 5, s. 48.
[82] *KEYK XIII. Oturumu*, "Almanya'da Faşizm", s. 117, 240.
[83] Aynı yapıt, s. 242.

ğerlendirmeler, aslında, İtalyan faşizmi ile Alman faşizminin karşılaştırılmasından kaynaklanmaktadır ve bir yandan Kominternin çabalarını, öte yandan da o zamanlar sınıf savaşımının bütün yeni sorunlarına yeterli yanıtlar bulma olanaklarını ortaya koymaktadır. Böyle bir çalışmada, ilk planda öznel yeteneksizlik ya da bilerek eski formüllere dayanmak sözkonusu değildir. Gözönüne alınması gereken yeni görüngü ve etmenlerin bilinmesinde temel olan nesnel koşullardır. XIII. Oturumun, faşizmin sınıfsal niteliğinin belirlenmesinde büyük bir teorik çalışma yürütmüş olmasına ve tekelci kapitalizmin kendi içindeki güçler dengesini çok çabuk kavrayabilmesine karşın, Komintern, o dönemde faşizmin getirdiği sorunları aynı nitelikte yanıtlayamamıştır. O dönemde faşizmin sanayileşmiş emperyalist bir ülkedeki gelişmesine ilişkin bilgiler yeterli değildi. En azından bu gelişmeyi gözlemede yetersiz kalınmıştı. Böyle bir ülkede çok iyi örgütlenmiş bir işçi sınıfına karşın, işçi sınıfını da aşarak tüm halkı terör altında inletebilmek için tekelci kapitalizmin en gerici kesiminin elindeki araç ve yöntemlerin ne olduğu henüz bilinmiyordu. Komintern, Almanya'da, faşizmin yerleşmesiyle birlikte ortaya çıkan değişmelerin anlamını tam olarak kavrayamamıştı.

/ Sağ sosyal-demokratların, Almanya'da, oportünist ve anti-komünist bir politika izlemeleri, işçi sınıfının kitle eylemlerini engellemiş ve faşizmin yengisini olanaklı kılmıştır. Faşizm üzerine geliştirilen sosyal-demokrat teorilerin temelinde, bu oportünist politika yatmaktadır ve sözkonusu teoriler, anti-faşist direnişi olumsuz yönde etkilemiştir./

Faşizmin çoğu kez küçük-burjuva kitle eylemlerinden sonra ortaya çıktığı gerçeğinden hareket eden sosyal-demokratlar, bu yargılarını daha da ileriye götürmekte ve faşizm olgusunda, sorunun, küçük-burjuva hareketi çev-

resinde döndüğünü savunmaktadırlar. Almanya'da faşizmin kuruluşundan sonra bile bazıları hâlâ bu görüşe bağlı kalmışlardır.

XIII. Oturum, bir yandan sosyal-demokrat görüşlere, bir yandan da trotskist görüşlere şiddetle karşı çıkmıştır. Her iki görüş de, faşizmi "sınıflar-üstü devlet gücü" "küçük-burjuva diktatörlüğü" olarak ya da hem proletaryayı, hem de burjuvaziyi, "sadık teb'aları" gibi gören "lumpenproletaryanın diktatörlüğü" olarak değerlendirmektedir.[84] Wilhelm Pieck, işçi sınıfının faşizme karşı verdiği savaşımda bu teorilerin zararlı etkilerini açıkça ortaya koymuştur. Pieck göstermiştir ki, tüm bu teoriler, faşizmin gerçek niteliğinin yalnızca gözlerden ırak tutulmasına hizmet etmekte ve sosyal-demokrat işçileri burjuvazi ile savaşımdan alıkoymaya itmektedir. Bundan başka, bu teoriler, "sosyal-demokrasinin burjuvazi ile işbirliği politikasının sonradan gösterilen mazeretini"[85] içermektedir. Çünkü, faşist diktatörlük tek başına bir güç olarak burjuvazinin karşısına konmakta ve halk faşizme karşı en geçerli yöntemin, parlamento-içi muhalefet olduğu yolundaki propagandalara inandırılmak istenmektedir. 1935 yılında Kominternin VII. Kongresinde, Georgi Dimitrov'un da belirttiği gibi, faşizm üzerine bu tür yanlış teorilerin yayılmasında sosyal-demokratlar "büyük bir *tarihsel sorumluluk* yüklenmiş olmaktadırlar. Onların yüzünden, faşist saldırıların en belirleyici aşamasında, Almanya'da ve şimdi faşizm altında inleyen diğer ülkelerde emekçi kitlelerin önemli kesimleri, faşizmde, kan emici ve azgın malî-sermayeyi, en korkunç düşmanlarını tanıyamamış ve kendilerini faşizme karşı savunamamışlardır."[86]

[84] O. Kuzinen, "Faşizm, Savaş Tehlikesi ve Komünist Partilerin Görevleri", s. 40. — W. Pieck, adı geçen yapıt, s. 24.

[85] W. Pieck, adı geçen yapıt, s. 25.

[86] G. Dimitrov, "Faşizmin Saldırısı ve Komünist Enternasyonalin Faşizme Karşı Savaşta İşçi Sınıfı Birliği İçin Görevleri", W. Pieck, G. Dimitrov,

Sağ sosyal-demokrat yöneticilerin teorilerinin yetersizliği, temelde, kendilerini Lenin'in emperyalizm ve devlete ilişkin görüşlerine kapamış olmalarından kaynaklanmaktadır. Tekellerin özünün açıkça anlaşılmaması, onların emperyalizmin kendi içindeki çelişkilerini doğru olarak kavramalarını engellemiştir.[87] Aynı biçimde, politika ile ekonomiyi birbirinden ayırmaları, ki bu konuda, Lenin Kautsky'ye şiddetle karşı çıkmıştır, sosyal-demokratların devlet anlayışından kaynaklanmaktadır. Sosyal-demokratlar, burjuva demokrasisinde, bir sınıfın —tekelci kapitalizmin— egemenliğini görmezler, tersine, bunun sınıfsal içeriğini yadsıyarak "gerçek" ve "saf" demokrasiden sözederler.[88] Onların bu küçük-burjuva reformist anlayışları, içinde burjuvazinin belli kesimleriyle işbirliği yaparak, sosyalizme evrimci bir yoldan ulaşmak istedikleri bu devleti benimsemelerine dayanmaktadır. Oysa emperyalizm çağında, burjuva demokrasisi, tekellerin ekonomik iktidarı için artık uygun politik bir biçim olmaktan çıkmıştır. Bundan dolayıdır ki, demokrasi, tekeller tarafından ortadan kaldırılmak ve yerine sınırsız bir egemenlik kurulmak istenmektedir. Bu nedenle sosyal-demokrat anlayışın temelleri içten içe oyulmuş ve sonunda tamamen başarısızlığa mahkûm edilmiştir. Özellikle Hitler diktatörlüğünün kuruluşundan sonra Alman Sosyal-Demokrat Partisinin (SPD) sağ kanat yöneticilerinin tutumu göstermiştir ki, hâlâ büyük burjuvazinin bazı kesimleriyle sınıf işbirliği düşüncesinden kendilerini kurtaramamışlar ve parlamenter yasallığın sınırları içinde düşünmeyi sürdürmüşlerdir. Bu burjuva düşünce biçimi, onların davranışlarında, eylemlerin-

P. Togliatti, *Die Offensive des Faschismus und die Aufgaben der Kommunisten im Kampf für die Volks front gegen Krieg und Faschismus*, Komünist Enternasyonalin VII. Kongresine (1935) sunulan rapor, Berlin 1960, s. 90.

[87] Bkz: Bu kitabın Birinci Bölümü, I. Kesim.

[88] K. Kautsky, *Die Diktatur des Proletariats*, Viyana 1918. — Ayrıca bkz: V. İ. Lenin, "Proletarya Devrimi ve Dönek Kautsky", *Werke*, c. 28, s. 240.

de cesaretsizliğe yol açmakla kalmamış, aynı zamanda faşizmin sınıfsal niteliğini anlamalarında yeteneksiz kalmalarına neden olmuştur.[89] Faşizme karşı çıkmada yasal ve "anayasal" yöntemlere başvurmanın geçersiz olduğu görülmüştür. Faşist bir yönetimi burjuva muhalefeti yoluyla dizginlemek görüşleri, işçi sınıfını pasif bir beklemeye, yıldırıcı bir hareketsizliğe itmiştir. Bundan dolayı da, sosyal-demokrat yöneticiler, işçi sınıfının politik liderleri gibi davranmaktan yoksun kalmışlar ve görevlerini yerine getirememişlerdir. Bu doğaldır. Çünkü işçi sınıfının sınıfsal konumu açısından, faşizmin sınıfsal niteliğini belirlemek ve doğru, başarı şansı olan anti-faşist bir politika izlemek ancak marksizm-leninizme dayanmakla olanaklıdır. İşte bunun içindir ki, Komünist Enternasyonal ve Alman Komünist Partisinin faşizme karşı savaşımları, sosyal-demokrat liderlerin muhalefeti ile karşılaştırılamaz. Farklı sınıfsal konumlardan dolayı birbiriyle karşılaştırılamayan öğelerdir sözkonusu olan.

Sağ sosyal-demokrat yöneticiler, faşizmin sınıfsal niteliğini saklarken, anti-sovyet ve anti-komünist yalanlara başvurmuşlardır. Kautsky'nin sınıf olgusunu yadsıyan diktatörlük-demokrasi şemalarına dayanarak, Sovyetler Birliği'nde sosyalizmin planlı kuruluşuna, devlet kapitalizmi[90] diyerek iftirada bulunmuşlar, proletarya diktatörlüğünü faşist terör rejimi ile aynı kefeye koymuşlardır. Bu totoliter rejim öğretisi ile, üyeleri içinde belli çevrelerin kapitalist sisteme karşı gerçek bir seçenek için savaşım verme hazırlıklarını da köreltmişlerdir. Sağ sosyal-demokrat yöneticilerin bu temel tavrı, tutarlı bir anti-faşist savaşımla bağdaştırılamaz.

Yürütme Kurulunun XIII. Oturumu, marksist olma-

[89] Bkz: H. Niemann, *SPD und Hitlerfaschismus*, s. 15.

[90] Osnovniye etapı razvitiya mirovovo revolyutsionnovo protsessa pasle Oktyabrya ("Ekimden Sonra Dünya Devrimci Sürecindeki Gelişmenin Temel Aşamaları"), Moskova 1968, s. 199.

yan bütün faşizm teorilerine kararlı bir biçimde karşı çıkmıştır. Çünkü, bu teorilerin aralarında küçük farklar bulunmakla birlikte, hemen tümü, faşizmin sınıfsal niteliğini gözden uzak tutmakta ve anti-faşist savaşımı, faşizmin gerçek toplumsal taşıyıcılarına karşı yönlendirmemekteydi. "Küçük-burjuva diktatörlüğü" ya da "küçük-burjuva karşı-devrimciliği" gibi teoriler, işçi-sınıfının savaşımı için son derece tehlikeliydi. Wilhelm Pieck'in de belirttiği gibi, bunlar "faşist demagojiyi destekleme" anlamına geliyordu. "Thyssen ve Krupp'ların diktatörlüğü, tüm halkın egemenliği gibi gösterilmek ve kaderin tayin ettiği 'Führer'in asıl işlevi gizlenmeye" çalışılıyor; sosyal-demokrat işçilerin burjuvaziye karşı girişebilecekleri her bir savaşım bu teorilerle önlenmiş oluyordu.[91] Faşizmin bu biçimde ele alınması son derece yanlış politik sonuçlar doğuracak nitelikteydi. İşçi sınıfı, faşizmi yenmek için küçük-burjuvaziye karşı savaşım yürütmek zorunda kalacaktı.

Yürütme Kurulunun XIII. Oturumunda Almanya'da faşizmden sonra ortaya çıktığı öne sürülen "sistem değişikliği"ne ilişkin sağ oportünist tezi de reddedilmiştir.[92] Ercoli, bu konuda şöyle diyordu. "Bir sistem değişikliğinden sözedebilmek için, faşist rejimin sınıf niteliğinin, parlamenter demokratik rejimin sınıf niteliğinden farklı olması gerekir."[93] Bunların tümü, faşizmin, küçük-burjuva ve lumpenproletaryanın diktatörlüğü olduğuna ilişkin yanlış görüşlerden kaynaklanmaktadır. Pieck'in XIII. Oturumda belirttiği gibi, bu teori, "faşist diktatörlüğün, burjuva demokrasisi içinden çıktığını" yadsımakta, burjuva sınıf egemenliğinin sürdüğü gerçeğini kabul etmemekte[94] ve yeni egemenlik yöntemlerinin kullanılmasının değişik sı-

[91] W. Pieck, adı geçen yapıt, s. 25.

[92] Aynı yapıt, s. 25. — Ercoli, [KEYK'in XIII. Oturumundaki] "Konuşma", *Rundschau*, 1934, n° 5, s. 152.

[93] Aynı yapıt.

[94] W. Pieck, adı geçen yapıt, s. 25.

nıflar arasında bir iktidar değişikliği anlamına gelmediğini reddetmektedir.

Trotski, Thalheimer ve diğer döneklerin yaymaya çalıştıkları görüşler de, faşizme karşı savaşımı güçleştirmiştir. Bu arada Thalheimer tarafından geliştirilen bonapartizm teorisi, savaşı güçleştirmede özel bir rol oynamıştır. Burada, bu "teori"nin üzerinde durulmasının nedeni yalnızca tarihsel bakış açısından dolayı değildir. Bunun üzerinde önemle durmak gerekir, çünkü Thalheimer'in görüşleri, Komünist Enternasyonalin faşizm tahlilindeki başarısının emperyalizmin günümüzdeki ideologları tarafından saptırılmasına yaramaktadır. Bugün, Thalheimer'in, "faşist egemenlik sisteminin dinamik karakterini daha iyi tanıdığı"[95] gerekçesiyle kendisinin faşizm tahlilinde sözde "ayırdedici bir yaklaşım" içinde olduğu ileri sürülmektedir.

Bonapartizm teorisini, emperyalizm ideologları için böylesine çekici kılan nedir? Thalheimer'e göre, faşizmi tahlil ederken "en iyi çıkış noktası", Karl Marx ve Friedrich Engels'in bonapartizm üzerine yaptıkları çalışmalardır. Thalheimer, 1928 yılında, Kominternin VI. Kongresine sunduğu "Programla İlgili Sorunlar" adlı yazısında, Komünist Enternasyonalin program taslağına ilişkin görüşlerini dile getiriyor ve faşizm üzerine şunları söylüyordu: "Bonapartizm, burjuva devletin, proletarya devrimine karşı kendini savunması, tahkim etmesi ve yerini sağlamlaştırmasının bir biçimidir. Sermayenin açık diktatörlüğünün bir biçimidir. Bunun dışında bir başka biçim, çok yakın bir başka biçim daha vardır ki, bu, faşist devlet biçimidir. Her ikisinin ortak yanı, sermayenin açık

[95] W. Schieder, "Faşizm İçin Sonuç Yoktur", *Neue Politische Literatur* (Frankfurt/M.), 1970, n° 2, s. 186. — Theo Pirker de, faşizmle "bonapartizm" görüşlerini biraraya getirmekte ve faşizmin "daha iyi tanınması için yeniden ve yeniden ayrıntılı olarak açıklanması gerektiğini" belirtmektedir. (*Komintern und Faschismus. Dokumente zur Geschichte und Theorie des Faschismus*, yollama yapan T. Pirker, Stuttgart 1965, s. 11.)

(ama dolaylı) diktatörlüğü olmalarıdır. Her ikisinin görüngü biçimi, *yürütme erkinin kendi başına buyrukluğu, burjuvazinin siyasal egemenliğinin yokolması ve toplumdaki tüm diğer sınıfların, yürütme erkinin boyunduruğu altına girmeleridir.** Ancak, her ikisinin toplumsal ve sınıfsal içeriği, burjuvazi ve özel mülkiyetin, işçi sınıfı ve kapitalizm tarafından sömürülen diğer sınıflar üzerindeki egemenliğidir."[96]

Bu alıntı, Thalheimer'in görüşlerinin en önemli yanlarını yansıtmaktadır. O, bu görüşlerine kaynak olarak, özelikle Marx'ın, *Louis Bonaparte'ın 18 Brumaire'i*'ni[97] göstermektedir. Marx, bu yapıtında, 1848-1852 yılları arasında Fransa'daki burjuva devletin işlevini irdelemektedir. Burjuva devletin toplumdaki gelişmelere ilişkin tutumunu inceleyen Marx, bu tür devletin tarihsel rolünü ve sınıfsal niteliğini bu yapıtında ortaya koymuştur.[98] Bonapartizmin niteliklerini sayan Marx, bonapartizmin, özünde, sınıfların kendi aralarında birbirlerine uyguladıkları politikanın güven vermeyen yanına dikkati çekmiştir. Bu politika, devlet gücünü görünürde kendi başına buyruk hale getirmekte ve burjuvazinin sınıfsal egemenliğini demagojik araçlarla saklamaktadır.

18 Brumaire adlı yapıtında Marx, kendisi tarafından ortaya konulan, tarihin gelişme yasasını, parlak bir biçimde tanıtlamaktadır. Bu yapıt, tarihsel materyalizmin

[96] Marksizm-Leninizm Enstitüsü, Parti Merkez Arşivi, (MLE, PMA), 135/1739, bölüm 35. — Faşizm üzerine olan bölüm, iki yıl sonra Thalheimer tarafından açıklanmıştır. (Bkz: Thalheimer, "Faşizm Üzerine", AKP yayın organı *Gegen den Strom*, Berlin 1930. Bu tartışma, O. Bauer, H. Marcuse, A. Rosenberg tarafından yazılan *Faschismus und Kapitalismus. Theorien über die sozialen Ursprünge und die Funktion des Faschismus* adlı kitapta yeniden yayınlanmıştır, yayınlayan W. Abendroth, Frankfurt/M., Viyana 1967.

[97] Karl Marx, *Louis Bonaparte'ın 18 Brumaire'i*, Sol Yayınları, Ankara 1976.

[98] Bkz: K. Polak, *Zur Dialektik in der Staatslehre*, Berlin 1963, s. 3.

* İtalikler benim. —E. L.

uygulanmasına çok ilginç ve değerli bir örnek olmuştur. "Almanca İkinci Baskıya Önsöz"ünde, tarih tahlilleri ile politik tahlillerin nasıl yapılmaması gerektiğine işaret etmiştir. "Bu yapıtın, bugün, özellikle Almanya'da pek çok kullanılan *sezarcılık* teriminin artık bir yana atılmasına katkıda bulunacağını umuyorum. Bu yüzeysel tarihsel örneksemede, işin özü unutuluyor. ... Antikçağda ve modern zamanlarda sınıf savaşımının maddî, ekonomik koşulları arasında tam bir fark olduğundan, bu savaşımın politik ürünleri arasında da, Canterbury piskoposu ile büyük rahip Samuel arasındaki benzerlikten daha büyük bir benzerlik olamaz."[99]

Ne var ki, Thalheimer, özellikle bu temel hataya düşmüştür. *Komünist Enternasyonal* dergisindeki tartışmada, yaklaşımındaki temel eksiklik açıkça ortaya çıkmaktadır. Dergide şöyle denilmektedir: "Bay Thalheimer, bize, faşizmi, geçen yüzyılın ortalarındaki ekonomik, toplumsal ve politik ilişkilerden hareket ederek açıklamak istemektedir. Ona göre bonapartizmin doğduğu kapitalizmin başlangıç çağı ile faşizmin biricik temeli olan emperyalizm çağı"[100] arasında hiç fark yoktur.

Yukardaki alıntının da gösterdiği gibi, Thalheimer, 1921-1922'den beri bu görüşlere sahipti. Kominternde ilk kez İtalyan faşizmi karşısında tavır alındığında, Thalheimer, İtalyan faşizmini "bonapartizm" olarak nitelendirmiştir. Komünist Enternasyonal, o zaman Thalheimer'i eleştirmiş ve bu görüşleri oybirliği ile reddetmiştir. Buna karşın, 1928 yılında Komünist Enternasyonalin VI. Kongresinden önce yapılan program tartışmalarında Thalheimer yeniden girişimde bulunmuş ve yukarda sözü edilen yazısıyla faşizm-bonapartizm görüşünü yeniden tar-

[99] Karl Marx, *Louis Bonaparte'ın 18 Brumaire'i*, s. 9.

[100] H. Remmele, "Bonapartizm Teorisi (Faşizm ve Sosyal-Faşizm Sorunları)", *Die Kommunistische Internationale*, 1930. n° 7, s. 407.

tışmalara sokmak istemiştir.[101]

Thalheimer'in, bonapartizm teorisine saplanmasının nedeni, onun tarihsel olmayan yaklaşımı ve emperyalizm üzerine yanlış görüşleridir. 1922'de Komünist Enternasyonalin IV. Kongre program taslağı tartışmalarında açıkça görüldüğü gibi, Thalheimer, emperyalizmin özünü kavramak için Lenin'in teorisini anlamak yönünde çaba göstermemiştir.[102] Emperyalizmin, kapitalist gelişmenin zorunlu bir aşaması olup olmadığının Thalheimer tarafından sorulması, aslında, Lenin'in emperyalizm teorisini revizyona kalkmakla eşanlamlıdır. Bu noktada şöyle demektedir: "Çevresinde tartışılan temel noktanın açıklığa kavuşturulması gerekir. Emperyalizm, ekonomik olarak, sermaye birikiminin, sermayenin büyümesinin ya da genişletilmiş yeniden-üretimin bir sorunudur. Bu genişletilmiş yeniden-üretim, bu sermaye büyümesi, sermayenin kapitalist olmayan alanlara elatması, tarihsel bir gerçektir. Bu tarihsel gerçek, yalnızca emperyalist çağın başlangıcından bu yana değil, bilindiği gibi, kapitalizmin tarih sahnesine çıkışından beri vardır."[103] Thalheimer, teorisini desteklemek amacıyla, Rosa Luxemburg'un emperyalizm konusundaki yanlış görüşlerini benimsemiştir. Luxem-

[101] MLE, PMA, 135/1739, bölüm 21. — H. Remmele, Thalheimer'in yazısı üzerine Komünist Enternasyonalin VI. Kongresindeki etkiyi şöyle yazmaktadır: "Bir yoldaş, Thalheimer'in bu düşüncelerinin Lenin tarafından çürütüldüğünü anlattı. Lenin kanıtlamıştı ki, bonapartizm, feodal toplumdan kapitalist topluma geçişte düşünülebilirdi. Monarşi, kendi varlığının feodal tabanı ortadan kalktığı zaman, yok olmamak için, yeni ekonomik biçimleri ve üretim biçimlerini temsil eden yeni sınıflar arasında kendine yer aramaktadır. Faşizmin tarihsel koşulları çok farklıdır. Faşizm, kapitalist toplum biçiminin çöküş döneminde, çok ayrı ekonomik ve siyasal koşullarda ortaya çıkar. Bu, şu demektir: Öz ve nitelik olarak, faşizm hiç bir biçimde bonapartizmle karşılaştırılamaz." (H. Remmele, "Bonapartizm Teorisi", *Die Kommunistische Internationale*, 1930, n° 7, s. 404-405.)

[102] Bkz: *Materialien zur Frage des Programms der Kommunistischen Internationale*, Hamburg 1924, s. 125. — Bu kitapta Birinci Bölüm, I. kesim.

[103] *Materialien zur Frage des Programms der Kommunistischen Internationale*, s. 126.

burg bu görüşleri Lenin'in emperyalizm tahlilinden önce, 1913'te ortaya atmıştır.[104]

1935'te faşizm üzerine verdiği derslerde "bonapartizm teorisi"ne karşı çıkan Palmiro Togliatti, dinleyicilerinin dikkatini sürekli olarak bir noktaya çekmiştir; bonapartizm teorisinin kökeninde, emperyalizmin özünün bilinmemesi yatmaktadır. Ona göre "emperyalizm bilinmeden faşizmin özü anlaşılamaz."[105]

Emperyalizmin gerçek ekonomik özünü kavrayamayan ve dolayısıyla onun tarihsel yerini belirleyemeyen Thalheimer, bonapartizm tarihsel örneksemesini geçerli saymaktadır. Çünkü, konuya yüzeysel ve biçimsel yaklaşıldığında, bonapartizm ile faşizm arasında bazı ortak noktaların bulunduğu görülür. Thalheimer "ortak noktalara", özellikle, "yürütme erkinin kendi başına buyrukluğunu, burjuvazinin siyasal egemenliğinin yokolmasını..." katmakta, ancak onun toplumsal egemenliği ayakta kalmaktadır.[106] Thalheimer'e göre, sermaye, toplumsal çıkar-

[104] Rosa Luxemburg, *Die Akkumulation des Kapitals.* — Rosa Luxemburg, kapitalizmin çökme zorunluğunun maddî üretimdeki değişikliklerden değil, dünyadaki kapitalist olmayan alanlarda gerçekleşen artı-değerden kaynaklanacağını açıklamıştır. Emperyalizm, onun için, "sermaye birikimi sürecinde rekabet savaşının politik dile getirilişidir". (Aynı yerde, s. 423.) — Lenin, 1913'te L. B. Kamenev'e yazdığı bir mektupta, Rosa Luxemburg'un bu kitabını reddettiğini açıklamıştır. Bir makalesinde de bu görüşünü "Marx'ın teorisinin başarısız bir tamamlanması" olarak belirtmiştir. Ancak, makale basında yayınlanmamıştır. (Lenin, "L. B. Kamenev'e mektup", W. I. Lenin, *Briefe*, c. 3, Kasım 1910-Temmuz 1914, Berlin 1967, s. 177 ve dipnot 201.)

[105] P. Togliatti. "Faşizm Üzerine Dersler", *Neudrucke zur sozialistischen Theorie und Gewerkschaftspraxis* serisi içinde, Frankfurt/Main 1973, c. 4, s. 9.

[106] MLE, PMA. 135/1739, bölüm 40-41. — *Faschismus und Kapitalismus.* s. 31. — W. Gottschalch, F. Karrenberg, F. Stegmann, *Geschichte der sozialen Indeen in Deutschland*, yayımlayan Helga Grebing, München-Viyana 1969. — Belirtilen son çalışmada Thalheimer'in faşizmle bonapartizm arasında gördüğü ortak noktalar dile getirilmektedir: Devlet aygıtının kendi başına buyrukluğu; tüm insanlara politik baskı, büyük burjuvazinin ve büyük toprak beylerinin toplumsal egemenliğinde devlet gücüyle, sonunda, burjuvazinin de baskı altına alınması; işçilerin, köylülerin, kentli küçük-burjuvazinin yokedilmesi gibi. (Aynı yapıt, s. 296.)

larını yitirmemek için faşist çetelerle işbirliğine girer ve siyasal iktidardan faşizm lehine çekilir. Bu durumda faşistler, işçi sınıfı örgütlerini dağıtarak, sermayenin toplumsal egemenliğinin sürmesini güvence altına almayı amaçlarlar. Burjuvazinin egemenliğinde politik ve toplumsal ayrımlara gitmekle Thalheimer, faşizmde tekelci sermayeye belli bir sorumluluk yükleyen, ama faşizmi emperyalist sisteme özgü bir görüngü olarak görmek istemeyen tüm çağdaş faşizm yorumcularına katılmaktadır. Federal Almanya Cumhuriyeti'ndeki sendikaların ileri gelen temsilcilerinden Reinhard Opitz bu teorinin kaynağını doğru olarak karakterize etmiştir: "Burada bir 'uzlaşma yapısıyla' karşıkarşıyayız. Bu, faşizmde faşist kitle hareketi ile sermayenin girdiği ittifak ilişkisinin teorisidir. Faşizm bu ilişkiyle açıklanmak istenmektedir. Bu açıklama, politik ve toplumsal egemenliğin açık ayrımı biçiminde, politika ile ekonominin sözü edilmeyen içeriksel ayrımına dayanmaktadır."[107]

Emperyalizmi savunanlar Thalheimer'in bonapartizm teorisini göklere çıkarmışlardır; çünkü onlar faşizmin marksist-leninist tanımına karşı, Thalheimer'in teorisinde "yeni" bir silah bulduklarına inanmışlardır. İzledikleri yol da, sözkonusu tanımın karşısına bir başka, sözde "marksist varyant" çıkarmak olmuştur. Onların asıl amaçları, emperyalizm ile faşizm arasındaki sistem ilişkisini gözlerden kaçırmaktır. Bunun için, burjuvazinin politik ve toplumsal iktidarının ayrımı ve yürütme erkinin başına buyrukluğu demek olan Thalheimer teorisinin unsurlarından gerektiği gibi yararlanmaktadırlar.

Sınıf savaşımı pratiğinde bu teorinin yanlışlığı görülmüştür. Bu teori faşizmin sınıfsal niteliğini örtmekte ve faşizme karşı savaşımın anti-emperyalist ve anti-

[107] R. Opitz, "Faşizm Teorileri ve Sonuçları", *Blätter für deutsche und internationale Politik* (Köln), 1970, n° 12, s. 1280. — Bu sorun, bu kitapta Üçüncü Bölüm, I. Kesimde ele alınmıştır.

tekelci yönünü göstermemektedir. Yürütme Kurulunun XIII. Oturumundaki tartışmalarda, raporlarda ve diğer yazılarda tanıtlanmıştır ki, iktidarda bulunan faşizmin uygulamaları, küçük-burjuva diktatörlüğü, lumpenproletarya ve bonapartizm gibi teorilerin geçersizliğini açıkça ortaya çıkarmıştır. Bundan dolayı, XIII. Oturumda, faşizmin gerçek sınıfsal niteliğinin açığa çıkarılmasıyla Komünist Enternasyonal, sözü edilen "teori"lerin alaşağı edilmesi için en etkin katkıda bulunmuştur.

Sosyal-demokratlar ve faşizm üzerine teoriler geliştiren diğerleriyle girişilen çatışma göstermiştir ki, onun sınıfsal niteliği ile kitle tabanı arasındaki farkı doğru olarak görmek, faşizmin irdelenmesindeki en karmaşık sorunlardan biridir. Yürütme Kurulunun XIII. Oturumunda, "faşizm, savaş tehlikesi ve komünist partilerin görevleri" konuları ele alınırken, bu iki yan arasındaki bağlam, yeniden gözler önüne serilmiştir. Faşizmin, malî-sermayenin en gerici unsurlarının açık terörcü diktatörlüğü olarak nitelendirilmesinden sonra şu nokta saptanmıştır: "Faşizm, tekelci sermayeye, küçük-burjuvazi içinde kitle tabanı yaratmaya bakar. Bu noktada, ne yapacağını bilmeyen köylülere, küçük esnafa, memurlara ve özellikle büyük kentlerde sınıf-dışı olmuş unsurlara yönelir. İşçi sınıfı içine sızma yönünde de büyük ölçüde isteklidir."[108]

O. V. Kuzinen konuşmasında bir noktayı özellikle vurgulamıştır. Faşizmin sınıfsal niteliği ile "faşist kitle eylemlerinin sınıfsal bileşimi" birbirine asla karıştırılmamalı ve bu bileşimin son derece renkli olduğu unutulmamalıdır.[109] Faşizmin halk içinde hangi geniş katman ve gruplara çağrıda bulunduğunu ve bunları kendi amaçları yönünde nasıl kullandığını gösteren Kuzinen: "An-

[108] *KEYK XIII. Oturumu*, "Savlar ve Kararlar", s. 5-6.

[109] O. Kuzinen, "Faşizm, Savaş Tehlikesi ve Komünist Partilerin Görevleri", s. 38-39.

cak, bu hareketin toplumsal bileşimi, faşizmin sınıfsal niteliğini hiçbir zaman belirlemez" demiştir. "Asıl önemli olan, faşizmin hangi sınıfsal politikayı uyguladığı ve hangi sınıfa hizmet ettiğidir."[110]

XIII. Oturumun tezlerinde faşist kitle hareketinin değerlendirilmesi, faşizmin sınıf niteliğinin tanımına dolaysız olarak bağlanmıştır. Bu gerçek, bir yandan, faşizmin bütün yanlarıyla belirlenmesinde sözkonusu iki etmenin önemini göstermektedir. Ama öte yandan da, onların eşit olarak ele alınması olanağını dıştalamaktadır. Faşizmin niteliği ile görünümü arasındaki bu açık ayrım ile teorik olarak, faşizmin arkasındaki güçlere karşı ve anti-faşist savaşımda müttefik kazanmak için verilecek pratik savaşın en önemli hareket noktası belirlenmiştir.

XIII. Oturum tartışmalarına katılanlar arasında özellikle ülkeleri faşist işgal altında olan Alman, İtalyan, Polonya ve Bulgar delegeleri, faşistlerin, kendilerine şu ya da bu ölçüde bir kitle tabanı oluşturmada nasıl ve hangi yöntemlerle başarı kazandıklarını ortaya koymuşlardır.[111] Delegeler, faşistlerin iktidarı ele geçirmelerinden önceki, sözde anti-kapitalist vaatleriyle, iktidarı ele geçirdikten sonra uyguladıkları gerçek politika arasındaki çelişkide kendini gösteren toplumsal demagojiye özellikle dikkat çekmişlerdir. Polonyalı delegeler, faşizmin yerini sağlamlaştırma süreci açısından, onun kitle tabanının gücünün büyük önem taşıdığına işaret etmişlerdir. Nitekim Hitler'in geniş bir kitle tabanına dayandığı Almanya'da faşist devlet aygıtı kısa bir süre içinde yerine oturmuştur.[112] Faşizmin "kalitesi"nin büyük ölçüde bir ülkenin gelişme düzeyine bağlı olduğu bildirilmiştir. Sov-

[110] Aynı yapıt, s. 39.

[111] Bkz: W. Pieck, adı geçen yapıt, s. 29. — J. Lenski, adı geçen konuşma, s. 146. — Ercoli, adı geçen konuşma, s. 151.

[112] J. Lenski, adı geçen konuşma, s. 146. — Pruchniak, [KEYK'in XIII. Oturumundaki] "Konuşma", aynı belgeler içinde, n° 7, s. 254.

yet delegesi V. G. Knorin, konuşmasında, "Hitler'in 'her yönüyle örgütlenmiş' bir ülkede iktidara geldiğini" belirterek şöyle demiştir: "Bu, bütün burjuva partilerini ve diğer örgütleri ortadan kaldırmadan, yönetimin merkezileştirilmesinin daha da güçlü kılınamayacağı bir ülkedir",[113] böyle bir hareket de öncelikle işçi sınıfının örgütlerini hedef alır. Faşist diktatörlüğün güçlenmesindeki farklar, oturumun tezlerinde sözkonusu olmuştur: "İktidarın ele geçirilmesinden sonra Polonya'da olduğu gibi faşizm, burjuva partileri yokedebilir, parçalayabilir, kendi aralarında anlaşmazlıklara itebilir ya da Almanya'da ve İtalya'da olduğu gibi partileri kapatabilir."[114] Oturumda, terörcü diktatörlükle faşizmin kitle tabanı arasındaki ilişkilerin her ülkede farklılığına değinilmiştir. Bu ilişkiler, ülkelerdeki sınıf güçlerinin yaygınlığı ve çok yönlülüğüne, sınıfsal çelişkilerin derecesine ve faşist hükümetçe başvurulan araç ve yöntemlere bağlı bulunmaktadır.[115]

Tartışmalardan elde edilen sonuçlara göre, faşizmin halk düşmanı ve anti-demokratik özü, en çarpıcı ve açık biçimde, gelişmiş emperyalist ülkelerde iktidara geldiğinde ortaya çıkmaktadır.

Faşizm için kitle tabanının nasıl bir anlam taşıdığının bilinmesinden komünist partiler için belli görevler doğmuştur. Bulgar delegesi Vasil Kolarov, faşizmin küçük-burjuva ve köylülük içinde kendisine bir kitle tabanı yaratmada başarılı olduğunu, ancak bu katmanların faşizme bir yem olarak kesinlikle geri dönülmez biçimde bağlı olmadığını, tersine komünist partilerin bu katmanları eskisinden daha güçlü ve daha örgütlü olarak etkileyebileceklerini ve işçi sınıfının müttefiki haline geti-

[113] *KEYK XIII. Oturumu*, "Almanya'da Faşizm", s. 26.
[114] *KEYK XIII. Oturumu*. "Savlar ve Kararlar", s. 7.
[115] *Stenografiçeskiy Otçyot*, ("Stenografik Rapor"), s. 225.
[116] V. Kolarov, [KEYK'in XIII. Oturumundaki] "Konuşma", aynı belgeler içinde, 1934, n° 10, s. 367.

rebileceklerini söylemiştir.[116] Sovyet delegesi O. V. Kuzinen de, konuşmasında, faşist kitle eylemlerindeki toplumsal bileşimin farklılığına değinmiş ve bu farklılığın "faşizme karşı savaşımda faşist kitle eylemlerinin parçalanması açısından taşıdığı önemi" dile getirmiştir.[117]

Ancak, bu düşünce daha sonra geliştirilmemiş ve faşizme karşı savaşta işçi sınıfı ile güçbirliği yapabilecek her türlü sınıfsal sınırlamaları aşan daha geniş uygulamalara gidilmesi gerçekleşmemiştir. Çünkü, faşist kitle tabanının kendiliğinden ve çabuk bir biçimde parçalanacağı düşünülmüş, küçük-burjuva çıkarlarının faşist iktidar uygulamalarıyla düşeceği çelişkilerin bu parçalanmaya yolaçacağı sanılmıştır. Weimar Cumhuriyetinin yıkılışı ve faşizm karşısında sosyal-demokrat yönetimin teslim olmasının halkın önemli bölümünde yarattığı hayal kırıklığı nedeniyle Komünist Enternasyonal, özellikle işçi sınıfının büyük bir kesiminin komünistlerin devrimci programı çevresinde toplanacağına inanmıştır.[118]

Bu durumda, XIII. Oturumdan kitlelere şu mesaj iletilmiştir: "Kapitalizmin genel bunalımından kurtulmak için *Ekim Devrimi*nin gösterdiği çıkış yolundan başka yol yoktur. Tek çıkış yolu, sömüren sınıfların proletarya tarafından iktidardan indirilmesidir."[119] İşçi sınıfı savaşımı için temel yönlendirme olarak, bu aşamada, son amacın propagandası doğru ve zorunlu olmuştur. Çünkü, komünistlerin proletarya diktatörlüğü anlayışları, onları oportünistlerden "demokratik" ya da "nasyonal" sosyalizm savunucularından ayırmaktadır. Pieck, XIII. Oturumda, kapitalizme karşı tek gerçek seçeneğin "yalnızca sosyalizm olduğunu, proletarya sosyalizmi olduğunu, bunun da pro-

[117] O. Kuzinen, adı geçen yapıt, s. 39.

[118] *Osnovnıye etapı razvitiya mirovovo revalyutstonnovo protsessa poole oktyabrya* ("Ekimden Sonra Dünya Devrimci Sürecindeki Gelişmenin Temel Aşamaları"), s. 202.

[119] *KEYK XIII. Oturumu*, "Savlar ve Kararlar", s. 19.

letarya diktatörlüğü yoluyla, sosyalist Sovyetler Birliği'ndeki sovyet iktidarı yoluyla gerçekleştiğini" söylemiştir.[120] Komünistlerin en güç görevi, son amacı sürekli gözönünde tutmak, toplumsal ilerleme yolunda adım atmak ve böylece proletaryanın son amacına biraz daha yaklaşmak için, her somut durumdan kitlelerin uğruna savaşacağı somut görevler çıkarmaktır.[121] Daha sonraki gelişmeler, nesnel koşulların daha ayrıntılı incelenmesini ve bunlardan daha önemlisi, kitlelerin bilinç düzeyinin kapsamlı biçimde değerlendirilmesinin zorunlu olduğunu göstermiştir. Proletarya diktatörlüğü sloganı geniş kitlelerin bilinç düzeyine uymadığından ve onları o anki ana düşman olan faşizme karşı savaş için harekete geçiremediğinden, bir eylem sloganı olarak etki yapamamıştır.

XIII. Oturumun, faşizmin egemenliği altındaki devletler için burjuva demokrasisine geri dönüşün olamayacağına ilişkin saptaması, faşizmin sınıfsal özü hakkındaki doğru bilgilere ve işçi sınıfının, burjuva devletin faşistleştirilmesiyle ilgili deneyimlerine ters düşmemekteydi. Bu saptama aynı zamanda Komünist Enternasyonalin, sosyalizme giden doğru yolda faşizme karşı bir seçenek arayışının ifadesi idi.

Aynı oturumda bu yönde çok önemli noktalar açığa çıkarılmıştır. Çünkü, Ernst Thälmann'ın da 1933 Şubatında söylediği gibi, faşizmin çöküşünü, kendiliğinden, proletarya diktatörlüğü izlemez.[122]

Faşist diktatörlüğün kurulduğu bir ülkede Komünist Enternasyonal açısından, burjuva demokrasisine yeniden dönüş olamazdı. Bu görüş, faşizmin dayandığı sınıf temellerinin ortadan kaldırılmamasından kaynaklanmaktadır.

[120] W. Pieck, adı geçen yapıt, s. 66

[121] Bkz: V. İ. Lenin, *Demokratik Devrimde Sosyal-Demokrasinin İki Taktiği*, Sol Yayınları, Ankara 1977, s. 7 vd..

[122] Manuilski, adı geçen yapıt, s. 26. — Ercoli, [KEYK'in XIII. Oturumundaki] "Konuşma", adı geçen belgeler, 1934, n° 5, s. 153.

Komünist Enternasyonal, hem burjuva demokrasisinde, hem de faşizmde, aynı sınıfın diktatörlüğünden sözetmiştir — tekelci sermayenin diktatörlüğü. Bu doğru değerlendirmelere karşın, burjuva demokrasisi ile açık faşist diktatörlüğün egemenlik biçimleri arasındaki farklardan işçi sınıfının ve diğer emekçi katmanların faşizme karşı savaşımlarına katkı yönünde, Komünist Enternasyonal, önemli sonuçlar çıkaramamıştır.

Burjuva demokrasisi ile demokrasinin en yüksek biçimi olan proletarya diktatörlüğü arasında, Komintern, faşizme karşı etkin bir seçenek aramıştır. Komünist Enternasyonal, önce burjuva demokrasinin savunulmasında, kitlelerin çıkarlarının çok az olduğu noktasından hareket etmiştir. Çünkü, faşizm bu tür demokrasinin içinden türemiştir. Bunun dışında, faşist rejimin kurulması, "kitlelerin demokratik yanılsamalarını yıkmıştır."[123] Komünist Enternasyonale göre, yeniden eski tip burjuva demokrasisine dönüş yolunda faşist devletlerde girişilecek savaşım, faşizmin kökünü kazımaya yetmemektedir. Dolayısıyla böyle bir seçeneğin gösterilmesi; "işçi sınıfını, küçük ve orta burjuvazinin ardına takmak, onları 'demokratik' küçük-burjuva eylemlerinde yalnızca pasif olarak desteklemeye zorlamak, yani işçi sınıfının faşizm üzerindeki yengisini olanaksız kılmak"[124] demektir.

Komünist partilere, faşizme karşı savaşımda XIII. Oturum tarafından iletilen önerilerden biri de, gerek faşist ve gerek faşizmin ilerleme durumunda olduğu burjuva demokratik devletlerde işçi sınıfının eylem birliğinin örgütlenmesi yoluyla kitlelerin kazanılması ve değişik emekçi katmanların kısmî istemleri için daha güçlü savaşım verilmesidir.[125] Oturumda Maurice Thorez gibi

[123] *KEYK XIII. Oturumu*, "Almanya'da Faşizm", s. 249
[124] Aynı yapıt, s. 250.
[125] *KEYK XIII. Oturumu*, "Savlar ve Kararlar", s. 14.

konuşmacılar, bu tür girişimleri, "partimizin ikinci ve büyük *stratejik** görevini yerine getirmek, yani geniş halk kitlelerini kapsayan, anti-kapitalist, anti-faşist, savaşa karşı bir hareketi başlatmak için bir önkoşul olarak"[126] değerlendirmiştir.

Yürütme Kurulunun XIII. Oturumunun faşizmin Komünist Enternasyonal tarafından tahlilindeki yeri, faşizmin sınıfsal niteliğini yanılgıya yol açmayan biçimde tanımlamasıyla belirlenmiştir. Bu tanım, Komünist Enternasyonalin gelişmiş emperyalist bir ülkede faşist diktatörlük koşullarında yaptığı ilk değerlendirmelerin geliştirilmiş halidir. Gene bu tanım, işçi sınıfına, faşizme karşı savaşımda tek doğru ve anti-emperyalist çizgiyi göstermiştir. Öte yandan XIII. Oturumun görüşmeleri, faşizmin özünün bundan anti-faşist savaşım için çıkarılan pratik sonuçlarla birlikte, bütün yönleriyle tahlil edilmesinin ne kadar karmaşık bir sorun olduğunu ortaya koymaktadır. Bunun anlamı şudur: XIII. Oturum, bir yandan temel sorunlara teorik bir açıklık getirmiştir. Ama öte yandan faşizmle ilgili tüm sorunlara aynı düzeyde çözüm bulma açısından Komünist Enternasyonal, o sıralarda henüz yeterli bir durumda değildir. Oturumda, faşizme karşı savaşımın tüm sorunları ortaya atılmıştır. Bu gerçek, Kominternin ondan sonraki birbuçuk yıl içinde sınıf savaşımlarından edindiği yeni deneyimlere dayanarak çok kısa bir sürede yeni teorik bilgiler edinmesine yolaçmıştır. Komintern, bu çalışmalarında Lenin'in *İki Taktik* adlı yapıtındaki temel stratejik ve taktik ilkelere bağlı kalmıştır. Böylece faşizm karşısında, demokratik bir seçenek gösterebilmiş, proletarya diktatörlüğü yolunda en yakın aşamayı tam olarak belirlemiştir.

[126] M. Thorez, [KEYK'in XIII. Oturumundaki] "Konuşma", aynı belgeler, 1934, n° 5, s. 172.

* İtalikler benim. —*E. L.*

İKİ

KOMÜNİST ENTERNASYONALİN VII. KONGRE HAZIRLIKLARI SIRASINDA FAŞİZM TAHLİLİNİN OLGUNLAŞTIRILMASI AMACIYLA 1933-1935 SINIF SAVAŞIMLARINDAN ÇIKARILAN BAZI DERSLER

I. 1933-1935 SINIF SAVAŞIMLARINDAN EDİNİLEN PRATİK DENEYİMLER VE BUNLARIN FAŞİZMİN TAHLİLİ AÇISINDAN ÖNEMİ

1. LEİPZİG'DEKİ REİCHSTAG YANGINI DAVASI

XIII. Oturumun görüşmelerinden kısa bir süre sonra Leipzig'deki Reichstag Yangını davası sona erdi.[1] Otu-

[1] Reichstag Yangın Davası konusuyla ilgili olarak G. Dimitrov, *Rheichstagsbrandprozess. Dokumente, Briefe und Aufzeichnungen*, Berlin 1972. — E. Kalbe, *Freiheit für Dimitrof*, Berlin 1963. — W. Ulbricht, "Halk Kahramanı Dimitrov", *Zur Geschichte der deutschen Arbeiterbewegung. Aus Reden und Aufsätzen*, c. 2, 1933-1946, Berlin 1963. — K. H. Biernat, *Der Reichstag brennt. Hintergründe und Auswirkungen der faschistischen Reichstagsbrandprovokation*, Berlin 1960. — N. Nyedev, *Leyptsigskiy protsess i yevo otrajeniye vı Bolgarii* (1933-1936) ("Leipzig Davası vq Bulgaristan'daki Yansıması"), Moskova 1961. — *Layptigskiyat Protsess i bilgarskoto antifaşistko duijeniye* ("Leipzig Davası ve Bulgar Anti-Faşist Hareketi"), Sofya 1972. — M. Syemkov, P. Radenkova, *Podeditel ve Poyedinke sı Faşizmom na Leyptsigskom protsesse. Georgiy Dimitrov-vıydayuşciysya deyotel kommunistiçeskovo duijeniye*, ("Leipzig Davasında Faşizmle Çarpışmanın Galibi. Komünist Hareketin Üstün Adamı Georgi Dimitrov"), Moskova 1972.

rumda Komintern yöneticileri faşizmin sınıfsal niteliklerini açıklarken, aynı sıralarda Komünist Enternasyonalin dünya çapındaki temsilcilerinden Georgi Dimitrov, faşist mahkeme önünde, Alman faşizmini tüm çıplaklığı ile teşhir etmekteydi. Faşistler tarafından önceden büyük bir anti-komünist gösteri olarak planlanan bu dava, Georgi Dimitrov'un cesur ve üstün davranışlarıyla, giderek nazilerin yenilgisine dönüşmüş ve başlangıcından itibaren dünya kamuoyunda büyük ilgi toplamıştır.

Alman faşistleri, Alman Komünist Partisini kundakçılıkla suçlayarak kapatmak ve komünistlere karşı uygulamayı düşündükleri terör dalgasını haklı kılmak amacıyla büyük bir oyun ve propagandayı sahneye koymuşlar, bunun için Reichstag'ı* yakmışlardı. Akıllıca düşünülerek hazırlanmış olan Reichstag Yangını Davası ile faşistler, Alman Komünist Partisine açtıkları savaşı kamuoyu önünde "haklı çıkarmak" istiyorlardı. Ernst Thälmann ve partiye karşı geniş çaplı bir dava için psikolojik ortam hazırlamak amacıyla hem yurtiçinde ve hem de yurtdışında anti-komünist kışkırtma atmosferi yaratmaya çalışmaktaydılar. Böylece kendilerini, uluslararası gericilikte komünizme karşı savaşımın öncüleri olarak sunmayı düşünüyorlardı. Ancak bu plan, hiçbir zaman başarıya ulaşmamıştır.

Dimitrov, bilimsel temeli olan ve tutarlı bolşevik tavrıyla Kominternin, faşizmin sınıfsal özüne ilişkin bilgilerini tanıtlamış, marksist-leninist dünya görüşünün üstünlüğünü göstermiştir. Mahkeme sırasında yalnız uluslararası kamuoyunun önemli çevrelerinin sempatilerini toplamakla kalmamış, aynı zamanda o günlerde anti-faşist bir savaşımın örgütlenmesinde büyük önem taşıyan ana ilkeleri de geliştirmiştir. Faşist "davacıları" yenmesinden kısa bir süre sonra ve öncelikle Sovyet hükümetinin müdahalesi sonucu serbest bırakılan Dimitrov, Kominternin

* Alman parlamento binası. —ç.

en önemli kişilerinden biri olmuştur. Bu kişiler hem, anti-faşist savaşımın strateji ve taktiklerinin geliştirilmesinde, hem de Komünist Enternasyonalin tarihsel VII. Kongrenin hazırlanmasında ve toplantılarında en büyük pay sahibi olmuşlardır.

Dimitrov'un yalnızca mahkeme önünde takındığı tavır bile, faşizme karşı savaşımda çok çeşitli olanakların bulunduğuna bir örnektir. O, elinde olan bütün yasal olanakları sonuna dek kullanmış ve Alman Komünist Partisinin bir ayaklanma planladığını ileri süren iddianamenin tümünü politik olarak çürütmüştür.[2] Akrabalarına ve tanıdıklarına yazdığı mektuplarda faşist hapisanedeki durumu anlatan Dimitrov, dünya kamuoyunun dikkatini Almanya'daki duruma ve faşist terör rejiminin entrikalarına çekebilmiştir.[3] Hücresinde Alman tarihini ayrıntılarına dek okumuş ve bu öğrenimin çok yararlı olduğunu her kez yinelemiştir. Çünkü, böylece Alman halkının geçmişi ile bugün bu ülkede cereyan eden dünyayı saran olaylar arasında bağlantı kurmuş ve onların doğru olarak açıklanmasına büyük katkıda bulunmuştur.[4] Özellikle Dimitrov'un duruşmalar sırasındaki tutumu ve yazılı istemleri, onun yeni Alman tarihi ve faşistlerin iktidarı ele geçirmeden önceki olaylar hakkında ne kadar engin bilgi sahibi olduğunu tanıtlamaktadır. Dimitrov 1933 başlarında Almanya'daki gerçek politik durumun açıklanması için mahkemede başbakan yardımcısı Von Papen'in, General Schleicher'in ve eski başbakanlardan Dr. Brüning'in de dinlenmesi isteminde bulunmuştur. Onlardan "1932 sonları ile 1933 Ocağında Cumhurbaşkanı Hindenburg'un, iktidarı Hitler'e vermemesi halinde, nasyonal-sosyalist yönetimin Berlin'e yürümek tehdidinde bulunup bulun-

[2] W. Ulbricht. "Halk Kahramanı Dimitrov", s. 11.
[3] G. Dimitrov, *Reichstagsbrandprozess*, s. 27.
[4] Aynı yapıt, s. 28.

madığını"[5] söylemelerini istemiştir. Açıklanmasını istediği bir başka konu da, "1933 Ocağında ulusal hükümet denen kabinenin kuruluşundan bir gece önce 'ulusal kamp'-ta kardeş çatışmasının sonucu, nasyonal-sosyalist yöneticiler ve onların vurucu güçleriyle General Schleicher, Von Papen ve Hugenberg yandaşları arasındaki ayrılıkların ve anlaşmazlıkların sonucu zora dayanan bir çatışma tehlikesinin olup olmadığı"dır. "Başlıbaşına böyle bir tehlikenin varlığı mı başbakanlığın aniden Hitler'e verilmesine yolaçmış ve 'ulusal koalisyon' kurulmuştur."[6]

Egemen sınıfın değişik grupları arasındaki çelişkiler ve nasyonal-sosyalist hareket içindeki anlaşmazlıklar, Hitler'in iktidara gelişi ile de giderilmemiştir. Nasyonal-sosyalist yöneticilerle Çelik Miğfer gibi diğer "yurtsever" örgütler arasındaki ayrılıklar ve kavgalar eskisi gibi devam etmiştir.

Faşist egemenliğin henüz tam olarak yerleşmediği böyle bir dönemde, Reichstag yangını, yalnızca işçi sınıfını yoketme saldırısına başlama işareti olarak kalmayacak, aynı zamanda iç sorunların üstesinden gelinmesinde ve tekelci sermayenin en gerici çevrelerinin diktatörlüğünün başarı kazanmasında bir araç olacaktı. "Bütünsel devlet"in kuruluşu bütün diğer partilerin ve örgütlerin dağıtılmasını ve ekonomik, kültürel ve devlet kuruluşlarının "tek merkezden yönetilmesini" gerektiriyordu.[7]

Dava sırasında Dimitrov, Reichstag yangınının gerçek nedenlerini aydınlatmış, faşistlerin iktidarını sağlamlaştırma yolunda kullandıkları yöntemlerin maskesini indirmiştir. Saldırgan Alman faşizmiyle yüzyüze geldiği koşullarda Dimitrov, XIII. Oturuma katılanların faşizmin niteliği ile ilgili değerlendirmelerine uygun görüşleri sa-

[5] Aynı yapıt, s. 101.
[6] Aynı yapıt, s. 102.
[7] Aynı yapıt, s. 109.

vunmuştur. Almanya'daki faşist diktatörlüğü Thyssen-Krupp sermayesinin diktatörlüğü olarak niteleyen Dimitrov, mahkemede karşısında duran nasyonal-sosyalist liderlerden Göring ve Göbbels'i "Alman burjuvazisi ve junkerlerin en acımasız, en şoven, en saldırgan, en zorba, en amansız üst katmanının vicdansız, zalim ve askerî temsilcileri" olarak nitelemiş ve şunu eklemiştir: "Ülkenin gerçek efendileri onlar değildir. Gerçek efendiler bunların arkasındadır; silah kralları, ağır sanayiin egemenleri Thyssen'ler, Krupp'lar ve diğerleridir."[8]

Faşizmin niteliğine ve sınıfsal özüne ilişkin Dimitrov tarafından yapılan değerlendirmelerin, Yürütme Kurulunun XIII. Oturumu değerlendirmeleriyle denk düşmesi raslantı değildir. Marksist-leninist ilkeler aynı sonuçlara götürür. Serbest bırakılmasından sonra faşizmin çöküşü hayaline kapılmamak gerektiğini söyleyen Dimitrov, faşistlerin "akla gelebilecek her şeyi yapabileceklerini" belirtmiş ve "ne kendi ülkelerinde kan dökmekten, ne de dünyaya savaş açmaktan" çekinmeyeceklerini söylemiştir.[9] Faşizmin iktidar uygulamasında zalimce terörü en önemli gösterge olarak ortaya koymuş ve propaganda aygıtının akılalmaz boyutlarına dikkat çekmiştir.[10] Ernst Thälmann da hapisane notlarında otoriter önlemlerle bir-

[8] Aynı yapıt, s. 237. — XIII. Oturumda da üzerinde durulan tekelci burjuvazinin kendi içindeki farklılıklar ve iktidar güçleriyle ilgili olarak Dimitrov, mahkemedeki son sözünde şunları söyledi: "Ulusal kamptaki bu iç savaşın, Alman ekonomik çevrelerinde perde arkasında yürütülen savaşımlarla tam bir bağlantı halindedir. Bu çevreleri, bir yandan uzun yıllardır nasyonal-sosyalist hareketi finanse eden Thyssen ve Krupp (savaş sanayii) oluştururken, öte yandan da ikinci plana itilmiş bulunan bunların rakipleri oluşturmaktadır. Thyssen ve Krupp, ülkede tek ve mutlak egemenliği ele geçirmek, ve işçilerin yaşam koşullarının düzeyini kesinlikle düşürmek amacındadırlar. Bundan dolayı da devrimci proletarya, onlara göre, yerlebir edilmelidir." (Aynı yapıt, s. 184-185.)

[9] Aynı yapıt, s. 237. — Bkz: Thälmann'ın kurtarılışı üzerine Dimitrov'un yazısı. Yayınlayan, Emperyalist Savaşa ve Faşizme Karşı Dünya Komitesi, Paris, s. 10.

[10] Dimitrov, *Reichstagsbrandprozess*, s. 240-242.

likte olan sınırsız ajitasyonu Alman faşizminin uygulamasının önemli bir belirtisi olarak nitelemiştir.[11] Kominternin bu önemli yöneticileri, geniş kitlelerin faşizm tarafından ideolojik yönlendirilmesini, iktidarının önemli dayanaklarından biri olarak görmüşlerdir. Bu dayanak, uygulanan faşist teröre karşı kendiliğinden bir başkaldırmayı pratikte olanaksız kılmayı amaçlamaktadır. Burada, ortaya şu soru çıkmıştır: faşizmin sınıfsal niteliği ile kitle tabanı arasındaki çelişkilerden en iyi nasıl yararlanılabilir ve kitleler faşizme karşı nasıl harekete geçirilebilir?

Dimitrov'un mahkeme önündeki tutumu bu nedenle yalnızca faşist rejimin gerçek yüzünü ortaya çıkarmaya yönelik olmayıp, aynı zamanda marksist-leninist dünya görüşünün ve kitleleri anti-faşist savaşımda yönlendiren komünist politikanın da savunulmasını amaçlıyordu. Bunun için çok canlı ve saldırıyı öngören bir taktik zorunluydu. Dimitrov, bunları, daha sonra Uluslararası Kızıl Yardımlaşma Örgütü Yürütme Kurulunun sorularına verdiği yanıtlarda açıklamıştır.[12]

Georgi Dimitrov, faşist mahkeme karşısında vargücüyle temel soruna yüklendi: "Alman Komünist Partisinin ayaklanma hazırladığına ilişkin, faşist iddiaları çürütmek".[13] Sahip olduğu olanaklar çerçevesinde, Alman Komünist Partisinin ve Komünist Enternasyonalin strateji ve taktiğini büyük bir ustalıkla ortaya koydu ve Alman Komünist Partisinin hiçbir silahlı ayaklanmayı planlamadığını belgelere dayanarak tanıtladı. Dimitrov'a göre, gerçi komünistlerin programlarında, proletarya diktatörlüğünü kurarken silahlı bir ayaklanmanın olabilirliği yer almaktadır.

[11] MLE, PMA, 3/9, bölüm 281.

[12] Bkz: "Dimitrov'un Leipzig Mahkemesine Çıkışı, Uluslararası Kızıl Yardımlaşma Örgütü Yürütme Komitesinin Soruları ve Yanıtları", *BzG* içinde, 1972, n° 5, s. 760-774. 1934 yılına ait bir belgedir ve Almancaya yeni çevrilmiştir.

[13] W. Ulbricht, "Halk Kahramanı Dimitrov", s. 12.

Ancak, programda yer alması, mutlaka, böyle bir ayaklanmanın hazırlandığı anlamına gelmez. Böyle bir ayaklanma için yalnızca işçi sınıfında belirli bir gelişme yetmemekte, emekçilerin diğer katmanlarının da bu aşamaya gelmeleri zorunlu olmaktadır. Ancak, 1933 Şubatında karşılaşılan siyasal durum, emekçilerin yaşam çıkarlarını korumak için faşizme karşı harekete geçirilmelerini gerektirmiş ve Alman Komünist Partisi bu konunun üzerine eğilmiştir. Faşist diktatörlüğün kuruluşu sırasında yürütülen savaşımların niteliğine değinen Dimitrov, bunları, saldıran faşizme karşı işçi sınıfının savunma savaşımları olarak belirlemiş ve Reichstag yangınının sahneye konulmasının, faşistlerin, işçi hareketine ve onun önderi Alman Komünist Partisine karşı giriştikleri büyük saldırıya bir bahane olduğunu tanıtlamıştır. Faşizme karşı savaşımda "komünist taktiğin abecesi" olarak "kitlesel çalışma, kitlesel savaş, kitlesel direniş, birleşik cephe, serüvenciliğe hayır"[14] sloganlarını ortaya atmış, ve bununla, yalnız Alman işçi sınıfına değil, tüm komünist partilere anti-faşist savaşımda yol göstermiştir. Kitlelerin bilinçlerini etkilemek için böyle bir savaşımda tüm olanakların kullanılması gerektiğine işaret eden Dimitrov, "şuna inanıyorum ki, milyonlarca nasyonal-sosyalist arasında mutlaka dürüst insanlar da vardır"[15] demiştir. Bu insanların, anti-faşist savaşım için kazanılabileceğini belirtmiştir.

Dimitrov'un bu çağrısı birçok komünist tarafından anlaşılmış ve onları yeni savaşım koşullarında uygun yöntemler aramaya ve bulduklarını kullanmaya yöneltmiştir.[16]

Leipzig duruşmaları, direniş hareketinin önemli ölçüde canlanmasına ve savaşımın yaygınlaşmasına neden

[14] Dimitrov, *Reichstagsbrandprozess*, s. 178.

[15] Aynı yapıt, s. 190.

[16] W. Ulbricht, *Zur Geschichte der deutschen Arbeiterbewegung*, c. 2, s. 78-79, 80.

olmuştur. Önde gelen kişiler ve sosyal-demokrat partilerin tanınmış liderleri, faşist kundakçılara açıkça cephe aldılar. Böylece, dava edilen komünistlerle dayanışma amacıyla uluslararası birleşik cephenin belirtileri görülmeye başlamıştır. 1932'de Amsterdam kongresinde kurulmuş olan Emperyalist Savaşa Karşı Dünya Komitesi ile Avrupa Anti-Faşist İşçi Birlikleri Merkez Komitesi, 1933'te Emperyalist Savaşa ve Faşizme Karşı Dünya Komitesi adı altında birleştiler. Bu toplantılardan ortaya çıkan Amsterdam-Pleyel Hareketi hem Alman faşizminin iç ve dış politikasının maskesini düşürmede, hem de Avrupa'da geniş halk yığınlarını faşizme karşı savaşımda örgütlemede önemli bir rol oynamıştır.

Bu hareket, Reichstag Yangını Davasında perde arkası gerçeklerin kamuoyuna aktarılmasına ve Dimitrov'la birlikte diğer komünistlerin serbest bırakılmalarında uluslararası dayanışmanın doğmasına büyük katkıda bulunmuştur. Dimitrov'un Leipzig'deki mahkemede takındığı tavır aynı zamanda Amsterdam-Pleyel eylemlerini geliştiren bir etken olmuştur.

Reichstag yangınındaki kundaklamanın gerçek nedenlerini suyüzüne çıkarmak amacıyla 1933 Eylülünde Londra'da uluslararası bir soruşturma komisyonu kurulmuştur. İngiliz Kraliyet Başsavcısı D. N. Pritt başkanlığında kurulan komisyonda, Alman sosyal-demokratlarından Dr. Kurt Rosenfeld ve İsveçli sosyal-demokratların lideri Georg Branting de görev almıştır.

Sınıfsal sınırları aşarak gerçekleştirilen bu uluslararası dayanışma, ilk somut kanıtlarını beraberinde getirmiş ve Dimitrov tarafından faşizme karşı yapılması istenen kitle eylemlerinin yalnızca gerekli değil, olanaklı olduğu da ortaya çıkmıştır.

Dimitrov, olabilir en geniş anti-faşist savaşım anlayışıyla, XIII. Oturumdan daha ileri düşünürken, bu sava-

şımda belirleyici gücün işçi sınıfı olduğu konusunda delegelerle aynı görüşü paylaşıyordu. Bununla ilgili olarak ilk planda işçi sınıfının eylem birliğinin kurulması yolunda çalışmaların yoğunlaştırılması zorunluluğunun altını çizmiştir.

Dimitrov, mahkemede, yalnızca Alman Komünist Partisini, Kominterni ve izlenen komünist işçileri savunmakla kalmamış, aynı zamanda, faşizmin terör dalgasının kurbanları olan sosyal-demokrat ve partisiz işçileri de savunmuştur. Birleşik cephenin neden oluşturulamadığı gibi birçok sosyal-demokratın önem verdiği bir soruyu, Dimitrov kamuoyu önünde yanıtlamış ve bunda ana engelin sağ sosyal-demokrat liderlerin[17] ortak çalışma konusundaki yanlış politikaları ve anti-komünizm olduğunu göstermiştir. Çünkü, sözkonusu liderler, komünistlerden gelen bütün birleşik cephe önerilerini reddetmişler ve böylece faşizmin yengisine yol açarken işçi sınıfının yenilgisine neden olmuşlardır. Dimitrov bu davranışı ile, hem sosyal-demokratlarla kurulması gereken ilişki konusunda komünistlere, hem de anti-faşist savaşımın ana sorununu kavramada sosyal-demokratlara yardım etmiştir.[18] Alman işçi sınıfının gücüne güvenen Dimitrov, Göring'e yönelttiği "Bay Başbakan, benim sorularım sizi ürkütüyor galiba?"[19] sorusuyla proletaryanın gücünün bilincinde olduğuna bir örnek vermiştir.

Dimitrov'un mahkemedeki tutumunda ve Leipzig davası sırasında tuttuğu notlarda, XIII. Oturumda yapılan tartışmalarda olduğu gibi, yeni yönelişler için dayanak noktaları belirmiştir. Bunlar, VII. Kongrede, Kominternin strateji ve taktiğinin geliştirilmesinde somutlaşmıştır. Tartışılan sorunlar şunlar olmuştur: sosyal-demokrasi ile olan

[17] Dimitrov, *Reichstagsbrandprozess*, s. 186, 191.

[18] H. Niemann, *SPD und Hitlerfaschismus*, s. 150. — O. Winzer, *Zwölf Jahre Kampf gegen Faschismus und Krieg*, s. 53.

[19] Dimitrov, *Reichstagsbrandprozess*, s. 137.

ilişki ve birleşik cephe politikasının yaratıcı biçimde uygulanması; komünistlerin burjuva mahkemeleri karşısındaki tutumları; komünistlerin silahlı ayaklanmadaki tavırları; yurtseverlik ve enternasyonalizm konusunda doğru tavır; komünist partilerin savaşımı açısından bir halkın devrimci geçmişinin önemi.[20]

Dimitrov tarafından ortaya konulan sorular, faşizmin özüne ilişkin yeni ve daha derin görüşlere dikkati çekmekteydi. Dimitrov görmüştü ki, faşizm toplumsal yaşamın ve sınıf savaşımının her alanında etkilidir. Çünkü, faşist rejim, politik, ekonomik, askerî, ideolojik ve kültürel açıdan egemenliğini kurmak ve ayakta tutmak amacıyla, toplumun tüm maddî ve manevî olanaklarını ele geçirmeye kalkmaktadır.

Faşist mahkeme önünde Dimitrov tarafından yapılan açıklamalar, aynı zamanda komünist partilere, faşist rejimin esaslı biçimde irdelenmesi için bir çağrı niteliğindeydi. O, faşist bir mahkeme önünde, sınırlı koşullarda davalı olarak söylediklerini, bizzat en parlak bir biçimde uygulamıştır.

Reichstag Yangını Davası, Almanya'daki faşist iktidar sahipleri için tam bir ahlakî ve politik yenilgiyle sonuçlanmıştır. Buna karşılık, Dimitrov'un faşist mahkeme karşısındaki savaşımı, Alman işçi sınıfına, böylesine zalim bir düşmana karşı savaşta bilinç ve güven aşılamıştır. Gerek XIII. Oturumun faşizmin sınıfsal niteliğine ilişkin doğru değerlendirmeleri, gerek Leipzig davası sonucu ve ondan kaynaklanan yeni etkiler, hem faşizme karşı verilen pratik savaşımı, hem de faşizmin teorik irdelenmesini geliştiren önemli etkenler olmuştur.

[20] N. Nyedev, *Leyptsigskiy protsess i yevo otrojeniye vı Bolgarii*, ("Leipzig Davası ve Bulgaristan'daki Yansıması"), s. 233.

2. 1934 YILINDA FRANSA VE AVUSTURYA'DA SINIF SAVAŞIMLARI

Sona eren 1933 yılı, faşist diktatörlüğün kuruluşuyla birlikte Alman işçi sınıfına tüm uluslararası işçi hareketi açısından önemli dersler çıkarılacak ağır bir yenilgi getirdi. Almanya'da bir yıllık faşist egemenlik, diğer emperyalist ülkelerdeki egemen sınıfların en gerici kesimlerini de aynı özlemle harekete geçmeye cesaretlendirdi. Halkların demokratik haklarına ve özgürlüklerine saldırılar yoğunlaştı, bu ülkelerde de benzer bir diktatörlük kurma istekleri güç kazandı.

Faşist Hitler diktatörlüğünün kurulması ve sonuçları, aynı zamanda, uluslararası işçi sınıfının faşizm karşısında uyanıklığını artırdı. Uluslararası işçi sınıfı, faşizmin birinci yılında, Alman faşizmini, Leipzig'deki Reichstag Yangını Davası ile çok anlamlı bir politik yenilgiye uğratmıştı. Faşist rejimin maskesi düşürülmüş ve artık mahkeme tutanaklarıyla da kanıtlandığı gibi, onun öncelikle devrimci işçi sınıfının kökünün kazınmasını amaçlayan bir terör sistemi olduğu uluslararası kamuoyu önünde açığa çıkmıştı.

1934, sınıf savaşımlarında daha da keskinleşmelere yolaçacak olayların beklendiği bir yıldı. Gerçi bu savaşımların somut akışı ve sonuçları üzerine önceden bir şey söylemek pek olanaklı değildi. Ancak, bilinen bir gerçek vardı ki, o da Almanya'daki deneyimlerden sonra, faşist saldırıların bütün ülkelerde işçi sınıfının artan uyanıklığı, güçlü direnişi ile karşılaşacağıydı.

Almanya'da faşizmin iktidara gelişinden sonra Fransa'da politik ve ekonomik durum çok gerginleşti. 1934 başlarında ise, en yüksek noktasına ulaştı. Fransa, dünya ekonomik bunalımından en çok etkilenen ülkeler arasında yer alıyordu. Fransa'da ekonomik bunalım 1931 yıllarında başlamış ve ancak 1933-1934 yıllarında en yoğun

dönemine girmişti. Geniş halk yığınlarının yaşam koşulları akılalmaz ölçüde kötüleşmişti. Yüzbinlerce işçi işsiz kalmış, tahıl ve şarap fiyatlarının hızla düşüşü, çiftçilerin gelirini yarıdan daha aza indirmişti. Binlerce küçük girişimci ve onbinlerce küçük esnaf için felâket demek olan ekonomik bunalım, burjuvazinin belirli kesimleriyle küçük-burjuvazinin orta katmanları arasında varlığını sürdürüp sürdürememe korkusunu artırdı. Buna karşılık, aynı bunalım, sermayenin, Fransız tekelci burjuvazisinin tepesindeki "200 aile"nin ellerinde yoğunlaşmasına ve merkezileşmesine yolaçtı. Kitlelerin durumdan hoşnutsuzluğu kendini sayısız grevlerde, giderek artan köylü hareketlerinde ve orta katmanlarda pekişen huzursuzluklarda gösterdi.[21] Bunalım, burjuvazi içindeki tek tek gruplar arasında çelişkileri artırdı ve "parlamentoda burjuva sınıfının birliği"ni sağlamak giderek güçleşti.[22]

Hitler'in başbakanlığa atanmasından bir gün sonra kurulan Daladier hükümeti ancak sekiz ay dayanabildi ve 1934 Şubatına dek üç ayrı burjuva demokratik hükümetin kurulması zorunlu oldu. Parlamenter sistem, sonunda Fransa'da da şiddetli bir bunalıma düştü.

Fransız Bankası çevresinde toplanmış bulunan sözü edilen 200 aileden oluşan Fransız tekelci burjuvazisinin en gerici kesimleri, Almanya'yı kendilerine örnek alarak Fransa'da faşist bir diktatörlük kurma girişiminde bulundular.

Stavisky suistimal olayı ortaya çıktığında, faşistler

[21] A. Leroux, "Fransız Demokrasisi'nin Faşistleştirilmesi", *Rundschau*, 1934, n° 6, s. 209. — Monmousseau, "Fransa'da Şubat Savaşımları", (KEYK başkanlık toplantısında konuşma, 17 Şubat 1934), *Die Kommunistische Internationale*, 1934, n° 6, s. 542. — A. Zaryetskiy, "Frantsiya vı novoy polose politiçeskovo razvitiya, ("Politik Gelişmenin Yeni Aşamasında Fransa"), *Bolşevik*, Moskova 1934, n° 11, s. 38 vd. — H. Köller, *Frankreich am Scheideweg zwischen Demokratie und Faschismus (Zur französischen Geschichte vom April 1932 bis zum Juli 1934)*, birinci bölüm, Berlin 1966.

[22] A. Zaryetskiy, "Frantsiya vı novoy polose politiçeskovo razvitiya", ("Politik Gelişmenin Yeni Aşamasında Fransa"), *Bolşevik*, 1934, n° 11, s. 46.

bu malı skandalı burjuva cumhuriyetine karşı planladıkları saldırı için kullanmaya kararlıydılar. Stavisky olayında bonolar ve borç senetleri üzerinde çok büyük ölçülere varan miktarları kapsayacak tahrifat yapılmış ve buna bazı parlamenterlerle birkaç bakanın da adı karışmıştı. Faşistler başlangıçta sınırsız bir demagoji yaptılar. Fransız halkının bu tür olaylara yolaçabilen hükümetlere duyduğu hoşnutsuzluğu işleyerek, ancak kendilerinin gerçek demokrasiden yana oldukları görünümünü yaydılar. Bununla birlikte, 6 Şubat 1934'te, faşistler, gerçek yüzlerini göstermekte gecikmediler. Onlara bağlı onbinlerce silahlı kişi (Ateş Haçlılar, Camelots du Roi, Yurtsever Gençlik) Paris caddelerinde gösteri yaptı ve parlamenter çöküntüye karşı savaşım verme adına tüm parlamenter-demokratik kurumların ortadan kaldırılmasını istediler. Paris işçileri, bu faşist saldırıya kendiliğinden karşı çıktılar ve ayaklandılar. Bu durumda hükümet, polis kuvvetlerini faşistlerin üzerine gönderdi ve faşistler bu kuvvetler karşısında gerilemek zorunda kaldı. Faşist darbe başarıya ulaşmadı. Kısa bir süre önce yeniden işbaşına gelen Daladier'nin istifa etmesine ve yerine Doumergue başkanlığında sağcı bir hükümetin kurulmasına karşın, faşistler başarıya ulaşamadı.[23]

Fransız Komünist Partisi, bu yeni ve karmaşık duru-

[23] Fransa'daki Şubat Olaylarıyla ilgili olarak bkz: "Fransa'da Şubat Savaşımları", *Die Kommunistische Internationale*, 1934, n° 6, s. 542. — Maurice Thorez, *Ein Sohn des Volkes*, Berlin 1961, s. 61. — A. Reisberg, "Fransa ve Avusturya'da 1934 Şubat Savaşımları", *BzG* içinde, 1964, n° 2, s. 231-241. — Vl. Suchopár, *komunističká Internacionála proti fasismu*, s. 250 vd. — B. M. Leybzon, K. K. Şirinya, *Povorot vı politike kominterna* ("Komintern Politikasında Değişiklik"), Moskova 1965, s. 57. — *Die Kommunistische Internationale. Kurzer historischer Abriss*, s. 427. — *Vı borbe za interası trudyaşcihsya Frantsii. 50 let Frantsuzskoy Kommunistiçeskoy Partii*, ("Fransa Emekçilerinin Çıkarları için Savaşımında. Fransız Komünist Partisinin 50 Yılı"), Moskova 1971. — Y. V. *Yegorov. Dyelo Stanisskovo i Faşistkiy myatyej 6 fevralya 1934 g. vo Frantsii. Voprası İstorii*, ("Stavisski Dosyası ve Fransa'da 6 Şubat 1934 Tarihli Faşist Ayaklanma"), *Voprosı İstorii*, Moskova 1972, n° 4, s. 126 vd.

ma çok çabuk uydu, Daladier'yi faşist saldırılar karşısında teslim olduğu ve çekildiği için eleştirdi. D. S. Manuilski'nin de bu olayları değerlendirirken belirttiği gibi, Fransız Komünist Partisi, "cumhuriyetçiler" tarafından ihanete uğrayan cumhuriyeti faşistlerden kurtarmak amacıyla en kısa sürede harekete geçilmesi gerektiğini kavramıştır.[24] Faşist güçleri yalnız bırakmak ve faşizmi geri püskürtmek için tek olanak olarak, Fransız Komünist Partisi, faşizm tarafından tehdit edilen ve faşizmle çelişen güçleri ortak bir karşı-eylem yönünde örgütlemeyi görüyordu. Parti, önce Fransız işçi sınıfına yöneldi. Çünkü, "Fransız halkının cumhuriyetçi unsurlarının kararlılık derecesi, Fransız işçi sınıfının faşizme karşı savaşımdaki kararlılığına bağlıydı."[25] Paris proletaryası, Fransız Komünist Partisinin ve devrimci sendikalar birliği CGTU'nun (*Confédération Générale du Travail Unitarie* — Birleşik İşçi Sendikaları Genel Konfederasyonu) cumhuriyeti savunma çağrısına 9 Şubat 1934 günü büyük bir gösteriyle yanıt verdiler. Komünist ve sosyalist işçiler, bu gösteride partilerinin bir anlaşması olmadan tüm ülke için belirleyici olan bir durumda işçi sınıfının eylem birliğini gerçekleştirdiler. İşçi sınıfının bu çabuk ve dinamik karşı çıkışı, onun faşizme iktidara giden yolu kapamada savaşım azmini ve ifadesini gösteriyordu. Fransız Komünist Partisi, 14 Şubat günü için genel grev hazırladı. Tüm Fransa'daki işçi kitlelerinin havası Sosyalist Parti yöneticileri ile reformist sendikalar birliği CGT'nin (*Confédération Générale du Travail* — Sendikalar Genel Konfederasyonu) yöneticilerini gerçekleri görmeye zorlamıştı. Bundan dolayı CGT, 12 Şubatta "Kahrolsun Faşizm!" sloganı ile bir genel grev düzenledi. Komünist Partisi ve CGTU iş-

[24] D. S. Manuilski, "Komünist Enternasyonal VII. Kongre Sonuçları", *Referat vor dem Moskauer und Leningrader Parteiaktiv, Strasbourg o. J.*, s. 20-21.

[25] Aynı yapıt, s. 21.

çileri bu greve katılmaya çağırdı. Böylece Fransız işçi sınıfının güçlü eylem birliği sonucunda faşist saldırılar daha başlangıçta boğuldu ve Fransa faşist bir rejimden kurtulmuş oldu.

Ne var ki, aynı zamana raslayan Avusturya faşizminin saldırıları bambaşka bir sonuçla sona erdi.[26] Bu olaylara yolaçan oyunlar ise, daha 1933 Martında tezgâhlanmıştı. Alman faşistlerinin Reichstag'ı yakmalarından sonra, Avusturya faşistleri bu yangını cumhuriyete saldırmak için bir işaret saymışlardı.

Dollfuss hükümeti, 7 Mart 1933'te ülkeyi parlamentosuz yöneteceğini açıkladı. Kararının niteliğini de açıkça vurgulamak amacıyla aynı zamanda, zorunlu durumlarla ilgili kararlar yayınlayarak tüm gösteri ve toplanma özgürlüklerini ortadan kaldırdı, basına ön sansür koydu.[27] Avusturya işçi sınıfı, faşist darbeye karşı kararlı eylemler koymaya başladı. Ancak, sosyal-demokrat yöneticiler, parlamento-dışı eylemleri aceleci bularak, henüz bütün yasal araçların kullanılmadığını ileri sürdüler ve bu eylemlere katılmayı reddettiler. Sosyal-demokratlar, Dollfuss ile anlaşmak istiyorlar ve bundan dolayı da her darbeyi karşılıksız kabulleniyorlardı. 31 Mart 1933'te Dollfuss, sosyal-demokrat koruma birliğini dağıttığını açıkladı. Sos-

[26] 1934 Avusturya Olayları için bkz: "Avusturya İşçilerinin Şubat Direnişi. Avusturya Devriminin Genel Provası", *Rundschau*, 1934, n° 20, s. 725. — B. Kun, *Die Februarkämpfe in Österreich und ihre Lehren*, Moskova-Leningrad 1934. — Y. Kostman, "Nyekotoriye uroki borbı austriyskih raboçih protiv faşizma (Fevral 1934 g.)" ("Avusturya İşçilerinin Faşizme Karşı Savaşımından Bazı Dersler") (Şubat 1934), *Voprosı İstorii*, 1959, n° 4, s. 87. — V. Turok, *Oçerki istorii Austrii, 1929-1938* ("Avusturya Tarihi Denemesi, 1929-1938"), Moskova 1962. — İ. Şiller, "Kompartiya Austrii i 12 fevralya 1934 g." ("Avusturya Komünist Partisi ve 12 Şubat 1934"), *Voprosı İstorii KPSS*, Moskova 1964, n° 2, s. 99. — A. Reisberg, "Fransa ve Avusturya'da Şubat 1934 Savaşımları", *BzG* içinde, 1964, n° 2, s. 232. — A. Reisberg, *Februar 1934. Hintergründe und Folgen*, Viyana 1974. — O. Bauer, *Der Aufstand der österreichischen Arbeiter*, Prag 1934. — Derselbe, *Zwischen zwei Weltkriegen*, Bratislava 1936.

[27] A. Reisberg, "Fransa ve Avusturya'da Şubat 1934 Savaşımları", *BzG* içinde, 1964, n° 2, s. 237.

yal-demokratlar bu açıklama karşısında da herhangi bir savaşım önlemi almadılar. Böylece işçi sınıfının savaşım gücü sistematik bir biçimde zayıflatılırken, faşistler, kesin saldırıya geçmek için durumlarını güçlendirdiler. Avusturya tekelci burjuvazisinin en gerici güçleri tarafından yönetilen ve finanse edilen faşist gönüllü birliklerin harekete geçmesiyle faşist tırmanışın son aşaması başladı. 12 Şubat 1934'te hükümet kuvvetleri, Linz'deki işçi lokalini bastılar. Baskına Linz ve Viyana koruma birlikleri silahlı eylemlerle karşılık verdi ve silahlı çatışma, ülkenin diğer kentlerine de yayıldı. Yapılan tüm silahlı savaşlarda, Avusturya komünistlerinin sosyalistlerle birlikte faşistlere karşı çarpıştıkları görüldü.

Ne var ki, Avusturya proletaryasının kahramanca savaşı, yalnızca askeri yönetimden değil, sağlam ve amacını bilen politik yönetimden de yoksun olduğu için, yenilgiyle son buldu. İşçi sınıfı genel greve çağrılmamış ve büyük işçi kitlesi savaşımda aktif olarak yer alamamıştı.

Savaşan işçilerin bastırılmasından sonra doğrudan ve açık faşist diktatörlük iktidara geldi. Sosyal-demokrat parti, özgür sendikalar ve diğer bütün işçi örgütleri kapatıldı. İşçi sınıfına karşı yürütülen kanlı terör, artık Avusturya'da da başlamıştı.

XIII. Oturumun hemen ertesinde görülen Fransa ve Avusturya'daki faşizme karşı sınıf savaşımları, Komünist Enternasyonal tarafından yapılan faşizmin sınıfsal niteliklerine ilişkin değerlendirmelerin doğruluğunun ve faşizme karşı yürütülen savaşımda komünistlerin strateji ve taktiklerinin denektaşıydı.

17 Şubat 1934'de toplanan Yürütme Kurulu Başkanlığı karşılaşılan son olayları değerlendirirken Fransız delegesi Monmousseau, XIII. Oturumun kararları ışığında, Fransa'daki savaşımı şöyle dile getirdi: "Faşizme ve savaşa karşı savaşımın gündemde olduğu bir sırada top-

lanan XIII. Oturumun kararları, Fransa'daki olaylarla çarpıcı bir biçimde onaylanmış bulunmaktadır. Bu olaylar sonucu, Yürütme Kurulunun faşizmin ve savaşların önlenemez olmadığı tezi açıkça doğrulanmıştır. İşçi kitlelerinin aktifliği, özverisi ve kahramanlığı ile komünistlerin önderliğinde birleşik savaşım cephesinin kurulması, faşizmin ilerleyişini önleyebildi; onu devrimlerin ikinci döneminin *öncü savaşlarına* dönüştürebildi."[28]

Fransa'da faşizmin önlenebilmesinde çeşitli etkenler rol oynamıştır. Ancak, tüm bunların dışında asıl belirleyici etken, faşizmin sınıfsal özünün Komünist Enternasyonal tarafından doğru olarak saptanmasıdır.[29] Marksist-leninist değerlendirmeye göre, faşist diktatörlük tehlikesi, malî-sermayenin en gerici güçlerinden kaynaklanmaktadır. Bu nokta, tüm komünist partilerin ve işçi sınıfının dikkatini bu asıl düşmanın girişimlerine, manevralarına ve her türlü davranışlarına yöneltmiştir. XIII. Oturumun, faşizmin, malî-sermayenin en gerici kesimlerince ayakta tutulduğu yönündeki görüşleri, işçi sınıfının, pratik savaşımında egemen sınıflar arasında bir fark gözetmesi gerektiğini ve bu farklılıktan kaynaklanan çelişkilerin de faşizme karşı yürütülen savaşımda kullanılabileceğini göstermiştir. Asıl tehlikenin kaynağı olan düşmanın kimliğinin bilinmiş olması, Fransa'da faşizme karşı savaşımın başarısında bir diğer etken olmuştur. Kuşkusuz, başarıya damgasını vuran, işçi sınıfının kararlılığı ve eylem birliğidir. Avusturya'da aynı etkenlerin başarısız kalması, sosyal-demokrat yöneticilerin anti-komünist ve kaypak tutumlarından ileri gelmiştir.

Yürütme Kurulunun başkanlık toplantısında, Fransız Komünist Partisi delegesi Fransa'daki anti-faşist ey-

[28] Monmousseau, "Fransa'da Şubat Savaşımları", *Die Kommunistische Internationale*, 1934, n° 6, s. 550.

[29] *KEYK XIII. Oturumu*, "Savlar ve Kararlar", s. 5 ve bu kitabın birinci bölümü.

lemlere ilişkin başka önemli etkenlere de değindi. Ona göre, bu savaşımda, Fransa'da büyük yankı uyandıran Leipzig'deki Reichstag Yangını Davasının önemli etkileri olmuştu. Özellikle "Dimitrov yoldaşın mahkemedeki kahramanca tutumu, geniş kitleler üzerinde derin yankılar yaratmıştı. Bu kahramanlıktan duyulan coşku, kitlelere cesaret aşılamıştı. Dimitrov'un tutumu, yalnız işçi sınıfını değil, köylülüğü de geniş ölçüde etkilemişti."[30] Leipzig'deki davada faşizme karşı takınılan uluslararası tavır, Fransız Komünist Partisi tarafından Fransa'daki özel koşullara son derece yetkin bir biçimde uyarlanmıştı. Çünkü, "faşizme ve Hitler'in partisine karşı eylemi örgütleyen ... kardeş parti Alman Komünist Partisinin savaşımını ve Dimitrov'un Leipzig'deki kahramanca tutumunu kitlelere anlatan"[31] Fransız Komünist Partisiydi. Anti-faşist savaşımın sonucu açısından aynı önemde olan bir başka nokta da, "Uluslararası Anti-faşist Komitenin çalışmalarıydı. Bu komite yaptığı propaganda ile partimizin ulaşamadığı katmanları etkilemiştir."[32] Savaşımı başarılı kılan son bir etken de, burjuvazinin büyük bir bölümünün, kitlelerin anti-faşist tavrına katkıda bulunmasıdır. Fransız burjuvazisi Hitler'in iğrenç girişimleri ve terör dalgasını onaylamamış, onun Almanya'ya karşı şovence bir hava yaratılması planları, Paris sokaklarında faşist örgütler dolaşmaya başlayınca aksi tepkilere neden olmuştur.

Fransız Komünist Partisi delegesine göre, faşist saldırıların püskürtülmesinde komünist partisi son derece etkin rol oynamıştır. Parti, işçiler arasında büyük bir otorite kurmuş, bunun yanında diğer emekçi katmanları yakından ilgilendiren, onların günlük istemlerine yönelik ajitasyonlara girişerek etki alanını genişletmiştir. Bu zorlu

[30] Monmousseau, "Fransa'da Şubat Savaşımları", *Die Kommunistische Internationale*, 1934, n° 6, s. 549.

[31] Aynı yapıt, s. 551.

[32] Aynı yapıt.

şubat günlerinde Fransız Komünist Partisi, kendini tüm varlığıyla bir noktaya vermiştir — işçi sınıfının eylem birliğini oluşturma. Böyle bir görev sırasında hem ilkelerine bağlı kalmış, hem de esnek bir tutum takınmıştır. İlk politik güç denemesi olarak, işçi sınıfını 9 Şubatta bir gösteriye çağırmıştır. Kendilerini savaşan işçi sınıfından izole etmemek amacını güden Sosyalist Parti ve reformist sendikalar birliğinin yöneticileri, 12 Şubatta genel grev çağrısı yaptıklarında, Fransız Komünist Partisi, derhal bu çağrıya uymuştur. Öncü olma iddiasını ön plana getirmemiş, ama bu işlerini faşizme karşı pratik savaşım içinde yürütmüştür. Fransız Komünist Partisinin bu tutumu, Yürütme Kurulunun başkanlar toplantısında "milyonlarca kişinin kitle eylemi için örgütlenmesinde, sosyalist ve reformist yöneticilerden inisiyatifin ele geçirilmesinde"[33] çok önemli bir adım olarak nitelendirilmiştir. 12 Şubatta 4,5 milyonun üstünde işçi ve memur greve başlayıp sosyal-demokratların ve komünistlerin yönetiminde faşizme karşı yürümüşlerdir. Fransız Komünist Partisi, çalışmalarını yalnızca genel grevin yürütülmesiyle sınırlı tutmamış, aynı zamanda savaşımı her türlü işyerine sokarak, buraları komünist örgütlenmenin birer kalesi haline getirmiştir. Başarının sırrı "partinin olaylar karşısında çok çabuk harekete geçmiş olmasıdır".[34] Faşizme karşı verilen bu savaşımın uluslararası boyutları açısından anlamı "ne faşizmin, ne de savaşın önlenemez olmadığının kavranması, ... Fransa'daki işçi kitlelerinin kendi geleceklerine çok büyük bir güven duyarak"[35] sınıf bilinçlerini yükseltmiş olmalarıdır.

İşçi sınıfının ve onun marksist-leninist partisinin öncülüğünde tüm bir halkın katıldığı başarılı eylemler so-

[33] Aynı yapıt, s. 554-555.
[34] Aynı yapıt, s. 555.
[35] Aynı yapıt, s. 556.

nucunda, faşizme karşı savaşım yeni bir niteliğe kavuştu. Maurice Thorez, daha XIII. Oturumda, Fransız Komünist Partisinin büyük emekçi kitleler üzerinde çok etkili olduğunu, çünkü, işçi sınıfı dışındaki katmanların günlük istemlerini büyük bir dikkatle izlediğini ve faşizme karşı geniş bir eylem için uygun koşulları ve ortamı hazırladığını söylemişti.[36]

Fransa'daki şubat savaşımlarından kısa bir süre sonra Komünist Enternasyonalin yayın organlarında yukarda belirtilen olumlu değerlendirmelerin yanısıra başka görüşler de ileri sürüldü. Bunlar, sınıf savaşımlarındaki yeni görüngülere karşın, pratik sayesinde kısmen düzeltilen eski görüşleri dile getiriyordu. Bu savaşımların sonuçları, XIII. Oturumun ilk değerlendirmelerinde, öncelikle kararları ışığında ölçüldü. Bu kararlar —çalışmamızın birinci bölümünde gösterildiği gibi— çok çelişkiliydi. 1934 Nisanında "XIII. Oturum Kararlarının Yaygınlaştırılması ve Uygulanması"[37] adını taşıyan bir çalışmada, Fransa'da ve Avusturya'daki sınıf savaşımlarının gelişmelerinden sonra şöyle bir saptama yapılıyor: "devrimci bunalım tüm kapitalist dünyada olgunlaşmaktadır". Burada belirtildiğine göre, Oturumun komünistlerin önüne koyduğu ana görev, "kitle hareketini, sömürücü sınıfın diktatörlüğünün yıkılması için savaşıma yöneltmektir"; ayrıca, bunun gibi, sovyet iktidarının kurulması sloganının da doğru olduğu söyleniyor.[38] Buna göre, işçi sınıfının uyguladığı taktik, "yürekli, sektarizme kapalı, kitlelerden korkmayan ve tek doğru olan bolşevik taktiktir".[39] Böylece, onun başarıyla uygulanan birleşik cephe eylemleri yüksek bir saygınlık kazan-

[36] M. Thorez, [KEYK'in XIII. Oturumundaki] "Konuşma", *Rundschau*, 1934, n° 5, s. 172.

[37] "KEYK XIII. Oturumu Kararlarının Uygulanması Üzerine", *Die Kommunistische Internationale*, 1934, n° 8, s. 642.

[38] Aynı yapıt, s. 642.

[39] Aynı yapıt, s. 658.

mıştır. Burada, aynı zamanda, Fransız Komünist Partisi oportünist eğilimlerin yayılmasına karşı uyarılmaktaydı. Sözkonusu çalışmaya göre, parti, üst kademedeki görüşmelerin çıkarını düşünerek sosyalistleri eleştirmekten vazgeçmek gibi bir tutuma girmemeliydi. Böyle bir tutum, proletaryanın faşizm karşısında ideolojik ve örgütsel açıdan silahsız kalmasına yol açabilirdi. Fransız Komünist Partisine, işçi sınıfının eylem birliğinin örgütlenmesi sırasında sekter davranışlara karşı savaşımı zayıflatmaması salık verildi. Ama, asıl yüklenilmesi gereken sağ oportünizm olmalıydı. Bu dönemde sağ oportünizme kayma tehlikesi, özellikle kendini sosyalist partilerle yürütülen görüşmelerde ve burjuva demokrasisine karşı takınılan tavırda göstermiştir. O tarihlerde bu bağlam içinde karşılıklı iki slogan atılıyordu. Biri "Yaşasın Fransa'da Sovyet İktidarı", ki bunun "devrimci bir rol" oynadığı söyleniyordu, ikincisi sosyalistlerin "Cumhuriyeti Kurtaralım" sloganı idi ki, bu aslında varlıklıların cumhuriyetinin kurtarılması anlamını taşıyordu.[40]

Fransa'da olaylardan hemen sonra yapılan bu ilk değerlendirmede, Komünist Enternasyonalin, kollarından biri olan Fransız Komünist Partisinin savaşımıyla duyduğu haklı gurur dile gelmektedir. Bu parti, Komünist Enternasyonalin kararlarını dayanak alarak işçi sınıfının ve tüm emekçi halkın can düşmanına kesin darbe indirmeyi başarmış ve faşizmin Fransa'da zafer kazanmasını önlemişti. Fransa'daki bu başarıyla birlikte, Komünist Enternasyonalin somut deneyimlere dayanarak, bazı sorunları daha derinden düşündüğü görülür. Bununla birlikte, aynı günlerde, Avusturya'da faşizme karşı yürütülen savaşımdan tam ters sonuçlar alınması, işi çapraşık hale getirmiştir.

Avusturya işçilerinin silahlı eylemleri birçok ülkenin işçi sınıfı tarafından ve özellikle Sovyetler Birliği'ndeki

[40] Aynı yapıt, s. 662.

işçilerce desteklenmiş, geniş bir dayanışma hareketi başlamıştır. Avusturya'daki yenilgi aynı biçimde tüm ülkelerde komünist partilerce değerlendirilmiştir. Ön planda, işçi sınıfının cesaretinin ve faşizme, savaş vermeden teslim olmama kararlılığının övüldüğünü görüyoruz. Böylece Avusturyalı işçiler, faşizme karşı savaşımda bilinçli ve en örgütlü güç olarak işçi sınıfının öncü rolü oynadığını tanıtlamışlardır.

Dimitrov, 1934 Martında yazdığı "Avusturyalı İşçilere Mektup"unda savaşımlarına duyduğu büyük yakınlığı dile getirmiş ve yenilmiş de olsalar, eylemlerini övgüyle karşılamıştır. Bir öğretmen edasıyla "silahlı savaşıma başvurulmamalıydı" diyen bazı sosyal-demokratlara karşı Dimitrov, şöyle demiştir: "Avusturya proletaryasının silahlı savaşımı, yalnızca Avusturya burjuvazisi için değil, tüm dünya burjuvazisi için somut bir ihtardır. Bu savaşım, proletaryanın, faşizmin egemenliğine hiçbir zaman boyun eğmeyeceğini tanıtlamıştır."[41] Ona göre, Avusturya proletaryasının silahlı savaşımı, hiçbir zaman hata olmamıştır. Bir hata varsa, o da, "savaşımının, örgütlü olmaması ve devrimci bolşevik yöntemleriyle sürdürülmemiş olmasındadır".[42]

Avusturya'daki şubat olayları, işçi sınıfının faşizme karşı savaşımındaki artan kararlılığını bir kez daha göstermiştir. Gene bu olaylar, oportünist yöneticilerin faşizmle çatışma sırasında oynadıkları rezil rolü de ortaya koymaktadır. Avusturya sosyal-demokratları örgütlü işçilerin büyük bir kesimini kendi safında birleştirmişken, Avusturya Komünist Partisi, ancak birkaç bin üyeye sahipti. Sosyal-demokratlar, bu sayısal durum karşısında işçi sınıfı "birliğinin" kendi partileri tarafından temsil edilmekte olduğunu büyük bir gururla açıklamışlardır. Avusturya

[41] Dimitrov, "Avusturya İşçilerine Mektup", aynı yerde, n° 10, s. 824.
[42] Aynı yapıt.

Sosyalist Partisine başka ülkelerdeki sosyal-demokrat işçiler de umut bağlamışlardı. Çünkü görünürdeki duruma göre, sanki Avusturya sosyal-demokratları bir "üçüncü" yolun varlığını tanıtlayabilirlerdi. Yani, komünistlerin özveri isteyen ve mahrumiyetlerle dolu yolu ile Noske ve Scheidemann damgalı Alman sosyal-demokrasisinin sağ yöneticilerinin açık ihanet içinde olan yolu arasında bir yol.[43] 1934 yılında faşizme karşı çok önemli sınıf savaşımları sırasında Avusturya Sosyal-Demokrat Partisinin bu umutlara yanıt verecek durumda olmadığı ortaya çıktı. Çünkü parti yönetimi kendisini sürekli olarak devrimci sloganlara yönelmiş gibi göstermesine karşın, Hitler faşizmi karşısında Alman sosyal-demokratlarının izlediği oportünist politikayı izlemiş, sınıf düşmanının istemleri doğrultusunda adım adım gerilemiş ve işçileri faşist saldırılar karşısında aktif eylemlerden geri tutmuştur. Avusturya'daki şubat olaylarının Komünist Enternasyonal tarafından yapılan ilk değerlendirmeleri, sosyal-demokrat yöneticilerin, sınıf savaşımının en belirleyici durumlarında bir kez daha etkisiz kaldıkları konusunda görüşleri dile getirmektedir. Bu durumu saptayan Komünist Enternasyonal, "Avusturya sosyal-demokrasisinin, Avusturya burjuvazisi çıkarları ve onun verdiği görev doğrultusunda sistemli olarak Avusturya proletaryasını zayıflattığını" belirtmiştir. Çünkü bu parti, "işçilerin, demokratik haklar için savaşımı bir yana bırakıp, faşist Dollfuss Anayasası sınırları içinde, kendi yasal varlığını sürdürmek istemektedir".[44] Sosyal-demokrat partinin yasaklanması ve koruma birliklerinin dağıtılması yalnızca şu nedene dayanmaktadır: "Burjuvazinin sallantıda olan egemenliği için, demokratik işçi haklarından arta kalanlar ve *örgütler* tehlikeli ol-

[43] A. Reisberg, "Fransa ve Avusturya'da Şubat Savaşımları", *BzG* içinde, 1964, n° 2, s. 235.

[44] "KEYK XIII. Oturumu Kararlarının Uygulaması Üzerine" *Die Kommunistische Internationale*, 1934, n° 8, s. 651.

maya başlamıştı. *Bu örgütlerde birleşenler işçi kitleleriydi.*" Onlar yöneticilerinin isteklerine karşı çıkarak "burjuvaziye ve onun faşist diktatörlüğüne karşı sınıf savaşımına girebilirlerdi."[45]

Gerek Fransa'daki, gerek Avusturya'daki 1934 Şubatında olan sınıf savaşımları çok açık olarak göstermiştir ki, faşizme karşı savaşımda belirleyici güç, işçi sınıfıdır. Fransa'daki sınıf savaşımlarında öteden beri komünistler tarafından gerçekleştirilmesi istenen eylem birliği devrimci bir temele oturmuştur. Bunun nedeni, komünistlerin bu somut durumda işçi sınıfının başına geçmeleri ve kitleleri ödün vermeksizin, kararlı olarak, başdüşman faşizme karşı yöneltmeleridir. Buna karşılık, Avusturya'da ortaya çıkan sonuçlar, işçi sınıfı çoğunluğunun reformist yönetim altında örgütlenmesi ve biraraya getirilmesinin, proletaryanın devrimci eylem birliğinin yerini alamadığını, bir güç oluşturamadığını göstermiştir. Avusturya olayları aynı zamanda Avusturya sosyal-demokrasisi tarafından öne sürülen üçüncü yolun da başarısızlığını ve geçersizliğini belgelemiştir. "Saldıran faşizme karşı reformist politika ve taktiklerin hepsi, hangi biçim altında olursa olsun, iflâs etmiştir."[46]

Pratik, sosyal-demokratların, faşizmin "küçük-burjuva diktatörlüğü" olduğu yolundaki teorilerini yalanlamış ve faşizme karşı savaşımın, onun herhangi bir görüngü biçimine karşı değil, doğrudan doğruya onun toplumsal taşıyıcısı olan tekelci sermayenin en gerici kesimine yöneltilmesi gerektiğini ortaya koymuştur. Fransa'da edinilen deneyimler, faşizmin yenilgisinin, küçük-burjuva katmanların, birliğini sağlamış işçi sınıfı tarafından antifaşist savaşıma kazanılması ve saldıran faşizm karşısında onların çıkarlarının gene işçi sınıfı tarafından korun-

[45] Aynı yapıt.
[46] *Die Kommunistische Internationale. Kurzer historischer Abriss*, s. 429.

ması ile gerçekleşebileceğini göstermiştir.

Fransa'daki faşizme karşı gösterilen direniş, Dimitrov'un serbest bırakılması için oluşturulan geniş dayanışma eyleminde olduğu gibi, halkın büyük kesiminin, faşizmle çelişkiye düşmekle kalmayıp, faşizm tehlikesine karşı savaşa katılabileceğini tanıtlamıştır.

Bu deneyimlerden hareket eden Fransız Komünist Partisi, tüm gücünü faşizme karşı olan tüm güçlerin ittifakını genişletme yönünde yoğunlaştırmıştır. Temel olarak da, işçi sınıfının birleşik cephesini almış ve bunu daha da sağlamlaştırmaya yönelmiştir. İşçi sınıfının ortak eylemlerine dayanarak, verdiği ısrarlı savaşımla, 27 Temmuz 1934'te Sosyalist Parti yönetimiyle eylem birliği hakkında anlaşmıştır.[47]

Bir yanda Almanya ve Avusturya sosyal-demokrat yöneticilerin tutumu, öte yanda Fransa'da Sosyalist Parti yönetiminin Fransız Komünist Partisi ile birleşik cephe anlaşmasına varması, VII. Kongre hazırlığı sırasında Komünist Enternasyonali, faşizmin irdelenmesini genişletirken, sosyal-demokrasi ile ilgili değerlendirmesini gözden geçirmeye yöneltmiştir. Avusturya'da sosyal-demokratların çoğu, önderlerin tutumuna karşın, anti-faşist aktif eylem içinde yer almışlardı. Özellikle koruma birliklerinde görevli sosyal-demokratların sol-kanadı, komünistlerle birlikte kavgaya atılmışlardır. Yenilgiden sonra reformist yöneticilerinden yüzçeviren yaklaşık 13.000 sosyal-demokrat, partilerinden ayrılarak Avusturya Komünist Partisine katılmışlardı.[48]

Fransa ve Avusturya'da şubat savaşımları, henüz olgun ve geliştirilmiş teorik sonuçlar ve genellemeler vermemişken, Komünist Enternasyonalin bazı delegeleri bu

[47] Maurice Thorez, *Ein Sohn des Volkes*, s. 68.

[48] "Avusturya Komünist Partisi XII. Toplantısı". (17 Şubat 1934'te KEYK başkanlık toplantısı üzerine Koplenig yoldaş tarafından verilen bilgi). *Die Kommunistische Internationale*, 1934, n° 22, s. 2206-2207.

dönemde anti-faşist savaşımın ortaya çıkan yeni yanlarına dikkati çekmişlerdir. Fransız Komünist Partisinin sosyal-demokratlara karşı değişik bir tavır takınması dışında, burjuva demokrasisine karşı tutum ve burjuva demokrasisi ile ilişkiler sorunu ortaya yeni atılmıştır.

1934 Şubatından hemen sonra yapılan değerlendirmelerin çoğunda, bu savaşımlarda yeni devrimci bir dalganın belirtileri görülmüştür. Sözkonusu görüşlere göre, bu dalga dev boyutlara ulaşabilir ve iktidara yönelik savaşımı hazırlayabilirdi.

Bela Kun, yazdığı kitapta, Avusturya proletaryasının savaşımını yüceltmiş, ancak bu eylemin olgunluk derecesini biraz abartmıştır. Kun'a göre, "silahlı bir ayaklanma" için yalnızca işçi sınıfı içinde değil, geniş halk kitleleri içinde büyük bir ilgi vardır. Eğer faşizm bu savaş sonucunda yenilgiye uğratılamamış ve bir sovyet iktidarı kurulmamışsa, bunun vebali tümüyle sosyal-demokratlara aittir.[49]

17 Şubat 1934'te yapılan Komünist Enternasyonal Yürütme Kurulu Başkanlar Toplantısında da Avusturya delegesi silahlı ayaklanmadan sözetmiş ve bunun sayesinde, XIII. Oturumun değerlendirmesinde olduğu gibi, yeni bir devrimci dalganın olgunlaştığının belli olduğunu dile getirmiştir. Aynı delege savaşın ana politik zayıflığının "tam anlamıyla savunmaya yönelik karakterinde" yattığını belirterek, böyle bir sonucun, işçileri yıllardır etkileyen sosyal-demokrat görüşlerden geldiğini de belirtmiştir. Avusturya delegesi, "Faşizm sizi vurmadan, siz faşizmi vurun!", "Basın, konuşma ve toplanma özgürlüğünün derhal sağlanması!" gibi sloganlarla işçileri savaşıma çağıran komünist partisinin izlediği politikayı savunmuştur. Delege, bu sloganların "tamamen doğru olduğunu" ve ül-

[49] Bkz: B. Kun, *Die Februarkämpfe in Österreich und ihre Lehren.*

kenin o andaki durumuna uygun olduğunu söylemiştir. Silahlı savaşımın patlak vermesinden önce, proletarya diktatörlüğünün kurulması için savaşıma çağıran sloganlarla kitleleri anti-faşist eyleme sokmanın olanaksızlığını belirtmiştir.[50]

Sovyetler Birliği'ne varışından sonra, Komünist Enternasyonal Yürütme Kurulu danışma toplantılarına henüz katılmayan Dimitrov da Avusturya işçilerine yazdığı mektupta aynı konu üzerinde durmuştur. Mektupta, ilk değerlendirmelerde çok kullanılan "silahlı eylem" sözüne karşı çıkmış ve Avusturya işçilerinin sorununun, iktidarı ele geçirmek değil, faşizmin saldırısına karşı silahla direnmek olduğunu belirtmiştir. Dimitrov, Avusturya proletaryasının savaşımlarını şöyle değerlendirmiştir: "Sizin silahlı savaşımınız, özü bakımından, Dollfuss tarafından çiğnenen anayasal düzenin geri getirilmesi savaşımıdır. O, bu çerçeveyi aşmamış ve iktidarı ele geçirme savaşımına dönüşmemiştir. Burjuvazinin parlamenter demokrasisinin yöntemleriyle hükümet edemediği ve faşizm yolunu tuttuğu genel bunalım çağında, işçi sınıfının savaşımı için canalıcı sorun, tarihsel açıdan devrini tamamlamış burjuva demokrasisi değildir artık. Savaşım, burjuvazinin devrilmesi ve proletarya diktatörlüğünün kurulması içindir."[51] Ona göre, "sovyet iktidarı" yönünde atılacak bir slogan, kitleleri birbirine daha yakından kaynaştırabilirdi. Ancak, mektubundaki değerlendirmelerde açıkça dile getirmiştir ki, Avusturya proletaryasının savaşımı hiçbir zaman burjuva demokrasisinin sınırlarından dışarıya taşmamıştır. Oysa, işçi sınıfı bu çerçeveyi aşmakla yükümlüdür.

Buna karşılık, Fransa'daki sınıf savaşımlarının sonu-

[50] A. Schönau, "Avusturya'da Silahlı Direniş" (17 Şubat 1934'te KEYK başkanlar toplantısındaki konuşma), *Die Kommunistische Internationale*, 1934, n° 6, s. 515, 516.

[51] Dimitrov, "Avusturya İşçilerine Mektup", aynı yapıt, n° 10, s. 831.

cu, proletarya diktatörlüğünü kurma savaşını vermeksizin, faşizmin püskürtülebileceğini pratikte göstermiştir. Halkın geniş katmanlarının savaşıma hazır olması, öncelikle tüm demokratik hak ve özgürlüklerin savunulması, başka bir deyimle, faşizme karşı burjuva cumhuriyetin korunması amacına yöneliktir.

XIII. Oturumda, Weimar Cumhuriyetinin, tekelci kapitalizmin sınıfsal egemenliğinin bir biçimi olarak faşizme uygun bir zemin hazırladığı ve Alman faşizminin bu temeller üzerine kurulduğu söylenmişti. Ne var ki, öncelikle Fransa'daki olaylar, Komünist Enternasyonali, faşizme karşı savaşta burjuva demokrasisinin gücü üzerine değişik düşüncelere yöneltmiştir.

Fransa ve Avusturya'da karşılaşılan bu gerçekler, faşizmin bütün yanlarıyla irdelenmesi ile strateji ve taktikte yeni gelişmelerin gereğine kaynak olmuştur. Komünist Enternasyonal VII. Dünya Kongresi hazırlıkları sırasında, 1934 yılının pratik deneyimlerine dayanmış, o zamana değin elde edilen bilgilerin ışığında, karşılaşılan sorunları daha derinden ve daha somut incelemeye başlamıştır. Bu sorunlar, öncelikle, faşizm ile burjuva demokrasisi ve faşizm ile sosyal-demokrasi arasındaki ilişkileri kapsamaktadır. Komünist Enternasyonal, ayrıca, kitleleri anti-faşist savaşım için harekete geçiren ve bunun ilerisinde onları sosyalist devrime yaklaştıran somut slogan ve hedefleri aramaya yönelmiştir.

3. ALMANYA'DA FAŞİST DİKTATÖRLÜĞÜN PRATİĞİ ÜZERİNE

XIII. Oturumda da önceden belirtildiği gibi, 1934 yılının ilk aylarında karşılaşılan olaylar, Almanya'daki faşist diktatörlüğün kurulmuş olmasının, diğer ülkelerdeki tekelci sermayeyi etkilediğini tanıtlamıştı. Faşizmin saldırısıyla ortaya çıkan bu yeni çatışmalarda değişik sonuçlar alınmıştır. Fransa'da eylem birliği gösteren işçi sınıfı,

faşizmi geri püskürtürken, Avusturya'daki sınıfsal savaşım, işçilerin yenilgisiyle ve faşizmin kurulmasıyla son bulmuştur. Ancak, her iki ülkede de görülen ortak nokta, Almanya'da faşizmin yengisinin, "uluslararası işçi hareketinde bir çöküntüye yolaçmaması, tersine, işçi sınıfının anti-faşist savaşıma katılmasıdır."[52]

Bu en son sınıf savaşımları ile ortaya çıkan yeni durumlar ve faşist Almanya'daki pratiğin kendisi, Komünist Enternasyonal için faşizmin irdelenmesinin gerekçeleriydi.

Bu süreç, çok yoğun ve geniş bir tabanda yürütülen VII. Kongre hazırlıklarıyla daha da hızlanmıştır. Çünkü, daha XIII. Oturumda, Komünist Enternasyonalin 1934'te bir dünya kongresi toplaması için çağrıda bulunmaya karar verilmişti.[53] 28 Mayıs 1934'te Komünist Enternasyonal Yürütme Kurulu Başkanlar Toplantısı, VII. Kongre[54] için gündemi onaylamış ve kongrenin hazırlığıyla ilgili bütün önlemleri almıştır. Gündemin en önemli konularını saptamak amacıyla kurulmuş olan komisyonlarda komünist partilerin en yetkin temsilcileri yer almış ve bu komisyonlar, yorucu bir çalışmayla VII. Kongrenin kapsamlı kararlarına olanak hazırlayan, gerçekten kolektif kurullara dönüşmüşlerdir. Çalışmaların ana noktası, daha önce değinildiği gibi, halkların başdüşmanı faşizme karşı savaşımıdır.

Yürütme Kurulunun XIII. Oturumunda malî-sermayenin güçleri ile halkın ezici çoğunluğu arasındaki çelişkilere özellikle dikkat çekilmişti. Oturum, haklı olarak,

[52] L. Magyar, "Faşizm Sorunu", aylık yapıt, n° 19, s. 1936.

[53] "KEYK VII. Kongresinin, XIII. Oturum Tarafından Toplanmaya Çağrılması", *KEYK XIII. Oturumu*, "Savlar ve Kararlar", s. 24.

[54] Gündem şu noktaları kapsamaktadır. 1. KEYK Çalışma Raporu (W. Pieck). 2. Faşizmin Saldırısı ve Faşizme Karşı İşçi Sınıfı Birliği Savaşımında Kominternin Görevleri (Dimitrov); 3. Emperyalist Savaş Hazırlıkları ve Kominternin Görevleri (Ercoli); 4. Sovyetler Birliği'nde Sosyalizmin Sonuçları (D. S. Manuilski); 5. Seçimler. "Komünist Enternasyonal VII. Kongre Gündemi", *Rundschau*, 1934, n° 34, s. 1277.)

malî-sermayenin en gerici güçleri ile faşizmin küçükburjuva kitle tabanı arasında nesnel açıdan var olan çelişkilerin faşist yönetim altında giderek daha güçlü biçimde ortaya çıkacağını vurgulamış ve buna gerekçe olarak da malî-sermayenin çıkarlarını temsil eden faşistlerin orta katmanlara verdikleri sözü yerine getirmelerinin olanaklı bulunmadığını göstermiştir.[55]

Komintern, Almanya'daki bu gelişmeleri dikkatle izlemiştir. Çünkü, Alman faşizminin eylemleri, faşizmin özüne ilişkin daha ayrıntılı bilgiler vermekte ve etkili bir anti-faşist savaşımın örgütlenmesinde yeni hareket noktaları sağlamaktadır.

14 Haziran 1934'te hazırlık komisyonunun ilk toplantısında Polonya delegesi Bronislav Bronkowski, VII. Kongrenin gündemindeki ilk konuya ilişkin olarak Komünist Enternasyonalin XIII. Oturumunda yapılan bazı değerlendirmelerin gözden geçirilmesini önerdi. Ona göre, XIII. Oturum, Alman işçi sınıfının faşist diktatörlüğü kısa sürede altedebileceğini sanmıştı. Oysa şimdi, faşizmin sınıf savaşımının gelişmesi üzerine hangi etkiyi yaptığı sorusuna tam bir yanıt verilmeliydi. Çünkü oturum, faşizmin sınıf savaşımını hem zorlaştırdığını, hem de kolaylaştırdığını saptamıştı.[56] Üzerinde özellikle durulması ve araştırılması gereken nokta, Alman faşizminin dayandığı kitle tabanı sorunuydu. Aynı toplantıda Sovyet delegesi D. S. Manuilski, öncelikle faşizmin, işçi sınıfı ile diğer emekçi katmanların durumuna yaptığı etkiler açısından, o zamana kadarkinden daha somut olarak incelenmesini istemiştir. İtalyan faşizminin, Komünist Enternasyonal tarafından kapitalizmin çöküşü olarak değerlendirilmesini eleştirmiş ve bu değerlendirmelerde "asıl yaşayan öğe olan kitlelerin inceleme-dışı bırakıldığını"[57] söylemiştir.

[55] W. Pieck, "Almanya Sovyetleri İçin Savaşıyoruz", s. 34.
[56] MLE. PMA. Moskova, f. 494, op. 1, ed. hr. 1, l. 15.

Faşist diktatörlük Almanya'da nasıl gelişmişti? Tek tek sınıf ve katmanları nasıl etkilemişti? Bu pratik deneyimler faşizmin özüne ilişkin hangi yeni bilgileri aktarıyordu?

30 Ocak 1933'te iktidara gelen Hitler hükümeti ile birlikte faşizm kurulmuş ve Almanya'daki sınıfların güç dengelerinde önemli değişikliklere yol açmıştı. Almanya'da bu değişiklikleri izleyen gelişmeler, faşizmin kimin çıkarlarını temsil ettiğini daha somut bir biçimde ortaya koydu. Faşist diktatörlüğün kurulmasından sonra faşist Alman emperyalizmi öncelikle devlet yönetimi, ekonomi ve ideoloji alanlarında kısa sürede iktidarını güvence altına alma ve sağlamlaştırma yoluna gitmiştir.[58]

Faşist iktidar sahipleri, devlet yönetimi üzerinde egemenliklerini sağlamlaştırmaya, halkın tüm demokratik hak ve özgürlüklerini tasfiye ederek başlamışlardır. 28 Şubat 1933'te, faşistlerce Reichstag yangınının sahneye konmasından hemen sonra, "Halkın ve Devletin Korunmasına İlişkin Devlet Başkanlığı Kararnamesi" yayınlanmıştır. Öncelikle komünist partinin çalışmalarını hedef alan kararname ile, önemli ölçüde, "kişisel özgürlüğün, düşüncelerin açıklanması hakkının, basın özgürlüğünün, toplanma ve örgüt kurma hakkının kısıtlanması, mektup, telgraf, telefon gibi haberleşmenin gizliliğinin kaldırılması, evleri arama, mülkiyete elkoyma veya sınırlama ile ilgili girişimler"[59] olanaklı duruma geliyordu. 5 Mart 1933'te yapılan genel seçimlerde oyların yüzde 43,9'unu alan naziler, salt çoğunluğu elde edemedikleri gibi, yetki yasalarını parlamentodan geçirebilecek, üçte-iki çoğunluğun da gerisinde kalmışlardı. Hitler, bunun üzerine, Alman Komünist Partisinin kazandığı milletvekilliklerinin iptal edildiğini

[57] Aynı yapıt, s. 11-12.
[58] S. Vietzke, *Die KPD auf dem Wege zur Brüsseler Konferenz*, s. 40.
[59] *Reichsgesetzblatt*, (Berlin), 1933, bölüm I, n° 17, s. 83.

açıkladı.

Bu ve bunun gibi diğer manevralarla naziler, Reichstag'ta anayasayı değiştirebilecek çoğunluğu elde etmişlerdi. 23 Mart 1933'te parlamentodan geçen "Halkın ve Devletin Güçlüklerden Kurtarılması Yasası", Hitler iktidarını, güçlendirici yetkilerle donatmış oluyordu. Sözkonusu kararname ve yasadan sonra, Weimar Anayasası fiilen tasfiye edilmişti. Faşist hükümet artık parlamentoya başvurmaksızın, istediği yasayı çıkartabilir, diğer devletlerle anlaşma imzalayabilirdi. Böylece, faşist rejim yeni ve çok önemli yetkilere kavuşmuştu; bunlar, ona, Alman emperyalizminin ve militarizminin en gerici güçlerinin caniyane politikasının uygulanması için gerekliydi.

Reichstag yangınından sonra Alman Komünist Partisinin yasa-dışı olduğunu açıklayan faşistler, bunun hemen ardından, geri kalan işçi örgütlerini tasfiye etmeye başladılar. 2 Mayıs 1933'te SA'lar sendikaları bastılar. Sendika kasalarına ve mallarına elkoydular, Alman Sendikalar Birliği ileri gelenlerinden çoğunu toplama kamplarına sürdüler. 10 Mayıs 1933'te Alman Emek Cephesini kurdular ve Führerin getirdiği ilkeler doğrultusunda oluşturulan bu örgüte tüm emekçilerin katılmalarını zorunlu kıldılar. Aynı gün Alman Sosyal-Demokrat Partisinin, Alman Gaziler ve Cumhuriyetçiler Birliğinin mallarına da faşistlerce elkondu ve SPD 22 Haziran 1933'te kapatıldı. İşçi örgütlerinin kapatılması Alman işçi sınıfına ağır bir darbe oldu. İşçiler artık kendi toplumsal çıkarlarının korunması için savaşım verecekleri yasal ve bağımsız örgütlerden yoksun bulunmaktaydılar. Aldıkları bu önlemlerle her türlü yasal ve demokratik eylemlerin önüne geçmiş olan faşistler, daha sonra parlamenter demokratik kurumlara elatmayı sürdürdüler. Bu süreç, 20 Ocak 1934'te çıkarılan, "Devletin Yeniden Kurulması Yasası" ve devlet bakanlığı ile başbakanlık makamlarının birleştirilme-

siyle tamamlandı. Bu yasayla eyaletlerin egemenlik hakları merkezî otoriteye devrediliyordu. Böylece devlet yapısı, faşist "Führer İlkesi"ne göre örgütlenmiş oluyordu.

"Gizli Devlet Polisi" (GESTAPO) ve resmî toplama kamplarının kuruluşu gibi eksiksiz bir baskı aracının geliştirilmesi, faşist rejimin devlet yönetiminde gücünü sağlamlaştıran örgütlenmelerdir. 1933 sonlarında, Leipzig'te, Reichstag Yangını Davası nedeniyle uğradıkları moral ve politik yenilgiden sonra faşistler, 24 Haziran 1934'te çıkardıkları yasayla, terörlerinin hukuk alanındaki itaatli bir aracı olan, sözde halk mahkemelerini kurdular.

14 Temmuz 1933'te çıkardıkları "Partilerin Yeniden Kuruluşu Yasası" ile, Nazi Partisi, kendini, Almanya'da faaliyetine izin verilen tek parti olarak ilân etti. İşçi partileri yasaklanmış, diğer burjuva partileri de "kendi kendilerini feshetmişlerdi". Nazi Partisinin devlet aygıtındaki bu tekelci durumu ile anti-faşist ve demokratik güçlerin terörcü yöntemlerle ezilmesi, aslında tekelci sermayenin en gerici kesimlerinin, toplumsal yaşamın her alandaki egemenliğini güvence altına almak ve ekonomiyi en kısa sürede savaş hazırlıklarına yanıt verecek biçimde düzenlemek amaçlarına yönelikti.[60]

Faşist rejim tarafından yayınlanan yasaların, alınan önlemlerin tümü bu girişimlerin birer kanıtıdır. Zorunlu kartelleşme hakkında yasa,[61] sermaye yoğunlaşmasını hızlandırdıktan sonra, 27 Şubat 1934 tarihli "Alman Ekonomisi Organik Yapısının Düzenlenmesi Yasası" ile de belirli tekellerin devlet gücüyle daha çabuk kaynaşmaları için uygun koşullar yaratılmak istendi. Bu yasa ve buna ek olarak 1934 Kasımında yayınlanan bir kararname ile Alman ekonomisi şu altı grupta toplanmıştır: sanayi, ticaret, elzanaatları, bankalar, sigortalar ve enerji. Bu grup-

[60] Bkz: *Geschichte der deutschen Arbeiterbewegung*, c. 5, s. 57.
[61] Bkz: Bu kitabın Birinci Bölümü.

ların başında en güçlü konzernlerin ve bankaların temsilcileri bulunuyordu. Herhangi bir girişim için, bu gruplardan uygun olan birine girmek zorunluydu. Önde gelen konzernlerin temsilcileri, tüm Alman ekonomisi üzerindeki egemenliklerini bu yolla sürdürüyorlardı. "Führer İlkesi" gereğince de, ekonominin kendilerine ait dallarında üretim, fiyat, ihracat ve yatırımları denetleme olanağına sahip oldular.[62]

Bu önlemlerin ve yasaların, tekelci sermayenin en gerici ve en etkin çevrelerinin durumlarını güçlendirdiği açıkça ortadaydı. XIII. Oturumda, büyük bir isabetle, faşist diktatörlüğün kuruluşunun, burjuvazinin iç çelişkileriyle bağlantılı olacağı saptanmıştı, gelişmeler bu saptamayı doğruladı. Şimdi pratik gösteriyordu ki, tekelci devlet anlayışının yarattığı kesin diktatörlük bile tekelci kapitalizmin çeşitli grupları arasındaki çelişkileri ortadan kaldırmaya yetmiyordu. Tersine, çelişkiler yeni biçimlerde ortaya çıkıyor, devlet aygıtının önemli noktalarını ele geçirme uğruna, ya da o noktaları ellerinde tutanlara karşı tekelci sermaye kendi içinde savaşım veriyordu.[63]

20 Ocak 1934'te Hitler'in çıkardığı "Ulusal Çalışmanın Düzenlenmesi Yasası" bu gelişmelerle bir tutarlılık içindeydi. Yeni yasa, herhangi bir işletmede işçilerin herhangi bir konuda söz söyleme hakkını ortadan kaldırıyordu. Çalışma süresi, ücret, işten atma gibi fabrika-içi sorunların tümü, bu yasayla, işyerinin Führeri durumuna gelen işletme sahibi tarafından tek başına çözümleniyordu. Gene bu yasayla, işçi sınıfının Kasım Devriminden sonra elde ettiği işyeri temsilcileri seçme hakkı ortadan kaldırılıyordu. Bunun yerine, işletme sahibi tarafından dikte ettirilen işyeri düzeninin korunmasıyla görevli güvenlik kurulları oluşturulmuştu.

[62] Bkz: *Geschichte der deutschen Arbeiterbewegung*, c. 5, s. 58-59.
[63] A. A. Galkin, *Germanskiy Faşizm* ("Alman Faşizmi"), s. 107.

Ekonomik ve politik alanda faşist hükümetçe alınan bu önlemler sayesinde, tekelci sermayenin en gerici unsurlarının iktidarı büyük ölçüde sağlamlaştırıldı. Aynı zamanda geniş halk yığınlarının sürekli olarak ideolojik yönden etkilenmesine büyük ağırlık verilmekteydi. Her türlü demagojik yöntemlerle herkese her türlü söz verilmiş olması, faşistleri zaman zaman güçlüklerle karşılaştırmıştır.

1934'te faşistlerin Alman halkının değişik katmanları ve sınıfları üzerindeki etkilerini araştırmak üzere yapılan incelemede,[64] faşistlerin değişik sınıf ve katmanları nasıl ayrı ayrı etkilemeye çalıştıkları gösterilmektedir.

1934 yılı çok belirgin biçimde ortaya koydu ki, faşistler açısından ilk önemli sorun, faşist devlet erkinin sağlamlaştırılmasıydı. Bunun için, geçici bir süre kitle tabanının zayıflamasını göze almışlardı. 1934 Mart ve Nisanında yapılan işyerleri güvenlik kurulları seçimleri, nazilerin daha önceleri işçi örgütlerinde üye olan işçilerin çoğunluğunu elde etmede başarılı olamadıklarını göstermiştir. Komünist, sosyal-demokrat ve partisiz işçiler, bu seçimlerde, nazilere karşı ortak davranarak bir yenilgi hazırladılar ve seçimlere toplam işçilerin ancak yüzde 40'ı katıldı. Sermayenin ve faşist örgütlerin adayları, oyların yüzde 25'ten fazlasını elde edemediler.[65] Örgütlerinin dağıtılmış olmasına karşın, işçiler, gene de faşist yönetime karşı çelişkilerini dile getirme olanaklarını buldular. Onların hoşnutsuzluklarının en derin toplumsal nedeni, faşist diktatörlüğün kuruluşuyla birlikte işçilerin çoğu için he-

[64] Bkz: S. Vletzke, adı geçen yapıt, s. 67.

[65] Bkz: *Geschichte der deutschen Arbeiterbewegung*, c. 5, s. 60 — G. Gross, *Der gewerkschaftliche Widerstandskampf der deutschen Arbeiterklasse während der faschistischen Vertrauensräte-Wahlen 1934*, Berlin 1962, s. 46. — W. Wehling, *Der Kampf der KPD gegen die faschistische Diktatur des deutschen Imperialismus in den Jahren 1933 bis 1935*. Doktora tezi, 1959 Berlin, s. 291.

men hiç düzelmemiş olan ekonomik koşullardı.[66] Gerçi 1934'te 1932 yılına[67] göre üç milyon işçi daha fazla çalışıyordu. Ama işsiz işçi ve memur sayısı hâlâ 3,7 milyonu buluyordu.[68] 1932'deki 36 milyar marklık gayrî-safî hasıla, 1934'te[69] 50 milyar marka yükselmişti. Ancak, bu süre içinde işçilerin çoğunun gerçek gelirinde hemen hiçbir değişiklik olmamıştı.[70] Gayrî-safî üretimdeki artış, öncelikle silahlanmaya, hızla büyüyen bürokratik aygıta ve burjuvazinin bir kesimine yarıyordu.[71] Faşistler tarafından geniş ölçüde propagandası yapılan ücretlerin sözde artışı, gerçekte carî ücretleri kapsıyor, geçim endekslerindeki artış ve çeşitli kesintilerle, anlamını yitiriyordu.[72]

Hitler diktatörlüğünün kuruluşundan sonra faşistler köylülük üzerinde de etkili olabilmek amacıyla büyük çaba harcadılar. 1933'te Hitler'in getirdiği tarım ekonomisine ilişkin bazı önlemler tarımda küçümsenemeyecek iyileşmelere yolaçtı. Özellikle taban fiyatı belirlenmesiyle tarımsal ürünlerde fiyatların daha da düşmesi önlendi ve belirli miktarlarda sürüm sağlanmış oldu.[73] Bu önlemler köylülerin büyük bölümünde sevinçle karşılandı. Ancak, faşistler köylüler içinde kendilerine bağlı bir grup yaratmak istedikleri için, alınan önlemleri "Miras Çiftlikleri Yasası" ile tamamladılar. 29 Eylül 1933 tarihli bu yasayla çiftçiler arasında ekonomik açıdan güçlü bir katman yara-

[66] Komünist Enternasyonal basınında faşist diktatörlüğün Almanya'daki tek tek sınıflar ve katmanlar üzerine etkisini ekonomik açıdan inceleyen bir dizi yazı yayınlanmıştır. (Bkz: özellikle F. David, "Nasyonal-Sosyalist Alman İşçi Partisinin Alman İşçi Sınıfına Etkisi", *Die Kommunistische Internationale*, 1934, n° 9, s. 734. — G. Smoljanski, "Almanya'da Durum", aynı yapıt, s. 756. — E. Varga, "Alman Faşizminin Artan Güçlükleri", aynı yapıt, 1935, c. I, s. 63.)

[67] Bkz: E. Varga, adı geçen yapıt, s. 68.

[68] Bkz: S. Vietzke, adı geçen yapıt, s. 77.

[69] Bkz: E. Varga, adı geçen yapıt, s. 69.

[70] Bkz: S. Vietzke, adı geçen yapıt, s. 77.

[71] Bkz: E. Varga, adı geçen yapıt, s. 69-70.

[72] Aynı yapıt, s. 70-71.

[73] Aynı yapıt, s. 71.

tılıyor ve bu katman, faşistlerin yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda politik ve ideolojik etki alanı içinde bulunuyordu.

Bir yıl sonra faşist tarım politikasının anti-sosyal karakteri kendini ortaya koydu.[74] Hasat kötü gitmiş, tahıl ve yemlerin fiyatı yükselmiş, kesim hayvanlarının fiyatları ile hayvansal ürünlerin fiyatları ise göreli olarak sabit kalmıştı. Tahıl ve yem ürünlerini üretenler, özellikle büyük toprak sahipleri ve junkerlerdi. Orta ve küçük çiftçiler, daha çok, hayvansal ürün üretmekteydiler. Hayvansal ve bitkisel ürünlerin fiyatları arasında faşistlerin neden olduğu bu olumsuz ilişki küçük çiftçilerin çok aleyhine oldu. Eugen Varga bu konuda şunları söylüyordu: "Bu yıl devlet, çiftçilere, fiyatları düşük tutan düşman bir güç olarak görünüyordu. Fiyatları serbest piyasada oluştuğundan daha da düşük düzeyde tutan, köylüleri, tahıllarının ve diğer tarımsal ürünlerinin belli bir bölümünü devlete ucuz fiyatla satmaya zorlayan bir güç. ... Devlet, büyük burjuvazinin, malî-sermayenin devleti olarak ortaya çıkmıştır."[75]

Alman Komünist Partisinin yönetim birimlerinin ve yetkililerinin Almanya'nın her yanından merkez komitesine gönderdikleri raporlara göre, çiftçilerin hoşnutsuzluğu her yerde giderek artıyordu.[76] Wilhelm Pieck, 1935 Ocağında çiftçilerin durumunu şöyle değerlendiriyordu: "Çiftçiler hükümetin aldığı önlemler ve saptanmış fiyatlarla ürünlerini devlete verme zorunluluğundan dolayı çok huzursuzdur. Bu durum, onların güçlenen ve hatta yer yer açık direniş biçimi alan eylemlerinde kendini açıkça belli etmektedir."[77]

[74] Bu sorunla ilgili olarak, bkz: K.-D. Hoeft, *Zur Agrarpolitik des deutschen Imperialismus von 1933 bis zur Gegenwart*, Berlin 1960.

[75] E. Varga, adı geçen yapıt, s. 72.

[76] Bkz: S. Vietzke, adı geçen yapıt, s. 81.

[77] MLE, PMA, 3/1/485, bölüm 2. — Bkz: S. Vietzke, adı geçen yapıt, s. 81.

Diktatörlüğün kuruluşundan sonra faşizmin kentlerdeki orta katmanlara yönelik politikası ise, başlarda verdiği sözleri yalanlar nitelikteydi. Bilindiği gibi, bu katmanlar, faşizmin iktidara gelmesinden önce, onların kitle tabanlarının ana bölümünü oluşturmaktaydı. 23 Mart 1933'te Hitler, faşist Reichstag'ta yaptığı konuşmada, kentli orta katmanlara, hâlâ, ekonomik ve toplumsal sorunlarını "temelden" ve "kesinlikle" çözeceğine ilişkin sözveriyordu.[78] Bu nasıl bir çözümdü?

Eugen Varga araştırmasında şu noktayı saptamıştır: "Her marksistin bilmesi gerekir ki, iktidarı ele geçirirken, faşizmin, eğer kapitalist dünyada büyük bir ekonomik atılım yoksa, küçük-burjuvaziye ekonomik olarak bir şeyler sunması olanağı yoktur."[79] Faşist diktatörlük kurulduğu sırada bunalımın en derin noktası aşılmıştı. Ancak, buna karşın, beklenen ekonomik atılım gerçekleşmedi. Başta işçi ve köylüler olmak üzere, halkın geliri hemen hemen hiç artmamıştı, esnafın, küçük dükkân sahibinin, lokantacının 1935 yılında yaptığı alışveriş, 1931 yılının çok daha altındaydı.[80] Tüketici fiyatların toptan satış fiyatları düzeyine yükseltilmesine izin verilmemesi perdesi altında, Hitler hükümeti, 1934'te, küçük esnafın ve elzanaatçılarının kazançlarını kırptı ve çok sayıda perakendeci tüccarı ve esnafı "aşırı fiyatlar üzerinden satış yaptıkları" gerekçesiyle tutukladı.[81] Faşist hükümetin bu ekonomik ve politik baskıları sonucu, kentlerdeki orta katmanlar arasında da huzursuzluk artmaya başladı.

Faşist kampta büyük burjuvazi ile küçük-burjuva güçler arasındaki kutuplaşma İktisat Bakanlığına Schacht'ın ve

[78] Bkz: *Schulthess' Europäischer Geschichtskalender 1933*, Münih 1934, s. 71.

[79] E. Varga, adı geçen yapıt, s. 65.

[80] Bkz: S. Vletzke, adı geçen yapıt, s. 81.

[81] Bkz: MLE, PMA, 3/1/485, bölüm 2. — Bkz. E. Varga, adı geçen yapıt, s. 75.

Fiyat Denetim Komiserliğine Gördeler'in getirilmesiyle iyice açığa çıktı. Faşizmin büyük sermaye yanlısı tutumunu küçük-burjuva kitlelerden saklamak iyice güçleşmişti.[82]

Faşistler ayrıca kentlerdeki orta katmanlara, büyük mağazaların kapatılacağına ve kaldırılacağına ilişkin söz vermişlerdi. Faşizmin iktidara gelişinden sonra bu da gerçekleşmedi. Göbbels, 1934'te bunu şöyle açıklıyordu: "Evet, biz ilke olarak büyük mağazaları kapatacaktık. Ancak, eski rejim bu mağazalara, devlete ait olan 400 milyon mark yatırmıştır. Eğer biz şimdi bu mağazaları kapatırsak, Alman devleti 400 milyon mark zarara girer. Bunu da biz yapamayız."[83] Büyük mağazaların kalması, Göbbels'e göre, ilke olarak yanlıştı. Ama taktik olarak zorunluydu. Konulara bu tür bir yaklaşım kendini her alanda göstermiştir.

Faşistler Almanya'da orta sınıfların büyük bölümünü, örneğin, tüketim kooperatiflerinin kaldırılacağına söz vererek kazanmışlardır. Peki, konunun bir işçi örgütü çevresinde dönmesi, ve faşistlerin ana amaçlarından birinin de bu tür örgütlerin dağıtılması olduğuna göre, tüketim kooperatifleri, verilen sözlerin tersine, neden kaldırılmamıştır? Komünist Enternasyonal Yürütme Kurulunun kooperatifler bölümünün, Almanya'daki tüketim kooperatiflerinin durumuna ilişkin raporunda şunlar yazılıdır: "Tüketim kooperatiflerinin, reformistlerce yürütülen kapitalist politika ve malî-sermaye ile içiçe olan ilişkisi ve ona bağlılığı nedeniyle, öteki kapitalist gruplara zarar vermeden kapitalist ekonomi sisteminden çekip çıkarılmaları kolay değildir."[84] Bunun dışında, kooperatiflerde işçilerin tasarruflarıyla oluşmuş 200 milyon mark ve bir o kadar da katılma payları vardır. Öyle ki, faşistlerin "iktidarı ele

[82] Aynı yapıt, s. 64.
[83] Aynı yapıt, s. 75.
[84] MLE, PMA, 135/2/1843, bölüm 20-21.

almalarından sonra bu örgütleri ekonomik ve politik nedenlerle, işçilerin diğer kitle örgütleri gibi dağıtmaları olanağı yoktur."[85] Burada da açığa çıkmıştır ki, malî-sermayenin çıkarlarını temsil eden faşist iktidar sahipleri için, iktidarlarını sağlamlaştırma sürecinde önemli olan, tekelci devlet aygıtının ekonomik ve politik oturmuşluğudur. O sıralarda tüketim kooperatiflerinin dağıtılması büyük güçlükler çıkarabilecekti. Çünkü, "bir milyardan fazla işletme ve ticaret değerinin düşmesi ... kapitalist ekonomiye büyük bir darbe olurdu."[86] Ayrıca oniki milyon kişinin tasarruf ve katılma paylarının bir anda yokolması, bu kişilerin daha başlangıçta faşizme karşı tavır almalarına yolaçacaktı. Bu, o sıralarda, "faşizmin kendisine bile fazla gelecek"[87] bir olaydı. Bu nedenle, faşistler, ilkönce kendilerine bağlı kişilerin huzursuzluğunu göze alarak, eylemlerini tekelci kapitalist sistemin yerleşmesi yönünde yürüttüler. Ancak, bir yıl sonra kitle tabanlarındaki belli çevreleri kendilerine tekrar bağlamak amacıyla, sözkonusu örgütleri tasfiye ettiklerini eklemek gerekir.

Faşistler, bazı küçük-burjuva çevrelerde faşist devletin niteliği üzerine, demagojilerinin yardımıyla yarattıkları yanılsamaları sürdürebildiler. Faşist devlet aygıtı içinde yaptıkları yeni atamalarla "devlet yemliğine yeni güçler"[88] getirdiler ve bu insanlara, iktidarlarına ortak olduklarını inancı verdiler.

Kentlerde ve kırsal alanlarda küçük-burjuva katmanlar arasındaki durumla ilgili kısa bir irdeleme, faşistlerin aldığı ekonomik önlemlerin, 1934 yılında köylülere ve kentlerdeki küçük-burjuvalara karşı yöneldiğini ve bunlar arasında önemli farklılıklar yarattığını göstermektedir.

[85] Aynı yapıt, bölüm 73.
[86] Aynı yapıt.
[87] Aynı yapıt.
[88] Bkz: G. Smoljanski, "Almanya'da Durum", *Die Kommunistische Internationale*, 1934, n° 9, s. 744.

Bir başka deyişle, önlemler, faşizmden politik olarak en çok etkilenen çevrelere yöneltilmişti. Bu katmanların huzursuzlukları Alman Nasyonal-Sosyalist İşçi Partisi içine, SA'lara ve diğer faşist örgütlere yansıyordu.[89]

Bu olgu, tekelci sermayenin toplumsal saldırısını, o sırada, bu çevrelere karşı neden bu denli güçlü bir biçimde yönelttiği ve daha güçlü yüklenmediği sorusunu akla getirmektedir.

Eugen Varga, çalışmasında, Mussolini'nin İtalya'da birkaç kez yaptığı gibi, tekelci burjuvazinin, ücretlerin yüzde-altı ile yüzde-oniki arasında değişen bir oranda genel olarak düşürülmesini istediğini belirtmektedir. İşçi sınıfının gerçek geliri yükselmemişti. Carî ücretler ise, Hitler hükümetince dondurulmuş ve 1932 düzeyinde kalmıştır. Ücretlerde yer yer düşüklük görülmüş, ancak genel ve devlet tarafından düzenlenen bir ücret düşüklüğü, henüz uygulanmamıştır. Bundan dolayı burjuvazinin büyük bölümü hoşnutsuzdur. Oysa, faşist rejim, küçük-burjuvazinin içinde bulunduğu derin huzursuzluğun arkasından, alacağı ekonomik önlemlerle bir de işçi sınıfını tahrik etmekten çekiniyordu.[90] Silah sanayii gibi bazı sanayi dallarında, işçilerin haftalık brüt ücretlerinde çok az da olsa yükselmeler görülmüştür. Ancak, bunlar, çalışma süresinin uzatılmasından ve sömürünün katmerleştiği götürü çalışmalardan ileri gelmektedir.[91] Nedeni ne olursa olsun, farklı ücret uygulamaları, işçi sınıfı içindeki toplumsal farklılıkları büyütmüştür.

Faşistlerin işçi sınıfına karşı takındıkları tavırdan bazı sonuçlar çıkarılmaktadır. Faşizm, iktidarını sürdürmek için öncelikle işçi sınıfının politik ve sendikal tüm örgüt-

[89] Bkz: S. Vietzke, adı geçen yapıt, s. 74, 82.

[90] Bkz: E. Varga, adı geçen yapıt, s. 76. — Ayrıca bkz: F. David, "Nasyonal-Sosyalist Alman İşçi Partisinin Alman İşçi Sınıfına Etkisi", aynı yapıt, 1934, n° 9, s. 769.

[91] Bkz: S. Vietzke, adı geçen yapıt, s. 76.

lerini dağıtmıştı. Böylelikle örgütlü kitle direnişinin merkezî gücü olan işçi sınıfını devreden çıkarmayı planlıyordu. Ücretlerin genel olarak düşürülmesi gibi, işçi sınıfının toplumsal durumunda kötüleşmeye yolaçabilecek doğrudan önlemler işçilerin direnişlerini ve huzursuzluğunu önemli ölçüde artırabilirdi. Bu önlemler, satın alma gücünü düşürdüğü için, köylüler ve kentlerdeki orta tabaka üzerinde de etkili olabilir ve böylece zarar görenlerin sayısı artabilirdi. 1934 yılı göstermiştir ki, faşist iktidar önlem alırken bunların zamanını ve boyutlarını saptamada, öncelikle tekellerin egemenlik çıkarlarının güvence altına alınmasından ve sağlamlaştırılmasından hareket etmektedir. Öte yandan, bu önlemlerin yükünü, kendisinin politik ve ideolojik etkisi altında olan halk katmanlarına çektirmektedir.

Kentlerdeki ve kırsal alanlardaki küçük-burjuva kitlelerin artan huzursuzluğu, faşizmin sınıfsal niteliği ile dayandığı kitle tabanı arasındaki çelişki, faşist yönetimin içindeki temel zayıflığı olarak ortaya çıkıyordu.

Daha önceden faşistlerin anti-kapitalist ve toplumsal içerikli demagojilerine kanan, Alman Nasyonal-Sosyalist İşçi Partisi, SA ve diğer faşist örgütlerde görev alan küçük-burjuva öğelerin büyük bölümü, artık nasyonal-sosyalistlerin "iktidarı ele geçirmelerinden" sonra istemlerinin yerine gelmediğini görüyorlardı. Bu nedenle, bu çevreler, 1934 ilkyazından itibaren giderek yoğunlaşan istemleriyle bir "İkinci Devrim" yönünde seslerini yükseltiyorlardı.

Giderek artan huzursuzluk dalgasını durdurmak amacıyla faşistler, ilk olarak kendi yönetimlerine en bilinçli muhalefeti yürütenlere karşı güçlü bir fiziksel teröre başvurdular. Alman Komünist Partisinin önde gelen yöneticilerinden John Schehr, Erich Steinfurth, Eugen Schönhaar ve Rudolf Schwarz 1934 Şubatında öldürüldüler. Bu

cinayetlerle, Reichstag Yangını Davasıyla birlikte yükselen direnme eylemleri zayıflatılmış olacaktı.

Bu terör dalgasının yanısıra "bozguncu", "sabotajcı" ve "tahrikçi" diye damgalanan muhalefet güçlerine karşı büyük bir propaganda saldırısına girişildi.[92]

Tüm bu olaylardan sonra, malî-sermayenin en gerici kesimleri, Nazi Partisinin yönetici kliğinin yardımıyla caydırıcı bir örnek vermeyi kararlaştırdılar. Böylece 30 Haziran 1934'teki "Röhm Olayı" yaşandı. Faşist yönetim, kendi saflarındaki, özellikle SA içindeki muhalefeti fizik güçle sindirerek susturmak istemiş ve SA'lar içindeki karşı-güçleri de uysallaştırmayı düşünmüştü. Aynı anda malî-sermayenin iki ana grubu arasında en etkili yerleri ele geçirme ve uygulanması gereken taktik savaşım geçici bir süre için sona ermiştir. Bu arada, ordunun faşist iktidar aygıtının tamamen içine çekilmesine engel olan güçler de temizlenmiştir. Tutulan yön, içerde, hiçbir engel tanımayan terörü azgınlaştırmış ve savaş hazırlıklarını son derece hızlandırmıştı.[93] Böylece, tekellerin ve bankaların gücünün devletle geniş ölçüde kaynaşması sağlanmış, faşist diktatörlük koşullarında, tekelci devlet kapitalizminin çok daha hızlı gelişmesini sağlayacak koşullar gerçekleşmişti.

Bu olayların tam olarak değerlendirilmesi, Komünist Enternasyonalin faşizm tahlilleri için büyük önem taşımıştır. Ancak, o günkü koşullarda bunun güçlüğünü de

[92] Aynı yapıt, s. 84.

[93] Sözkonusu olan Dresdner Bank ile Birleşik Çelik Sanayii (Thyssen, Krupp, Flick, Schacht, Blomberg, Göring ve diğerleri) gruplaşmasıdır. Alman mali-sermayesinin en gerici ve saldırgan kesiminin diğer ikinci gruplaşması, I. G. Farben, Siemens, AEG ve Deutsche Bank'tan (Schmitt, Darrè, Schleicher, Strasser, Röhm ve diğerleri) oluşmaktaydı. Bu ikinci grup, başka bir taktik yol izlenmesinden yanaydı: Halkı yumuşatmak için, toplumsal gönencinde çok küçük bir iyileştirme yapılmalı ve böylelikle faşist rejimin kitle tabanı güçlendirilmeliydi. Silahlanma belki biraz yavaşlayabilir, ama riske edilmeden ilerleyeblirdi. (Bkz: aynı yapıt, s. 43-44. — Ayrıca bkz: K. Grossweiler, *Die Rolle des deutschen Monopolkapitals bei der Herbeiführung der Röhmaffäre* [30 Juni 1934]. Doktora tezi. Berlin 1963).

unutmamak gerekir. Çünkü, faşist Almanya'da çok şey büyük ölçüde kulislerde ve perde arkalarında geçmiş, olayları çok yönlü ve doğru değerlendirmek güçleşmiştir.[94]

Buna karşın, Komünist Enternasyonal, Alman faşizmini inceleyerek, gelişmiş emperyalist bir ülkede faşist egemenliğin işleyişi hakkında önemli bilgiler elde etmiştir. İktidardaki faşizmin en belirgin özelliği, malî-sermayenin en gerici güçlerinin çıkarlarının, toplumsal yaşamın bütün alanlarında, ekonomide, politikada ve ideolojide terörle savunulmasıdır. Bunun dışında faşist Almanya'daki faşizmin sınıfsal niteliği ile dayandığı küçük-burjuva kitle tabanı arasındaki nesnel çelişkiyi pratikte tanıtlamış ve bu sorunun daha kapsamlı incelenmesi için yeni ipuçları vermiştir.

Faşist yönetimin, çeşitli önlem ve yöntemlerle sınıflararası farklılaşmayı büyütmek ve böylelikle anti-faşist ortak bir platformun kurulmasını engellemek istediği açığa çıkmıştır. Aynı zamanda, faşistlerin 1934'te, kitle tabanlarında geçici bir daralmaya neden olan politikaları, faşist rejim içindeki tüm çelişkileri kullanarak kitle direnişini örgütlemesi için, işçi sınıfının eylem birliğinin ne kadar önemli ve zorunlu olduğunu ortaya koymuştur.

II. KOMÜNİST ENTERNASYONALİN YETKİLİ ORGANLARINDA 1934-1935 SINIF SAVAŞIMLARININ TEORİK DEĞERLENDİRİLMESİ

1934 yaz ayları ve sonbaharında Komünist Enternasyonalin VII. Kongre hazırlıkları, yetkili kurullarında geniş kapsamlı tartışmalarla başladı. Sınıf savaşımında ortaya çıkan son olaylar üzerine yapılan tartışmaların genişliği ve derinliği nedeniyle VII. Kongre, 1935'in ilk yarısına

[94] Bkz: O. Winzer, *Zwölf Jahre Kampf gegen Faschismus und Krieg*, s. 66-67.

ertelenmişti.[95] O zamana değin Komünist Enternasyonalin elde ettiği teorik bilgiler ışığında 1934 yılının sınıf savaşımlarından edinilen pratik deneyimler irdelenmiş ve teorik olarak genelleştirilmiştir.

Almanya'da faşizmin iktidara gelişi ve ondan sonra gözlenen uluslararası gelişmeler, doğru olarak yanıtlanması sınıf savaşımının gelişmesi açısından son derece büyük önem taşıyan sorunlar ortaya çıkarmıştı. Komünist Enternasyonal, VI. Kongreden o zamana değin geçen süreyi incelemiş ve o dönemde izlenen strateji ve taktiği yeni koşullar altında eleştirici bakışla gözden geçirmiştir. Komünist Enternasyonalin önde gelen kişileri, Sovyet delegeleri D. S. Manuilski, O. V. Kuzinen, Eugen Varga ve diğer partilerin yöneticilerinden Maurice Thorez, Wilhelm Pieck, Palmiro Togliatti, Klement Gottwald, R. Palme Dutt ve diğerleri, kendi zengin deneyimlerini, bu tür bir araştırmanın hizmetine sunmuşlardır. Kongre hazırlıklarının yürütülmesinde Dimitrov özel bir rol oynamıştır. VII. Kongre hazırlıkları sırasında, ortaya çıkan sorunların ve sınıf savaşımları pratiğinden elde edilen bütün deneyimlerin tartışılmasında bunlara teorik açıklık getirilmesinde ve gerekli genellemelerin yapılmasında Dimitrov'un büyük katkısı olmuştur.

VII. Kongrenin hazırlıklarıyla ilgili olarak tüm partilerde yapılan tartışmaların büyük bir bölümü, Komünist Enternasyonalin yayın organlarında yansımıştır.[96] Komünist Enternasyonal Yürütme Kurulu tarafından yapılan istek üzerine özel belgeler toplanmış, ekonomik tahlillere gidilmiştir.[97]

[95] "Komünist Enternasyonalin VII. Kongresinin Toplantıya Çağrılması, Yürütme Kurulu Başkanlığının 5 Eylül 1934 Tarihli Kararı", *Die Kommunistische Internationale*, 1934, n° 20, s. 1970.

[96] Bkz: *Die Kommunistische Internationale*, 1934, n° 15, 16, 20, 22, 23; n° 5-6, 16 özel baskı.

[97] Bkz: "VII. Kongre Öncesinde Komünist Enternasyonal, Belgeler". —

Kongre hazırlıklarına önemli rol oynayan bir başka olay da, R. Palme Dutt tarafından faşizm üzerine yazılmış bir kitap[98] ve buna ilişkin olarak Komünist Enternasyonal kurullarında yürütülen tartışmalardır.[99] Bu yayınların dışında, hazırlık komisyonunca elde edilen belgeler, VII. Kongre öncesinde çalışmaların nasıl temelli ve geniş kapsamlı olduğunu göstermektedir. Sosyalizmin ve kapitalizmin sınıfsal çatışmalarından ortaya çıkan sorunlar ele alınmış, bu tahlillere bağlı olarak, komünist partilerin stratejileri ve taktikleri yeniden açıklığa kavuşturulmuştur. Elbette ki, faşizmle ilgili ya da faşizmin yolaçtığı tüm somut sorunlar, tartışmaların ana noktasını oluşturmuştur. İşçi sınıfının ve orta tabakaların rolü ve durumuyla ilgili tahlillerde ortaya çıktığı gibi tek tek sınıfların ve tabakaların incelenmesi, diğer ülkelerde ortaya çıkan sorunların tahlilinde hep bu nokta gözönünde tutulmuştur. Faşist ülkelerdeki gelişmelerin yanısıra Fransa'daki olaylar üzerinde de özel olarak durulmuştur.

Hazırlık komisyonlarındaki tartışmaların en belirgin yanı, Komünist Enternasyonalin o zamana kadarki kararlarına ve sınıf savaşımlarındaki en son olaylara eleştirici ve yaratıcı biçimde yaklaşılması olmuştur. Burada öncelikle Fransa'daki faşist denemeyi başarısız kılan tüm etkenler tahlil edilmiştir. Fransa örneği, işçi sınıfının eylem birliğinin, faşizmin önlenmesinde ilk kez en önemli etken olduğunu tanıtlamıştır. Bundan dolayı Yürütme Ku-

Dejdu VI i VII kongressami Kominterna ("Kominternin VI. ve VII. Kongreleri Arasında"), Moskova 1935. — E. Varga, *Die grosse Krise und ihre politispolitischen Folgen.*

[98] *Faşizm ve Toplumsal Devrim.* R. P. Dutt, *A Study of the Economics and Politics of the Extreme Stages of Capitalism in Decay*, New York 1935. (Kitabın ilk baskısı 1934 yılında Londra'da yayınlandı. Almanca baskısı 1972 yılında Frankfurt'ta (Main) *Faschismus und Soziale Revolution* adıyla yayınlandı) bu kitapta ilk baskısı ile Rus baskısından yararlanıldı. (R. P. Dutt, *Faşizm i sotsialistiçeskaya revolyutsiya*) ("Faşizm ve Sosyalist Devrim"), Moskova 1935.

[99] Bkz: *Kommunistische Internationale*, 1935, n° 11, 12, 13.

rulunun XIII. Oturumunun, işçi sınıfının birleşik kitle eylemlerinin örgütlenmesine yönelişi, pratikte doğru olarak ve somut bir başlangıç olarak ortaya çıkmıştır. Pratikteki bu başarılı sonuçtan hareketle Komünist Enternasyonal, kazanılan pratik deneyimlere dayanarak faşizme karşı savaşımda öncelikle işçi sınıfının birliğini sağlama sorununu araştırmıştır.[100] Komünistlerin sosyal-demokratlarla ilişkilerinin açıklığa kavuşturulması ile sosyal-demokrasi ve faşizmin farklı değerlendirilmeleri, bu çalışmada önemli rol oynamıştır.

VII. Kongrenin gündemindeki ilk madde ile ilgili olarak hazırlık komisyonunun 14 Haziran 1834'teki daha ilk toplantısında yoğun tartışmalara girişildi.

Almanya'da faşizmin yengisiyle ortaya çıkan yeni durum, Komünist Enternasyonalin sosyal-demokratlarla olan ilişkiyi gözden geçirmesine neden oldu. D. S. Manuilski, geçmişin kısa bir bilançosunu çıkardı ve Komünist Enternasyonalin VI. Kongrede "sınıfa karşı sınıf" taktiği ile yengiye ulaşabileceği, sosyal-demokratların işçi sınıfı üzerindeki etkilerinin böylece yokedilebileceği görüşünde olduğunu açıkladı. Ancak, VI. Kongreden bu yana geçen sürede, yeni deneyimlerin ışığında, sosyal-demokratların işçi sınıfı üzerindeki etkilerinin komünist partiler tarafından geriletilmesine gerek kalmadığı, çünkü sosyal-demokratların Almanya ve Avusturya'da faşistler tarafından tırpanlandığının bir gerçek olduğunu söyledi.[101] İşçi kitlelerin kazanılmasında en iyi yolun bulunması için bu somut durumdan yola çıkılmalıydı. Hazırlık komisyonunun diğer üyeleri, örneğin Bela Kun, sosyal-demokratlara takınılan tavırda derhal bir değişikliğe gidilmesinin gereksiz olduğunu savundu. Tersine, sosyal-demokratların fa-

[100] İşçi Sınıfının rolü ve birleşik cephenin anlamı üzerine burada daha fazla ayrıntıya girilmemiştir. Burada, daha çok, faşizmin tahliline katkıda bulunacak görüşlere yer verilmiştir.

[101] MLE, PMA, Moskova, f. 494, op. 1, yed. hr. 1. l. 9

şistlerce ezilmesi, işçi sınıfı çoğunluğunu kazanmada uygun bir olanak yaratırdı.

Komünist Enternasyonalde yeni yönelişle ilgili çalışmalarda atılan önemli adımlardan biri de, Dimitrov'un Komünist Enternasyonal Yürütme Kurulu ile SBKP(B) Merkez Komitesine yazdığı mektup,[102] 2 Temmuz 1934'te Hazırlık Komisyonunun toplantısında kongrenin gündemindeki ikinci madde ile ilgili konuşması[103] ve orada ortaya koyduğu "Faşizmin Boşlukları ve Komünist Enternasyonalin Faşizme Karşı İşçi Sınıfı Birliği İçin Savaşımda Yüklendiği Görevler" adlı raporunun bölümleri[104] olmuştur.

Mektubunda Dimitrov özellikle şu önemli soruları dile getiriyordu:

"1. Sosyal-demokrasiyi toptan sosyal-faşizm olarak sınıflandırmak doğru mudur?...

"2. Sosyal-demokrasiyi her yerde ve her koşulda burjuvazinin ana toplumsal dayanağı olarak nitelemek doğru mudur?

"3. Bütün sol sosyal-demokrat grupları her durumda ana tehlike olarak görmek doğru mudur?"[105]

2 Temmuz 1934 günlü hazırlık komisyonu toplantısındaki tartışmalar bu sorulara ilişkin görüş farklılıklarını yansıtmaktadır. Komisyondaki üyelerden hepsi, Dimitrov ve Kuzinen tarafından öne sürülen görüşleri hemen benimsemek için henüz hazır değillerdi. Çünkü, özellikle Avusturyalı sosyal-demokrat yöneticilerin tutumu anım-

[102] Bkz: Dimitrov'un VII. Kongre Hazırlıklarına İlişkin İlginç Mektubu", *BzG* içinde, 1963, n° 2, s. 282-284.

[103] "Dimitrov'un 2 Temmuz 1934 Tarihli Kongre Hazırlık Komisyonu Toplantısında Yaptığı Konuşma", aynı yapıt, 1969, n° 6, s. 953-955.

[104] Dimitrov'un raporu "Faşizmin Saldırısı ve Faşizme Karşı İşçi Sınıfı Birliği Savaşımında Komünist Enternasyonalin Görevleri", aynı yapıt, s. 951-953.

[105] "Dimitrov'un VII. Kongre Hazırlıklarına İlişkin İlginç Mektubu", aynı yapıt, 1963, n° 2, s. 282.

sandığında, o güne değin saptanan gelişmeler daha önceki değerlendirmeleri değiştirmek için görünürde bir neden bırakmıyordu. Bundan dolayıdır ki, bazı tartışmacılar, "sosyal-demokrasinin burjuvazinin ana toplumsal dayanağı olduğunda"[106] ısrar ettiler. Onlara göre Komünist Enternasyonalin asıl zayıflığı çok geniş tutulmuş olan ajitasyondaydı. Bunun üzerine sözalan Kuzinen yeni durumdan yola çıkarak, yeni durumun sosyal-demokrasi üzerindeki etkilerinin araştırılması gerektiğini söyledi. Ona göre, bazı ülkelerde sosyal-demokrat partilerin faşizm tarafından ortadan kaldırıldığı ve sosyal-demokratların büyük bölümünün de faşizme karşı savaşa girdiği unutulmamalıydı. Bu nedenle, tüm sosyal-demokratlar için "sosyal-faşist" kavramının kullanılması "yanlış ve zararlı"[107] idi. Bu kavram, sosyal-demokratlar arasındaki farklılıkları hesaba katmıyor ve komünistlerin sosyal-demokrat işçilere ulaşmasını engelliyordu. Fransa'daki olaylar faşizme karşı savaşımda birlik halinde davranan işçi sınıfının hangi güçte olduğunu tanıtlamıştı. Georgi Dimitrov da, toplantının sonunda yaptığı konuşmada, bu gücün harekete geçirilmesinde, sosyal-demokratlarla olan ilişkilerde, onların olduğu gibi komünist partisine katılacaklarından hareket edildiği takdirde, ileri gidilemeyeceğini söyledi. Sosyal-demokrasiye karşı takınılacak zorunlu yeni tavır için ilk sorun bu değildi. Dimitrov şöyle dedi: "Bana göre, Komünist Enternasyonalin ve dolayısıyla Kominternin VII. Kongresinin önünde bulunan temel politik sorun, faşizme karşı savaşımda, proleter birleşik cephenin oluşturulması, işçi sınıfının birliği için savaşılması sorunudur. Kominternin VII. Kongre kararlarında ve görüşmelerde bu sorun ana nokta olmalı, dikkatler bu sorunun bütün yanlarıyla görüşülmesi ve doğru çözüm bulunması üzerinde

[106] *Die Kommunistische Internationale. Kurzer historischer Abriss*, s. 437.
[107] MLE, PMA, Moskova, f. 494, op. 1, yed. hr. 96, l. 38.

yoğunlaşmalıdır. Bu nedenle Komünist Enternasyonal bütün gücüyle bütün cephelerde, işçi sınıfının faşizmin tırmanışına, savaş tehlikesine karşı zorunlu birliğini kapitalizme karşı verilen savaşım içinde yaratmak için cesurca çalışmak zorundadır."[108]

Birleşik cephe tartışmaları sırasında bazı komisyon üyeleri, anti-faşist eylemlerde yönetimin mutlaka komünistlerin ellerinde olması gibi yaygın sekter anlayışı eleştirdiler. Komünist partilerin, baştan itibaren birleşik cephede yönetimi ellerinde bulundurmalarının olağan sayılmaması gerektiği, partilerin bunu günbegün verilecek savaşım sonunda kendilerine duyulan güvenin kanıtı olarak kabul etmelerinin doğru olacağı belirtildi. Bu noktada Karl Marx'a[109] yollama yapılarak, onun, kitlelerin "işçilerin doğrudan bilgi edinmelerine ve katılmalarına olanak tanıyan ve sınıf savaşımının gereksinmelerini ... doyuran ve ona hız veren"[110] istemlerine dayanılması gerektiğini söyleyen sözleri vurgulandı. İşte, böyle durumda Fransız Komünist Partisi bütün komünist partileri için örnek bir tutum göstermiştir.

1934'ün ikinci yarısında Komünist Enternasyonal Yürütme Kurulu Başkanlığı ve Politik Sekreterliği, tüm partilerin özellikle birleşik cepheye ilişkin deneyimleriyle ilgilendi.[111] XIII. Oturumun tezleri arasında yer alan sosyal-demokrasiye ilişkin yanlış değerlendirmeler bu arada düzeltildi.[112] Bu noktada uzun yıllardan beri faşizme karşı savaşan komünist partilerin deneyimleri elbette özel bir önem taşıyordu. 1934'te sosyalistlerle eylem birliği konusunda anlaşma yapmayı başaran İtalyan Komünist Par-

[108] "Dimitrov'un 2 Temmuz 1934 tarihli Kongre Hazırlık Komisyonu Toplantısında Yaptığı Konuşma", *BzG* içinde, 1969, n° 6, s. 953-954.

[109] MLE, PMA, Moskova, f. 494, op. 1, yed. hr. 123, l. 91.

[110] "Marx'tan Hanover'deki L. Kugelmann'a", Marx, Engels, *Seçme Yapıtlar*, 2, Sol Yayınları, Ankara 1977, s. 498.

[111] *Die Kommunistische Internationale. Kurzer historischer Abriss*, s. 437.

[112] *Die Kommunistische Internationale*, 1934, n° 15, 16, 22.

tisinin görüşlerini, Ercoli (Palmiro Togliatti), temel nitelik taşıyan ve özeleştiri de içeren bir makale ile kardeş partilere aktardı.[113] İtalyan komünistlerinin yıllar yılı faşizme karşı verdikleri kahramanca savaşımı övdü, ancak en etkin ve amaca yönelik savaşım biçiminin bulunmasında geç kalındığını da vurguladı. Ana eksiklik olarak da, partinin, faşizmin binbir yöntemle etkilemeye çalıştığı toplumsal katmanlarla bir an olsun bağı koparmamak amacıyla, çalışma yöntemlerini ve sloganlarını kısa sürede değiştiremediğini söyledi.[114] Toplantıdaki diğer parti delegeleri de, yeni koşullar altında geniş ve etkin bir kitle politikası uygulanmasının zorunluluğuna değinerek, böyle bir politikanın, aslında, sosyal-demokratlara karşı takınılacak tavrın önkoşulu olduğunu bildirdiler.

Sosyal-demokratların politikası ile, yükselen faşizm arasında nedensel bağ kurmamak, Komünist Enternasyonal ve diğer komünist partiler için son derece güç ve çetrefildi. Bu bağlantının güçlüğü üzerinde R. Palme Dutt da durmuş ve faşizm üzerine bir kitap yazmıştır. Dutt, *Faşizm ve Toplumsal Devrim* adlı yapıtında, faşizmin çağdaş marksist tahlilini yapıyor, ama sosyal-demokrasiyi hâlâ "sosyal-faşizm" olarak niteliyordu.

VII. Kongre hazırlıkları ile ilgili olarak Dutt, *Komünist Enternasyonal* dergisinde yayınladığı yazılarda soruna değişik açıdan bakıyor, XIII. Oturumun sosyal-demokrasiyi faşizmin iktidarda olduğu ülkelerde bile burjuvazinin temel direği biçimindeki değerlendirmesine karşı çıkarak "tehlikeli yanlış anlamaları önlemek amacıyla temelli bir gözden geçirmenin ve yaratıcı bir çalışmanın gerekli olduğunu"[115] belirtiyordu. O, sosyal-demokrasiye yaklaşımın, bulunulan ülkedeki politik konumun belirleye-

[113] Ercoli, "İtalyan Komünist Partisinin Faşizme Karşı Savaşımda Zayıflığının Nedenleri", aynı yapıt, n° 20, s. 1999.

[114] Aynı yapıt, s. 2016.

[115] R. P. Dutt, "Faşizmin Bazı Sorunları", aynı yapıt, 1935, n° 12, s. 1000.

ceği farklı bir yaklaşım olmasını istiyordu.

Hazırlık komisyonunun önünde duran belgelerden de anlaşılabileceği gibi, komünist partilerin, birleşik cephenin oluşturulmasında ortaya koydukları çalışmalar, bu sorunun kongre hazırlık aşamasında çok yönlü ele alındığını tanıtlamaktadır. Çünkü, faşizme karşı savaşımda birleşik cephe, başarılı savaşım için canalıcı noktayı oluşturur. Bu en önemli sorunun kapsamlı olarak çözülmesiyle, faşizmin somut ve keskin biçimde ortaya getirdiği tüm sorunların üstesinden gelmek için anahtar bulunmuştu. Komünist Enternasyonal, en son sınıf savaşımlarından elde ettiği dersleri, strateji ve taktiğin geliştirilmesinde kullanmış, bu gelişme kendini işçi sınıfının birleşik cephe sorununa yaratıcı yaklaşımda göstermiştir. Bu konunun gelişmesini önleyecek tüm sekter görüşler bir yana itilmiştir. Sonuçta, sosyal-demokratlara karşı yeni bir tavır belirmeye başlamıştır.

Alman faşizminin tahlili, Komünist Enternasyonali önemli bir noktaya getirmiştir. VII. Kongre hazırlıkları sırasında yürütülen tartışmalarda "sosyal-faşizm" kavramı, Komünist Enternasyonal tarafından sonunda kesin olarak aşılabilmiştir. Bu deyim, faşizme karşı geniş tabanlı savaşımda, özellikle birleşik cephenin kurulmasında, sosyal-demokrat işçilerin kazanılması olanaklarını bir zamanlar sınırlandırmıştı. Kavramın Komünist Enternasyonal tarafından aşılması, bir yandan faşizmin özüne inildiğinin, öte yandan da sekter hatalarla başarılı biçimde savaşıldığının kanıtıdır.

Fransız Komünist Partisi, 1934 Şubatından beri, politikasıyla, bütün öteki partilerin çalışmalarına, değerlendirebildikleri ve değerlendirmek zorunda oldukları yeni ölçütler getirmiştir. İşçi sınıfının birleşik cephesinin kurulmasındaki olumlu sonuçların yanısıra Fransa'daki olaylar, her şeyden önce, faşizme karşı savaşta işçi sınıfının müt-

tefiklerine büyük bir dikkat gösterilmesi gereğini ortaya koymuştur; çünkü, "faşizmin altedilmesini kuşkusuz ve kesin kılmak için"[116] anti-faşist cephe sınıfsal olarak genişlemelidir, yani kayıtsız şartsız, orta katmanlarla bir birlik sağlanmalıdır.

Hazırlık komisyonunun birçok üyesi, öznel etkenin eskiye göre daha çok önem taşıdığını, bu nedenle de daha iyi araştırılması gerektiğini vurguladılar. Sınıf savaşımı süresince öznel etkenlerin zayıflığı ya da güçlülüğü değil, "emekçi kitlelerin bilincindeki değişikliklerin *nasıl** kullanılacağı"[117] önem taşıyordu. Almanya gibi gelişmiş emperyalist bir ülkede faşizmin ulaştığı yengi, sınıf savaşımlarında yeni yanların bulunduğunu gösteriyor, bu yanların, şimdiye kadar bilinenlerden daha karmaşık bağlamlar ve karşılıklı etkileşimler içerdiğini tanıtlıyordu. Özellikle VI. Kongreden sonra, bazı hazırlık komisyonu üyeleri, Komünist Enternasyonalin, sınıf savaşımının devrimci perspektifi ile ilgili o zamana kadarki değerlendirmelerini eleştirici bir yaklaşımla ele almak istiyorlardı. D. S. Manuilski, yaklaşmakta olan VII. Kongrede komünist partilere, dünya ekonomik bunalımından sonra komünistlerin neden iktidarda olamadıkları, böyle somut durumda "komünistlerin kitle eylemlerini neden yönetemediği" ve bunun yerine faşizmin kitleleri nasıl istismar edebildiği sorularının yanıtlarını vermek gerektiğini söyledi.[118]

Kapatıldığı faşist bir hapisaneden Ernst Thälmann da benzer görüşler iletiyordu. Yazılarında "bunalımın yüksek bir aşamasından" sözediyor, bunun komünistler için nesnel olarak çok uygun bir ortam yarattığını savunuyor, ancak öznel koşullarda burjuvazinin "çok, pek çok ilerde" olduğunu belirtiyordu.[119] Thälmann devrimci bir bunalı-

[116] M. Thorez, *Ein Sohn des Volkes*, s. 71.
[117] MLE, PMA, Moskova, f. 494, op. 1, yed. hr. 1, l. 17.
[118] Aynı yapıt, s. 7.
* İtalikler benim. —*E. L.*

mın koşullarının gerçekleşmekte olduğunu söylüyor, ancak hemen ardından şu soruyu yöneltiyordu: "Bu, aynı zamanda bizim sözkonusu gelişimden kazançlı ve galip çıktığımız veya çıkabileceğimiz anlamına gelir mi?"[120] Gözönünde tutulması gereken şuydu: "Kitleleri biraraya getirmede ve kazanmadaki faşist yoğunluk, ... devrimci bunalıma yönelen gelişmeye karşın, aynı alanda devrimci yoğunluktan daha kolay ve daha çabuk olmaktadır."[121] Thälmann'a göre, kitlelerin kazanılması yarışında faşistlerin yengiye ulaşması, sosyal-demokratların suçuydu. Çünkü, anti-komünist tutumlarıyla, faşizmin tırmanışına karşı en önemli güç olan işçi sınıfının birleşik cephesinin kurulmasını engelleyen sağ sosyal-demokrat yöneticilerdi. Proleter kitle örgütlerinde ve öncelikle sendikalardaki komünistlerin etkisi, buraları savaşım için kendi öncülüklerinde harekete geçirmek için henüz çok zayıftı.[122]

Faşizm olgusu, Komünist Enternasyonali, strateji ve taktik açıdan uygun sonuçlara varabilmek için, sınıf savaşımının çok yönlülüğünü daha somut olarak incelemeye yöneltmiştir. Dünya ekonomik bunalımından faşist diktatörlüğün kuruluşuna dek geçen sürede Almanya'daki gelişmeler, gelişmiş emperyalist bir ülkede burjuvazinin egemenliğini sürdürmek için hangi olanaklardan yararlandığını ortaya koymuştur. Burada açıkça görülmektedir ki, sosyalizm için uygun nesnel maddî koşulların olduğu bir ülkede bile, sınıf savaşımında öznel etkenin rolü çok büyüktür.[123]

İşte, bundan dolayıdır ki, Eugen Varga gibi yetkililer, VII. Kongre hazırlıkları sırasında, Alman faşizminin

[119] MLE, PMA, 3/11, bölüm 59.
[120] Aynı yapıt.
[121] Aynı yapıt.
[122] Aynı yapıt.
[123] Bkz: "Lenin'in 100. Doğum Günü İçin", *Thesen des Zentralkomitees der KPdSU*, Berlin 1970, s. 37.

derinlemesine incelenmesini öneriyorlar, diktatörlüğün iktidara kadar izlediği yolun ve kitlelerin kazanılmasında kullandıkları yöntemlerin araştırılmasını istiyorlardı. Ayrıca, faşist diktatörlüğün Almanya'da kurulmasından sonraki tüm süreçlerin irdelenmesinden yanaydılar.[124] Faşizmin sınıfsal niteliğine ilişkin açıklık bulunmasına karşın,[125] özünün daha derin araştırılması gerekmekteydi. İktidarı elinde tutabilmesinin gerçek nedenlerini daha iyi kavramak için halkın değişik katmanlardaki etkinliği ve ayrı ayrı ülkelerdeki iktidar mekanizması somut olarak araştırılmalıydı. "Böyle bir düşmanın [faşizmin —*E. L.*] her yönüyle ve tam anlamıyla tanınması gerekir" diyen Dimitrov, VII. Kongrede komünist partilere şu çağrıyı yapmaktaydı: "Hiçbir duraksamaya kapılmaksızın faşizmin her türlü manevrasına tepki göstermek ve hilelerini açığa çıkarmak gerekir. Her alanda, her zaman faşizme karşı koymaya hazır olunmalıdır. Düşmanın nasıl daha çabuk ve daha emin yok edileceğini, eğer gerekiyorsa, bizzat düşmandan öğrenmekten çekinmemelidir."[126]

Komünist Enternasyonal, uzun süre sosyal-demokratlar ve burjuva ideologlarınca yayılan ve faşizmin, küçükburjuva hareketi olduğunu ve iktidarın küçük-burjuvazinin diktatörlüğü olduğunu öne süren "teori"yle uğraş-

[124] MLE, PMA, Moskova, f. 494, op. 1, yed. hr. 96, l. 64.

[125] Ercoli (Palmiro Togliatti) daha önce belirtilmiş olan yazısında, Komünist Enternasyonalde faşizmin tahliline ilişkin durumla ilgili şu görüşleri ileri sürmektedir: "Bugün bizim aramızda faşizmin özüne ilişkin hiç bir görüş ayrılığı yoktur. Komünist Enternasyonalin çeşitli kongrelerinde de XIII. Oturumda varılan faşizmin tanımı, uzun yılların çalışmasının ürünüdür. Tanım, yalnızca komünist partilerce ve onların etkisindeki emekçiler tarafından değil, küçük-burjuvazi ile aydınlar tarafından da doğrulanmaktadır. Şimdi artık araştırılması gereken, faşizmin hâlâ neye dayanarak iktidarını öne sürmesidir". (Ercoli, "İtalyan Komünist Partisinin Faşizme Karşı Savaşımda Zayıflığının Nedenleri", *Die Kommunistische Internationale*, 1934, n° 20, s. 1999-2000.)

[126] Dimitrov, "Faşizme Karşı İşçi Sınıfı Birliği", Komünist Enternasyonalin VII. Kongresindeki konuşma, 13 Ağustos 1935. G. Dimitrov, *Ausgewählte Schriften*, c. 2, Berlin 1958, s. 630.

mak zorunda kalmıştı. Ancak, bu teorilere karşı bütün gücüyle savaşmış ve sınıfsal niteliği ile kitle tabanını değerlendirerek bunların geçersizliğini belirlemiştir. Son olarak, XIII. Oturumda, faşizmin sınıfsal niteliği tam anlamıyla tanımlanmıştır. Aradan geçen zaman, bu tanımın doğruluğunu tanıtlamıştır.[127] Komünist Enternasyonal, artık küçük-burjuvazi ve orta katmanlar sorununa da eğilmek zorundaydı. Çünkü yüzeysel gözlemlerde bulunan bir yığın insan, faşizmle orta katmanlar arasında bir bağ kurmaktaydılar. Oysa, bu tür bir bağ, zorunlu ve organik olarak yoktu, ama faşizmle orta katmanlar arasında böyle bir bağ, ancak belli koşullarda, sınıf savaşımının özgül durumlarında ve sınırlı bir zaman için ortaya çıkıyordu.[128]

VII. Kongre gündeminin ikinci maddesiyle (Dimitrov'un konuşmasıyla) ilgili hazırlık komisyonunda, Almanya ve Fransa örneği ışığında orta katmanların tahliline girildi. Bu somut gerçeklerden hareketle, bu katmanların sınıf savaşımındaki önemleriyle ilgili ayrıntılı tartışmalar yapıldı.

Faşizmin, küçük-burjuva diktatörlüğü olduğuna ilişkin "teoriler"in gözden geçirilmesi sırasında bir Çek delegesi şu görüşleri dile getirdi: "Eğer böyleyse, o zaman küçük-burjuvaziyi bugün karşı-devrimci diktatörlüğün en uçtaki ve en gerici biçimini uygulayan gerici bir sınıf olarak değerlendiriyoruz demektir. Dolayısıyla devrimci proletarya ile küçük-burjuvazi arasında asla aşılamayacak sınıf çelişkilerinin bulunduğunu benimsememiz gerekecektir. Bunun anlamı şudur: sözkonusu teori, proleter ekonomisi ile küçük-burjuva ekonomisi arasındaki ayrılık ve karşı olma çizgisinde bulunmaktadır. Oysa, asıl yapılması gereken, küçük-burjuvanın temel çıkarlarıyla, ya da Marx'ın belirttiği gibi, onun gelecekteki çıkarlarıyla pro-

[127] Bkz: Bu kitapta İkinci Bölüm. I. 3. Kesim.

[128] A. A. Galkin. *Germanskiy Faşizm* ("Alman Faşizmi"), s. 245.

letaryanın çıkarlarının birleştiğinin gösterilmesidir."[129] Bu tür teoriler, Komünist Enternasyonalde zaman zaman bazı sağcı gruplar arasında yankı uyandırmıştır. Örneğin, bu kimseler 1926 yılında Pilsudski'yi, küçük-burjuva devrimci katmanların temsilcisi olarak görmüşler ve Çekoslovakya'da Masaryk ve Benes'in, sınıflarüstü küçük-burjuva politikasını savunduğuna ilişkin, burjuva propagandasına inanmışlardır.

Aslında, tartışmalarda saptandığı gibi, bu tür savlar, temelde, marksizm-leninizmi iyi bilmemekten kaynaklanmaktadır. Oysa marksist-leninist teori açıkça göstermektedir ki, emperyalizm koşulları altında, küçük-burjuvazi hiçbir biçimde kendi başına politik bir rol oynayamaz. İki ana sınıf olan işçi sınıfı ile tekelci burjuvazi arasında, bir ara katman olarak sallanır durur.

Daha *Komünist Manifesto*'da Marx ve Engels, küçük-burjuvazinin durumunu ortaya koymuşlardır: "Modern uygarlığın gelişmiş olduğu ülkelerde, proletarya ile burjuvazi arasında durmadan yalpalayan ve burjuva toplumun tamamlayıcı bir parçası olarak kendisini durmadan yenileyen yeni bir küçük-burjuva sınıfı oluşmuştur. Ne var ki, bu sınıfın tek tek üyeleri, rekabet yüzünden, durmadan proletaryanın arasına fırlatılıp atılıyorlar, ve modern sanayi geliştikçe, bunlar, modern toplumun bağımsız bir kesimi olarak tamamıyla yokolacakları ... anın yaklaşmakta olduğunu da görüyorlar."[130] Bu nedenle, bunlar büyük burjuvaziye karşı savaşırlar. Amaçları, "yokolmaya karşı orta kesimler olarak varlıklarını güvence altına almaktır. Bunlar, şu halde, devrimci değil, tutucudurlar. Hatta gericidirler, çünkü tarihin tekerleğini gerisin geriye döndürmeye çalışırlar. Devrimci olmuşlarsa

[129] MLE, PMA, Moskova, f. 494, op. 1, yed. hr. 106, l. 35

[130] K. Marx-F. Engels, "Komünist Parti Manifestosu", Dirk J. Struik, *"Komünist Manifesto"nun Doğuşu*, Sol Yayınları, Ankara 1976, s. 143.

proletaryaya katılmak üzere olduklarından ötürü böyledirler; şu halde, o andaki çıkarlarını değil, gelecekteki çıkarlarını korumakta, proletaryanın bakış açısını edinmek için kendilerininkini terketmektedirler."[131] Tarih bu tahlilin doğruluğunu onaylamıştır.

Marx ve Engels tarafından ortaya konulan orta katmanların bu nitelikleri, emperyalizm döneminde iyice açıklığa kavuşur. Sermayenin yoğunlaşma ve merkezileşme süreci, burjuvazinin tekelci ve tekelci-olmayan öğeleri arasındaki farklılaşmayı hızlandırır. Aynı zamanda, orta katmanların toplumsal yapısı gene bu süreçte nicelik ve nitelik olarak değişir. Öte yandan da, orta katmanların proleterleşme süreci güçlenmeye başlar.

Weimar Cumhuriyeti[132] sırasındaki Almanya'da orta katmanların durumu ile ilgili araştırmalar, egemen sınıfın, izlediği iktisat politikası sonucunda, bu halk kesimlerinin düşmanlığını üzerine çektiğini tanıtlamıştır. Orta katmanların toplumsal durumu özellikle dünya ekonomik bunalımı yıllarında çok kötüleşmiştir. İşte tam bu bunalım koşullarında küçük-burjuvazinin çelişkileri açığa çıkmıştır. Bunalımı sona erdiremeyen hükümetlerin politikaları, bu katmanları tam bir hayal kırıklığına uğratmıştır. Umutlarını, tekellerin ve büyük toprak ağalarının egemenliklerini sınırlayacak güçlü bir devlete bağlamışlar, kendileri için uygun koşullar ve sürekli olacak uygun bir ekonomik konjonktür aramışlardır. Elzanaatçıları, büyük firmaların egemenlik alanlarının azami ölçüde sınırlandırılmasını ve küçük sanayiin devlet tarafından korunmasını sağlayıcı önlemlerin alınmasını istemişlerdir. Küçük esnaf, büyük alış-veriş mağazalarını kendine baş düşman görmüş ve onların kapatılması isteminde bulunmuştur.

[131] Aynı yapıt, s. 123.

[132] A. Sidorov, *Faşizm i gorodskiye sredniye sloi vı Germanii* ("Faşizm ve Almanya'da Kent Orta Tabakaları"), Moskova 1936. — A. A. Galkin, *Germanskiy Faşizm* ("Alman Faşizmi"), s. 264.

Orta katmanların ayrı ayrı grupları, radikal istemler ileri sürmüş olmalarına karşın, hepsi de kapitalist ilişkilerin çerçevesi içinde kalmıştır. Bu katmanlar, üretim araçlarında özel mülkiyetin kaldırılması yerine, küçük mülkiyetlerine devlet güvencesinin getirilmesinden yanaydılar. Onların anti-kapitalizmi, büyük sermayenin iktidarının sınırlandırılması isteminden öteye geçmemiştir.[133]

Küçük-burjuva katmanların nesnel ekonomik durumlarından kaynaklanan istemlerine faşistler çok akıllı bir biçimde dayanmışlar ve onların kendilerine özgü alışkanlıklarından çok iyi yararlanmasını bilmişlerdir. Hazırlık komisyonlarında Almanya'da yürütülen faşist demagojinin etkinliği uzun uzun tartışılmış ve Alman faşizminin kitle tabanını yaratan nedenlerin ortaya çıkarılması için inatla çalışılmıştır. Eugen Varga ile Çekoslovakya Komünist Partisinden bir üyenin tartışmasında vurgulandığı gibi, faşizm, belli toplumsal sorunların ele alınışını her zaman "öyle bireysel ve ulusal gerekçelere bağlamaktadır ki, bu sayede orta katmanları inandırmakta büyük başarı sahibidir". Faşizm, özellikle küçük-burjuva mülkiyet ideolojisine seslenmiş ve "tefeci sermaye"ye karşı sloganlar atmış, "kapkaççı" ve "yaratıcı" sermaye ayrımlarını ortaya getirmiştir.[134] Alman Komünist Partisi delegesi Sepp Schwab'a göre, ulusal sorun, faşist demagojinin hareket noktasıdır ve tekelci sermayeye karşı yürütülüyormuş gibi gösterdikleri demagojiyi gene ulusal soruna dayandırmaktadırlar.[135] Yukarda orta katmanların antitekelci tutumlarına değinilmişti. Bu, emperyalizmde nesnel gelişme süreçlerinin bir ifadesidir. Ancak, bu arada Lenin'in de belirttiği gibi, proletaryanın emperyalist bur-

[133] A. A. Galkin, *Germanskiy Faşizm* ("Alman Faşizmi"), s. 264.
[134] MLE, PMA, (Moskova), f. 494, op. 1, yed. hr. 106, l. 49-50.
[135] Aynı yapıt, s. 50

juvaziyi devirmek için savaşa girdiği, oysa küçük-burjuvazinin "emperyalizmin reformist anlamda 'yetkinleştirilmesi', kendisinin onun emrine girerek onunla uyum sağlaması amacıyla"[136] savaşım verdiği unutulmamalıdır.

Bununla birlikte, anti-faşist savaşım için önemli olan, tekelci kapitalizme, yani faşizmin toplumsal taşıyıcılarına karşı cephenin kurulmasıyla, orta katmanların çıkarlarının işçi sınıfının çıkarlarına yaklaştığıdır. Ama küçük-burjuvazi, işçi sınıfından farklı olarak, kapitalist toplum düzeninin dışına çıkmak istemeyecektir. Toplumsal durumu nedeniyle milliyetçidir ve anti-kapitalist sloganları tamamen milliyetçi bir nitelik taşır. Bu gerçek, özellikle Almanya'da belirleyici bir rol oynamıştır. Almanya, Birinci Dünya Savaşından sonra kendisine dikte ettirilen Versay barışının boyunduruğuna girmiş ve bu durum, ülkede Ulusal Sorunu büyük ölçüde sivriltmiştir. Böyle bir ortamda, Alman emperyalizmi, milliyetçiliği alabildiğine alevlendirerek, bundan en yüksek kazancı sağlamayı amaçlamıştır. Faşist Alman tekelci burjuvazisi, bu sırada, küçük-burjuva kitlelerin kendilerini inandırmak istedikleri bir gerçeği çok iyi kullanmıştır: "Almanya'nın bugün içine düştüğü durum, kapitalist sistemin değil, Versay Antlaşmasının getirdiği koşulların sonucudur. Versay Antlaşmasını —devrimci olmayan yöntemlerle— düzelterek, kapitalist sisteme dokunmaksızın, karşılaşılan sefaleti ortadan kaldırmak olanaklıdır."[137]

Bu gerçek, faşistler açısından sözkonusu katmanları kendi yanlarına çekmek için dayanak noktası olmuştur. Başta küçük-burjuvazi ve köylüler olmak üzere geniş halk katmanlarının gözü, ilk planda toplumsal baskının ulusal biçimini görüyordu. Bunlar, toplumsal baskının artmasın-

[136] V. İ. Lenin, "Proletarya Devrimi ve Dönek Kautski", *Werke*, c. 28, s. 283.

[137] MLE, PMA, (Moskova), f. 494, op. 1, yed. hr. 106, l. 60-71.

da ulusal sorunun dolaysız hareket noktası olduğu inancındaydılar. Ulusal devrim ve "nasyonal" ("milliyetçi") sosyalizm sloganlarında, toplumsal ve ulusal demagoji karışımı açıkça dile geliyordu.

Sepp Schwab, hazırlık komisyonu toplantılarından birinde şöyle der: "Faşizmin baştan beri tipik bir özelliği vardı. Burjuvazinin milliyetçiliğini, sözde toplumsal belli bir laf bilimle bağlantıya sokmuş ve bu arada milliyetçi küçük-burjuvazinin anti-tekelci eğilimlerine katkıda bulunmuştur."[138] Faşist demagojinin etkisi, işte özellikle buna dayanmaktaydı.

Bu bağlam içinde Schwab, Alman Komünist Partisinin tutumunu da eleştirmiştir. Alman Komünist Partisi haklı olarak ilk planda faşistlerin toplumsal demagojisine ve faşizmin sınıfsal niteliğinin maskelenmesine karşı savaşmış, ancak ulusal ve toplumsal sorunlar arasındaki bağlantıyı açığa çıkarmayı ihmal etmiştir.[139] Schwab'a göre, Alman Komünist Partisi tarafından 1930 yılında açıklanan "Ulusal ve Toplumsal Kurtuluş Programı", Komünist Enternasyonal çerçevesi içinde, faşizmin milliyetçi demagojisine karşı çıkan ilk belgedir. Çünkü, Komünist Enternasyonalin VI. Kongresinde benimsenen programda yalnızca "etkin beyaz terörle ahlâksızlık ve toplumsal demagoji karışımı"ndan[140] sözedilmektedir. Bu, Komünist Enternasyonalin, faşizmin tahlilinde yaptığı ciddî ihmaldi. Çünkü, burjuvazinin, "kendi ulusal sorunlarını insanların toplumsal sorunlarıyla bağlantıya sokma"[141] girişimi 1921'den beri izlenebilirdi. Özellikle küçük-burjuvazinin kazanılmasında geç kalınmış olması bu etkenlere bağlıydı.

Faşistler küçük-burjuvazinin geniş kesimlerinde du-

[138] Aynı yapıt.
[139] Aynı yapıt.
[140] "Komünist Enternasyonal VI. Kongresi Tutanakları", s. 4, s. 57.
[141] MLE, PMA, (Moskova), f. 494, op. 1, yed. hr. 100, l. 9.

yulan toplumsal huzursuzluktan hareket ediyorlar ve kendi demagojilerini bu katmanlarda yaygınlaşmış milliyetçi düşünceyle birleştiriyorlardı. Sloganlarını, milliyetçi giysilere sokmuşlardı. Yürüttükleri milliyetçilik demagojisiyle küçük-burjuvazi ile tekelci sermaye arasında, toplumsal engellerin üstünde bir çıkar birliği yaratmak çabasındaydılar. Tekelci sermaye ile çıkar birliği sonucunda, onlara göre, küçük-burjuvazinin toplumsal huzursuzluğu, kendine yeni yollar bulacak ve uluslararası sınıf savaşımı koşullarında, bu yollar anti-komünizme ve anti-sovyetizme uzanacaktı. Milliyetçilik ve toplumsallık demagojisinin, işte bu biçimde birlikte sahneye konulması en verimli meyvelerini Almanya'da vermiştir. Eugen Varga, ancak tüm bu gelişmelerden, her iki sorunun bütün ülkelerle aynı bağlam içinde bulunacağı sonucunun çıkarılamayacağını söylemiştir.[142] Bu, elbette, her şeyden önce, her ülkenin kendine özgü somut koşullarına bağlıdır. Her ülkede tarihsel gelenekler bu konuda önemli rol oynarlar.

Toplumsallık ve milliyetçilik demagojisinin bu biçimde sahnelenmesi ve ağırlık noktasının milliyetçiliğe kaydırılması, Almanya'da faşist diktatörlüğün kurulmasından sonra daha belirgin duruma gelmiştir.

Alman faşizminin 30 Haziran 1934'e[143] değin izlediği politika, faşizmin sınıfsal niteliği ile dayandığı kitle tabanı arasında uzlaşmaz çelişkiyi açıkça dile getirmiştir. Komünistler, bu çelişkinin daha da keskinleşmesi ve dolayısıyla faşizmin hızla kitle tabanını kaybetmesiyle yakından ilgiliydiler.

Ama, 30 Haziran 1934, gerçekten bu sürecin başladığı tarih olarak değerlendirilebilir miydi?

Bu konu, hazırlık komisyonunun 2 Temmuz 1934 tarihli toplantısında hararetle tartışıldı. Bazı konuşmacılar,

[142] Aynı yapıt.
[143] Bkz: Bu kitapta İkinci Bölüm, I. 3. Kesim.

30 Haziran 1934 tarihinin Almanya'da faşizmin artık burjuvazinin istemlerine denk düşen bir kitle tabanına sahip olmadığını gösterdiğini ileri sürdüler. Bunlara göre, faşist yöneticiliğin kendilerine bağlı kitlelere karşı acımasız tutumu, aslında onları iktidara getiren anti-kapitalist ideolojinin açık iflasını gösteriyordu.[144] Ayrıca faşist kitle tabanındaki büyük huzursuzluk ve bunun zor yoluyla bastırılması, XIII. Oturumda onaylandığı gibi, "Almanya'da devrimci bunalımın önkoşullarının olgunlaşmakta olduğunu"[145] ortaya koyuyordu.

30 Haziran 1934 tarihindeki, olaylarla Alman faşizminin kitle tabanını kaybettiği savlarına karşı, Dimitrov bir konuşma yaptı ve bu tür değerlendirmelerin aceleye getirildiğini, oysa komünistlerin olaylara "bolşevik gözle"[146] bakmaları gerektiğini belirtti. Başka bir deyişle, komünistler faşizmin çelişkilerine ve tarihsel olarak ortadan kalkacağına ilişkin, genel olarak doğru saptamalarla yetinmemeli; faşizmle birlikte gelişen derin süreçleri daha somut olarak irdeleyerek, bunlardan, anti-faşist savaşım için dersler çıkarmalıydılar.

Bu toplantıdan birkaç gün sonra 9 ve 10 Temmuz 1934 günlerinde, Komünist Enternasyonal Yürütme Kurulu Başkanlığı, Alman Komünist Partisi yönetimi ile ortak bir toplantı yaparak, Almanya'daki durumu ayrıntılı biçimde inceledi.[147] Burada, 30 Haziran değerlendirilmesi

[144] MLE, PMA, (Moskova), f. 494, op. 1, yed. hr. 96, l. 65.

[145] Aynı yapıt.

[146] Aynı yapıt.

[147] KEYK kararları gizliydi ve bu nedenle açıklanmamıştı. Konuşmalar ve raporlardan yayımlanmış olanlar: V. Knorin, "Alman Faşizminin Bunalım Başlangıcı ve Alman Komünist Partisinin Görevleri", *Die Kommunistische Internationale*, 1934, n° 15, s. 1557. — O. Pjatnizki, "Alman Faşizminin İflâsı ve Proleter Güçlerin Toparlanması", aynı yapıt, s. 1546. — A. Losovski, "30 Haziran 1934 Almanya Olayları ve Birleşik Cephe İçin Savaşım", aynı yapıt, n° 16, s. 1693. — F. Heckert, "Alman Komünist Partisi Çalışmalarında Bazı Boşluklar ve Görevlerimiz", aynı yapıt, s. 1705. — W. Pieck "Faşizmin Bunalımı Başlarında Alman Komünist Partisinin

de önemli bir yer tutar. Komünist Enternasyonal Yürütme Kurulu Başkanlığının 2 Temmuz toplantısına da katılmış olan üyeleri V. G. Knorin, O. A. Pjatnizki, S. A. Losowski, Alman Komünist Partisi içindeki marksist-leninist güçlerden yana tavır alarak partideki sekter güçleri eleştirmişler, partinin daha esnek bir kitle politikasına geçmesinin zorunlu olduğuna değinmişlerdir.[148] Sovyet delegeleri bu görüşmede yeniden Alman faşizminin niteliği üzerinde durdular. Faşist diktatörlüğün ancak 30 Haziran 1934 tarihinden itibaren tekelci sermayenin diktatörlüğüne dönüştüğünü ve faşizmin küçük-burjuva kitle tabanına karşı saldırıya geçtiği yolundaki görüşleri reddettiler. V. G. Knorin bu tür düşüncelerin faşizmi küçük-burjuva kitle hareketi olarak değerlendiren trotskist görüşlerin hâlâ varlığının bir belirtisi olduğunu söyledi. O. A. Pjatnizki gibi Knorin de son gelişmelerin ışığında, XIII. Oturumda benimsenen değerlendirmenin ilke olarak doğruluğunu vurguladı. Faşizmin, malî-sermayenin diktatörlüğü olarak, tekelci sermayeye bir kitle tabanı yaratmaya çalıştığını belirten oturum tezlerinin tamamen yerinde olduğunu söyledi. Ancak, faşizme kitle tabanı oluşturmak ya da oluşmuş olanı aynı düzeyde tutabilmek girişimlerinin, diktatörlüğün kurulmasından sonra gittikçe güçleştiğini, çünkü faşist rejimin sınıfsal niteliği gereği baştan beri malî-sermayenin diktatörlüğü olduğunu dile getirdi.[149]

Alman Komünist Partisinin görevlerine ilişkin Komünist Enternasyonal Yürütme Kurulu Başkanlığının yayınlanmayan kararına göre, Yürütme Kurulu, faşizmin kitle tabanını henüz kaybetmediği düşüncesine varmıştı. Kit-

Görevleri", aynı yapıt, n° 17, s. 1746. — Richter (H. Schubert), "Almanya'da Durum ve Alman Komünist Partisinin Görevleri", KEYK Başkanlığı toplantısında konuşma (9-10 Temmuz 1934), *Rundschau*, 1934, n° 49, s. 2017.

[148] S. Vietzke, *Die KPD auf dem Wege zur Brüsseler Konferenz*, s. 124.

[149] V. Knorin, "Alman Faşizminin Bunalım Başlangıcı ve Alman Komünist Partisinin Görevleri", *Die Kommunistische Internationale*, 1934, n° 15, s. 1559.

le tabanında bir zayıflama ve daralma vardı. Alman Komünist Partisi, geniş bir kitle politikası uygulayarak, faşist yönetimde varolan bütün çelişkilerden yararlanmalıydı.[150] V. G. Knorin, burjuvazinin tek tek grupları arasında kuşku götürmez biçimde varolan çelişkileri ve kitlelerdeki huzursuzluğu "proletaryanın dolaylı rezervleri" olarak niteledi. Bu çelişkiler ve huzursuzluklar ancak güçlü ve kitlelerle bağ kurmuş bir işçi sınıfı partisince anti-faşist savaşımda kullanıldığında faşizm için gerçek bir tehlikeye dönüşebilirdi.[151]

30 Haziran, bir süre için faşizmin kitle tabanını daraltmıştı, ancak rejim, oturma dönemini başarıyla kapatmıştı. Bu süreçten edinilen bilgiler, Komünist Enternasyonalde, Dimitrov'un önerdiği faşizmin içindeki "derin süreçlerin" incelenmesinde dayanak oldu.

1934 yılının ikinci yarısında ve daha sonra Komünist Enternasyonalin yayın organlarında, faşizmin kurulmuş olmasının henüz "iktidarı güvenceye almak" anlamına gelmediği görüşü yer alıyordu.[152] Faşizmin tahlili, "iktidarın ele geçirilmesi" ile, öncelikle iki açıdan yeni bir gelişmenin başladığını göstermişti. Bir yanda, bütün "güvenilmez" öğelerden hızla temizlenen ve faşist parti aygıtıyla kaynaştırılan devlet aygıtı hızla geliştirilmiş, ideolojik ve örgütsel açıdan sağlamlaştırılmıştı. Parlamenter sistemin ortadan kaldırılmasıyla da, devlet aygıtı, malî-sermayenin

[150] Sonuçta bunun dışında şöyle denilmektedir; "Parti, faşizmin kendi iç çelişkilerinden kaynaklanan düşüşü hızlandırmak amacıyla, parti-içi kendiliğindenliğe, sosyal-demokrat işçilere karşı sol sekter tutumlara, birleşik cepheyi görmezlikten gelmeye ve faşist örgütlerde yürütülmekte olan çalışmaları küçümsemeye karşı çıkmalı, bunlara karşı kararlı savaşım vermelidir." (MLE, PMA, (Moskova), f. 494, op. 1, yed. hr. 40, l. 55.)

[151] V. Knorin, adı geçen yapıt, s. 1562.

[152] E. Varga, *Die grosse Krise und ihre politischen Folgen*, s. 200. — E. Varga, "Alman Faşizminin Artan Güçlükleri", *Die Kommunistische Internationale*, 1935, n° 1, s. 63. — Ercoli, "İtalyan Komünist Partisinin Faşizme Karşı Savaşımda Zayıflığının Nedenleri", aynı yapıt, 1934, n° 20, s. 1999.

politikasını sürekli yürütmek amacıyla işler olmuştur. Öte yandan, kentte ve köyde, faşist demagojiye kanan küçükburjuva katmanların hayal kırıklıkları başlamıştır. Bundan dolayı faşizm, "kendine bağlı olanların hayal kırıklığı sürecini yavaşlatmak ve komünistleri olanaklar ölçüsünde emekçi kitlelerden ayrı düşürmek amacıyla"[153] yeni manevralara girmek zorunda kalmıştır. Bunun dışında Alman faşizmi, amacına uygun olarak, halkı ideolojik yönden etkileme tekelini kurmuş, okulları, basını, radyoyu, sinemaları, edebiyatı vb., tamamen faşist ideolojinin ve malî-sermayenin hizmetine sokmuştur. Eugen Varga, XIII. Oturumda yapılan saptamanın altını yeniden çizerek, faşist diktatörlüklerin herbir ülkede birbirinden çok farklı kuruluş süreci olduğunu ve bunların ülkelerin somut tarihsel koşullarına göre ilerlediğini belirtmiştir. Faşizm, İtalya'da, birçok aşamalardan geçmiş ve kesin egemenliğine kadar değişik politik gruplarla girdiği anlaşma süreci yıllarca sürmüştür.[154] Kitlelerin hayal kırıklığına uğraması ve devrimcileşmesi ile faşist devlet aygıtının her türlü direnişi ezmek amacıyla geliştirilmesi arasındaki yarış, faşist diktatörlük için son derece tipiktir. Ancak, bu durum da, aynı biçimde ülkeden ülkeye değişir. "Kapitalizmin bunalımı ne denli ağırsa, ... faşizmin niteliği de malî-sermayenin açık terörcü diktatörlüğü olarak o ölçüde netleşir."[155]

VII. Kongre hazırlıkları sırasında İtalyan yoldaşlar kendi ülkelerinde faşizme karşı verdikleri oniki yıllık savaşım deneyimlerini kardeş partilere ilettiler ve faşizmin etkileriyle ilgili tasarımların somutlaştırılmasına katkıda bulundular. Palmiro Togliatti, İtalyan deneyiminin

[153] E. Varga, *Die grosse Krise und ihre politischen Folgen*, s. 201.

[154] Aynı yapıt, s. 202-203. — Ercoli "İtalyan Komünist Partisinin Faşizme Karşı Savaşımda Zayıflığının Nedenleri", *Die Kommunistische Internationale*, 1934, n° 20, s. 2006.

[155] E. Varga, *Die Grosse Krise und ihre politischen Folgen*, s. 203.

diğer ülkelere mekanik bir biçimde aktarılmasının tehlikesine dikkati çekerek, her ülkede faşist iktidar uygulamalarının somut biçimlerinin tek tek incelenmesinden yana olduğunu belirtti.[156] İtalyan faşizmi, egemenliği sırasında, hem attığı değişik sloganlarda, hem de örgüt biçimlerini kısa sürede değiştirmede büyük manevra yeteneği olduğunu tanıtlamıştır. Togliatti, değişik sınıf ve katmanlar arasında, çok farklı çalışmalar uygulayan İtalyan faşizminin "gücünü" bu noktada görüyordu.[157]

Dimitrov ve Varga, 30 Haziran 1934 olaylarını değerlendirirken, faşizmin iktidar aygıtını sağlamlaştırdıktan sonra, kitleler üzerindeki etkinliğini güvence altına almak amacıyla kesinlikle yeni yöntemler ve olanaklar bulacağına dikkati çektiler ve yukardaki gerçeklerin altını çizdiler. Artık bundan sonra propagandaları daha çok dış dünyaya dönük olacaktı. Dikkatleri ülke içindeki toplumsal çelişkilerden başka yanlara çevirmek amacıyla sömürge elde edilmesi ve yeni bir savaş için hazırlanılması yolunda propaganda yapacaklardı.[158]

Komintern, Almanya'daki gelişmeleri değerlendirirken aynı zamanda bir başka sonuca daha vardı. Faşizm tarafından aldatılmış ve hayal kırıklığına uğramış katmanlar, faşizme karşı etkin bir direnişe kendiliklerinden geçemezlerdi. Onlar koyu bir şovenizm ve ırkçılığın ince demagojisinden etkileniyorlar ve faşist koşullandırmanın sürekli kurbanı oluyorlardı.

Almanya'daki 30 Haziran olayları ve İtalyan faşizminden elde edilen deneyimler ışığında, Komünist Enternasyonalin yetkili kurulları, iktidardaki faşizmin öncelikle faşist egemenlik aygıtının güçlendirilmesi ile, yani bir yandan devlet aygıtının, öte yandan da ideolojik etkileme ay-

[156] Ercoli, "İtalyan Komünist Partisinin Faşizme Karşı Savaşımda Zayıflığının Nedenleri", *Die Kommunistische Internationale*, 1934, n° 20, s. 2001.
[157] Aynı yapıt, s. 2010.
[158] MLE, PMA, (Moskova), f. 494. op. 1, yed. hr. 96, l. 67, 85.

gıtının güçlendirilmesi ile göze battığı sonucuna vardılar. Her iki girişim de, malî-sermayenin gerici kesimlerinin sınırsız iktidar gücünü güvenliğe almaktan başka bir şey değildi. Elbette bu arada, faşizmin nesnel açıdan varolan çelişkileri nedeniyle, yerine oturma süreci içinde bile hassas bunalımlar çıkabilirdi. Faşizmin terör ve beyin yıkamaya dayanan yöntemleri, kitle tabanı yaratmak ya da eldeki tabanı, hayal kırıklığına ve zayıflamalara karşın gene de ayakta tutabilmede kendisine geniş olanaklar sağlıyordu. Komünist Enternasyonal bu gözlemlere dayanarak faşizmin kendi iç çelişkilerinden dolayı "iflas edeceğini" ileri sürenlere şiddetle karşı çıkıyordu. Almanya'daki son olaylar da göstermişti ki, faşizm, egemenliğini sürdürmede kullandığı araç ve yöntemlerin henüz sonuna gelmemişti. Bundan dolayı, Eugen Varga'nın belirttiği gibi, faşistlerin kendi iç kavga ve çelişkilerini gözlemek ve irdelemek, komünistler için vazgeçilmez zorunluluktu. Ancak, "bu, Hitler iktidarının kendiliğinden çökeceğini pasif olarak beklemek yerine, kendi iç kavgaları sonucunda beliren olanakları kullanıp, bunlardan faşist diktatörlüğü devirme savaşımında yararlanmak amacıyla"[159] yapılmalıydı.

Bu durumda Komünist Enternasyonal ve ona bağlı bölümler için, strateji ve taktiklerini geliştirme ve somut koşullara göre yeni savaşım biçimleri bulma zorunluluğu doğmuştu. Olaylar bakımından bir hayli zengin geçen bu yıllarda, Komünist Enternasyonal için karakteristik olan, yeni edinilen bilgileri bölümlerinin savaşımı için derhal somut kararlara dönüştürme özelliği kendini yeniden doğrulamıştı. Böyle bir kararın gerekliliği Alman Komünist Partisi ile Komünist Enternasyonal Yürütme Kurulunun 1935 Ocak ayında yaptığı ortak toplantıda da sözkonusu olmuştu.

Toplantıda Alman Komünist Partisi Merkez Komite-

[159] E. Varga, adı geçen yapıt, s. 83.

sinin sekter güçleri yeniden ağır bir biçimde eleştirildi, çünkü onların faşist diktatörlük koşulları altındaki politikası, partinin kitlelerden yalıtılma tehlikesini daha da artırmıştı. Alman Komünist Partisi raporunda, 30 Haziran 1934 olaylarıyla, emekçi kitlelerin faşizmin sürekliliğine ilişkin yanılgılarının sarsılmış olduğu belirleniyordu. Buna karşın, 30 Haziran olaylarına katkıda bulunan burjuvazinin kendi içindeki ayrılıklarını pek o denli de abartmamak gerekirdi. Rapora göre, faşizmin manevra yeteneği eskisi gibi sürmekteydi. Faşistler iç olaylarda karşılaştıkları güçlüklerden dolayı, dikkatleri dış politikaya çevirme girişimlerini hızlandırmışlardı.[160] Komünist Enternasyonalin yardımıyla Alman Komünist Partisi vardığı sonuçta, orta katmanlar üzerinde çalışmanın yoğunlaştırılmasına, köylere ve hatta SA gibi faşist örgütlere değin inilerek yoğun bir çalışma dönemine girilmesine karar verdi. Böyle bir çalışmanın önkoşulu, kitleleri faşizme karşı direnişte örgütlemek için çekirdek güç olarak işçi sınıfının birleşik cephesini kurmayı başaracak güçlü bir komünist partisiydi. Bu amacın gerçekleşmesi için Alman Komünist Partisi Merkez Komitesi içindeki sekter güçlerin kesinlikle geriletilmesi gerekiyordu. Wilhelm Pieck'e göre de, amaç, özel savaşım koşullarında Almanya'da Fransa örneğinde olduğu gibi "birleşik cephe ve halk cephesinin oluşturulması sorununu, sosyal-demokratlarla yapılan görüşmelerde cesurca ve esnek biçimde ele almak"[161] olmalıydı.

Komünist Enternasyonalde faşizmin sınıfsal niteliği ve anti-faşist savaşımda birleşmiş işçi sınıfının öncü rolü üzerinde bir açıklık sağlanmış ve faşizmin kitle tabanı olarak orta katmanların durumuyla ilgili ayrıntılı incelemeler yapılmıştı. Komünist Enternasyonal tartışmalarında bundan sonra ağırlık kazanan konu, faşizmin karşısındaki seçene-

[160] MI.E. PMA. 3/1/485, bölüm 4-5.
[161] Aynı yapıt, bölüm 19.

ğe ilişkindi.

Faşizmin kitle tabanı yaratmada kullandığı araçlar ve yöntemler, kapitalist sistemin tarihsel olarak ömrünü tamamladığını tanıtlamıştı. Büyük Sosyalist Ekim Devriminden bu yana, artık hiçbir ülkede kitlelere "pür" ("saf") kapitalist ideoloji sunulamıyordu. Başka bir deyişle, kitleleri kazanmak için sisteme karşı anti-kapitalist sloganlar zorunlu oluyor ve kitleleri nesnel çıkarlarının tersine, malî-sermayenin egemenliğini sürdürmede dayanak olarak kullanmak amaçlanıyordu. Faşistlerin Almanya'da kısmen anti-kapitalist sloganlar kullanarak ve "nasyonal-sosyalizm" adı altında bir illüzyon yaratarak kitleleri kazanabilmesi bu bağlam içinde görülmelidir. Bu, aynı zamanda kitlelerin kısmen emperyalist sisteme karşı olduklarının da bir belirtisi olarak değerlendirilebilirdi.

Ernst Thälmann'a göre, Alman burjuvazisi şunu çok iyi biliyordu ki, kitleler "kendi ülkelerinde bir sovyet sisteminin kurulması zorunluluğuna henüz inanmamışlar"dı. Bir iç savaştan korkmaktaydılar. Ve bu görevleri yerine getirebilecek Komünist Partisine henüz yeterli ölçüde güven duymamaktaydılar.[162]

Bunların ötesinde, Fransa'da faşizmin püskürtülmesinde görülmüştü ki, orta katmanlar, birleşmiş işçi sınıfı öncülüğünde faşizme karşı eyleme geçebiliyorlar ve burjuva demokratik cumhuriyeti savunabiliyorlardı. VII. Kongre hazırlık komisyonunun ilk toplantılarından birinde, Komünist Enternasyonalin yetkililerince, bunalımdan burjuva yöntemleriyle çıkış yolunun mutlaka faşizm anlamına gelmediği[163] ve faşist saldırıların püskürtülmesinin de mutlaka proletarya diktatörlüğünün kurulmasıyla sonuçlanmadığı belirtildi.

Küçük-burjuvazinin bu olaylarda gösterdiği çelişkili

[162] Aynı yapıt, 3/11, bölüm 58.
[163] MLE, PMA, (Moskova), f. 494, op. 1, yed. hr. 10, l. 20.

tutum, aslında çok daha önceden Marx tarafından belirlenmiş ve "eylem içindeki toplumsal çelişki"[164] olarak nitelenmiştir.

Marx'ın gözünde demokratik küçük-burjuvalar, "devrimci proleterler için, tüm toplumu devrimden geçirmek isteğinden çok uzak"tırlar. Onlara göre, toplumda o tür değişiklikler ortaya çıkmalıdır ki, "varolan toplum kendileri için olabildiğince katlanılabilir ve rahat" olmalıdır. Bu yüzden onlar "büyük sermayenin küçük sermaye üzerindeki baskısının ortadan kaldırılmasını isterler."[165] O halde devrimci bir işçi sınıfı partisinin, küçük-burjuva demokrasisine karşı tavrı şu olmalıdır: "O [devrimci işçi partisi —*E. L.*], devirmeyi amaçladığı kesime küçük-burjuva demokratlarla birlikte karşı çıkar; kendi çıkarları uğruna durumlarını sağlamlaştırmaya çalıştıkları her şeyde onlara karşıdır."[166] Marx ve Engels'in bu değerlendirmeleri, kapitalizmin emperyalist aşamasında da önemlerini yitirmemiştir. Bu görüşler böyle bir aşamada daha da önem kazanmıştır. Tekelci burjuvazinin küçük bir kesimi ile işçi sınıfı, köylülüğün büyük bir bölümü ve halkın geri kalan tüm katmanları arasında ekonomik alanda beliren çelişkiler, giderek tüm toplumsal yaşamı öylesine etkilemiştir ki, sonunda bu çelişki, emperyalizmin temel çelişkisine dönüşmüştür. Emperyalizm sosyalist devrimi tarihsel olarak gündeme getirdiğinden dolayı da yeni çağın öncü gücü işçi sınıfını bekleyen görev, günümüzde orta katmanlara daha büyük dikkat göstermektir. "Çünkü küçük-burjuvazi, yaklaşmakta olan tüm toplumsal devrimlerin kopmaz bir parçası olacak"[167]

[164] "Marx'tan P. V. Annenkov'a", Brüksel, 28 Aralık 1846; bkz: Karl Marx *Felsefenin Sefaleti*, Sol Yayınları, Ankara 1975, s. 201.

[165] Marx-Engels, "Merkez Örgütünün Birliğe Mart 1850 Tarihli Çağrısı", Marx, Engels, Lenin, *İşçi Sınıfı Partisi Üzerine*, Sol Yayınları, Ankara 1979, s. 43.

[166] Aynı yapıt, s. 43.

[167] "Marx'tan P. V. Annenkov'a", *Felsefenin Sefaleti*, s. 201.

ve büyük sermaye, ancak bekçisi olan küçük-burjuvazi kendini bıraktığı anda düşecektir.

Özellikle Almanya'da küçük-burjuva kitlelerde gözlendiği gibi, küçük-burjuvazi, toplumsal durumunun gereği olarak, politik tasarımlarında ve istemlerinde aşırılığa kaçma eğilimindedir. Orta katmanların faşistleri izlemelerinin nedeni, bir yandan "nasyonal-sosyalizm" sözleri ise, bir yandan da çıkarlarının savunulması amacıyla kendisine verilen güçlü devlet iktidarı kurulacağı sözüdür. Ancak, devlet, ekonomik egemenliği elinde bulunduran sınıfın bir aracı olduğu için, emperyalizmde ve özellikle tekelci devlet kapitalizminin gelişmesinde, yalnızca gittikçe küçülen, ama ekonomik olarak gittikçe güçlenen bir kesimin, yani belli tekellerin çıkarlarını savunur. Almanya'da faşizm, devletin kimlerin çıkarlarına hizmet ettiğini çeşitli halk katmanlarına kısa sürede tanıtlamıştır.[168]

Küçük-burjuvazinin ekonomik konumuna, onun üretim araçlarında özel mülkiyetin sürdürülmesi gibi, küçük işletmelerin ve serbest rekabetin devamı gibi toplumsal istemlerine ilke olarak uygun düşen, politik açıdan burjuva demokratik cumhuriyettir.

Bu gerçek, kendisini en çok Fransa'da anti-faşist eylemde doğrulamıştır. Çiftçilerin büyük bölümü ve orta katmanlar, ilke olarak cumhuriyetçi olduklarından, faşizme karşı burjuva demokrasisini savunmuşlardır. Komünist Enternasyonal, Almanya'daki 30 Haziran 1934 olaylarını da faşizme karşı küçük-burjuva muhalefeti olarak değerlendirmiş ve Polonya'da, İtalya'da ve Macaristan'da raslanan benzer eylemleri de aynı biçimde yorumlamıştır. Komünist Enternasyonal, bu eylemleri şöyle değerlendirmiştir: "Faşizme karşı yürütülen küçük-burjuva muhalefet, aslında, faşist tekelci sermayeye karşı *demok-*

[168] Bkz: Bu kitabın 2. I. 3. bölümünde.

ratik bir muhalefettir. Bu tür bir muhalefet, tüm faşist ülkelerde kaçınılmaz olarak demokratik eylem ve istemlerin yeniden canlanmasına yolaçacaktır. Gene bu tür eylemler demokratik reformist nitelikte olabileceği gibi, devrimci demokratik nitelikler de taşıyabilir."[169]

Komünistlerin öncülüğündeki bir işçi sınıfının, halkın tüm demokratik hak ve özgürlüklerinin en tutarlı savunucusu olduğu, bütün ülkelerdeki, bu arada Almanya'daki sınıf savaşımları tarafından tanıtlanmıştır. XIII. Oturumda benimsendiği gibi, burjuva demokrasisinin savunulmasında, işçi sınıfının, küçük ve orta burjuvazinin arkasından gitmesinin ve onların demokratik hareketine yalnız pasif bir biçimde katılmasının korkulacak yanı yoktu. Tersine, Fransa'da görüldüğü gibi, işçi sınıfı başa geçer ve geniş halk yığınlarının demokratik hak ve özgürlüklerinin savunulmasını kendi savaşımına katar. Lenin'in, yapıtlarında defalarca gösterdiği gibi, işçi sınıfı öncülüğünde demokratik savaşım yeni bir niteliğe kavuşmaktadır. İşçi sınıfı bu savaşımda faşizme karşı yalnızca statükoyu savunmamış, Maurice Thorez tarafından da belirtildiği gibi, aynı zamanda geleceğini hazırlamıştır. Çünkü, sözkonusu savaşım, onun başdüşmanı tekelci sermayeye karşı olan savaşımıydı ve bu nedenle de iktidar savaşımının bir parçasıydı.[170]

VII. Kongre hazırlık komisyonu üyeleri, Fransa örneğinden elde edilen deneyimlerin genelleştirilmesi çabasındaydılar. Burada yapılan tahlillerin birinde, Fransız işçi sınıfı eylem birliğinin "küçük-burjuva kitleler içinde görülen faşistleştirme sürecini yalnızca durdurmakla kalmadığı", aynı zamanda küçük-burjuva katmanların proleter sınıfa doğru başlayan yönelme sürecini de başlattığı ve bunun herkes için önemli bir ders olduğu belir-

[169] MLE, PMA, (Moskova), f. 494, op. 1, yed. hr. 129, l. 200.
[170] Bkz: Maurice Thorez, *Ein Sohn des Volkes*, s. 68.

tilmiştir.[171] Çünkü, Almanya'da, küçük-burjuvazinin geniş kesimlerinin anti-komünist ağırlıklı tavrından başka, bu katmanların faşizme yönelmelerinin önemli bir nedeni de, işçi sınıfının sosyal-demokratlar tarafından parçalanması ve farklılıkların derinleştirilmesi olmuştur. Bu ayrılık, proleter eylem gücünün gelişmesini önlemiştir. Fransa'daki sınıf savaşımları, Komünist Enternasyonale, saldıran faşizme karşı demokrasi savaşımının mümkün olduğunca geniş tutulmasının ve burjuva demokratik cumhuriyetin savunulması sloganı altında da savaşılmasının zorunlu olduğu deneyimini sağlamıştır. Aynı biçimde, Komünist Enternasyonal, orta katmanların durumunun ve rolünün tahlilinden belli bilgiler kazandı. Çağımızda, emperyalizme karşı verilen sınıf savaşımları koşullarında; özellikle tüm demokratik katmanların can düşmanı olan, demokrasinin tüm görünüm biçimlerine saldıran, onları yoketmeye çalışan faşizm karşısında, kitlelerin genel demokratik, anti-emperyalist ve anti-faşist çabaları artmaktadır.

Komünist Enternasyonal, elde edilen bu yeni bilgilerin ışığında, burjuva demokrasisine karşı takınılacak tavır konusunu yeniden tartışmaya sundu ve konuyu yeni, somut tarihsel koşullarda incelemeyi önerdi. Bu sorun ise, gene faşizme karşı bir seçenek aramakla bağlantılıydı.

Komünist Enternasyonal, son olayların ışığında, kitlelerin harekete geçirilmesiyle ilgili politikasının ve sloganlarının etkinliğini özeleştirel biçimde gözden geçirdi. Vardığı değerlendirme şuydu: Birçok komünist partisinin politikası gereğinden fazla genel kalmıştı ve ayrı ayrı ülkelerin somut koşullarına çok az dikkat edilmişti. Özellikle son hedefin propagandası sırasında bu eksiklik açığa çıkmıştı. Çünkü Manuilski'nin dediği gibi, "Proletarya diktatörlüğü" sloganı çok soyut kalmış ve somut geliş-

[171] MLE, PMA, (Moskova), f. 494, op. 1, yed. hr. 123, l. 72.

melere uygun düşmemişti.[172] Komünist Enternasyonal öncelikle Fransa'daki olaylar sayesinde faşizmin püskürtülmesinde burjuva demokrasisinin olumlu yönlerini görmüştü. Nitekim bu, Yürütme Kurulunun 11 Haziran 1934 tarihinde Fransız Komünist Partisi Merkez Komitesine yazdığı mektupta da dile getirilmiş ve burjuva demokrasisine karşı takınılan tavrın ve ilişkilerin değiştirilmesi zorunluluğunun altı çizilmişti.[173] Ancak bundan dolayı burjuva demokrasisine biçimsel bir geri dönüş, işçi sınıfının kurtuluş savaşımı için bir yöneliş olamazdı. Çünkü, burjuva demokrasisinde ekonomik ve politik egemenliği sürdüren sınıfın en gerici temsilcilerinin aynı zamanda faşizmin toplumsal taşıyıcıları olmalarından dolayı, burjuva demokrasisi, "kendi içinde" faşizme karşı korunma olanağı sağlamıyordu.

Ancak eğer Fransa'da, halkın çeşitli kesimleri, işçi sınıfı öncülüğünde, burjuva demokratik cumhuriyeti savunmak amacıyla eyleme girmişse, bu, Alman sosyal-demokratların ve trotskistlerin burjuva demokrasisinin savunulmasından anladıklarından çok daha başka bir şeydir. VII. Kongre gündeminin ikinci maddesiyle ilgili hazırlık komisyonunda bu yeni olgu şöyle değerlendirildi: "Fransa'da bizler [komünistler —*E. L.*] faşizme karşı, faşistleşen bir burjuva demokrasisine bağlı değiliz. Hem faşizme, hem de faşistleşen burjuva demokrasisine karşı, anti-faşist küçük-burjuva demokrasisiyle beraberiz."[174] Bunun anlamı, işçi sınıfı öncülüğünde, geniş, demokratik bir kitle hareketinin hem burjuva devlet aygıtının faşistleştirilmesine, hem de faşist harekete karşı çıkmasıdır.

Halkın büyük bölümünün, tekelci kapitalizmin iktidarına karşı ve demokratik bir düzen uğruna ilerici çaba-

[172] Aynı yapıt.
[173] *Die Kommunistische Internationale. Kurzer historischer Abriss*, s. 432.
[174] MLE, PMA, (Moskova), f. 494, op. 1, yed. hr. 123, l. 116.

sının işçi sınıfının amaçları ve savaşımıyla nasıl bağlanabileceği sorunu, Komünist Enternasyonal için gittikçe daha çok billurlaşıyordu. D. S. Manuilski bu görevi şöyle formüle etmiştir: "Bizim somut bir savaşım programımız olmalıdır: proletarya diktatörlüğü ya da sosyalizm değil, kitleleri proletarya diktatörlüğü ve sosyalizm için savaşmaya götüren bir program."[175] Kitleleri sosyalist devrime götürmek için, savaşımın anti-faşist ve genel demokratik bir aşamadan geçmesinin kaçınılmaz olduğu görüşü böylece olgunlaştı.

Sovyetler Birliği Komünist Partisi ve diğer kardeş partilerin önde gelen yöneticilerinden oluşan Komünist Enternasyonalin kolektif yönetimi, bu konuda, Lenin tarafından ortaya konulan bilgilere, bolşeviklerin pratiğine ve yirmi yıllarının başındaki işçi köylü hükümetinin deneyimlerine başvurdu. Yöneticiler, 1917 yılı ile Almanya'da 1923 yılında girişilen ilk işçi-köylü hükümet denemelerine göre farklı tarihsel durumun bilincindeydiler. Ama leninist düşüncelerden hareket edilerek, "leninist geçişlerin" mekanik bir biçimde taklit edilmeyeceği vurgulandı. Sözkonusu geçişler, öncelikle, proletaryanın asıl düşmanının burjuva demokrasisi olduğu zaman geçerlilik kazanıyordu.[176] Bazı ülkelerdeki faşist diktatörlüklere ve birçok ülkeyi de tehdit eden faşist tehlikeye karşı savaşım, ana görev olmuştu. Bu yeni koşullar, Komünist Enternasyonalin bu soruna yaratıcı bir yaklaşımda bulunmasını zorunlu kılıyordu. Feodal kalıntıların hâlâ varolduğu ya da burjuva demokratik devrimlerin sona erdirilemediği faşist ülkeler için, Komünist Enternasyonal, Yürütme Kurulunun daha XIII. Oturumunda, Rusya örneğinden hareketle, demokratik devrimin sosyalist devrime gelişmesi zorunluluğundan sözetmişti.[177] O, bu görüşü o zamana

[175] *Die Kommunistische Internationale. Kurzer historischer Abriss*, s. 434.
[176] MLE, PMA, (Moskova), f. 494, op. 1, yed. hr. 123, l. 201.

değin gelişmiş emperyalist ülkelere uygulamamıştı.

Komünist Enternasyonal Yürütme Kurulunun 11 Haziran 1934'te Fransız Komünist Partisi Merkez Komitesine yazdığı yukarda adı geçen mektupta, kısmen, partili basının burjuva demokrasisinin ortadan kaldırılacağına ilişkin görüşler yayınlamasının politik yönden sakıncalı olduğu bildirildi. Tüm gücü demokrasinin genişletilmesi yönünde harcamak, çok daha zorunluydu.[178] 1934 Ekiminde Fransız Komünist Partisi ilk kez vardığı sonuçta, faşizm ile sovyet iktidarı arasında "demokrasiye yeni bir biçim verebilecek bir halk politikası"[179] bulunduğunu belirtiyor ve demokrasinin geliştirilmesi uğruna verilen savaşımın sermaye iktidarının ve sömürüsünün daraltılmasına yol açabileceğini söylüyordu.

Maurice Thorez, 24 Ekim 1934'te, Nantes'te bir toplantıda ilk kez halk cephesinin kurulmasıyla ilgili programı açıklıyordu.[180] O günün koşullarına uyan bu yeni düşünce, tüm güçleri, faşizme karşı savaşım için harekete geçirmeyi içeriyordu; ve geniş emekçi kitlelerde hemen yankı bulmuştu. 9 ve 19 Aralık 1934 tarihlerinde Komünist Enternasyonal Yürütme Kurulu Başkanlığı toplantılarında bu düşünce desteklenmiştir.[181]

Thorez, Kominternin tüm komisyon temsilcilerinin

[177] *Stenograficeskiy otçyot* ("Stenografik Rapor"), s. 231. — "Yaponskiy i Yevropeyskiy Faşizm" ("Japon ve Avrupa Faşizmi"), *Bolşevik*, 1939, n° 21, s. 93.

[178] *Die Kommunistische Internationale. Kurzer historischer Abriss*, s. 432.

[179] Maurice Thorez, *Ein Sohn des Volkes*, s. 72.

[180] Fransız Komünist Partisinin kararı, Komünist Enternasyonaldeki bazı görüşlerin gelişmesinden öncelik almaktadır. Bu da şunu kanıtlamaktadır ki, Maurice Thorez'in Nantes'te işe elkoymasından birkaç saat önce, "halk cephesi düşüncesinden vazgeçilmişti". (Maurice Thorez, *Ein Sohn des Volkes*, s. 76. — Bkz: *Die Kommunistische Internationale. Kurzer historischer Abriss*, s. 439.)

[181] O. V. Kuzinen'in KEYK Başkanlığı 19 Aralık 1934 tarihli toplantı raporundan, *BzG* içinde, 1969, n° 6, s. 955-957. — D. S. Manuilski'nin KEYK başkanlığı 19 Aralık 1934 tarihli toplantı konuşmasından, aynı yapıt, s. 957-958.

katıldığı toplantıda, Fransız Komünist Partisinin, işçi sınıfının eylem birliği ve geniş bir halk cephesi yaratılması için verdiği savaşımla ilgili deneyimleri üzerine çok aydınlatıcı bir konuşma yapmıştır. Komünistlerin bir halk cephesi hükümeti karşısındaki tutumuyla ilgili olarak ortak bir görüşün geliştirilmesini önerdi. Görüşmelere katılanların hepsi Fransız işçi sınıfının eylem birliğinin önemini vurgularken, birkaç kişi, Fransız Komünist Partisinin yeni politikasına ilişkin duraksamaları bulunduğunu açıklamışlardır. Korkulan nokta, halk cephesi hareketiyle komünist partilerin manevra alanlarının sınırlanacağı ve kitleler içinde "cumhuriyetçi eğilimlerin güçlenmesi" tehlikesinin büyüyeceği ve bunun da giderek artan proletarya diktatörlüğüne ulaşma çabalarına zarar verebileceği idi.[182]

Ancak Komünist Enternayonal Yürütme Kurulu Başkanlığı, Fransız Komünist Partisinin yeni politikasının küçümsenmesine karşı çıktı. Sınıf savaşımının yeni sorunlarının çözümünde mekanik ve sekter yaklaşımlara, özellikle O. V. Kuzinen ve D. S. Manuilski sert tepki gösterdiler. Eski ve aşılmış kalıplara böylesine şematik biçimde bağlı kalınmasını eleştirerek, Fransız Komünist Partisinin, geniş halk kitlelerini faşizme karşı savaşıma sokabilen politikasının lehinde konuştular. Sovyetler Birliği Komünist Partisi (Bolşevik) yönetimi de, aynı biçimde, Fransız Komünist Partisinin politikasını uygun buldu[183] ve Yürütme Kurulu Başkanlığı ilke olarak Fransız Komünist Partisi deneyimlerinin uluslararası bir anlam taşıdığını vurguladı. XIII. Oturumdan bir yıl sonra, Komintern yönetimi, sınıf savaşımı pratiğinin temel deneyim-

[182] *Die Kommunistische Internationale. Kurzer historischer Abriss*, s. 440.

[183] Maurice Thorez şöyle yazıyor: "Stalin, partimizin cesur birleşik cephe politikasından dolayı bizi kutladı, başarılar diledi. Bana da şunu söyledi: 'Siz geleceğin kapılarını açmak için yeni bir anahtar buldunuz.'" (Maurice Thorez, *Ein Sohn des Volkes*, s. 76.)

lerini genelleştirme ve böylece tüm komünist hareketi ileriye götürme yeteneğini burada bir kez daha tanıtlamıştı.

Bu konuda, İspanya Komünist Partisi deneyimleri de değerli dersler içermekteydi. Bu parti de, burjuva demokratik güçlerle ilişki kurmuş ve halk cephesi kurulmasında somut başarılar kazanmıştır.[184]

Çekoslovakya, Yunanistan ve diğer ülkelerin komünist partileri de demokratik hak ve özgürlüklerin savunulmasında ve genişletilmesinde önemli deneyimler elde etmişlerdi.

Komünist Enternasyonalin yönetici kurullarının ve bölümlerinin ortaklaşa gerçekleştirdikleri yoğun çabalarıyla, faşizme karşı, demokrasi ve sosyalizm için savaşımda böylece yeni bir politikanın temel taşları ortaya çıkarılmıştır.

1934-1935 yıllarında, VII. Kongre hazırlıklarının çok yoğunlaştığı dönemde, Komünist Enternasyonal, faşizmi her yönüyle irdelemek konusunda önemli adımlar atmıştı. Komünist Enternasyonal, özellikle yeni kazanılmış teorik bilgileri derhal pratik savaşımda kullanılabilir hale getiriyor, ya da tam tersine, kitlelerin pratikte edindikleri deneyimlerden teorik genellemelere varıyordu. Bu ilerlemeler, strateji ve taktiğin geliştirilmesinde kendini göstermiştir. Bu da, faşizmin özüne daha da derinlemesine inildiğini kanıtlıyordu. Bir başka gelişme de özellikle şu sorunlarda görülmüştür:

Faşizme karşı savaşımda işçi sınıfının öncülüğü, pratikte kendini doğrulamıştır. Komintern bundan dolayı, halkların faşizme karşı savaşımlarında önemli olan bu etmeni geliştirme ve ne olursa olsun, işçi sınıfının eylem

[184] *Die Kommunistische Internationale. Kurzer historischer Abriss*, s. 430-439. — "İspanya'da Faşizme Karşı Savaşım", *Die Kommunistische Internationale*, 1934, n° 23, s. 2224.

birliği için savaşma zorunluluğuna yönelmiştir.

Sınıf savaşımlarında yeni koşullar, sosyal-demokrasinin kendi içinde değişmelere, yeni farklılıklara yolaçmış ve üye kitlelerin, faşizme karşı savaşımda işçilerin birleşik cephesinin kurulmasına yakınlıkları artmıştır. Komünistlerle sosyal-demokratlar arasında değişen ilişkiler, "sosyal-faşizm" gibi yanlış bir kavramın kesin olarak aşılmasına yol açmıştır.

XIII. Oturumda, doğru olarak saptandığı gibi, Fransa'daki gelişmeler, faşizmin engellenemez olmadığını tanıtlamıştır. Komünist Enternasyonal, aynı zamanda, Almanya'daki 30 Haziran 1934 olaylarından hareketle, faşizmin kendi iç çelişkileri sonucunda kendiliğinden çökmeyeceğini vurgulamıştır.

Almanya örneğinden yola çıkan Komünist Enternasyonal, faşist bir devlette iktidar mekanizmasının işleyişi konusunda somut tasarımlar elde etmiştir. Faşist diktatörlüğün kuruluşundan sonra oluşan iki ana süreci ortaya çıkarmıştır: Biri, küçük-burjuvazinin artan hayal kırıklığı, diğeri hem devlet aygıtı ve hem de kitleleri ideolojik etkileme aygıtı olarak, faşist egemenlik aygıtının güçlenmesidir.

Komünist Enternasyonal, incelemesinde, faşizmin değişik araçlar ve yöntemler kullanarak farklı biçimde bütün sınıf ve katmanları etkilemek istediğini saptamıştır. Orta katmanları etkilemesi, öncelikle ulusal ve toplumsal bir demagojinin akıllı biçimde karıştırması sayesinde olmuştur. Özellikle Almanya'da olduğu gibi, faşizm, gelişmiş emperyalist bir ülkede kitleleri etkilemek amacıyla toplumsal yaşamın tüm alanlarından sonuna kadar yararlanmaktadır. Doğaldır ki, bu sırada öncelikle işçi sınıfına karşı acımasız bir terör uygulanmaktadır.

Almanya ve Fransa olaylarından hareketle, Komünist Enternasyonal, orta katmanların durumu ve rolünü

incelemiş ve faşizmin bu katmanları, kendi nesnel çıkarlarına aykırı düşmesine karşın, malî-sermayenin en gerici kesimlerinin hedefleri için harekete geçirebileceğini somut olarak tanıtlamıştır. Faşizmin halk düşmanı niteliği böylelikle daha da açığa çıkmış ve anti-faşist bir cephenin zorunluğu ve olanakları daha somut olarak temellendirilmiştir.

Fransız deneyimleri ışığında Komünist Enternasyonal, burjuva demokrasisine karşı yürütmekte olduğu tutumu yeniden gözden geçirme gereğine inanmıştır. Burjuva demokrasisine ilişkin herhangi bir yanılsamaya kapılmaksızın onun olumlu yanlarının faşizme karşı kullanılabileceği düşüncesine varmıştır.

Faşizmin anti-demokratik niteliği, kitlelerde ve orta katmanların belirli kesimlerindeki demokratik özlemleri güçlendirmektedir. Komünist Enternasyonal görmeye başlamıştır ki, proletarya diktatörlüğünün faşizmin mutlaka tek seçeneği olduğuna ilişkin görüşler, kitleleri anti-faşist bir savaşım yönünde yeteri derecede harekete geçirmemektedir. Yeni koşullar, genel demokratik istemler için savaşımı gündeme getirmekte ve sosyalist devrime yaklaşmada yeni biçimleri zorunlu kılmaktadır. Halk cephesi politikasının başlamasıyla, Komünist Enternasyonalin, işçi sınıfının kurtuluş savaşımında bir anti-faşist, genel demokratik aşamanın zorunluluğuna ilişkin tasarımları, yavaş yavaş biçimlendi.

Komünist partilerin delegeleri ve Komünist Enternasyonalin yöneticileri, işte bu bilgilerin ve deneyimlerin ışığında VII. Kongreye katıldılar.

ÜÇ

KOMÜNİST ENTERNASYONALİN VII. KONGRESİNDE FAŞİZMİN TAHLİLİ VE BUNUN GÜNCEL ÖNEMİ

I. FAŞİZMİN NİTELİĞİ VE İŞLEVİNİN ÇOK YÖNLÜ BELİRLENMESİ

1. ULUSLARARASI GÜÇ DENGESİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ VE SOSYALİZM İLE EMPERYALİZM ARASINDAKİ SINIF ÇATIŞMALARINDA FAŞİZMİN İŞLEVİNİN BELİRLENMESİ

Komünist Enternasyonalin VII. Kongresi, 25 Temmuz 1935'te Moskova'da sendikalar binasında açıldı. Yaklaşık bir ay sürdü ve 20'yi 21 Ağustosa bağlayan gece sona erdi. O tarihlerde Komünist Enternasyonale 19'u sempatizan olmak üzere 76 komünist partisi ve örgütü katılıyordu.[1] VII. Kongreye 65 komünist partisi ve Komünist Enternasyonale bağlı bir dizi uluslararası örgütü temsil eden 513 delege gelmişti.[2]

Komünist Enternasyonalin VII. Kongre gündeminde

[1] *Die Kommunistische Internationale. Kurzer historischer Abriss*, s. 450.
[2] Aynı yapıt, s. 451.

şu sorunlar yer alıyordu: 1. Komünist Enternasyonal Yürütme Kurulu çalışma raporu (sunan: Wilhelm Pieck). 2. Uluslararası Denetim Komisyonu çalışma raporu (sunan: S. I. Angaretis). 3. Faşizmin saldırısı ve Komünist Enternasyonalin faşizme karşı işçi sınıfı birliği için savaşımında görevleri (sunan: Georgi Dimitrov). 4. Emperyalist savaş hazırlıkları ve Komünist Enternasyonalin görevleri (sunan: Palmiro Togliatti). 5. Sovyetler Birliği'nde sosyalizmin kurulmasının sonuçları (sunan: D. S. Manuilski). 6. Komintern kurullarının seçimi.[3]

Kongrenin çarpıcı yanı, sınıf savaşımına ilişkin ortaya atılan tüm sorunların dikkatli ve sorumlu bir biçimde yanıtlanması oldu. Dünyanın içinde bulunduğu durumdan hareket eden kongre, dünyada otuz yıllarıyla birlikte başlayan değişmeleri özellikle dikkate almıştı.[4] Ekim Devriminden bu yana dünya tarihinde belirleyici öğe olan sosyalizm ile emperyalizm arasındaki sınıf çatışmaları, yeni bir gelişme aşamasına girmişti. Bu savaşım otuzlu yıllardan beri yeni biçimlerde oluyordu ve yeni bir gerilim noktasına varmıştı. Yeni durumun en önemli göstergeleri nelerdi?

Uluslararası güç dengesinde temel yenilik, Sovyetler Birliği'ndeki sosyalist üretim ilişkilerinin başarısından kaynaklanıyordu.

D. S. Manuilski şöyle demektedir: "Komünist Enternasyonalin VI. ve VII. Kongreleri arasında geçen zaman içinde halkların yaşamında olağanüstü bir olay geçmiştir. Bu, sosyalizmin Sovyetler Birliği'ndeki sonal ve karşı konulmaz yengisidir. Büyük Sosyalist Ekim Devriminden bu yana, bu, uluslararası işçi sınıfının dünya kapitalizmi üzerinde sağladığı ikinci büyük zaferdir."[5] Düşman

[3] Aynı yapıt, s. 421-452.

[4] Bu kitabın Birinci Bölüm, I. Kesiminde 1930'lu yılların başlarındaki değişikliğe değinilmiştir. Ancak, bu noktada da, kapitalizmin genel bunalımı sırasında sınıfsal savaşım koşullarını dile getirmek gereklidir.

kapitalist devletlerce çevrilmiş olmasına karşın, sosyalizm, Sovyetler Birliği'nde yaşama gücünü ve yenilmezliğini tanıtlamıştı. Sosyalizmin temellerinin yaratılmasıyla Sovyetler Birliği aynı zamanda uluslararası gelişme üzerindeki etkisini büyük ölçüde güçlendirmişti. Kapitalist dünyanın 1929'da başlayan derin ekonomik bunalımla çalkalanmaya başladığı sırada Sovyetler Birliği'nde sosyalist ekonomi sürekli ve plana uygun olarak gelişiyordu.

Sovyetler Birliği'nde sosyalist gelişme sayesinde uluslararası işçi hareketi, faşizme ve sömürüye karşı savaşımında, maddî, politik ve moral açıdan güçlü bir destek sağlamıştı. Sovyetler Birliği Komünist Partisi öncülüğünde kazanılan başarılar, pratikte, marksist-leninist teorinin doğruluğunu onaylıyordu. Sosyalizme giden yolla ilgili reformist görüşler, gerçeklerin ışığında yenilgiye uğratıldılar ve emperyalizmin nasıl yenilgiye uğratılacağı, sosyalizmin başarıyla nasıl kurulacağı tanıtlandı. Hâlâ faşist hapisanede bulunan Ernst Thälmann, komünistlere seslenerek, Sovyetler Birliği'nde sosyalizmin kuruluş başarılarından, komünist partilerin propaganda çalışmasında, şimdiye kadar olduğundan "daha çok ve daha iyi" yararlanmalarını istedi. Çünkü "emekçiler arasında ideolojik süreçlerin" doğrudan yönlendirilmesi ancak bu sayede olanaklıydı.[6] Sovyetler Birliği'nin her başarısı komünist hareketin çekiciliğini artırabilir ve işçi sınıfı eylem birliğinin gerçekleştirilmesi için savaşım veren komünistlerin işini kolaylaştırabilirdi.

VII. Kongre sırasında, 1935 Temmuzunda, yeni bir anayasa taslağı, Sovyet halkının tartışmasına sunuldu. Sovyet halkının geçirdiği tüm değişiklikler ve başarıları, yeni anayasada yasal güvencesini bulmuştu. Kapitalist

[5] D. S. Manuilski, "Sovyetler Birliği'nde Sosyalizmin Zaferi ve Bunun Dünya Tarihindeki Önemi", 17 Ağustos 1935 tarihinde gündemin 4. maddesi için rapor, Moskova-Leningrad, 1935, s. 3.

[6] MLE, PMA, 3/11, bölüm 64.

ülkelerin işçileri ile faşist ülkelerde özgürlük ve demokrasi için çarpışan kitlelere Sovyetler Birliği'nde sosyalist anayasanın girişi büyük bir yardım ve destek niteliğindeydi. Sosyalizmin Sovyetler Birliği'ndeki her başarısı, yalnızca dünyanın ilk işçi-köylü devletinin politik, ekonomik ve moral açıdan güçlenmesi anlamına gelmiyor, uluslararası planda barış, demokrasi ve sosyalizmden yana olan güçlerin gelişmesine de önemli ölçüde etki yapıyor ve böylece uluslararası güç dengesinin emperyalizmin aleyhine değişmesine büyük katkıda bulunuyordu. Maurice Thorez, bunu, VII. Kongrede şöyle dile getirmiştir: "Sovyetler Birliği başlıbaşına varlığı ile kapitalizmin iç ve dış çelişkilerini açığa çıkarmakta ve keskinleştirmektedir. Kapitalizmin genel bunalımını keskinleştirmekte ve derinleştirmektedir. Proleter devrimin tüm dünyadaki kaldıracı Sovyetler Birliği'dir. İşçilerin ve tüm emekçi kitlelerin sosyalizme kazandırılmaları, onun canlı örneği sayesindedir. İktidarın ele geçirilmesi uğruna kitleleri savaşıma çekmektedir."[7] Bu konuşmasıyla Thorez, Sovyetler Birliği'nin, dünya devrimci sürecinin dayanağı olarak rolünün altını çizmiştir.

Uluslararası bu yeni güç dengesi, Avrupa'daki bazı kapitalist ülkelerde yürütülmekte olan anti-faşist kitle eylemlerinin gelişmesinde de yansımıştır. İşçi sınıfının özellikle Fransa, Avusturya ve İspanya'daki[8] anti-faşist savaşımları, halkların emperyalist sistemin en gerici güçleri karşısındaki iradesini ve artan direniş gücünü dile getirmiştir. Bunlar, faşizmle olan sınıf çatışmalarında işçi sınıfının öncü rolünü belgeliyor ve tekelci sermayenin egemen kesimleri ile geniş halk yığınları arasındaki çelişkinin giderek nasıl derinleşmekte olduğunu gösteriyordu.

[7] Maurice Thorez, *Die Volksfront für Brot, Freihit und Frieden. Die Erfolge der antifaschistichen Einheitsfront in Frankreich*, Strassburg 1935, s. 7.

[8] Bkz: Bu kitapta İkinci Bölüm, I. 2. Kesim.

Barikatların öte yanında, emperyalizmin saflarında da aynı biçimde yeni yeni gelişmelere tanık olunuyordu. Kapitalist dünya, dünya ekonomik bunalımıyla bağlantılı olarak politik sarsıntılara uğramıştı. Bunlar, Büyük Sosyalist Ekim Devriminin ilk yıllarından beri görülmeyen sarsıntılardı. Tüm emperyalist çelişkilerin keskinleşmesi sonucunda uluslararası malî-sermaye kesiminde de önemli değişiklikler belirmişti. Birçok kapitalist ülkede sömürücü egemen sınıfların en gerici kesimleri, emekçilerin demokratik hak ve özgürlüklerini askıya alıyor ve faşist egemenlik biçimlerine geçiyordu. Faşist rejim, 1920'lerde tek tek ülkelerde kurulmaya başlarken, —gerçi bunlar da uluslararası gelişmeyi etkiliyordu ama— 1930'ların başında faşizm bir dünya tehlikesine dönüşüyordu. Faşizmin yükselişi, dünya gericiliğinin Büyük Sosyalist Ekim Devriminden sonraki değişmelere, yeni çağın yasalarına karşı en kapsamlı karşı çıkma girişimiydi. Dünya emperyalizminin bölünmez egemenliğini yeniden kurmak için, sözkonusu kazanımları geçersiz kılmayı amaçlıyordu. Büyük Sosyalist Ekim Devriminden sonra dünya emperyalizminin en önemli ideolojik silahı olan anti-komünizm ve anti-sovyetizm, kitlelerin bilinçlenme gelişimini zararlı yönde etkilemekle kalmıyor, faşist ülkelerde devlet öğretisi haline de getiriliyordu.

Bu, Komünist Enternasyonalin sınıf savaşımının durumu ve gelişmesiyle ilgili olarak yapacağı kapsamlı tahlilin uluslararası yüzüydü. Ve bu tahlilin gerekliliği D. S. Manuilski tarafından VII. Kongreyle ilgili hazırlık komisyonunun ilk oturumunda dile getirilmişti. Manuilski, yeni çağdaki büyük ilişkilerin ve bağlantıların VII. Kongrede açığa çıkarılması gerektiğini savunuyordu.[9] Dünyada 1917'den sonraki gelişme bütün araştırmaların çıkış noktasını oluşturmalıydı. Çünkü, Sovyetler Birliği'nde

[9] MLE, PMA, (Moskova), f. 494, op. 1, yed. hr. 1, l. 5.

sosyalist gelişmenin ve genel bunalımı içinde kapitalist gelişmenin doğru değerlendirilmesi, uluslararası sınıf savaşımının ilerleyişi ve dolayısıyla faşizmin yerinin ve perspektifinin belirlenmesiyle ilgili doğru sonuçlara götürebilirdi.

Leninist emperyalizm teorisinin ışığında, emperyalizmin niteliği ve yerine ilişkin bilgilerden hareket eden Komünist Enternasyonal, son gelişmeleri gözeterek şunu tanıtladı: "Emperyalizmin temel çelişkileri, işçilerin, köylülerin ve diğer emekçilerin toplumsal huzursuzluğunu artıran ekonomik ve politik bunalımların büyümesinde ortaya çıkmakla kalmıyor; bunlar, aynı zamanda, yeni bir dünya savaşı tehlikesini doğuran uluslararası ölçekteki sınıf çatışmalarının büyük ölçüde keskinleşmesine yolaçıyordu. 1918 yılından beri Sovyetler Birliği'ne karşı dünya emperyalizminin saldırgan mızrağı rolünü oynayan Almanya gibi bir ülkede faşizmin kuruluşu, uluslararası malî-sermayenin en gerici kesimlerinin faşistleştirme ve savaş politikasının ilk planda Sovyetler Birliği'ne yönelik olduğunu gösteriyordu. Dış politikada bu gerici ve yayılmacı amacı gerçekleştirebilmek için, içerde uygun politik koşullar yaratılmalıydı. Alman faşizminin ana görevi, "Alman işçi sınıfının ve müttefiklerinin gücünü, onların marksist-leninist öncüsü Alman Komünist Partisini yok ederek kırmak, işçi sınıfıyla birlikte halkın diğer güçlerini de boyunduruk altına almak ve çıkacak bir savaşa razı etmekti".[10]

Komünist Enternasyonalin VII. Kongresine sunduğu raporun başında Dimitrov, tekelci sermayenin en gerici, emperyalist kesimlerinin, bunalımın bütün yükünü emekçilerin omuzlarına yüklemek ve dünyanın yeniden paylaşımıyla pazarlar sorununu savaş yoluyla çözmek amacına sahip olduklarını, ve bu yüzden faşizme gereksinme duy-

[10] *Geschichte der deutschen Arbeiterbewegung*, c. 5, s. 12.

duklarını belirtmiştir. Dimitrov'a göre, onlar, aynı zamanda, "işçilerin ve köylülerin devrimci hareketini dağıtarak ve dünya proletaryasının kalesi Sovyetler Birliği'ne askeri baskın yaparak devrimci güçlerin gelişmesinin önüne geçmek"[11] girişimindeydiler. Dimitrov böylece faşizmin işlevini belirliyor ve yeni çağın sınıf çatışmalarında, özellikle kapitalizmin genel bir bunalıma düştüğü koşullarda nasıl bir rol oynadığını tanıtlıyordu. Faşizm, emperyalizmin artan saldırganlığının, onun "her çizgide gericilik"[12] zorlamasının bir ifadesiydi; halkların yaşam çıkarlarına ve Sovyetler Birliği'ndeki sosyalizme karşı kanlı bir saldırı anlamına geliyordu. Emperyalizmin saldırganlığı her şeyden önce kendi özünden kaynaklanır. Ancak, yeni çağın tarihsel koşulları onu daha da azgınlaştırmıştır. Uluslararası sınıf savaşımının diyalektiği öyledir ki, tarihsel açıdan yok olmaya mahkûm emperyalizm, her yolu deneyerek kapitalizmden sosyalizme geçişin nesnel yasallığına karşı koyar. Ve uluslararası güçler dengesinin izin verdiği sürece, sosyalizmi dünyadan silmeye ya da son derece zayıflatmaya çalışır. Bu durumda, faşizm, mali-sermayenin en gerici güçlerinin, emperyalizmi tarihsel savunma durumundan kurtarmak ve tarihin çarkını geri döndürmek üzere başvurdukları saldırgan bir girişimdir. Kominternin uluslararası sınıf savaşımında, faşizmin gerici, halk düşmanı ve anti-komünist işlevini açıkça ortaya koyması, işçi sınıfının anti-faşist savaşımı açısından çok önemlidir. Faşizmin, kapitalist genel bunalımın bir ürünü olduğu da hiçbir zaman gözlerden ırak tutulmamalıdır. Sözkonusu bunalım, kapitalizmin tarihsel olarak ömrünü tamamladığını ifade etmektedir. Bu koşullarda faşizm, emperyalizmin içte ve

[11] W. Pieck, G. Dimitrov, P. Togliatti, *Die Offensive des Faschismus und die Aufgaben der Kommunisten*, s. 86.
[12] V. İ. Lenin, *Emperyalizm*, s. 134.

dışta keskinleşen saldırganlığını somutlaştırmaktadır. Bu, onun geçici güçlülüğünün bir belirtisi olduğu gibi, aynı zamanda tarihsel zayıflığını da göstermektedir. Dimitrov'un da belirttiği gibi, Almanya'da faşizmin yengisi, çok güçlü işçi hareketini, kitlelerin devrime yönelişleri olgunlaşmadan önce, yenilgiye uğratmıştır. Faşizmin yengisi, aynı zamanda, sosyal-demokratların işçi sınıfını parçalama politikası ile örgütsüz bıraktığını ve zayıflattığını göstermektedir. Öte yandan, işçi sınıfının faşist diktatörlük yoluyla yenilgisi ve faşist diktatörlüğün kurulması, burjuvazinin zayıflığını da tanıtlamıştır. Çünkü, burjuvazi, o zamanki koşullarda artık burjuva demokrasisinin eski yöntemleriyle işçi sınıfının gelişen savaşım birliği karşısında egemenliğini eskisi gibi koruyamıyordu.[13]

Kapitalizmin genel bunalımından ve yeni çağda uluslararası sınıf savaşımı diyalektiğinden ayrı olarak faşizm olgusunu açıklamak, tarihsel açıdan olanaklı değildir. Faşizm, öncelikle çağı belirleyen güçlere —işçi sınıfına, komünist partilere ve Sovyetler Birliği'ne— karşı, engelleyici bir karşı-devrimdir. Varoluşu raslantı değildir. Emperyalizmin özünden fışkırmıştır. Tekelci sermaye faşizmle, kendine kapitalizmin bunalımından bir "çıkış yolu" aramıştır. Bu gerçek, tekelci kapitalizmin ekonomisinde yatmaktadır; emperyalizmin her türlü politik ve ideolojik görüngüleri son tahlilde bu ekonomiyle açıklanır. Faşizmin sınıfsal niteliğini belirleyen kökleri işte bu toplumsal ve ekonomik temelde yatmaktadır.[14] Komünist Enternasyonal, faşizmin sınıfsal özünü ortaya çıkarmayı, antifaşist savaşımın örgütlenmesi için birinci koşul olarak görmüştür. Komünist Enternasyonalin VII. Kongresi bu tutumun anlamlı bir belgesidir.

[13] Pieck, Dimitrov, Togliatti, adı geçen yapıt, s. 86.

[14] Anatomie des Krieges. *Neue Dokumente über die Rolle des deutschen Monopolkapitals bei der Vorbereitung und Durchführung des zweiten Weltkrieges*, yayımlayan D. Eichholtz ve W. Schumann, Berlin 1969, s. 8.

2. FAŞİZMİN NİTELİĞİNİN DAHA AYRINTILI DEĞERLENDİRİLMESİ

Georgi Dimitrov, "Faşizmin Saldırısı ve Komünist Enternasyonalin Faşizme Karşı İşçi Sınıfı Birliği İçin Savaşımda Görevleri" adlı raporunda, faşizmin tahlilini yaparken 1928'de Komünist Enternasyonalin VI. Kongresindeki saptamadan hareket etmiştir. O tarihte, Komintern, ilkesel açıdan doğru olarak, yeni bir faşist saldırıya dikkati çekmişti. Dimitrov, "ağır ekonomik bunalım patladığı zaman, kapitalizmin genel bunalımı şiddetle arttığında" ve emekçi kitlelerin devrimci bilinçlerinin gelişmesine neden olduğu bir sırada, "faşizm geniş bir saldırıya geçmiştir"[15] diyordu. Buna karşılık sosyal-demokratlar başka bir görüşü dile getiriyorlar. Wilhelm Pieck'in Yürütme Kurulu raporunda belirttiği gibi, "devrimler ve savaşlar çağının sona erdiğini, bolşeviklerin teori ve eylemde iflâs ettiklerini ve Sovyetler Birliği'nin uluslararası burjuvazinin önünde teslim olacağını ya da batacağını"[16] savunuyorlardı. VI. Kongre sırasında Komünist Enternasyonaldeki sağ güçler de "uluslararası gelişmenin kapitalizmin dengesini sağlamlaştırdığı kapitalizmin durumunu değiştirmeyi başardığını ve tekniğin gelişmesinin, kapitalizme yeni bir yükselme dönemine girme olanağı yarattığını" söylüyorlardı. Bunlara karşın, 1929'dan sonra görülen gelişmeler, Komünist Enternasyonalin VI. Kongredeki değerlendirmelerini doğruluyordu. Burada, "önümüzdeki dönemde barışçı gelişmeler yerine, sınıf savaşımının sertleşmesi ve yeni bir emperyalist savaş tehlikesinin artması beklenmektedir"[17] deniliyordu. Palmiro Togliatti, VII. Kongre hazırlıkları sırasında, VI. Kongre-

[15] Pieck, Dimitrov, Togliatti, adı geçen yapıt, s. 85.

[16] W. Pieck, "KEYK Çalışmaları Üzerine", Komünist Enternasyonal VII. Kongresine Rapor, Moskova, 25 Temmuz-20 Ağustos 1935, W. Pieck, *Gesammelte Reden und Schriften*, Berlin 1972, c. 5, s. 93-94.

[17] Aynı yapıt, s. 94 ve 95.

nin kapitalizmin gelişmesine ilişkin değerlendirmelerinin doğru olduğunun dünya işçilerine söylenmesinin ilke açısından önem taşıdığını bildirmiştir. Çünkü bu, "sosyal-demokrasi karşısında büyük bir kazançtır."[18] demiştir. Komünist Enternasyonal, kendi tarihindeki önemli teorik ve pratik başarıları haklı olarak ortaya koymuş ve uluslararası sınıf savaşımında ilke olarak devrimci durumunu vurgulamıştır. Ancak, VII. Kongrenin havasından anlaşılan, Komünist Enternasyonal, aynı zamanda kendi zayıflıklarını ve eksikliklerini de ilkesel olarak ve sorumluluk bilinci içinde tahlil etmekteydi. Onun ve bölümlerinin savaşım gücü, yeni nesnel koşullara uygun strateji ve taktikle önemli ölçüde yükseltilmeliydi.

Bunun için de, en önemli koşul, faşizmin, bütün yanlarıyla, bilimsel tahliliydi. Dimitrov, raporunda, faşizmin gerçek niteliğinin güçlü bir biçimde vurgulanması gerektiğini belirtmiştir. Çünkü, faşizmin ardında koşanlar, "onun gerçek sınıfsal niteliğini, gerçek doğasını kavramış olsalardı"[19] hiçbir zaman bu yola gitmezlerdi. Gerçek niteliğinin kitlelerce bilinmesini güçleştiren, özellikle onun toplumsal demagojisi olmuştur. Ayrıca, sosyal-demokrat görüşler de buna katkıda bulunmuşlar, yaptıkları değerlendirmelerle kitlelerin faşizmin sınıfsal niteliği konusunda açık bir görüş kazanmalarını engellemişlerdir. Kitlelerin anti-faşist savaşım yönünde harekete geçmelerine olumsuz etki yapan bir neden de, Wilhelm Pieck'in VII. Kongreye sunduğu Yürütme Kurulu raporunda belirttiği gibi, Komünist Enternasyonal saflarında bulunan bazı "allâmeler"dir. Bunlar, ya faşist tehlikeye gereken önemi vermemişler ya da faşizmi "kesinlikle varolmadığı yerde"[20] aramaya kalkmışlardır. Bunların büyük bölümü VI.

[18] MLE, PMA, (Moskova), f. 494, op. 1, yed. hr. 3, l. 150.
[19] Pieck, Dimitrov, Togliatti, adı geçen yapıt, s. 68.
[20] W. Pieck, "KEYK Çalışmaları Üzerine", adı geçen yapıt, c. 5, s. 118.

Kongrenin burjuvazinin artan bir biçimde faşist egemenlik yöntemlerine başvuracağı yolundaki görüşlerini mekanik bir biçimde kavramışlardır.[21] Bu durum, özellikle Almanya'da gözlenmiştir. Pieck, bu ülkede bazı komünistlerde uzun süre görülen, kavrayışı engelleyen bakış açılarını dile getirmiştir: "Bazılarına göre Hermann Müller'in sosyal-demokrat hükümeti faşist bir çizgi izlemektedir. Brüning hükümetinin, faşist diktatörlüğün hükümeti olduğu söylenmiştir. Ama, buna karşılık, Hitler hareketi önemsenmemiş ve Almanya gibi, işçi sınıfının ileri düzeyde örgütlü olduğu bir ülkede hitlercilerin iktidara gelmelerinin olanaksız olduğu savunularak, hitlercilere koşan küçük-burjuva kitlelerin aynı hızla onlardan kendiliğinden yüzçevireceği sanılmıştır."[22] Avusturya, İspanya ve Çekoslovakya'da olduğu gibi, diğer ülkelerdeki burjuva hükümetler de yanlış bir biçimde faşistlikle suçlanmıştır.

Almanya'da faşizmin iktidara gelişinden sonra, Komünist Enternasyonal, faşizmin sınıf niteliğinin tam olarak doğru değerlendirmesini yapmıştır. XIII. Oturumun ortaya koyduğu, bilinen tanım, bu araştırmaların sonucudur.[23] Faşizm üzerine bilgilerin o sıralarda pek yeterli olmamasına karşın, sınıf savaşımının sorunları konusunda hazırlık dönemindeki ayrıntılı tartışmalardan sonra, faşizmin sınıfsal niteliği ile ilgili değerlendirmenin doğru olduğu ortaya çıkmıştır. Alman faşizmi de, bu tanımlamaları doğrulamıştır. Dimitrov, bunlara dayanarak, VII. Kongrede şöyle konuşmuştur: "Yoldaşlar, XIII. Oturumda doğru biçimde karakterize edildiği gibi iktidardaki faşizm, malî-sermayenin en gerici, en şoven öğelerinin açık terörcü diktatörlüğüdür."[24] Bu tanım, Lenin'in emperyalizm teorisinin yaratıcı biçimde uygulanmasına da-

[21] Aynı yapıt.
[22] Aynı yapıt.
[23] Bkz: Bu kitapta Birinci Bölüm, I. Kesim.
[24] Pieck, Dimitrov, Togliatti, adı geçen yapıt, s. 87.

yanmakta ve daha da açıklık getirerek "iktidardaki" faşizmin belirgin bir anlatımını içermektedir. Anılan açıklık, tanımın yalnızca bilimsel değerini yükseltmekle kalmamakta, aynı zamanda, faşist diktatörlüğün niteliğini sergileyerek, faşist devlet iktidarının sınıfsal niteliğini ortaya koymakta ve iktidar ile, daha çok küçük-burjuva çevrelerden oluşan faşist kitle tabanı arasına sınır koymaktadır. Burada sözkonusu olan, faşist devlet iktidarı, yani iktidardaki faşizm olmasına karşın, bu tanım, doğaldır ki, sözkonusu iktidar için çabalayan faşizmin niteliğini de ortaya koymaktadır. Ayrıca, somut toplumsal koşullara uygun olarak değişik formüle edilse bile, bütün ülkelerde tekelci sermayenin faşizmden yana kesimlerinin amacını da açık ve tam olarak göstermektedir.

Kongre hazırlıkları sırasında özellikle R. Palme Dutt'un *Faşizm ve Toplumsal Devrim* adlı kitabının değerlendirilmesi sırasında yapılan bir dizi tartışma da bu sorunla ilgiliydi.[25] Dutt, VII. Kongre öncesinde, son çalışmalarında bazı sorunlara değindi. Ona göre, kongre, bu sorunlar konusunda "çok daha ayrıntılı bir bakış sağlamak" zorundaydı ve "yalnızca bu tanıma dayanmakla yetinemezdi".[26] Ona göre, XIII. Oturumun yaptığı tanım doğrudur ve "faşizmin niteliğini, malî-sermayenin gerici-terörcü diktatörlüğü olarak vurgulamaktadır", ancak, "faşizm ile karşı-devrimci diktatörlük ve beyaz eldivenli diktatörlükler arasındaki önemli fark genel olarak açık değildir".[27] Dutt, "faşizmin en ayırdedici *niteliğinin** kesinlikle vurgulanmaması halinde", dünyadaki bütün gerici görünümler için, basının keyfî olarak "faşizm" deyimini kullanabileceğinden korkmaktadır.[28] Ona göre, faşizmin

[25] *Die Kommunistische Internationale*, n° 11, 12, 13.
[26] R. P. Dutt, "Faşizmin Bazı Sorunları", aynı yapıt, n° 11, s. 875.
[27] Aynı yapıt.
[28] Aynı yapıt.
* İtalikler benim. —*E. L.*

asıl farklı yönü "gericiliğinin, terörünün, ya da şovenizminin derecesinde değildir. Bu terörün uygulandığı *özel bir toplumsal ve politik mekanizmada,* yani toplumsal demagojinin özel sistemi içindedir. Sözkonusu sistem, kapitalizmin genel bunalımına, küçük-burjuvazinin ve diğer halk katmanlarının sefaletine ve hayal kırıklığına, ayrıca reformizmin getirdiği hayal kırıklığına dayanıp gerici bir kitle hareketi (VI. Kongre tezleri) yaratmayı amaçlar."[29]

Faşizm ile birlikte ortaya çıkan tüm görüngüler, özellikler ve ayrıntılar aynı gözle görülmek istenirse, Dutt'un faşizmin niteliğinin tam olarak belirlenmesine ilişkin bu istemlerinde belirli bir haklılık vardır. Bu durumda —amaca uygun olarak, bütün yönleri dile getirilmek istenirse— faşizmin niteliklerini belirlerken, bu etkenleri dikkate almaya eğilim gösterilebilir. Ama, faşizme karşı savaşımın koşullarını doğru anlayabilmek amacıyla, faşizmi böyle olabildiği kadar ayrıntılı tanımlama iyi niyeti, bir yığın özellikler üzerinde durarak, esas olanı, genel geçerliği olanı "ortadan kaldırmaya" varmamalıdır. Palme Dutt, KEYK XIII. Oturumunun, faşizmin "kendine özgü niteliğini" dikkate aldığını kabul etmiştir.

Çünkü, XIII. Oturum, sonuç bildirisinde, faşizmin sınıfsal niteliğini tanımladıktan sonra hemen kitle tabanı sorununu ele almıştır. Ama, Dutt'a göre, kitle tabanı sorunu "faşizmin temel tanımı ile doğrudan bağlantıya sokulmalıdır". Çünkü, "liberal—sosyal-demokrat—reformist görüş ile bizim bakışımız bu noktada ayrılmaktadır. Onlar, faşizmde, yalnızca terör görürler. Yalnızca burjuva demokrasisinin, yasallığın ve hukuk düzeninin yok olmasını görürler."[30]

Faşizmin niteliklerinin çok yönlü değerlendirilmesini

[29] Aynı yapıt, s. 875-876.
[30] Aynı yapıt, s. 876.

ele alan buna benzer sorunlar,. hazırlık komisyonunda da tartışılmıştır. Komünist Enternasyonal basınında olduğu gibi, komisyonlarda da malî-sermayenin nitelendirilmesi sorunu belli bir rol oynamıştır ve XIII. Oturumda benimsenen değerlendirmeye karşı ilkesel bir itiraz olmamıştır. Polonya delegesi Bronislaw Bronkowski, "malî-sermayenin daha çok ya da daha az gerici öğelere ayrılıp ayrılamayacağı"[31] sorununun açıklığa kavuşturulmasını istemiştir. Çünkü ona göre, malî-sermaye "emperyalist" niteliği dışında zaten ele alınamaz ve bu nedenle, sermayenin "en emperyalist öğelerinden" sözetmenin gereği yoktur.[32] Komünist Enternasyonaldeki başka yöneticiler, XIII. Oturumda benimsenen tanımın aynen korunmasını, ancak biraz açıklama getirilmesini istemişlerdir. Aradan geçen sürede, faşizme ilişkin deneyimlerin arttığını belirten Sovyetler Birliği Komünist Partisi temsilcisi V. G. Knorin, "biraz da faşizmin, ekonomik zoru" ile "ulusal sorun üzerine"[33] eğilinmesini istemiştir. "Tüm gericiliklerin faşizm" olarak nitelenmesiyle, faşizmin toplu özüne eğilmeden "faşizmin yirmi türünden" sözedilmesi tehlikesinden sakınılmasına değinmiştir. Dinsel faşizm, feodal faşizm gibi ayrımlara gidilmesinin gereksizliğine dikkati çeken Knorin, gerekçe olarak, "çünkü, ayrı ayrı bu yanların tümünün faşist diktatörlüğün niteliğine dayanarak nitelendirildiğini" söylemiştir.[34] 20-29 Ağustos 1934 tarihleri arasında hazırlık komisyonları toplantılarında tartışılan VII. Kongre gündeminin birinci maddesiyle ilgili "Tezlerin Birinci Taslağı"nda şöyle denmektedir: "Tek tek ülkelerin ekonomik, toplumsal ve ulusal yapılarındaki özellikler ve farklı tarihsel gelişmeleri, farklı faşistleşme sürecine yolaçmakta, faşist diktatörlüğün ve faşizmin de-

[31] MLE, PMA, (Moskova), f. 494, op. 1, yed. hr. 3, l. 158.
[32] Bkz: R. P. Dutt, "Faşizmin Bazı Sorunları", aynı yapıt, n° 11, s. 875.
[33] MLE, PMA, (Moskova), f. 494, op. 1, yed. hr. 3, l. 126.
[34] Aynı yapıt, s. 127.

ğişik biçim ve yöntemlerine götürmektedir: Bütünsel diktatörlük (Almanya, İtalya), faşist askerî diktatörlük (Bulgaristan, Yugoslavya, Japonya), dinsel faşizm (Avusturya, İspanya), parlamentarizmin belli bir görünüm olarak kalması (Polonya, Macaristan, Finlandiya) vb.. Faşist diktatörlüğün sınıfsal niteliğinde herhangi bir değişiklik yapmaksızın bu farklar, sosyal-demokrasinin rolünün sınırlanması, reformist sendikaların tasfiyesi ile onlardan bazı grupların çekilmesi ve yararlanılması derecesinde de kendini göstermektedir.[35] Dimitrov'un VII. Kongreye sunduğu raporla ilgili bir kaynakta Macaristan'daki faşizm de inceleniyor ve orada faşizmin özelliklerinden bazılarının, faşizmin ortaya çıkışıyla ilgili özel durumlardan kaynaklandığı saptanıyordu.[36]

Macar burjuvazisinin, sovyet cumhuriyeti biçiminde bir proletarya diktatörlüğü yaşamış olduğu gerçeği Macar faşizmine damgasını vurmuştu. Bu, kendini bir yandan Komünist Partisine ve devrimci işçi hareketine karşı takınılan acımasız tavırda; öte yandan faşizmin etkisini daha çok köylülük üzerinde yaygınlaştırma çabasında göstermiştir. Faşizm, sovyet cumhuriyetinin yanlış tarım politikasından yararlanarak, köylüleri kitle tabanı olarak kazanmak ve tabanını genişletmek istemiştir. Ayrıca, hazırlık komisyonlarındaki tartışmalarda da vurgulandığı gibi, faşist diktatörlüğün sınıf savaşımları süresince değişikliklere uğrayabileceği, "hiçbir değişime bağımlı olmayan, mutlak belirli ve sabit bir şey, hiçbir harekete, gelişmeye artık izin vermeyen bir toplumsal durum olmadığı gözönünde tutulmalıdır".[37] Faşizmin, iktidarını kurarken gösterdiği gelişme yeteneği, İtalya'da, Macaristan'da ve Almanya'da tanıtlanmıştır.

[35] Aynı yapıt, s. 16.
[36] Aynı yapıt.
[37] Aynı yapıt.

Tartışmalar, Komünist Enternasyonalde faşizmin niteliğinin belirlenmesinde, bugüne kadar emperyalizmin ideologlarının "katı" ve "dogmatik" diye boş yere iddia ettikleri gibi, yalnızca malî-sermayenin en gerici kesimlerinin egemenliğinin araştırılmasıyla kalınmadığını göstermektedir. Komünist Enternasyonal, faşist diktatörlüklerin ve faşistleştirmenin farklı biçimlerini de görmüş ve bunları incelemiştir. Elbette ki, bu aydınlanma süreci içinde çok yönlü görünümlerine dikkat etmiş, üyelerinin görüşlerini ve kanıtlarını gözden geçirmiş ve bu çeşitlilik içinden faşizmin niteliğinin en eksiksiz tanımına varabilmek için, bütün görüşleri tartışmıştır. Komünist Enternasyonal bu çalışmalar sırasında, çeşitli görünümdeki emperyalizmin ideologlarının ve revizyonistlerin bugün sözde zorunlu çıkış noktaları olarak biraraya getirdikleri tüm kanıtları ele almıştır. Adı geçen çıkış noktaları, faşizme "yeni" bakış açıları sağlamak iddiasındaydı ve sözkonusu ideologlara göre, Komünist Enternasyonal bunları hesaba katmamıştı. Komünist Enternasyonalin büyük tarihsel başarısı, görüngülerin çeşitliliği arasından asıl olanı bulup çıkarma yeteneğinde yatmaktadır.

Komünist Enternasyonal, yalnızca faşizmin niteliğini tanımlamakla yetinmemiş, aynı zamanda bu niteliği VII. Kongrede kitlelere anlatmaya çalışmıştır. Herhangi bir ülkenin ve sınıf savaşımının gelişmesindeki somut özellikleri dikkate almadan faşizmi kavramak olanaklı değildir. Bundan dolayı, faşizmin kitle tabanı konusunda ayrıntıya girilmiştir.

Kongrede Dimitrov'un, faşizmin sınıf niteliğine ilişkin değerlendirmesinden yana konuşan R. Palme Dutt, anti-faşist savaşımın pratik yanına dikkati çekmiştir: "Biz, taktiğimiz açısından bu terörcü diktatörlüğün özel toplumsal kitle tabanının, küçük-burjuva kitlelerin ve geri kalmış işçilerin toplumsal ve ulusal demagojiyle yanıltıl-

dığını dikkate almalıyız. Bizim faşizme karşı ajitasyon ve propagandada zayıf düşmüş olmamızın nedeni, her gerici görüngüyü, hatta komünist olmayan tüm kampı faşistlikle nitelendirmemizdendir."[38] Dimitrov, Maurice Thorez ve Komünist Enternasyonalin diğer delegeleri de, aynı biçimde, pratik deneyimlerin ışığında kitleleri faşizmin etkisinden kurtarmanın ve onları işçi sınıfı öncülüğünde anti-faşist bayrak altında toplamanın zorunluluğunu vurguladılar. Bundan dolayı, VII. Kongre, faşizmin kitle tabanı ve faşist demagojinin rolü sorununu eskisinden çok daha fazla önem vererek ele aldı. Özellikle Palme Dutt, delegelere bu sorunla ayrıntılı olarak ilgilenmeleri çağrısını yaptı. Çünkü, Komünist Enternasyonalin "şimdiki taktiği"nin anahtarını, ancak orta katmanların oynadıkları rolle ilgili tüm sorunların anlaşılmasında bulmak olanaklı idi. Bu nedenle faşist kitle tabanı sorunu, ikincil bir sorun değildir, "faşizme karşı yürüttüğümüz savaşımın etkinliğini büyük ölçüde belirleyecek"tir.[39] Faşizmin kitle tabanı tüm ülkelerde aynı değildir. Birçok delegenin vurguladığı gibi, kitle tabanı, ülkenin somut gelişme koşullarına, sınıfsal yapısına, ve elbette, egemen sınıfın ekonomik gücüne bağlıdır. Gelişmiş emperyalist bir ülkede toplumsal demagojinin olanakları ve etkinliği, daha az gelişmiş bir ülkeyle karşılaştırıldığında, daha çoktur. Avusturya delegelerinden Johann Koplenig, VII. Kongrede, örneğin Avusturya'nın ekonomik zayıflığı nedeniyle ülkede faşizmin geniş bir kitle tabanı yaratamadığını belirtmiştir.[40] Kapitalizmin göreli olarak dengeye girdiği dö-

[38] P. Dutt, [KE'in VII. Kongresinde] "Konuşma", *Rundschau*, 1935, n° 38, s. 1793.

[39] P. Datt, *Puti Yedinovo fronta. Kommunistiçeskaya partiya Anglii vı borbe za massı i yedinıy Front proletariata* ("Birleşik Cephe Yolları. Kitleler, ve Proletaryanın Birleşik Cephesi İçin Savaşımda İngiltere Komünist Partisi"), Moskova 1935, s. 81.

[40] Komünist Enternasyonal VII. Kongresi, *Die Kommunistische Partei Österreichs im Kampf um die Massen*, Moskova 1936, s. 8.

nemde, İtalyan faşizminin kitle tabanı yaratması başarılı olmuştur. Alman faşizmi ise, dünya ekonomik bunalımının en zorlu yıllarında, sınırsız demagojisi ile kendine bağlı geniş bir taban yaratmış, iktidara geçtikten sonra da, farklı yöntemlerle bu tabanı egemenliği altında tutmuştur.

O halde, faşist diktatörlüğün kurulmasında kitle tabanına dayanmak mutlaka zorunlu değildir. Ancak, faşizm, tekelci sermayeye bir kitle tabanı yaratmak amacındadır. Kitle tabanının, faşizmin iktidara gelmesinden önce mi, yoksa sonra mı gerçekleşeceği, ya da hangi kapsamda olacağı ülkenin somut koşullarına bağlıdır. Ne var ki, faşimin anlaşılmasında önem taşıyan bu sorun, sınıfsal niteliğin belirlenmesinde birincil önemde değildir.

Buna karşın, Komünist Enternasyonalin faşizm tanımı, faşist kitle tabanıyla ilgili olarak herhangi bir şey içermediği gerekçesiyle günümüzde bile eleştirilmek istenmiştir. Eleştirmenler çoğu kez Alman ya da İtalyan faşizmini gözönünde tutmaktadırlar, onlarda kitle tabanı çok büyük rol oynamıştır. Ancak, bu, bütün faşist ülkeler için geçerli olamaz. Bu eleştirileri 1970 yılında Emil Carlebach şöyle yanıtlamıştır: "1919'da Macaristan, bugün Portekiz ve Yunanistan ve diğer faşist ülkelerdeki uygulamalar göstermiştir ki, en gerici tekeller, ordunun ve devlet aygıtının önem taşıyan kesimleri ile birlikte faşizmi kurabilmektedirler. Ancak ondan sonra, az ya da çok başarılı olsa da, kitle tabanının terör ve demagojiyle oluşturulması denenmektedir."[41]

VII. Kongrede onaylanan tanım, asıl olanı en kısa biçimde dile getirmektedir: faşizmin sınıfsal niteliği. Faşizmin anlamı öncelikle burada vardır. Çünkü, dikkat edilmelidir ki, "bir tanım, hiçbir zaman bir gözlemin, bir görünümün tüm bağlantılarını, tüm yönleriyle içeremez".[42]

[41] E. Carlebach, "Faşizmin Özü ve Nedenleri", *Marxistische Blätter*, (Frankfurt/Main) 1870, n° 1, s. 3.

[42] V. İ. Lenin, *Emperyalizm*, s. 107.

Kitle tabanı tartışması, yeni çağda sınıf savaşımlarının neden olduğu tipik görüngüyü yansıtmaktadır. Bu, en geniş halk kesimlerini etkilemek ve onları sınıf çatışmasının içine fiilen sokmaktır. Buradan çıkan sonuca göre kapitalizm ile sosyalizm arasındaki sınıf çatışmalarında öznel etkenlerin önemi büyük ölçüde artmıştır. Bunun, özellikle sosyalist devrimin nesnel koşullarının en çok olgunlaştığı gelişmiş emperyalist ülkelerde önem kazandığını Alman faşizmi örneği açıkça tanıtlamıştır. Böylece, faşizm ile anti-faşizm arasında, gericilik ile ilericilik arasında savaşım, —Palme Dutt kongrede bunun üzerinde çok durmuştur—, "halkın çoğunluğu içinde yedekler ve müttefikler kazanma savaşımı olmak zorunda kalmıştır."[43]

Tanım, faşizmin sınıfsal niteliğini saptırmak ve tahrif etmekle ilgili her türlü girişimi çürütmüştür; öncelikle, faşistlerin rejimlerini sardıkları toplumsal demagojiye karşı yönelmiştir. Tanımda, faşizmin, tarihin özel bir hali olmadığı, gerçek kökenlerinin toplumsal ilişkilerde ve tekelci sermayenin iktidarında olduğu dile getirilmiştir. Bununla, kongre, faşizmin iktidara gelmesinde kitleleri suçlayan tüm emperyalist ve sağ sosyal-demokrat teorileri çürütmüştür. Faşizme karşı savaşımın, içeriği açısından anti-emperyalist ve anti-tekelci bir savaşım olduğu nesnel görev olarak billurlaşmıştır.

VII. Kongre uluslararası proletaryayı bütün emperyalist ülkelerde bulunan faşizm tehlikesine karşı uyanık olmaya çağırmış, dikkatleri özellikle faşist Alman emperyalizmine çevirmiş ve Alman faşizmi ile savaşmanın, uluslararası işçi sınıfının sorunu olması gerektiğini belirtmiştir. Ortaklaşa hazırlanan raporda Dimitrov, Alman fa-

[43] P. Dutt, *Puti yedinova fronta. Kommunistiçeskaya partiya Anglii vı borbe za massı i yedınıy front proletariata* ("Birleşik Cephe Yolları, Kitleler, ve Proletaryanın Birleşik Cephesi İçin Savaşımda İngiltere Komünist Partisi"), s. 79.

şizminin iktidara gelişini ayrıntılarıyla anlatmış, faşizmin toplumsal gelişme yasalarının zorunlu sonucu olmadığını ve faşizmin Almanya'daki yengisinin de mutlaka önlenemez olmadığını tanıtlamıştır.[44] Faşist diktatörlüğün, bir kez kuruldu mu, acımasız olduğunu, ancak iktidarının da sürekli olmadığını belirtmiştir. Dimitrov'un raporunda faşist diktatörlüğün emperyalist sistemin çelişkilerini çözemeyeceği, tersine, onları daha da keskinleştireceği gösterilmiştir.[45] Faşizm hem ekonomik ve hem de politik alanda burjuvazinin kendi içinde ve kapitalist ülkelerin kendi aralarında varolan anlaşmazlıkları gidermemekte, tersine, daha da alevlendirmektedir. Ayrıca, faşizmin anti-kapitalist demagojisiyle tekelci burjuvazinin haydutça zenginleşmesi arasındaki çelişki de, faşizmin sınıfsal özünün önündeki maskenin düşmesine ve kitle tabanının daralmasına yaramaktadır. Dimitrov'a göre, "burjuva demokrasisinin geri kalan kurumlarının tasfiyesi, zorba hükümet sistemlerine gidilmesi yoluyla, faşizm, emekçiler arasında demokrasi yanılsamasını ve yasallık otoritesini sarsmaktadır".[46] Ancak, böylece, "yeni bir biçimde"[47] birlikte eyleme başlayan işçi sınıfını ve tüm demokratik güçleri, ulusal ve uluslararası karşı harekete yöneltmektedir. Lenin'in emperyalizm teorisinin Komintern tarafından yaratıcı bir biçimde uygulanması, Dimitrov'a faşizmin nesnel çelişkilerini ortaya çıkarma ve —tüm dış görünümüne karşın— zayıflığını gösterme olanağını vermiştir.[48]

Dimitrov'un raporuyla ilgili sonuç bildirisinin hazırlanması sırasında redaksiyon komitesinde, Alman faşizminin, yani nasyonal-sosyalizmin tam olarak değerlendi-

[44] Pieck, Dimitrov, Togliatti, adı geçen yapıt, s. 96.
[45] Aynı yapıt, s. 104.
[46] Aynı yapıt, s. 106.
[47] Aynı yapıt, s. 107.
[48] M.. M. Vagina, "Georgiy Dimitrof o sotsialno-ekonomiçeskov suşçnosti faşizma" ("Faşizmin Toplumsal-Ekonomik İçeriği Üzerinde Georgi Dimitrov"), *Vestnik Moskovskovo Universiteta* Moskova, 1972, n° 3, s. 80.

rilmesi üzerine ilginç bir tartışma geçmiştir. Belçika delegeleri, Alman faşizminin yalnızca sosyalizmle yakından uzaktan bir ilgisi bulunmadığıyla yetinmeyip, Alman halkının gerçek ulusal çıkarlarıyla da ortak bir yanının olmadığının vurgulanmasını önermişlerdir. Bu görüş, sonuç bildirisinde dikkate alınmıştır.[49] Aynı paragrafın kaleme alınmasında, ayrıca nasyonal-sosyalizmin, bizzat kendisinin mi malî-sermayenin iktidarı olduğu, yoksa "büyük burjuvazinin yalnızca uşaklığı rolünü mü oynadığı" tartışılmıştır. Komitedeki Alman Komünist Partisi delegeleri Wilhelm Pieck ve Wilhelm Florin, "yalnızca" sözcüğünün bir anlam daraltmasına ve dolayısıyla faşizm tehlikesinin, olduğundan daha az gösterilmesine yolaçıp açmayacağının düşünülmesini istemişlerdir. Florin, faşizmin malî-sermayenin kendisine bilinçli olarak seçtiği bir egemenlik biçimi olduğunun vurgulanmasını önermiştir. Buna Klement Gottwald karşılık vererek, malî-sermayenin kendine uşaklar yarattığını belirtince, Dimitrov, faşizmin "malî-sermayenin bir aracı" olduğunu eklemiştir.[50] Sonunda, taslaktaki formülün kalmasına, yani Alman faşizminin "büyük burjuvazinin yalnızca uşaklığı rolünü oynadığı"na karar verilmiştir.

Tüm bunlardan açıkça ortaya çıkmaktadır ki, Komünist Enternasyonal, Alman faşizminin niteliğini tam olarak belirlemek için olanca gücüyle çaba harcamıştır. Faşizmin bizzat malî-sermayenin iktidarı olduğu tanımı çok geneldi ve bilinen tanımda, malî-sermayenin belirli güç-

[49] MLE, PMA, (Moskova), f. 494, op. 1, yed. hr. 423, l. 15. — Dimitrov'un Komünist Enternasyonal VII. Kongresinde benimsenen görüşü şöyleydi: "Faşizmin en gerici oyunu Almanya'da sahneye konulmuştur. Kendini nasyonal-sosyalist olarak tanıtmıştır. Ancak, ne sosyalizmle, ne de Alman halkının gerçek ulusal çıkarlarını savunmakla hiç bir ilgisi yoktur. Büyük burjuvaziye uşaklık etmektedir. Burjuva milliyetçiliği ile ilgisi yoktur. Hayvansal bir şovenizm içindedir." (Pieck, Dimitrov, Togliatti, adı geçen yapıt, s. 271.)

[50] MLE, PMA, (Moskova), f. 494, op. 1, yed. hr. 423, l. 21-23.

lerine indirgenmiştir. Faşistlerin "büyük burjuvazinin uşağı" olduğu yolundaki değerlendirme ile faşist yönetici kliğin malî-sermayenin emrinde olduğu ve iktidarda onun çıkarlarını savunduğu belirlenmek istenmiştir. İktidarın gerçek sahipleri, perde arkasında Krupp, Thyssen ve ortaklarıydı ve öyle kaldılar.

Dimitrov, raporunda, komünistlerin dikkatini faşizmin diğer ülkelerdeki gelişme olanaklarına çekmiş ve faşist diktatörlüğün "değişik ülkelerde değişik biçimlere" bürünebileceğini açıklamıştır. Bu biçimler, tarihsel, toplumsal ve ekonomik ilişkilerle, bir ülkenin ulusal özellikleriyle ve o ülkenin uluslararası durumuyla yakından ilgilidir. O, faşist gelişmenin asıl olarak iki ana biçimine değinmiştir. Bu biçimler faşist diktatörlüğün kurulması ve yayılması sırasında farklı tempolara neden olabilirler. Birinci olarak, öyle ülkeler vardır ki, bunlarda faşizm, geniş kitle tabanına dayanmaz ve burjuvazinin kendi içinde büyük çelişkiler bulunmaktadır. Bu ülkelerde, "faşizm, parlamentonun feshedilmesine karar vermez ve diğer burjuva partilerine ve sosyal-demokrasiye belli bir yasallık bırakır."[51] İkinci olarak, bazı ülkelerde de egemen sınıf hemen bir devrimin gerçekleşeceğinden korkmaktadır. Bu ülkelerde faşizm, bütün partiler ve gruplar karşısında hiçbir ödün vermeksizin, politik alanda tekelci egemenliğini uygular. Dimitrov, bu biçimlerden birini ya da diğerini mutlaklaştırmaktan kaçınılmasını istemiş ve "açık terörcü diktatörlüğünü, kabaca tahrif edilmiş parlamentarizm ile *birleştirmenin*"[52] faşizm için olanaklı olduğunu göstermiştir.

Bu sorunda asıl önemli nokta, faşist sınıf egemenliğinin değişik görüngü biçimlerinin bulunmasıdır. Yoksa, faşizmin sözde farklı niteliklerinin vurgulanması değil.[53]

[51] Pieck, Dimitrov, Togliatti, adı geçen yapıt, s. 88.
[52] Aynı yapıt.

Dimitrov'un raporundaki şu değerlendirme faşizmin bütün yanlarıyla nitelendirilmesi açısından daha da anlamlıdır: "Faşizmin iktidara gelişi, bir burjuva hükümetin bir yenisiyle *basit yer değiştirmesi* değildir. Burjuvazinin, burjuva demokrasisinin sınıf egemenliğindeki devlet biçimini kaldırarak, yerine bir başkasını, açık terörcü diktatörlüğünü kurmasıdır."[54]

İşte, varılan bu sonuç, Kominternin faşizm tahlilinde vardığı gerçek bir ilerlemedir. Bu ilerleme, pratikte en son pratik sınıf savaşımı deneyimlerinin teorik açıdan genellemesiyle elde edilmiştir. Yeni kazanılan deneyimler, Dimitrov'un, Palme Dutt'un, Maurice Thorez'in ve diğer delegelerin açıkladıkları gibi, Lenin'in burjuvazinin iki egemenlik yöntemi bulunduğuna ilişkin tezinin doğruluğunu ve güncelliğini tanıtlamaktadır. Bunlar, ayrıca, burjuva kampın şematik olarak değerlendirilmesine de son verilmesini gerektirmektedir.[55]

Komünist Enternasyonal böylece marksist-leninist devlet teorisini, burjuvazinin sınıf diktatörlüğü sonucu ortaya çıkan yeni bir devlet biçimine uygulamıştır. Teorik tartışmalar ve pratik deneyimlerden sonra, Komünist Enternasyonal, artık yeni devlet iktidarının XIII. Oturumda belirlenen tanımda potansiyel olarak var olan niteliğini açıkça yorumlayabilmiştir. Malî-sermayenin en gerici unsurlarının açık terörcü diktatörlüğünü haklı olarak yeni bir devlet biçimi yönünde değerlendirmiş ve böylece bu diktatörlüğün içinde ekonomik egemenliğe sahip

[53] Bkz: Bu kitapta Üçüncü Bölüm, I. 2. Kesim.

[54] Pieck, Dimitrov, Togliatti, adı geçen yapıt, s. 88.

[55] *Die Kommunistische Internationale. Kurzer historischer Abriss*, s. 455. — B. M. Leybzon ve K. K. Şirinya, Stalin'in savlarıyla bağlantı kurmaktadırlar. Buna göre, burjuva egemenliği, bir yandan, sosyal-demokratlara, öte yandan da faşist kanada dayanmaktadır. Bazı komünistler, işte bu nedenle, bujuvazinin gerici önlemlerini faşizm olarak nitelerler ve burjuvazinin egemenlik biçimleri arasındaki farklılığı ayırdedemezler. B. M. Leybzon, K. K. Şirinya, *Povorot vı Politike Kominterna* ("Komintern Politikasında Değişiklik"), s. 125.

bulunan sınıfın politik iktidarının örgütlendiği somut biçim olduğunu dile getirmiştir. Faşizme karşı savaşımda, devlet tipiyle devlet biçimi arasındaki belirgin fark büyük önem taşımaktadır. Dimitrov, VII. Kongrede yaptığı son konuşmada, "kapitalist ülkelerdeki emekçi kitlelerin yapacağı seçim somut olarak bugün için proletarya diktatörlüğü ile burjuva demokrasisi arasında değildir. Bugünkü seçim, burjuva demokrasisi ile faşizm arasındadır"[56] demiştir. Komintern, bu eksiksiz değerlendirmesiyle, faşizm ile burjuva demokrasisi arasındaki farkın anlaşılması için bilimsel temeli yaratmış, çeşitli burjuva parlamenter sistemleri faşist diktatörlükle bir tutan görüşlere son vermiş ve "sınıf sınırlarını aşan anti-faşist geniş cephenin nesnel temelinin bulunduğunu"[57] göstermiştir.

Burjuva ve sosyal-demokrat ideologlar, burjuva devletin biçim ve yönteminin değiştiğine işaret ederek onun sınıf niteliğini gizlemek isterlerken; komünistler, her zaman ilk görev olarak, bu sınıfsal niteliği gözönüne sermaye çalışmışlardır. İşçi sınıfının kurtuluşu için, mevcut egemenlik biçiminin olanaklarından azami ölçüde yararlanmayı her seferinde daha iyi öğrenmişlerdir.

VII. Kongrenin ikinci gündem maddesiyle ilgili hazırlık komisyonunda değerlendirildiği gibi, Komintern, faşizmin, burjuva demokrasisinin —tekelci kapitalizmin egemenlik biçimi— içinden geldiği konusunda hiçbir zaman kuşkuya kapılmamıştır.[58]

Komünist Enternasyonal kararlarından, basın organlarından ve günümüzdeki yayınlardan anlaşılmaktadır ki, 1933'ten önce, hatta XIII. Oturumda bile, her ikisinin de,

[56] Dimitrov, "Faşizme Karşı İşçi Sınıfı Birliği", *Ausgewählte Schriften*, c. 2, s. 645.

[57] B. Ponomarjov, "Komünizm Tarihinde Şanlı Yıldönümü", *Probleme des Friedens und des Sozialismus*, n° 2, s. 645.

[58] MLE, PMA, (Moskova), f. 494, op. 1, yed. hr. 100, l. 19.

yani burjuva demokrasisi ile faşizmin tekelci sermayenin diktatörlüğü olduğu gerçeği ön plana getirilmiş ve bu açıdan ikisi arasında herhangi bir çelişki olmadığı savunulmuştur.[59] Devletin sınıf yapısından hareketle yapılan bu değerlendirmeler —bunlar, faşizmin sınıf niteliğini belirlemede birinci derecede önem taşırlar—, tekelci kapitalizmin her iki egemenlik biçimi arasındaki farkları kitleleri harekete geçirmede yeteri ölçüde etkili kılmamıştır. Elbette bu, Komünist Enternasyonalin ve onun seksiyonlarının emekçilerin hak ve özgürlüklerini faşizm tehdidine karşı korumadığı anlamına gelmez. Örneğin, 1932'-de Alman Komünist Partisi tarafından örgütlenen Anti-Faşist Eylemin amacı, "işçi sınıfının ve onun yönetiminde milyonlarca kent ve köy emekçisinin tüm gücünü Almanya'daki faşistleşme sürecini durdurmak için harekete getirmek"[60] ve açık faşist diktatörlüğün kurulmasını önlemekti. Ernst Thälmann tarafından yönetilmekte olan Alman Komünist Partisi, bu anlamda, VII. Kongre hazırlıkları sırasında yetkili organlarda belirlendiği gibi, Fransa'da 1934-1935 yıllarında faşizmin iktidara gelmesini daha uygun koşullarda önleyen taktiğin aynısını kullanmıştır.[61] Gerek Alman Komünist Partisinin savaşımından çıkan bu olumlu yanlar, gerek Fransız Komünist Partisinin pratik başarıları, VII. Kongre için değerli birer deneyim olmuştur. Eğer kongrede, Komünist Enternasyonalin ve seksiyonların çalışmalarındaki eksiklikler açıkça irdelenmişse, bunun nedeni, anti-faşist savaşımda henüz varolan engellerin tümüyle ortadan kaldırılmak istenmesidir. Maurice Thorez, kongredeki konuşmasında, anti-faşist savaşımdaki zayıflıkların "kökeninin burjuva demokrasisi karşısında, faşizmin kendine özgü içeriği hak-

[59] *KEYK XI. ve XII. Oturum Kararları.*

[60] *Die Antifaschistische Aktion. Dokumentation und Chronik, Mai 1932 bis Januar 1933*, yayımlayan H. Karl ve Erika Kücklich, Berlin 1965, s. 33.

[61] MLE, PMA, (Moskova), f. 494, op. 1, yed. hr. 123, l. 117.

kındaki bulanıklıkta yattığını"[62] söylemiştir. Bu durum, kısmen pasifliğe ve faşist tehlikenin küçümsenmesine yol açmıştır. Thorez, Fransız Komünist Partisinin başardığı eylem birliğinin, partinin, burjuva demokrasisi ve Fransız halkının devrimci geleneklerinden yararlanma konusunda takındığı tutarlı tavrın sonucu olduğunu söylemiştir. İktidardaki faşizmin ve burjuva demokratik cumhuriyetin, sermayenin iki ayrı diktatörlük biçimi olması gerçeğinden, Maurice Thorez'in de değindiği gibi, "kendilerine uygulanan politik ve ekonomik esaretin biçimi ne olursa olsun, halk kitleleri için aynı olduğu"[63] sonucu çıkarılamaz. Thorez ve diğer delegeler, görüşlerini, Lenin'in düşüncelerine dayandırmaktaydılar. Lenin, malî-sermaye koşullarında siyasal demokrasi için savaşmanın önemi üzerine şunları yazmaktadır: "Malî-sermayenin ya da genel olarak sermayenin egemenliği, siyasal demokrasi alanında herhangi bir reformla ortadan kalkacak değildir. ... Bununla birlikte, malî-sermayenin bu egemenliği sınıf baskısının ve sınıf savaşımlarının daha özgür, daha geniş ve daha açık bir biçimi olarak siyasal demokrasinin önemini ortadan kaldırmaz."[64] Bunun anlamı, Wilhelm Pieck'in, Komünist Enternasyonalin VII. Kongresinde belirttiği gibi, proletarya demokrasisinin burjuva demokrasisi yerine geçirilemediği sürece, proletaryanın "kitleleri, sermayenin iktidardan düşürülmesine hazırlamakta ve proletarya demokrasisi kurulmasında yararlanmak amacıyla, burjuva demokrasisinin her türlü paçavrasıyla ilgilenecektir".[65]

Komünistler, halkın her zaman barış ve mutluluk

[62] M. Thorez, *Die Volksfront für Brot, Freiheit und Frieden*, s. 8.

[63] Aynı yapıt, s. 20.

[64] V. İ. Lenin, "Sosyalist Devrim ve Ulusların Kendi Kaderlerini Tayin Hakkı", *Ulusların Kaderlerini Tayin Hakkı*, Sol Yayınları, Ankara 1976, s. 144.

[65] W. Pieck, "KEYK Çalışmaları Üzerine", *Gesammelte Reden und Schriften*, c. 5, s. 119.

içinde yaşaması için tek yolun proletarya diktatörlüğü olduğunu bilmektedirler. Ancak, Maurice Thorez'in açıklamasına göre, faşist tehlikê karşısında "Fransız Komünist Partisi, ülkeyi faşizme karşı korumaya hazır tüm güçlere kardeşçe elini uzatmak zorunda kalmıştır".[66]

VII. Kongrede, Klement Gottwald da partisinin burjuva demokratik cumhuriyete karşı tutumunun doğruluğunu aynı biçimdé vurgulamıştır. Gottwald da, proletarya diktatörlüğünün kurulmasının, komünistlerin uğrunda durmadan savaşacakları bir amaç olduğunu söyledi. Ancak, bu sonal amaç, sınıf savaşımında zamanın en zorunlu görevleriyle kesinlikle çelişkili değildir. Gottwald, komünistlerin görevleriyle ilgili olarak şunu belirtti: "Ama burjuva demokratik cumhuriyet, kanlı faşizm tarafından tehdit edilirse, o zaman, bu cumhuriyeti, faşizme karşı savunmak için tüm gerçek sosyalistleri, demokratları ve cumhuriyetçileri birleşik cephede ortak savaşıma çağırırız, böylece, cumhuriyet bu en büyük rezaletten, emekçi halk bu en büyük felaketten, yani kanlı faşist diktatörlükten korunmuş olur."[67]

Dimitrov, VII. Kongrede yapılan tartışmaların ışığında ortaya atılan görüşleri toparlayarak, komünist partilerin burjuva demokrasisine karşı takınmaları gereken tavrın ilkelerini dile getirdi. Marksist-leninist ilkeler ve sınıf savaşımında edinilen en son deneyimlerden hareketle, komünistlerin "burjuva demokrasisinin savunulması konusunda, sorunu şematik bir biçimde ele almamalarını" istedi.[68] Burjuva demokrasisini savunma savaşımının kit-

[66] M. Thorez. "Kompartiya Frantsii — organizatör antifaşistkoy borbı". ("Anti-Faşist Savaşımın Örgütleyicisi Fransız Komünist Partisi"), *Bolşevik*. 1935, n° 14, s. 16.

[67] K. Gottwald. "Halk Cephesinde İş, Özgürlük ve Barış İçin", 7 Ağustos 1935'te Kongrenin XXIV. oturumundaki konuşma, Moskova-Leningrad 1935, s. 16-17.

[68] Dimitrov, "Faşizme Karşı İşçi Sınıfı Birliği", *Ausgewählte Schriften*, c. 2, s. 647.

lelerde demokratik yanılsamalar uyandırabileceğini ve bunun da onları proletarya diktatörlüğü için savaşımdan saptırabileceğini öne süren bazı yoldaşların görüşlerine karşı çıktı ve Lenin'in sözlerini anımsattı: "Demokrasi uğruna savaşımın, proletaryanın dikkatini, sosyalist devrimden başka yöne çekeceğini, ya da bu devrimi gözden gizleyeceğini, ikinci plana iteceğini vb. sanmak büyük yanılgı olur. Tam tersine, nasıl ki, tam demokrasiyi gerçekleştirmeyen sosyalizmin başarılı olması olanaksızsa, aynı şekilde, proletarya, demokrasi uğruna, her açıdan tutarlı bir devrimci savaşım yürütmeden, burjuvaziyi yenmeye hazır bir duruma gelemez."[69] Dimitrov'a göre, çeşitli ülkelerdeki farklı sınıf savaşımları, burjuva demokrasisine, diyalektik yaklaşımı zorunlu kılmaktadır; çünkü burjuva demokrasisi "sağa" ya da "sola" genişleme olanaklarını içermektedir. Bunun anlamı, emperyalizm koşulları altında, yani tekelci sermayenin egemenliği altında, burjuva demokrasisi, bir yandan "her çizgide gericilik", kendisinin yıpranması ve aşılması eğilimini içinde taşımaktadır. Çünkü tekel, ekonomik konumuna uygun olarak toplumsal yaşamın bütün alanlarında otoriter bir egemenliğe zorlar. Ama öte yandan da, burjuva demokratik cumhuriyet, kitleleri sosyalist devrime yakınlaştırmada işçi sınıfına en uygun savaşım ortamı sunmaktadır. Böylece mantıksal sonuç, komünistlerin burjuva demokrasisine takındıkları tavrın, koşullara göre değişmesidir. Dimitrov'un da değindiği gibi, örneğin 1918-1920 yılları arasında, Alman Komünist Partisinin, oklarını, burjuva demokrasisine çevirmiş olması çok doğrudur. Çünkü, o sıralarda Weimer Cumhuriyetinin bayrağı altında "tüm Alman karşı-devrimcileri biraraya gelmişti".[70] Ancak, faşist karşı-

[69] V. İ. Lenin, "Sosyalist Devrim ve Ulusların Kendi Kaderlerini Tayin Hakkı", *Ulusların Kaderlerini Tayin Hakkı*, s. 143.

[70] Dimitrov, "Faşizme Karşı İşçi Sınıfı Birliği", adı geçen yapıt, c. 2, s. 646.

devrim, burjuva demokrasisine saldırmaya ve "emekçilerin en barbar biçimde sömürüldüğü ve baskı altına alındığı bir rejim kurmaya" hazırlandığında, Alman Komünist Partisi bu tutumunu değiştirmek zorunda kaldı.[71]

Faşist diktatörlük, malî-sermayenin sınıfsal egemenliğinin bir devlet biçimi olarak belirlenmiştir. Bu tanım, devlet teorisi açısından faşizmin tahliline yeni boyutlar getirmekteydi ve burjuva demokrasisine değişik tutum takınılmasında uygun bir temel yaratmaktaydı. Bu noktada, en son sınıf savaşımlarından elde edilen deneyimlerin değerlendirmesinin hangi yolla daha derin bir faşizm tahliline katkıda bulunduğu ve bu yeni teorik bilgilerin doğrudan anti-faşist, anti-emperyalist savaşımın strateji ve taktiğinin geliştirilmesinde ne biçimde kendini gösterdiği açıkça ortaya çıkmaktadır.

Aşağıda, faşizmin tahlilinde ortaya çıkan sorunlardan birinin ışığında, emperyalizmin kendi iç gelişmesinin hangi karmaşık sorunları ortaya getirdiği ve Komünist Enternasyonalin zamanın gereklerini hangi yüksek ölçüde yerine getirdiği ele alınmaktadır.

Birinci Dünya Savaşı ve Büyük Sosyalist Ekim Devriminden sonra emperyalizmin gelişmesi, tekellerin oluşmasında, sermayenin yoğunlaşması ve merkezileşmesinde yeni yeni boyutlara ulaşmıştır. Bunlara, Komünist Enternasyonalin 1928'deki VI. Kongresinde dikkat çekilmiştir. Dünya ekonomik bunalımı koşullarında, anılan süreç daha da hızlanmıştır. Bu sürecin gerçek içeriğini kavramak ve bundan, işçi sınıfının savaşımı açısından sonuçlar çıkarmak amacıyla Komünist Enternasyonal delegeleri yoğun çaba harcamışlardır.

Örneğin, R. Palme Dutt, "Faşizmin Bazı Sorunları Üzerine" adlı makalesinde, VII. Kongreden "faşizmin ekonomik temelinin tahlilinin derinleştirilmesini"[72] istemiş-

[71] Aynı yapıt, s. 645.

tir. İsteğinin gerekçesi şudur: "Sermayenin kısmen dengelenmesinden önce görülen faşizmin ilk dalgası sırasında ... faşizm silahı, yalnız belli, özel durumlarda, proletaryanın sınıf savaşımlarının bastırılması ve ezilmesi amacıyla kullanılmıştır." Ancak, dünya ekonomik bunalımından beri durum değişmiştir. "Faşizmin ikinci dalgası, ekonomik temelde büyük ölçüde bir değişikliğin olduğunu göstermektedir."[73] VII. Kongre gündeminin birinci maddesiyle ilgili, yukarda adı geçen tez taslağında Komünist Enternasyonal, kapitalist sistemdeki bu değişiklikleri değerlendirmiş ve şunu saptamıştır: "En büyük bir dizi emperyalist ülkede bir tür ultra-tekelin oluşmasına yol açan bu büyüme, burjuva devletin, onun ekonomiyi etkilemede kullandığı politik ve ekonomik araçların, maddî ve malî-kaynaklarının, doğrudan ya da dolaylı olarak, malî-sermayenin güçlü birliklerinin diktatörlüğü altına girmesini gerektirmektedir".[74] Aynı belgede, "tekelciliğin büyümesi ve yayılmasının ... kapitalizmin örgütlenmesine ve planlı olmasına değil, tersine, rekabetin kızışmasına" yolaçtığı belirtilmektedir.[75] Bu taslağın tartışılması sırasında Eugen Varga, *"Übermonopol"* ("üst-tekel") veya *"Ultramonopol"* kavramlarına karşı çıkmıştır. Son altı yıl içinde tekelleşmenin büyük ölçüde güçlendiğini, buna karşın *"Übermonopol"*den sözedilemeyeceğini belirtti. *"Yeni"** olan, Almanya, Japonya, Polonya, İtalya ve bir ölçüde de Fransa ve Amerika'daki yasalar ve kararlardır. Bunlar tekelleşmeyi teşvikle kalmayıp zorunlu olarak belli bir durum yaratmaktadır. Bu önlemler, Lenin'in tekelci savaş kapitalizmi olarak nitelediği ortama yaklaş-

[72] R. P. Dutt, "Faşizmin Bazı Sorunları", *Die Kommunistische Internationale*, 1935, n° 11, s. 877.

[73] Aynı yapıt.

[74] MLE, PMA, (Moskova), f. 494, op. 1, yed. hr. 3, l. 12.

[75] Aynı yapıt.

* İtalikler benim. —*E. L.*

maktadırlar."[76] Kapitalist ekonomideki oluşumlar üzerine düşüncelerini sürdüren Varga, "tüm bu gelişmelerin niteliği, her şeyin savaşa göre ayarlandığını göstermektedir"[77] demiştir.

Gerek hazırlık komisyonundaki tartışmalar, gerek Komünist Enternasyonalin yayın organlarındaki[78] yazılar, Komünist Enternasyonalin emperyalist kamptaki oluşumlarla nasıl ayrıntılı olarak ilgilendiğini göstermektedir. Tekelci devlet kapitalizminde 1920'lerin sonunda ve 1930'ların başında çok belirgin biçimde başlayan gelişme, Komünist Enternasyonal tarafından, haklı olarak, artan faşist tehlike ile birlikte değerlendirilmiştir. Çünkü bu arada ortaya çıkmıştır ki, faşizm, az ya da çok gelişmiş devlet tekelci ilişkilerinin bir politik üstyapı biçimidir.[79] Komünist Enternasyonal basını ve VII. Kongre hazırlık komisyonlarındaki tartışmalar, emperyalizmde politika ile ekonomi arasındaki temel bağlamların Komünist Enternasyonal tarafından yetkin bir biçimde ortaya konulduğunun tanıtıdır. Bundan dolayıdır ki, Komünist Enternasyonal, faşizmin sınıf niteliğini eksiksiz saptayan ve özünü her yönüyle açığa çıkaran tek politik güç olmuştur. Tekelci devlet gelişmesinin arttığı ayrı ayrı ülkelerde, tekelci sermayenin egemenlik yöntemlerinin farklı değerlendirilmesinde bazı zorluklar çıkmıştır. Ancak bunlar, Komünist Enternasyonal tarafından, bilgi ve deneyimlerin artmasıyla kendi gücüne dayanılarak aşılmıştır.

VII. Kongrede, R. Palme Dutt, kapitalizmin her gerici görüngüsünü faşizm olarak niteleme eğilimine karşı

[76] Aynı yapıt, s. 118-119.

[77] Aynı yapıt.

[78] Komünist Enternasyonalin basınında da tekelci devlet kapitalizminin gelişmesine ilişkin veriler bulunmaktadır. (Örneğin, A. K., "Çekoslovakya'daki Komünist Basın", *Die Kommunistische Internationale*, 1932, n° 8, s. 644. — A. Fogarasi, "Devlet Kapitalizmi Üzerine", aynı yapıt, n° 7, s. 528.)

[79] A. A. Galkin, *Germanskiy Faşizm* ("Alman Faşizmi"), s. 395.

çıkmış ve faşizmin tanımda ifadesini bulan özelliğine dikkati çekmiştir.[80] Dimitrov, Palme Dutt'un bu görüşünü desteklemiş ve öncelikle Roosevelt'in ekonomik bunalımlarla savaş amacıyla 1933'ten itibaren uyguladığı ekonomi politikasının yanlış değerlendirilmesini kastederek "faşizme karşı hâlâ ... şematik tavır alma kalıntılarının var olduğunu"[81] söylemiştir. Bu bağlam içinde, Dimitrov, dikkatleri yeniden özellikle şu noktaya çekmiştir: Faşizmin, kongre tarafından genel ve doğru olarak nitelendirilmesi, komünist partilerin önündeki görevi asla ortadan kaldırmamaktadır. Bu, "ayrı ayrı ülkelerde ve farklı aşamalarda faşizmin gelişmesinin ve faşist diktatörlüğün farklı biçimlerinin özelliğini somut olarak araştırmak ve gözönünde tutmaktır".[82]

Komünist Enternasyonal Yürütme Kurulunun XIII. Oturumundan sonra, Komünist Enternasyonalde faşizmin sınıfsal niteliğine ilişkin hiçbir ilkesel anlaşmazlık olmamıştır. Faşizmin özü ise, faşizmle bağlantılı tüm sorulara uygun bir yanıt verildiğinde, ancak o zaman tam anlamıyla açıklık kazanmıştır. Daha önce gösterildiği gibi, VII. Kongre, bu alanda olağanüstü başarıya ulaşmıştır. Ne var ki, gerek kongre öncesinde, gerek kongrede, Komünist Enternasyonalin daha çok üzerinde durduğu konu, faşizmin seçeneği olmuştur.

Marksist-leninist düşünce ile anti-faşist savaşımın pratik deneyimlerinden hareket eden Komünist Enternasyonalin yetkili kurullarındaki delegeler, bu soruya bir yanıt arama çabasındaydılar. Faşist diktatörlüğün, doğrudan proletarya diktatörlüğü ile yer değiştiremeyeceği konusunda görüş birliğine varılmıştı. Başka bir deyişle, ya

[80] P. Dutt, [Komünist Enternasyonalin VII. Kongresindeki] "Konuşma", *Rundschau*, 1935, n° 38, s. 1793.

[81] Dimitrov, "Faşizme Karşı İşçi Sınıfı Birliği", *Ausgewählte Schriften*, c. 2, s. 632.

[82] Aynı yapıt, s. 629.

faşizm ya sosyalizm gibi bir seçeneğin olamayacağı belirlenmişti. Bu görüş, Komünist Enternasyonalin, burjuva demokrasisine karşı yeni tutumunda da ortaya çıkmaktaydı.

En yakın stratejik savaşım hedefi ile ilgili sorunun yanıtlanmasında Fransa deneyimleri birinci derecede rol oynamıştır. Dimitrov, VII. Kongrede birleşik proleter cephe ya da anti-faşist halk cephesi hükümeti üzerine yaptığı ayrıntılı açıklamalarla, bu soruya ilkesel bir yanıt vermiştir.[83] Komünist Enternasyonalin tüm sonuçlarıyla birlikte işçi sınıfının birleşik cephesine yönelik cesur bir yol tutacağını vurgulamıştır. Belli bir politik durumda birleşik cephe ya da halk cephesi hareketinin birleşik proleter cephesi ya da anti-faşist halk cephesi hükümetinin kurulmasına olanak hazırlayabileceğini ve böyle bir hükümeti zorunlu kılacağını açık ve tartışmasız biçimde ortaya koymuştur. Ona göre, böyle bir durumda, komünistler, sorumluluklarının gereğini yerine getirecekler ve bu tür bir hükümetin kurulması için kararlılıkla çalışacaktırlar. Komünist Enternasyonalin yıllarca süren savaşım deneyimlerini genelleştiren Dimitrov, Komünist Enternasyonalin, şimdi belki de en önemli geçiş biçimlerinden birini bulduğunu ve böylece Lenin'in istemini yerine getirdiğini belirtmiştir. Lenin, bütün dikkatin, "proleter devrime geçiş veya ona yaklaşış biçiminin bulunmasında"[84] toplanmasını istemişti. Dimitrov, halk cephesi hükümetinin, komünistlerin proletarya diktatörlüğünün kurulmasından sonra diğer partilerle yaptığı bir hükümet bloku olmayacağını özenle vurgulamıştır. Böyle bir durum, Ekim Devriminden sonraki aylarda, sol sosyalist-devrimcilerin Sovyet hükümetine katılmalarıyla ortaya çıkmıştı. Oysa, şimdi sözkonusu olan, "bir birleşik cephe

[83] Pieck, Dimitrov, Togliatti, adı geçen yapıt, s. 152.
[84] V. İ. Lenin, *"Sol" Komünizm, Bir Çocukluk Hastalığı*, s. 106.

hükümetinin, sovyetler devriminin öngününde ve zaferden önce kurulması olasılığıdır".[85]

Ayrıntılı tartışmalarda Komünist Enternasyonal, Lenin'in önderliğinde 1917 Şubatından itibaren burjuva demokrasisinden proleter devrime geçiş yolunu tutan bolşeviklerin deneyimlerini benimsemişti. Zamanın koşulları, bütün komünist partilerden, bu temel soruna birincil önemin verilmesini istiyordu. Aynı zamanda, kazanılan son deneyimlerin şematik olarak abartılmaması gerektiği de belirtilmişti. Örneğin, bu tür yanlışlardan biri, "birleşik cephe veya halk cephesi hükümetinin, her zaman ve her yerde proletarya diktatörlüğüne biricik olanaklı geçiş biçimi olarak değerlendirilmesi"dir.[86] Oysa sınıf savaşımının gelişmesi, proletarya devrimine geçişin çok değişik biçimlerini ortaya çıkarabilir; asıl bu olanak gözönünde tutulmalıdır.

Halk cephesi politikasının işlenmesi ve özellikle proletarya diktatörlüğüne olası bir geçiş biçimi olarak halk cephesi hükümetinin beraberinde getireceği sorunlarla ilgili çalışmalar, Lenin'in öğretisinin yaratıcı olarak geliştirilmesidir. Onun, sosyalist devrime giden yollar, demokrasi savaşımı ile sosyalizm savaşımının birbirine bağlanması ve işçi sınıfının diğer emekçi katmanlarla olan ittifakı üzerine söylediklerinden yaratıcı biçimde yararlanılmıştır.[87] Faşizmin bilimsel tahlili sayesinde Komünist En-

[85] Pieck, Dimitrov, Togliatti, adı geçen yapıt, s. 153.

[86] MLE, PMA, (Moskova), f. 494, op. 1, yed. hr. 123, l. 84.

[87] *Die Kommunistische Internationale. Kurzer historischer Abriss*, s. 471. — Aynı soruyla ilgili olarak bkz: K. K. Şirinya, "Dimitrov ve Kominternin 1935-1939 Arasında Yeniden Yönlendirilme Savaşımı", *BzG* içinde, 1972, n° 5, s. 707-724. — Gisela Jähn, Köpstein, E. Lewin, "Komünist Enternasyonalde Emperyalizme ve Faşizme Karşı Savaşımda Demokratik ve Sosyalist İstemlerdeki Değişiklikler", *Studien zur Geschichte der Kommunistischen Internationale*. — E. Lewin, "Komünist Enternasyonalde Halk Cephesi Politikası", *Jahr Buch für Geschichte*, c. 6, s. 309, Berlin 1972. — D. E. Kunina, V. M. Yednakova, *Georgiy Dimitrof i borba za sozdaniye natsionalnih frontov protiv Faşizma vi period vtoroy mipovoy voy-*

ternasyonal, geçen yüzyılda anti-feodal nitelikli bir burjuva demokratik devrimi yaşamış olan gelişmiş kapitalist ülkelerde de yeniden demokratik bir değişimin zorunlu olduğu sonucuna varmıştır. Bu demokratik devrim, artık halkın demokratik hak ve özgürlükleri ile demokratik cumhuriyeti gizliden gizliye tehdit eden ya da bu hak ve özgürlükleri çoktan ortadan kaldırmış olan toplumsal güçlere karşı gerçekleşmeliydi. Anti-faşist ve anti-emperyalist nitelikleri taşıması gereken demokratik bir devrim zorunlu görülmekteydi.[88] Bu sorunu eksiksiz olarak kavraması, Komünist Enternasyoanlin, Lenin'in, özellikle *Demokratik Devrimde Sosyal-Demokrasinin İki Taktiği* adlı yapıtında ortaya koyduğu stratejik-taktik ilkelerin gelişmiş kapitalist ülkelerdeki koşullar içinde geçerli olduğunu, başka bir deyişle, bunların genel olarak geçerli nitelikte olduğunu anlamasına neden olmuştur. Komünist Enternasyonalin VII. Kongresi, komünist partileri bu yeni bilgilerle donatmış ve onlara Lenin'in devrim teorisini yaratıcı biçimde kendi ülkelerindeki somut koşullara uygulanması; gericiliğe ve faşizme karşı, demokrasi ve sosyalizm için savaşımda gerekli strateji ve taktiğin geliştirilmesi görevini vermiştir. Bu yönlendirmeyle VII. Kongre, tüm komünist partilere anti-faşist, anti-emperyalist savaşımda ve sosyalist devrim yolunda yeni bakış açıları sağlamıştır.

3. FAŞİZMİN İDEOLOJİSİ ÜZERİNE

Georgi Dimitrov, VII. Kongreye sunduğu raporda bütün komünistlere çağrıda bulunarak faşizme karşı savaşı-

ni. Georgiy Dimitrof. — Vıydayuşçiysya deyatel kommünistiçeskovo dvijeniya. ("Georgi Dimitrov ve İkinci Dünya Savaşı Döneminde Faşizme Karşı Ulusal Cephelerin Oluşturulması Savaşımı. Komünist Hareketin Üstün Adamı Georgi Dimitrov"), s. 369.

[88] S. Vietzke, *Die KPD auf dem Wege zur Brüsseler Konferenz*, s. 209. — *Geschichte der deutschen Arbeiterbewegung*, c. 5, s. 119.

mın şimdiye değin olduğundan daha somut örgütlenmesi gerektiğini, bu en tehlikeli düşmanın daha iyi tahlil edilmesi ve sınıf savaşımında hiçbir yanın ihmal edilmemesi gerektiğini söylemiştir. Dimitrov'un bu çağrısı "anti-faşist savaşımın en zayıf yönlerinden birini, ... faşizmin ideolojisine karşı savaşım sorunlarını"[89] da içeriyordu. O, faşizmin bu yanını gerektiği gibi dikkate almayan komünist partilerin tutumunu eleştirdi. Bu tür tutum takınan birçok komünistin hareket noktası, "saçmalığıyla çoğu kez çılgınlığa dek varan faşist ideoloji gibi burjuva ideolojisinin böylesine gerici bir biçiminin, kitleleri etkilemede aslında yetenekli olduğu"[90] kuşkusuydu.

Komünist Enternasyonal, daha 1920'lerin başında, faşizmin yengisinde, onun ideolojisinin önemine ve tehlikesine dikkati çekmiş ve daha sonraki yıllarda, faşizme karşı ideolojik savaşımın zorunluluğuna sürekli olarak değinmişti.[91] Bununla birlikte birçok komünist, faşist ideolojiyi, kendi içinde bütünlüğü olan bir dünya görüşü olarak değerlendirmişler ve mantıksal bir sisteme oturtmaya çalışmışlardır. Oysa faşist ideoloji daha başından itibaren bu ölçütlere uyamazdı. Faşizmin ideolojik "öğreti"sinin ayrı ayrı parçalarının birbirleriyle çelişkili olmasının dışında, ayrıca birbirleriyle de kısmen uzlaşmaz du-

[89] Pieck, Dimitrov, Togliatti, adı geçen yapıt, s. 160-161.

[90] Aynı yapıt, s. 161.

[91] Clara Zetkin, 1923 yılında şöyle diyordu. "İtalya'da, faşizmin, proletaryayı terör eylemleriyle yenilgiye uğratmasından önce, faşizm, işçi eylemlerinde zaten ideolojik ve politik bir zafer kazanmıştı. Hem bunu, hem de bu zafere yolaçan nedenleri unutmayalım. Faşizmin ideolojik ve politik yönden aşılmasını ve bunun anlamını gözden kaçırırsak, büyük tehlikelerle karşılaşırız." (Clara Zetkin, "Faşizme Karşı Savaşım", Komünist Enternasyonal Genişletilmiş Yürütme Kurulu toplantısı raporu. Clara Zetkin, *Ausgewählte Reden und Schriften*, c. 2, Berlin 1960, s. 708. — "Faşizme Karşı Savaşımda Alman Komünist Partisi Merkez Komitesi Politbüro Sonuçları, 4 Haziran 1930", *Zur Geschichte der Kommunistischen Partei Deutschlands. Eine Auswahl von Materialien und Dokumenten aus den Jahren 1914-1946*, Berlin 1955, s. 274. — *KEYK XII. Oturumu*, "Savlar ve Kararlar", Eylül 1932. — *KEYK XIII. Oturumu*, "Savlar ve Kararlar", s. 13. — *Geschichte der deutschen Arbeiterbewegung*, c. 4, s. 228.)

rumda idiler. Faşist ideolojinin bu yanı, onun kitleler üzerindeki etkinliğinin belli bir ölçüde küçük görülmesine yol açmıştır.[92] Bu durum, pratikte faşizme karşı ideolojik savaşımı zayıflatmış, zaman zaman düşmanın ideolojik durumunun basit olarak değerlendirilmesine neden olmuştur.

VII. Kongre hazırlıkları sırasında ve faşizmin her yönüyle incelenmesinde Komünist Enternasyonal, konunun bu yanına büyük bir dikkat göstermiştir. Gündemin birinci maddesiyle ilgili olarak daha hazırlık komisyonunun 14 Haziran 1934 tarihli birinci toplantısında Polonyalı delege Bronislaw Bronkowski, bir zorunluluğa değindi. Yeni egemenlik tipi, halk kitlelerini ideolojik açıdan etkilemek için yeni olanaklar da yaratacaktı. Almanya'da faşist diktatörlüğün kurulmasının sonuçlarını daha çok bu bakış açısından düşünmek gerekiyordu. Bronkowski'ye göre, faşizmin ideolojik gücü, öncelikle küçük-burjuva kitleleri etkilemesi, komünistlerce artık daha uzun süre küçümsenemezdi. Çünkü faşizme karşı savaşım "onun ideolojisine karşı inatçı savaşımı da içine almalıydı".[93] Bunun dışında, faşist ideolojinin değişik ülkelerde değişik etkileme yolları gözden geçirilmeliydi. Bronkowski buna örnek olarak Polonya ve Almanya'daki farklılıkları gösterdi. Başka ülkelerdeki faşizmle karşılaştırıldığında nasyonal-sosyalizm, göreli olarak "kapalı bir ideoloji"ye sahipti. Ancak, bu, komünistlerin "küçük-burjuva kitleleri kazanmak somut amacıyla faşist ideolojinin her türlü görüngüsüne karşı savaşmaları"[94] görevini ortadan kaldırmazdı.

Faşist ideolojinin bunaltıcı etkisi, kendini, 1935'te Saar Bölgesi oylamasından sonra bütün ağırlığıyla bir kez da-

[92] A. A. Galkin, *Germanskiy Faşizm* ("Alman Faşizmi"), s. 298.
[93] MLE, PMA, (Moskova), f. 494, op. 1, yed. hr. 1. l. 15.
[94] Aynı yapıt, s. 16.

ha gösterdi. Alman faşistler, Saar bölgesinde yaptıkları büyük ideolojik propaganda sonucunda, 13 Ocak 1935 tarihinde oyların yüzde 90,76'sının Saar'ın Almanya'ya katılmasından yana olmasını sağladılar.[95] Saar bölgesindeki Alman halkın ulusal duygularını sömürmüşler ve halkın, Almanya'daki duruma ilişkin bilgisinin azlığından kendi emperyalist amaçları için yararlanmışlardı. Alman Komünist Partisi, Saar bölgesinde halkın *statu quo* yönünde oy kullanması için büyük çaba harcadı. Parti, bu bölgedeki halkı Almanya'daki faşist diktatörlüğün sonuçlarından uzak tutmak ve faşist rejimin, Saar bölgesinin Almanya'ya katılması sonucunda daha da güçlenmesini önlemek istiyordu.

Bu olay, Komünist Enternasyonal ve Alman Komünist Partisine, özellikle ideolojik savaşım yönünden önemli stratejik ve taktik dersler verdi. Komünist Enternasyonal, bundan, faşizmle girdiği çatışmada, yalnızca kendi bakış açısını; kendi marksist-leninist ideolojisini açıklamanın yeterli olamayacağı sonucuna vardı. İdeolojik sınıf savaşımının bu çok önemli ve zorunlu yanıyla, faşist ideolojinin somut ve anlaşılır biçimde çürütülmesi birbirine bağlantılı olmalıydı. Faşizmin tezleri ve sloganları her ne kadar mantıksız, çelişkili ve ilkel de olsa, böyle bir çalışma gerekliydi.

Komünist Enternasyonalin VII. Kongresine Dimitrov'un sunduğu raporun hazırlığıyla ilgili olarak faşist ideoloji hakkında kapsamlı malzemeler toplanmış, bunlar üzerinde ayrıntılı bir çalışma yürütülmüştü. Bu dokümanların ana konusu, Alman faşizminin ideolojisiydi. Çünkü, üzerinde en çok tartışılan ve Almanya'daki diktatörlük gibi en gerici durumu yaratan, Alman faşizmiydi. Faşist ideoloji, niteliği gereği burjuva emperyalist ideoloji olarak değerlendirildi; kapitalist özel mülkiyeti ve kapita-

[95] *Geschichte der deutschen Arbeiterbewegung*, c. 5, s. 66.

list toplum düzenini savunmayı amaçladığı belirlendi. Bu genel değerlendirme, emperyalizmin tarihsel durumu açısından somuta indirgendi. "Kapitalizmin düşüş dönemini simgeleyen, çökmekte olan kapitalizmin gerici, şoven eğilimlerinin ve kapitalist ülkeler arasındaki ilişkilerin keskinleşmesinin uygun düştüğü dönemin ifadesi olarak"[96] özel bir ideoloji biçimi olduğu saptandı. Sınıfsal içeriği ise yurtiçinde tekelci sermayenin terörcü gericiliğine, yurtdışında da egemenlik ve zorbalığa götüren emperyalist zora uygun düşmekteydi. Bir başka belgede şöyle denilmekteydi: "Bolşevizme karşı savaş — marksizmin kökünün kazınması. Faşist ideolojinin ana içeriği işte budur. Bu, sınıf savaşımının iki sistem arasındaki savaşa dönüştüğü kapitalizmin genel bunalımı içinde tekelci sermayenin durumuna uygun düşmektedir".[97] Almanya'daki faşist ideolojinin özellikleri, Almanya'nın ekonomik ve politik gelişmesinin sonucu olarak, yani Alman emperyalizminin özelliklerinden ve öncelikle Almanya'nın 1917 ve 1918'den sonraki durumu ve gelişmesinden yola çıkılarak açıklanmıştır. Alman faşizmi, Alman emperyalizminin uzun süredir üzerinde çalışarak kitlelerin büyük bölümünü bulaştırdığı anti-komünizm hastalığına dayanıyordu. Bu nedenle Komünist Enternasyonal, faşist ideolojide, seçmeci (eklektik) özelliğine karşın yalnızca ayrı ayrı "Führer"lerin ("lider"lerin) ve "teorisyen"lerin düşüncelerini görmekle kalmamış, aynı zamanda ideoloji, ekonomi ve politika arasındaki sıkı bağlamdan yola çıkmıştır. Faşist ideolojiyle ilgili belgelerin birinde, "malî-sermayenin politik tekeli, demokrasiden politik gericiliğe geçiş, devlet gücünün merkezileştirilmesi zorunluluğu ... faşist ideolojide 'güçlü, otoriter devlet' kavramını doğurur".[98] denilmekteydi. Ancak, faşist ideoloji, kendi sınıf-

[96] MLE, PMA, (Moskova), f. 494, op. 1, yed. hr. 123, l. 29.
[97] Aynı yapıt.

sal içeriğini doğrudan doğruya ve herkesin görebileceği bir biçimde yansıtmaz. Tersine, onun en önemli görevi gerçek sınıf ilişkilerini gizlemektir. Bundan dolayı, "faşist önder ilkesi, sınıfsal hiyerarşinin ideolojik ifadesi olduğu kadar aynı zamanda bunu gizlemenin de bir ifadesidir".[99]

Hans Günther'in kitabı, faşist ideolojinin eleştirisine marksist bir yaklaşımdır.[100] Bu, faşizme karşı ideolojik savaşımdaki boşluğun doldurulmasına yardımcı olan ilk kitaptır. VII. Kongre sırasında delegelerin elinde olan bu kitap, faşizmin ideolojisine karşı yürütülen savaşımla ilgili tartışmaları çok olumlu yönde etkilemiştir. Günther'in çalışmasında en çarpıcı yön, faşist ideolojinin saçma tezlerini ve birbirine ters düşen bölümlerini, mantıksal açıdan ve anlaşılır biçimde tahlil etme yöntemidir. Günther, kitabında sık sık ekonomi, politika ve ideoloji arasındaki bağlama, yani sorunun temeline dönüş yapmaktadır. Kitap, özellikle işçi sınıfı ile birlikte birleşik cephe kurma görüşüne sempati duyan aydınlar ve başta yazarlar için yazılmıştır. Bu çevrelerde etkisini gösteren sözkonusu yapıtın biçimi ve üslubu da amacına uymaktadır.[101] Heinrich Mann'ın *Kin* adındaki kitabı, Günther'in ortak çıkış noktalarını ve bu yazarların görüşlerinde-

[98] Aynı yapıt.

[99] Aynı yapıt, s. 32.

[100] H. Günther, *Der Herren eigener Geist. Die Ideologie des Nationalsozialismus*, Moskova-Leningrad 1935. — Kitapla ilgili eleştiri, 14 Aralık 1935 tarihli *Deutschen Zentral Zeitung* gazetesinde yayınlandı ve çok olumlu yönde değerlendirildi: "Kitap, faşizme karşı ideolojik savaşımda derinleşmede ve bilgi sahibi olmada, her işçi, her anti-faşist için zamanımızın en önemli belgesidir." — W. Röhr'e göre bu kitap "marksist ideoloji eleştirisine" bir örnektir. (W. Röhr, "Hans Günther — Marksist Bir Teorisyen", *Deutsche Zeitschrift für Philosophie*, [Berlin] 1966, n° 6, s. 725.)

[101] Johannes R. Becher'n Willi Bredel'e mektubu: "İtiraf etmeliyim ki, bu tür kitaplara açlık duyuyorum. Kitap, benim için çok değerlidir. On tane bana göndermeni rica edebilir miyim? Çünkü, böylece bir grup çalışması yapmak olanağımız olur." (W. Röhr, "Hans Günther — Marksist Bir Teorisyen", *Deutsche Zeitschrift für Philosophie*, 1966, n° 6, s. 726.)

ki faşizm eleştirisinin sınırlarını gösterdiği somut inceleme nesnesiydi. Hans Günther'in amacı, faşizmin sınıfsal eleştirisini, özellikle de ideolojisinin eleştirisini yaparak, faşizme karşı çıkanların tümünün, birleşik cephe içinde ortak savaşımı için tabanı genişletmektir. İdeoloji eleştirisinde "çağın ekonomisi"ni alan Günther, bununla tekelci kapitalizmi, kapitalizmden sosyalizme geçiş çağının koşullarındaki emperyalizmi anlatmaktadır. Ona göre, tekelci sermaye, kapitalist sistemi tüm devrimci saldırılardan korumak uğruna, her türlü aracı kullanmakta kendini haklı bulmaktadır. Bu, faşizmin temel görevidir ve bunda faşist ideoloji önemli rol oynamaktadır. "Yürürlükte olan şu veya bu faşist teorinin gün gibi meydanda olan saçmalığının, birçok kişinin akıl erdiremediği 'sırrın' çözümünü bu noktada bulmaktadır. 'Kendi başına' ele alındığında faşist teori, gerçekten saçma olabilir. Ama doğrudan ya da dolaylı olarak bu teori, sözkonusu merkezî ekonomik işleve hizmet etmekte ve varlığının yeterli nedeni de bu olmaktadır".[102]

Hans Günther, bu anlamda ideolojiyi, ilke açısından toplumsal sürecin dile getirilişi olarak ele almış, ancak onu "çağın ekonomisi"nin otomatik ve mekanik yansıması olarak ortaya koymamıştır. Bir diyalektikçi olarak ideolojinin de dahil olduğu üstyapı görüngülerinin görece bağımsızlığını ve özelliğini hesaba katmış ve sınıf savaşımının akışı ve öznel etkenin etkilenmesi açısından onların önemini vurgulamıştır.[103]

[102] H. Günther, *Der Herren eigener Geist*, s. 14.

[103] O şöyle yazıyor: "Belli teorisyenler, *eninde sonunda*, mali-sermayenin artan iktidar gücüne ve onu besleyen gericiliğe yollama yapmaktadırlar. Sanki kapitalist ekonomi, mekanik ve otomatik olarak, kendi içinden bir başka değişik politik durum yaratabilirmiş gibi! Eğer kaderci olsaydık, inanabilirdik ki, tekelci kapitalizmin üstyapısı kendiliğinden ve bu üstyapıya uygun olarak hiçbir zaman engellenemeyecek bir aşamaya yolaçar: Faşizme.

"Öte yandan, Marx, kapitalist ekonominin nesnel koşullarından, bel-

Faşist ideoloji, ne bir anakronizm (çağ-dışılık), ne de faşistlerin ileri sürdükleri gibi burjuva ideolojisinin aksine "yeni bir başlangıç"tır. "Yalnızca onun son çöküş aşamasıdır".[104] Yeni çağdaki sınıf savaşımının bir görüngüsü olarak faşizm, pratikte öncelikle en devrimci güce, işçi sınıfına ve ilk işçi-köylü devleti olan sosyalist Sovyetler Birliği'ne karşı yönelmiştir. Faşizmin bu işlevi, ideolojisinde açık olarak yansımaktadır. "Düşünsel alanın en yüce uçlarına varıncaya kadar işçi sınıfını harekete getiren, belirleyen kesin olan güçtür. Faşist ideoloji, anti-marksist bir 'dünya görüşü'dür. Faşizm, ideolojik olarak da, önleyici bir karşı-devrimdir".[105] Bundan dolayı da, faşist ideolojinin çelişkili eklektizmi içinde anti-marksizm, bu ideolojinin belkemiğini oluşturur. Hans Günther'e göre, bu nedenlerden ötürü "faşist ideolojiyi, gülünç mantıksal saçmalık olarak ele almak" yanlıştır. Çünkü, bu ideoloji "büyük boyutlara ulaşan tüm akıl-dışılığında bile ... son derece akılcı, yani tamamen sınıfsal bir anlam içerir".[106]

Faşist ideolojinin temelinde yatan anti-marksizm, kendini, faşist politikanın anti-komünist ve antí-sovyet yönünde gösterir. Bunun için faşistler, her ülkenin ulusal özelliklerinden, halkın ulusal duygularından son derece kurnazca yararlanırlar. Tarihin, ırkçı, milliyetçi, savaşçı vb. duygular uyandırmaya ve alevlendirmeye uygun her özel durumunu kullanırlar. Anti-marksizmin ve eşine raslanmaz demagojinin dışında, tüm faşist ideolojilerde bir diğer ortak yan, şovenizmdir. İdeolojik alanda şovenizm, faşizmin yayılmacı amaçlarını yansıtır ve

li politik eylemleri doğurduğundan başka bir şey öne sürmemiştir. Bunların gerçekleşip gerçekleşmeyeceği, insanların tutumuna, sınıf savaşımının öznel koşullarına bağlıdır." (Aynı yapıt, s. 37.)

[104] Aynı yapıt, s. 50.

[105] Aynı yapıt, s. 49.

[106] Aynı yapıt, s. 176.

faşizmle savaş arasındaki ayrılmaz bağı dile getirir. Palmiro Togliatti, bu bağı, VII. Kongreye sunduğu raporda ayrıntılı olarak incelemiştir.[107]

Engel tanımayan şovenizmin eleştirisini Georgi Dimitrov raporunda ayrıntılı olarak yapmıştır. O, tüm komünist partileri, kendi halklarının tarihleriyle daha yoğun ilgilenmeye çağırmıştır. Amacı, yürütülmekte olan savaşımla halkın devrimci geleneği arasında bağ kurmak ve ayrıca faşist ideologlara ulusun tarihinde yer alan ilerici olayların saptırılması fırsatını vermemektir. Komünistlerin "bütün görünümleriyle burjuva ulusalcılığının uzlaşmaz esas düşmanları" olduğu gerçeğini vurgulamış[108] ve aynı zamanda ulusal nihilizmin tüm görüngülerine karşı çıkmıştır. Dimitrov, kongre delegelerine, komünistlerin burjuva ulusalcılığına ve şovenizme karşı savaşırken "modern toplumun en büyük ve en önemli sınıfı olan işçi sınıfının çıkarlarını temsil etmeleri gerektiğini söylemiştir. "İnsanlığı kapitalist sistemin ıstıraplarından kurtarma görevini yüklenmiş olan işçi sınıfı, artık dünyanın altıda-birinde kapitalizmin boyunduruğunu atmış ve yöneten sınıf olmuştur".[109] Komünistler, eylemleriyle ve işçi sınıfının savaşımıyla, "her türlü uşaklığı ve her türlü ulusal baskıyı reddeden proletaryanın, halkın ulusal bağımsızlığı ve özgürlüğünden yana tek gerçek savaşçı olduğunu" tanıtlamalıdırlar.[110]

Komünistlerin bu savaşımında temel ilke, proleter sınıf savaşımının ve ayrı ayrı ülkelerdeki işçi hareketinin ulusal biçimleriyle hiçbir zaman çelişmeyen ve aksine onlarla diyalektik bir birlik oluşturan proleter enternas-

[107] Ercoli (Palmiro Togliatti), "Emperyalist Savaşa Hazırlık ve Komünist Enternasyonalin Görevleri", Pieck, Dimitrov, Togliatti, adı geçen yapıt, s. 179.

[108] Aynı yapıt, s. 162.

[109] Aynı yapıt.

[110] Aynı yapıt, s. 164.

yonalizmidir. Bunun en güzel örneğini Dimitrov Leipzig Reichstag yangını davasındaki tavrıyla göstermiş, bir komünist ve Bulgar halkının bir oğlu olarak onurunu savunmuştur.

Komünist Enternasyonalin VII. Kongresine sunduğu raporda Dimitrov, komünistlerin faşist ideolojiye, özellikle şovenizme karşı savaşımlarının nasıl yürütüleceğine ilişkin somut önerilerde bulunmuştur. Ona göre, "her yerde ve her durumda kitlelere göstermek ve somut olarak tanıtlamak gerekir ki, faşist burjuvazi, tüm ulusun çıkarlarını koruduğu perdesi altında, kendi halkını sömürmek ve baskı altına almak olan egoist politikasının yanısıra, diğer ülkeler halklarını da köleleştirme ve o ülkeleri yağmalama politikası gütmektedir".[111] Ulusal demagojinin maskesi, faşist pratiğin yardımıyla kitleler önünde düşürülmelidir. Ancak bununla yetinilmemeli, Sovyetler Birliği örnek alınarak, bir ulusun, ancak işçi sınıfının sınıfsal amaçlarının gerçekleşmesiyle, yani sosyalist devrimle gerçekten serpilip açılacağı gösterilmelidir. Dimitrov, proleter enternasyonalizmi ve Lenin'in ulusal-topluluklar politikasının doğru ve somut olarak uygulanmasının "faşistlerin kitleleri etkilemede kullandıkları ana ideolojik araç olan şovenizme karşı başarılı bir savaşım için en zorunlu bir koşul"[112] olduğunu belirtmiştir. Biz komünistler, "gerek ulusal nihilizmle ve gerek burjuva ulusalcılığı ile bir bağlantımız olmadığını kitle çalışmalarımızda inandırıcı biçimde tanıtlayabilirsek, faşistlerin şovenist demagojisine karşı savaşımımızı gerçekten başarıyla yürütebiliriz".[113] Dimitrov sözlerini böyle bitirmiştir.

Faşizmin sınıf niteliğinin tanımı, böylece iktidardaki faşizmin en önemli ve genel olarak geçerli yanlarını

[111] Aynı yapıt.
[112] Aynı yapıt, s. 166.
[113] Aynı yapıt.

kapsamaktadır. Bunlar, ifadesini, en açık biçimde Almanya'daki faşist diktatörlükte bulmuştur.

İktidardaki faşizm, ekonomik olarak, malî-sermayenin en gerici güçlerinin iktidarıdır.

İktidardaki faşizm, politik olarak, malî-sermayenin en gerici güçlerinin egemenliklerini, açık terörcü diktatörlük biçiminde ortaya koymaları demektir.

İktidardaki faşizm, ideolojik olarak, şovenizmin, kitleleri yönlendirmede ana araç olarak kullanılması demektir.

Komünist Enternasyonal, faşizmin dar tanımı içinde, onun ekonomik, politik ve ideolojik açıdan en önemli yanlarını karakterize edebilmiştir. Başlıbaşına bu bile, sınıf savaşımının üç alanındaki anti-faşist savaşımda temel bir yön kazanmak için yeterli olabilirdi. Ancak, bununla yetinilmemiştir. Komünist Enternasyonalin VII. Kongresinin büyük önemi, öncelikle şu noktada yatmaktadır: VII. Kongre bütün yanlarıyla ele alınan faşizm tahliline dayanarak, komünist partilerin strateji ve taktiklerini geliştirmede somut sonuçlar çıkarmıştır; anti-faşist, anti-emperyalist savaşım için güncelliğinden bugüne kadar hiçbir şey kaybetmeyen kapsamlı bir program hazırlamıştır.[114]

II. KOMÜNİST ENTERNASYONALDE FAŞİZMİN TAHLİLİNİN GÜNCEL ANLAMI VE ONUN BURJUVA TARİH YAZINI TARAFINDAN TAHRİF EDİLİŞİ

Komünist Enternasyonalin VII. Kongresi, tarihe, Lenin'in ölümünden sonraki en önemli Komünist Enternas-

[114] Bu programın incelenmesi ve değerlendirilmesi, bu çalışmanın konusu değildir. Bkz: Pieck, Dimitrov, Togliatti, adı geçen yapıt, s. 109. — *Die Kommunistische Internationale. Kurzer historischer Abriss*, s. 457. — *Geschichte der deutschen Arbeiterbewegung*, c. 5, s. 106. — Gisela Jähn, H. Köpstein, E. Lewin, "Komünist Enternasyonalde Birleşik Cephe Politikası", *Studien zur Geschichte der Kommunistischen Internationale*. — Gisela Jähn, H. Köpstein, E. Lewin, "Komünist Enternasyonalde Emper-

yonal toplantısı olarak geçmiştir.

Komünist Enternasyonalin 50. kuruluş yıldönümü nedeniyle Moskova'da düzenlenen bilimsel toplantıda, Alman Sosyalist Birlik Partisi delegasyonu lideri Walter Ulbricht, faşizmin sınıfsal niteliğinin bilimsel olarak belirlenmiş olmasının "anti-faşist savaşımın gelişimi ve halkın tüm katmanlarının komünist partilerin yönetiminde anti-faşist birleşik cephe içinde toplanmasında büyük önem taşıdığını"[115] söylemiştir. Faşizmi canlı tutan güçlerin ve toplumsal kaynağının açıklığa kavuşturulması, malî-sermayenin faşist diktatörlüğünün, yalnızca işçi sınıfının değil, aynı zamanda halkın büyük bir çoğunluğunun da ana düşmanı olduğunu göstermiştir. Bunun anlaşılması, kapitalist ülkelerdeki komünist partilere işçi sınıfının kurtuluşu yolunda büyük bir güç katmıştır. Bunun sonucu şudur: emekçi halklarının ve demokrasinin faşizme karşı savunulması savaşımının, kurulu faşist rejimin devrilmesi ve gerçekten demokratik ilişkilerin kurulması savaşımının, bütün bir stratejik aşamayı kapsayan ve sosyalist devrime yaklaştıran bir görev olarak kavranması zorunludur. Komünist Enternasyonal tarafından belirlenen ilkeler, uluslararası sınıf savaşımı pratiğinde doğrulanmıştır. "Gerek anti-faşist kurtuluş savaşı, gerek İkinci Dünya Savaşından sonra başka sosyalist devletlerin kurulmasına giden yol, ve halkların barış, demokrasi ve sosyalizm için verdiği savaş, temelde, Komünist Enternasyonalin teorik ve politik başarılarından kaynaklanmaktadır".[116]

yalizme ve Faşizme Karşı Savaşımda Demokratik ve Sosyalist İstemlerdeki Değişiklikler", aynı yapıt.

[115] W. Ulbricht, "Emperyalist Savaşa ve Faşizme Karşı Savaşımda Komünist Enternasyonal", *Die Kommunistische Internationale und ihre revolutionaren Traditionen. Materialien der wissenschaftlichen Session anlässlich des 50. Jahrestages der Gründung der Kommunistischen Internationale. Moskau, 25-26. März 1969*, Berlin 1970, s. 62.

[116] Aynı yapıt, s. 66.

Avrupa'nın şimdiki sosyalist ülkelerinde, 1944-1945'-ten sonra kapitalist tekellerin iktidardan uzaklaştırılması ile faşizmin kökü kurutulmuş ve yeniden ortaya çıkma olanağı kesinlikle yokedilmiştir. Çünkü, ancak, tekellerin ekonomik iktidarının, dolayısıyla onların politik iktidarının dayanağının yokedilmesiyle, gerçek demokratik ilişkilerin gelişmesinin temeli atılabilmiştir. Bu konuda önemli bir örnek, 1945 yılından sonra Demokratik Alman Cumhuriyeti'nde izlenen gelişmelerdir. Burada, Sovyetler Birliği'nin yardımıyla, işçi sınıfının ve onun marksist-leninist partisinin öncülüğünde tekeller ve savaş suçluları yokedilerek, Alman faşizminin kökü tamamen kazınmıştır. Bununla kalınmamış, devrimci değişim süreci içinde sosyalist Demokratik Alman Cumhuriyeti'nin gelişebildiği ve Avrupa'da barışın kalesi durumuna geldiği bir temel yaratılmıştır.

Buna karşılık, tekellerin iktidarının ortadan kaldırılmadığı ülkelerde emperyalist egemenlik sistemi büyümeye devam etmiştir. Tekellerden kaynaklanan ve ekonomik ve politik açıdan sınırsız egemenliğe, "her çizgide gericilik"e (Lenin) yönelik çabalar etkilerini sürdürmüş; tekelci devlet kapitalizmi denilen egemenlik sisteminin tam olarak oluşmasıyla da giderek artmıştır. Son yıllarda bu yöndeki eğilimler, özellikle baş emperyalist ülke ABD'de açıkça ortaya çıkmıştır. Ama, Brejnev'in SBKP XXIV. Kongresinde belirttiği gibi, diğer emperyalist ülkelerde de "savaşçı ve saldırgan güçler"[117] varlıklarını sürdürmektedir. 1969'da Moskova'da yapılan komünist ve işçi partileri Uluslararası Danışma Toplantısında, 1960'ların, emperyalizmin içinde bulunan, demokratik hak ve özgürlüklerin ortadan kaldırılmasına, toplumsal ve politik yaşamın faşistleştirilmesine yönelik eğilimle ilgili birçok

[117] "SBKP MK'nin XXIV. Parti Kongresine Raporu", sunan L. Brejnev, SBKP genel sekreteri, 30 Mart 1971, Moskova, Berlin 1971, s. 179.

yeni tanıt gösterdiği belirtilmiştir.[118]

İki dünya sistemi arasında olan ve akışı içinde güçler dengesinin sürekli olarak sosyalizmin yararına değiştiği bugünkü çatışma koşullarında ortaya çıkmıştır ki, emperyalizm, bu dışsal savaşım koşullarına uymak zorunda kalmaktadır. Ancak, öte yanda, kendi içindeki çelişkilerin giderek keskinleşmesi, onu, devlet ve toplumdaki tekelin gerici niteliğini daha da artırmaya zorlamıştır; saldırgan niteliğinde değişen bir şey olmamıştır.[119]

Bazı kapitalist ülkelerde yeni-faşist grupların varlığı ve saldırıları, ayrıca emperyalist devlet aygıtının sol güçlere karşı takındığı acımasız tavır, bir noktayı aydınlatmaktadır. Faşizm, bazı ülkelerde yalnızca bir gerçek olarak varlığını duyurmakla kalmamakta, aynı zamanda, "önemli potansiyel bir tehlike oluşturmaktadır". K. I. Sarodow, Essen'de düzenlenen bir sempozyuma sunduğu "Faşist Tehlikenin, Artan Gericiliğin Yeni Biçimleri ve Bunlara Karşı Savaşım Yolları"[120] adlı giriş bildirisinde durumu böyle değerlendirmiştir. 1969'daki komünist ve işçi partileri Uluslararası Danışma Toplantısının "faşist tehlikeye karşı savaşımın güçlendirilmesi ve faşist saldırıların acımasızca püskürtülmesi"[121] yolundaki istemi, bu nedenle, çeşitli kapitalist ülkelerin komünistleri için acilliği gittikçe artan bir görev olmaktadır.

[118] *Internationale Beratung der kommunistischen und Arbeiterpartien*, Moskau 1969, s. 179.

[119] B. Ponomarjov, "Devrimci Teorilerin Güncel Sorunları". *Der XXIV. Parteitag der KPdSU und die Entwicklung der marxistisch-leninistischen Theorie*, Berlin 1971, s. 67. — M. Schmidt, "Emperyalist Egemenlik Sisteminde Gelişmeler. Savlar", *IPW-Berichte*, Berlin 1972, n° 3, s. 10.

[120] "Güncel Faşizm ve Tehlikesi. Marksistlerin Uluslararası Tartışması", *Probleme des Friedens und des Sozialismus*, 1973, n° 4, s. 474. — B. N. Ponomarjov, *"Komünist Parti Manifestosu* ve Günümüz", *Rede auf der Internationalen Wissenschaftlichen Konferenz des ZK der SED zum 125. Jahrestag des" "Manifests der Kommunistischen Partei", Berlin, 15-16 März 1973*, Berlin 1973, s. 37.

[121] *Internationale Beratung der Kommunistischen und Arbeiterparteien*, Moskova 1969, s. 40.

İşte, bu gelişmeden dolayı sınıf düşmanı, faşizmin sınıfsal niteliğini tahrif etmek amacıyla büyük çaba göstermektedir. Burada onu ilgilendiren yalnızca Komünist Enternasyonalde edinilen başarının saptırılması değildir. Aynı zamanda ve öncelikle, tekelci devlet kapitalizmi ile faşizmin doğuşu arasındaki komünistlerce açığa çıkarılan nedensel bağlamı perdelemektir. Yeni-faşizmin öncelikle değişik uluslararası durumdan ileri gelen özellikleri dikkate alındığında "Hitler ve Mussolini faşizmiyle iç yakınlığı göze çarpmakta",[122] faşizmin 1930'lardaki marksist değerlendirilmesi, aynı anda, yeni-faşizmin özünü de aydınlatmaktadır.[123]

Bunlara ek olarak, bir dizi kapitalist ülkede işçi sınıfının savaşımı ve kitlelerin eylemleri, tek tek özel girişimi ya da kapitalizmin ayrı ayrı yetersizliklerini değil, tümüyle tekelci devlet kapitalizminin egemenlik sistemini hedef almaktadır. Bundan dolayı, emperyalizmin ideologları günden güne artan bir zorunlulukla yerine getirilmesi olanaksız bir görevle karşı karşıyadırlar; sosyalizmi kötülerken, kapitalizmi açıktan açığa savunmadan, ona sözde seçenek yaratmaya da çalışmaktadırlar.[124]

Burjuva toplumbilimcilerinin bu çalışmalarındaki toplumsal teorik dayanağı ve temel tarihsel anlayışı, burjuva-emperyalist "sanayi toplumu"[125] öğretisi oluşturmaktadır.

Batı Alman tarihçilerinin görüşleri esas olarak bu öğretiye dayanmaktadır. Onların toplumsal ve politik açı-

[122] B. Ponomarjov, "Devrimci Teorilerin Güncel Sorunları", s. 87.

[123] "Güncel Faşizm ve Tehlikesi", *Probleme des Friedens und des Sozialismus*, 1973, n° 4, s. 475.

[124] K. Hager, "*Komünist Parti Manifestosu* ve Devrimci Süreç", *Referat auf der Internationalen Wissenschaftlishen Konferenz des ZK der SED zum 125. Jahrestag des "Manifests der Kommunistischen Partei", Berlin 15-16, März 1973*, s. 49.

[125] *Unbewältigte Vergangenheit. Handbuch zur Auseinandersetzung mit der westdeutschen bürgerlichen Geschichtsshreibung*, yayımlayan Gerhard Lozek, Berlin 1970, s. 24.

dan ana işlevleri, bugün Federal Almanya Cumhuriyeti'nde olan tekelci devlet kapitalizminin egemenlik sistemini "tarihsel açıdan aklamak" ve bu anlamda bir tarihsel gelişme çizgisi, "geçmiş üzerine bütünsel bir görüş" oluşturmaktır.[126] Sözkonusu çizginin görevi de, bu emperyalist sistemi Alman tarihinin ilerici bir doruk noktası olarak göstermektir.

Son yıllarda Batı Almanya'da faşizm sorunu üzerine sayıca hayli artan yayınlar ancak bu amaç açısından açıklanabilir.[127]

"Sanayi toplumu öğretisi"ne dayanan, kapalı bir faşizm yargısına varma çabaları, özelikle faşizmin "toplumsal-tarihsel gözlenme biçimi"nde dile gelmektedir. Bu konuda Batı Alman temsilcileri ile "sanayi toplumu öğretisi"nin çıktığı ABD'deki egemen toplumsal teorik akımlar arasında bir uygunluk vardır. Burjuva tarih yazımının artan biçimde uluslararası duruma getirildiğine tanıt olarak, Batı Alman ve Amerikan ideologlarının ortaklaşa yapıtı *Sovyet Sistemi ve Demokratik Toplum* adlı ansiklopedi gösterilebilir.[128]

"Sanayi toplumu" temelinde bir süreklilik çizgisin-

[126] Aynı yapıt, s. 24-25.

[127] *Zu Tendenzen in der bürgerlichen Einschätzung des Faschismus vgl. Unbewältigte Vergangenheit*, s. 119. — *Analyse zu den neuesten Tendenzen in der burgerlichen westdeutschen Geschichtsschreibung, und Geschichtsideologie (2. Hälfte der sechziger Jahre)*, Bölüm B, Berlin 1970, s. 45. — P. Y. Yahşmir, *"Sovremyonniye tendentsii burjuaznoy historiografii faşizma"* ("Faşizmin Burjuva Historiografisinde Çağdaş Eğilimler"), *Novaya i noveysaya histiriya*, Moskova 1971, n° 6, s. 26. — G. Lozek, G. Walter, "Üçüncü Reich'tan Cumhuriyete. Faşist Devletin Batı Alman Tarihçilerince Olumlu Yönde Değerlendirilmesi", *Zeitschrift für Geschichtswissenschaft (im folgenden ZfG)*, 1968, n° 10, s. 1253.

[128] "Sovyet Sistemi ve Demokratik Toplum", *Eine vergleichende Enzyklopädie*, yayımlayan C. D. Kernig, c. I, II, III, IV, V, VI. Özel cilt: "Dünyadaki Komünist Partiler", Freiburg-Basel-Viyana, 1966-72. — Özellikle ABD ve Batı Alman bilim adamlarının katıldıkları bu girişim, "eleştirel bir karşılaştırma" yapmakta, burjuva ideolojisiyle marksizmi karşılaştırarak, marksizmi dogmatik, çağı geçmiş olarak nitelemektedir. (Bkz. *die Einschätzung un Unbewätzug in Unbewältigte Vergangenheit*, s. 14. — G. Lozek, "Bilime Karşı Anti-Komünizm", *ZfG içinde*, 1971, n° 12, s. 1530.)

den yana olan tekelci burjuvazinin yeni politik gereksinmelerine uygun olarak kaba totalitercilik doktrini ortadan kaldırılmıştır. Bu doktrine göre, 1933-1945 dönemi, "mutlak bir süreklilik kesintisi" oluşturuyordu. Ve faşizmin "terörcü diktatörlükler" olarak komünizmle bir tutulması, geri plana itilmiştir. Ancak ulaşılmak istenen süreklilik çizgisine, uluslararası planda gözden düşmüş faşist rejim bütün olarak alınamayacağından, kendisini sözde "devleti ayakta tutan" güçler olarak gösteren "yapı öğeleri"nin değeri yükseltilir. Bu amaçla, büyük burjuvazi, sınıf olarak, faşizme karşı en etkili güç olarak görülür. Bu sınıf —ileri sürüldüğüne göre— yalnızca "devleti ayakta tutma" gerekçesiyle, faşistlerle "ittifak" yapmıştır. Faşizmin doğuşunda ve sonuçlarında bir suçu yoktur.

Bunun sonucu olarak, emperyalist ideologların çeşitli görünümdeki saldırıları, açık ya da kapalı, Komünist Enternasyonalin VII. Kongresinde belirlenen faşizmin sınıf niteliğiyle ilgili marksist-leninist tanıma yöneliktir.[129] Bu saldırıların yanısıra, marksist-leninist tanıma karşı kendilerine özgü ve etkili bir faşizm teorisi geliştirme çabaları da vardır.[130] Yazıdan öğrenildiğine göre, burada güçlük "iki dünya savaşı arasında" ayrı ayrı ülkelerdeki faşizmin farklılıklarından ileri gelmektedir. Sözde eksik olan "tüm Avrupa'daki faşist hareketlerin tipolojik karşılaştırması"dır. Çünkü, yazıya göre, bugüne kadar yalnızca İtalyan faşizmi ayrıntılı olarak incelenmiştir. Hareketlerin karşılaştırmasında da, faşizm için tipik bir ideo-

[129] *Unbewältigte Vergangenheit*, s. 119. — *Analyse zu den neuesten Tendenzen in der bürgerlichen westdeutschen Geschichtsschreibung und Geschichtsideologie*, s. 45.

[130] "Faşizm Nedir? — Bilimsel Olarak Belirlenebilir mi, Yoksa Politik Bir Slogan mı? Tarihçiler ve Siyasal Bilimciler Tartışıyorlar, Michael Zöller", *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 16 Aralık 1969. — "Faşizm Geride mi Kaldı? Çağdaş Tarih Enstitüsü Tartışması, Malte Buschbeck", *Süddeutsche Zeitung*, (München), 17 Aralık 1969.

loji belirlenmesi olanaksızdır. Faşizmin genel geçerliliği olan çizgilerin saptanamayacağı bu çok farklı durumu, doğal olarak marksist-leninist tanımın ne kadar "taşlaşmış" ve "dogmatik" olduğunu göstermektedir. Emperyalizmin ideologlarının faşizm tanımındaki tahrif yöntemleri pek çok çeşitlilik gösterir. Ancak, hepsi bir amaca yöneliktir. O da, faşizmin sınıfsal niteliğini perdelemek ve emperyalizmle faşizm arasındaki nedensel bağlamı yadsımaktır.

Açık totalitercilik doktrininden son yıllarda görülen uzaklaşma, kuşkusuz faşizm yorumunda anti-komünist tutuma son verildiği anlamına gelmez. Tersine, pek tutulan adlandırmasıyla "iki dünya savaşı arasındaki" faşizm, öncelikle Büyük Sosyalist Ekim Devrimine bir tepki olarak görülmektedir. Ernst Nolte'nin çalışmaları, bu yöndeki koşullandırmada ağırlık kazanmıştır. Bu çalışmalarda ileri sürüldüğüne göre, 1917 yılında "Lenin'in başarısı" ve marksizm olmasaymış faşizm de olmayacakmış. Benzer görüşler Theo Pirker tarafından da savunulmuştur. Pirker, faşizmi marksizme bir "tepki ve kopya"[131] olarak nitelendirmiştir. Bu teorileriyle Nolte, faşizmi ilkesel açıdan görüngüsel (fenomenolojik) olarak kavramak istemektedir. Faşizmin doğduğu toplumsal koşulları hesaba katmaksızın onu salt idealistçe açıklama çabasındadır.[132] Ne var ki bu, sözkonusu teorilerin tehlikesiz olduğu anlamına gelmez. Hatta durum tersinedir. Çünkü, Nolte, faşizmi şöyle tanımlamaktadır: "Faşizm, rakibini, kökten karşıtı olan, ama gene de kendine yakın bir ideoloji oluşturarak ve hemen hemen aynı yöntemlerle ortadan kaldırmak isteyen, ama her zaman, milliyetçilik iddiasının

[131] "Komintern ve Faşizm", *Dokumente zur Geschichte und Theorie des Faschismus.*

[132] Nolte, faşizmi bir belirti olarak ele almaktadır. Buna göre "insanın özüyle bir bağlantı halindedir. Akılcı olmasa da, insan doğasına karşı olsa da, bu nitelik pek değişmez." (*Theorien über den Faschismus*, yayımlayan, E. Nolte, Köln-Berlin 1970, s. 51.)

ve özerkliğinin kırılmaz çerçevesi içinde kalan bir anti-marksizmdir."[133] Nolte, faşizmin, anti-marksizm olduğunu öne sürerken, aslında, faşizmle ilgili önemli bir belirtiyi tamamen doğru olarak ortaya çıkarmıştır. Çünkü, Komünist Enternasyonalin her zaman vurguladığı gibi, faşizm, hem ideolojik olarak, hem de pratik-politik olarak marksizme karşıdır. Marksizme karşı olduğu gibi, onu somutlaştıran güçlere —komünist partilerinin başını çektiği devrimci işçi hareketine ve dünyanın ilk sosyalist devleti Sovyetler Birliği'ne— karşı yöneliktir. Nolte, faşizmin, bu anti-komünist ve karşı-devrimci işlevini mutlaklaştırırken, toplumsal-ekonomik kökenleri ve sınıfsal niteliği konusunda tek söz söylememektedir. Tersine, "gene de kendine yakın bir ideoloji" ve "hemen hemen aynı ... yöntemlerle" deyimlerine dayanarak, faşizm ile komünizm arasında, görünürde konunun özüne ilişkin benzerlikler yaratmakta, ve böylelikle —kuşkusuz yumuşatılmış— totalitercilik doktrinine gelmektedir. İlk başta totalitercilik öğretisini yayanlarca öne sürülen faşizm ve sosyalizm-komünizm arasındaki nitel aynılık artık ideolojik bir karşıtlığa girmiş görünmektedir. Totalitercilik kavramından vazgeçilmiştir, ancak esaslar aynı kalmıştır. Emperyalizm tarafından Nolte'nin özel başarısı bu noktada görülmektedir. Çünkü, Nolte, "totalitercilik şemasından vazgeçerek ilk kez yeniden kendi kurallarına uygun faşizm anlayışına bir dayanak yaratmış" ve "faşizm kavramını genel politik bir kavram olarak, marksist olmamayan bilime yeniden dahil etmiştir".[134] Nolte, öncelikle, "çağın çerçevesi içinde" yaptığı faşizm gözlemiyle, onun

[133] E. Nolte, *Der Faschismus in seiner Epoche*, München 1963, s. 51. Bu görüşü, Nolte, 1970 yılında, Moskova'daki uluslararası tarihçiler kongresinde savundu. A. A. Guber, "XIII. Mejdunarodnıy kongres istaroçeskin nauk vı Moskue", ("Moskova XIII. Tarih Bilimleri Kongresi") *Voprost İstorii*, 1971, n° 6, s. 12.

[134] W. Schieder, "Faşizm", *Sowjetsystem und demokratische Gesellschaft*, c. II, 1968, s. 471.

yalnızca dünya tarihsel süreci ile ortaya çıkmış bir hareket olduğu tasarımını kurmuştur. Faşizmi "anti-marksizm" olarak belirlerken de, faşizm için emperyalist sistemin dışında bir neden "bulduğunu" sanmaktadır.[135] Böylelikle yeniden faşizmin toplumsal ve ekonomik kökenlerini gizli tutmak ve faşizmi komünizmle bir bağlama sokmak amacı güdülmektedir.

Bu tür faşizm yorumlarına Batı Almanya'daki komünistlerin dışında, Wolfgang Abendroth'un çevresindeki Marburg okulundan gelen güçler de etkin biçimde karşı çıkmaktadırlar. Reinhard Kühnl bunun önemli bir temsilcisidir. Faşizmin değerlendirilmesinde, onun çıkış noktası, emperyalist sistemin toplumsal-ekonomik alanıdır.[136] Kühnl, kapitalist devletlerin çelişkileri ve bunalımlarından yola çıkmakta, faşizmi "üst sınıfın" bir yönetimi olarak görmektedir. Bunalım dönemlerinde bu sınıf, kendi iktidarını ancak bu yöntemle kurtarabilmektedir. Nolte'nin tersine, Reinhard Kühnl şu yargıya varmaktadır: "Bu anda [bir bunalım döneminde —*E. L.*] kapitalizmin varlığını asıl tehdit eden düşmanın gücü değildir. Asıl tehdit, sistemin kendi iç çelişkileri ve zayıflıklarından ileri gelmektedir".[137] O, bundan dolayı, totalitercilik öğretisinin tüm türlerini reddetmektedir, çünkü bu öğreti, "faşizmin

[135] Nolte, bu yönü kendi çizmekte ve şöyle yazmaktadır: "Bolşevizmin, faşizmi bir tehlike olarak kabul etmesi ile faşizmin liberal sistem içinde kendiliğinden gelişen bir süreç olması, birbirinden çok farklı şeylerdir." (E. Nolte, *Die Krise des liberalen Systems und die faschistischen Bewegungen*, München 1968, s. 17.)

[136] "Faşist egemenlik sisteminin toplumsal işlevi, kapitalist mülkiyet ilişkilerini ve buna bağlı olarak üst sınıfların toplumsal üstünlüklerini ayakta tutmaktadır. Kapitalist sistem bir bunalıma düştüğü ve kitleleri karşısına aldığı zaman, faşizm, egemenliğini kurar. İçerde sistemin iç çelişkilerini azaltmak için, yatkın olduğu askeri genişleme politikasını kolaylıkla uygular." (R. Kühnl, "Faşizm — Kavram Belirleme Üzerine Bir Deneme", *Blätter für deutsche und internationale Politik*, [Köln] 1968, n° 12, s. 1260.)

[137] R. Kühnl, "Faşizmin Yükselişi ve Zaferi İçin Koşullar", aynı yapıt, 1971, n° 1, s. 38.

yalnızca bu bir yanını" mutlaklaştırmaktadır.[138] Kühnl'e göre, "faşist egemenlik sistemleri toplumsal ve ekonomik eğilimlerin politik yansıması"[139] olarak kavranılmalıdır. Bu ifade emperyalizmin ideologları arasındaki çelişkiyi ortaya çıkarmaktadır. Bunun nedeni, sözkonusu değerlendirmenin yalnızca emperyalist sistemin toplumsal ve ekonomik ilişkilerinden yola çıkması değildir. Asıl neden, bu değerlendirmenin Kühnl'de anti-emperyalist temel bakış açısıyla birlikte olmasıdır.[140] Örneğin, Batı Almanya'da tarihçiler arasında halen revaçta olan esnek emperyalist akımın temsilcilerinden Wolfgang Schieder, Kühnl'ün düşüncesini "yakından uzaktan ... paylaşmamaktadır". O, Kühnl'e, "sanki sınırlarını aşan bir faşizm teorisinin daha başka olanakları yokmuş gibi"[141] sözlerle saldırıya geçerken, mutlaka Nolte'nin "anti-marksizm" teorisini gözönünde tutmaktadır. Eleştirisinde, Kühnl'e daha sonra şöyle saldırmaktadır: "Kühnl, burada, akılcı eleştiri karşısında ayakta duramayan marksist faşizm teorisinin temel ilkesine aldanmıştır. Faşist egemenlik sisteminin dinamik karakterini çok daha iyi kavrayan marksist faşizm teorisinin değişik savunucularını (Borkenau, Thalheimer, Tasca, O. Bauer) benimsememektedir".[142]

Bu "değerlendirme"de, hem marksist açıdan faşizm tanımına saldırılmakta, hem de işçi hareketi tarihine esnek emperyalist akımın temsilcileri için tipik olan "farklı" yaklaşım dile gelmektedir. Komünist Enternasyonalin faşizme karşı tavrının ele alındığı bu tür çalışmaların

[138] R. Kühnl, "Faşizm — Kavram Belirleme Üzerine Bir Deneme", aynı yapıt, n° 12, s. 1260.

[139] R. Kühnl, *Deutschland zwischen Demokratie und Faschismus*, München 1969, s. 143.

[140] *Analyse zu den neuesten Tendenzen in der bürgerlichen westdeutschen Geschichtsschreibung*, s. 51.

[141] W. Schieder, "Faşizm İçin Sonuç Yoktur", *Neue Politische Literatur*, 1970, n° 2, s. 185-186.

[142] Aynı yapıt.

çoğunda bu durumu görmek olanaklıdır. Sözkonusu yazılarda, Komünist Enternasyonalin değişik zamanlarda vardığı sonuçları birbirine karşı kullanma ve ayrı ayrı temsilcilerin, özellikle sağ oportünist ya da sol sekter temsilcilerin, Komünist Enternasyonalin resmî çizgisinden uygun biçimde ayrılma çabası ortaya çıkmaktadır. Ancak çoğunda marksist-leninist yaklaşımlara değinilmemektedir.[143] Komünist Enternasyonalle ilgili olarak, Franz Borkenau, Hermann Weber gibi döneklerin yazdıklarındaki bilinen karalamalardan ayrı biçimde, yukarda belirtilen eleştirileri yöneltenler, "daha ince" yöntemlerle olayı saptırmaktadırlar. Örneğin, Wolfgang Schieder, daha önce sözü edilen *Sovyet Sistemi ve Demokratik Toplum* ansiklopedisinde "marksist faşizm teorileri"ne ilişkin açıklamalarına, komünistlere övgüyle başlamakta ve komünistlerin, faşizmin, "çıktığı ülke İtalya ile bağlı olmayan, genel niteliğini" herkesten önce kavradıklarını belirtmektedir. Ancak, bu "övgü" bir sonraki tümcede asıl eğilimini gösterir; ileri sürdüğüne göre Komünist Enternasyonal "bu değerlendirmesiyle daha sonraki tüm teorinin temelini atmıştır" [144] Gerçekten, ilk olarak Komünist Enternasyonalin, faşizmi, "İtalya'ya özgü bir olay" gibi görmediği, emperyalist ülkelerin tümü için şu ya da bu biçimde bir tehlike saydığı doğrudur. Ancak, bu saptamaya Komünist Enternasyonal, faşizmin niteliği gereği, emperyalist bir tehlike olduğunu görerek varmıştır. Faşizmin nitelendirilmesinde Komünist Enternasyonalin temel çıkış

[143] Bkz: P. H. Lange, *Stalinismus versus "Sozialfaschismus" und "Nationalfaschismus". Revolutionspolitische Ideologie und Praxis unter Stalin 1927-1935*, Göppingen 1969. — Th. Weinggartner, *Stalin und der Aufstieg Hitlers. Die Deutschlandpolitik der Sowjetunion und der Kommunistischen Internationale 1929-1934*, Batı Berlin 1970. — J. Wegmüller, *Das Experiment der Volksfront. Untersuchungen zur Taktik der Kommunistischen Internationale der Jahre 1934 bis 1938*, Bern, Frankfurt/M. 1972.

[144] W. Schieder, "Faşizm", *Sowjetsystem und demokratische Gesellschaft*, c. II, s. 454.

noktası budur. Yoksa, "genel niteliği"nin keşfedilmesi değil. Komünist Enternasyonalin faşizm tahlilindeki kalıcı olan, işte bu temel sınıfsal değerlendirmedir. Yapılan ekler sınıf savaşımının gelişmesiyle bağlantılıdır.

Schieder, "Komünist Enternasyonalin faşizm teorisi" açıklamasını başlangıçtaki durumla sınırlamaya çalışırken, bu önemli yanı görmezlikten gelmektedir. Onun için asıl önem taşıyan, Komünist Enternasyonaldeki bazı delegelerin o zamanlar "faşizmin taşıyıcıları"nı yalnızca burjuvazide görmemiş olmalarıdır. Schieder'e göre, bu delegeler, burada sözkonusu olanın, "proletaryanın bile içine kadar uzanan geniş toplumsal katmanlar ve büyük kitleler olduğunu" itiraf etmişlerdir.[145]

Komünist Enternasyonal tarihinin bu biçimde gösterilmesinin amacı açıktır. Burada bir kez daha amaç, araçları kutsallaştırmaktadır ve faşizmin toplumsal ve ekonomik kökeni saptırılmak istenmektedir. İtalyan faşizminin iktidara geldiği sırada, Komünist Enternasyonal, emperyalist sistemi faşizmin çıkışı için temel olarak saptarken, aynı zamanda, faşizmle birlikte ortaya çıkan çok yönlü görüngüleri değerlendirmek ve faşist kitle tabanı gibi karmaşık bir sorunu yerli yerine oturtmak için çok çeşitli denemeler yapmıştır. Zaman zaman birbiriyle çelişen değerlendirmelerin açıklaması da buradadır; Schieder bunlardan doğaldır ki, kendi işine geleni seçmiştir. Başlangıç dönemi için, Komünist Enternasyonalin faşizm değerlendirmesinde "dikkate değer" sonuçlara vardığını kabul etmektedir. Ancak amacı, 1920'lerin ikinci yarısındaki sözde "dogmatik aşama"nın başlamasıyla —yani bu, tam Komünist Enternasyonalin, faşizm tahlilini yetkinleştirmeye başladığı zamandır— faşizm yorumunda bir

[145] Bu amaçla, Schieder, ilk tartışmalarda Karl Radek tarafından faşizmle ilgili yapılan açıklamaları kullanmıştır. "Faşizm küçük-burjuvazinin sosyalizmidir" ve öne sürer: "Komünistler, faşist belirtileri hiçbir zaman abartmamışlardır." (Aynı yapıt, s. 456.)

"taşlaşma"nın ve bir geri dönüşün ortaya çıktığını "tanıtlamaktır".[146] Bu "farklı" yöntemle, Schieder, Komünist Enternasyonalin başarılarını iki kez tahrif etmektedir: Birincisi, başlangıç dönemi için başvurduğu alıntılar, Komünist Enternasyonalin bazı delegelerinin, küçük-burjuva kitlelerin faşizm için önemi üzerine yaptıkları açıklamalardandır. Burada Schieder'in amacı, sanki Komünist Enternasyonalin, faşizmin nedenlerini bu kitlelerde gördüğü ve burjuvazinin kendine "öncelikle proletaryanın tüm devrimci çalışmalarına karşı özel bir beyaz koruyucu birlik yaratma" çabasını hesaba katmadığı izlenimini uyandırmaktır.[147] İkincisi de, Komünist Enternasyonalin V. Kongresinden (1924), XIII. Oturuma değin (1933) geçen süreyi daha baştan "dogmatik" olarak nitelemiş ve böylece "mutlak biçimsellik" içinde faşizm teorisinin "taşlaşmışlığını" tanıtlamak istemiştir. Gerçekte, Komünist Enternasyonal, tam bu sıralarda faşizm eğilimleriyle tekelci sermayenin büyüyen gücü arasındaki bağı daha da açıklığa kavuşturabilmiş ve XIII. Oturumda, bu bilinen tanımla ifade edebilmiştir. Oysa işte tam bu noktanın suskunlukla geçiştirilmesi veya tahrif edilmesi gerekmektedir.

Büyük burjuvazi ve faşizm arasındaki ilişki üzerine Amerikan ve Batı Alman tarih yazımındaki geleneksel tarih imajında, tekelci sermaye eskiden olduğu gibi suç sorununun dışında bırakılırken ve öncelikle küçük-burjuvazi Alman faşizminin dayanağı olarak ön plana çıkarı-

[146] Amerikalı tarihçi J. M. Cammer de şunu savunur: "1920 ile 1928 yılları arasındaki komünist hareketler, faşizmin teorisine önemli katkıda bulunmuştur. Ancak, Komünist Enternasyonal VI. Kongresinden sonra halk cephesi dönemiyle birlikte, birkaç istisna dışında, komünistlerin bu alandaki çalışmaları, gittikçe daha az somut hale gelmiş ve daha net politik tavırlara uygun düşer olmuştur." (J. M. Cammer, "Faşizmin Komünizm Teorileri, 1920 ile 1935 Arası", *Science and Society*, [New York] 1967, n° 2, s. 150.)

[147] *Komünist Enternasyonalin IV. Kongre Tutanağı*, n° 32, 9 Aralık 1922, s. 11.

lırken,[148] bazı araştırmalarda önde gelen ekonomik çevreler, faşizmden belirli ölçülerde sorumlu tutulmaktadır.[149] Burada hareket noktası olarak tekelci sermayenin nasyonal-sosyalizmin yardımıyla ekonomi ve devlet yaşamındaki bunalımın atlatılacağı konusunda "namuslu niyet"i gösterilmektedir. Alman tekelci sermayesinin faşizmden yana olan tutumuna "devleti ayakta tutan" motifler gerekçe gösterilmekte, tekelci sermaye, tarihsel suçundan kurtarılmakla kalmayıp yeni bir biçimde değerlendirilmektedir. İleri sürüldüğüne göre, amaçları baştan beri birbirine karşıt olan, ancak bunalımın biraraya getirdiği iki taraf arasındaki "ittifak" bu amaçla kurulmaktadır.

Bu çizgi, emperyalizm ideologlarının faşizm sorununa "farklı" bir yaklaşımla ilgili istemlerini ve "toplumsal tarihçi bakışı" destekler niteliktedir. Bundan dolayı örneğin Schieder de faşizmin bu tür bir yorumuna, ilkesel hiçbir eleştiride bulunmamış, ve faşizm üzerine yazılanlarla ilgili genel bakışında, "faşizmin 'daima bir tür koalisyon' olduğunu" söylemiştir.[150] Faşizmin bu yorumunda ilginç ve anlamlı olan, emperyalizmin ideologlarının burada da komünist hareketin döneklerinden ve sosyal-demokrasiden (Borkenau, Thalheimer, Otto Bauer) düşünsel borç aldıklarıdır. Bunlar, işçi hareketlerinden gelen

[148] Örneğin, H. A. Turner, "Büyük İş ve Hitler'in Yükselişi", *The American Historical Review*, (New York) 1969, n° 1, s. 56.

[149] D. Petzina, *Autarkiepolitik im Dritten Reich*, Stuttgart 1968. — *Deutschland in der Weltwirtschafskrise in Augenzeugenberichten*, yayımlayan Wilhelm Treue, Düsseldorf 1967. — W. Treue, özel girişimcilerin "nasyonal-sosyalizmi, bunalımdan kurtuluşun bir gücü olarak gördüklerini ve gönençten, iç politik dengeden ve dış politikadaki prestijden oluşan, eski sağlam ve güçlü temelin yeniden kurulmasını" istediklerini yazmaktadır. (Aynı yapıt, s. 304, 336.)

[150] W. Scheider, "Faşizm İçin Sonuç Yoktur", *Neue Politische Literatur*, 1970, n° 2, s. 171. — Ayrıca Amerikalı toplumbilimci Organski'nin düşüncelerine yollama yapmakta ve onun "politik sistemin çekirdeği bir uzlaşmadır ki, biz buna faşizm diyoruz" sözünü anımsatmaktadır. (Aynı yapıt, s. 174.)

teorilere ve kanıtlara dayandıklarında, marksist-leninist faşizm değerlendirmesine karşı daha etkin bir biçimde savaşacaklarını ummaktadırlar. Hiç istemedikleri halde, emperyalist ülkelerdeki toplumsal gelişme ve sosyalist ülkelerin artan gücü ve marksist-leninist tarih biliminin etkinliği sonucunda, daha önce sürekli olarak kaçındıkları bir alanda çatışmaya girmektedirler.[151] Bundan dolayı, onlar için, Batı Alman tarihçisi Wolfgang Sauer'in dediği gibi, "toplumsal ve ekonomik boyutlarıyla marksist olmayan bir faşizm teorisi geliştirmek"[152] görevi, her geçen gün daha çok önem kazanmaktadır.

Faşizm üzerine bir "teori oluşturmak" ve onun sınıf niteliğini tahrif etmekle ilgili tüm bu girişimlerin çerçevesine Thalheimer'in "bonapartizm teorisi"nin[153] güncelleştirilmesi de girmektedir. Bu teori, tekelci sermaye ile faşizm arasında bir "ittifak" olduğunu savunan görüşler için yararlı olan, son derece önemli momentleri içermektedir. Gerçi Kühnl'ün anılan çalışmaları, yazarın antiemperyalist bir tutum içinde bulunduğunu göstermektedir. Ancak, kendisi marksist-leninist faşizm tanımına da karşı çıkmaktadır. Çünkü ona göre bu tanım, "faşist devleti, malî-sermayenin yalnızca bir aracı olarak kavramaktadır". Buna karşılık Kühnl'ün kendisi, "Üçüncü Reich'ta politik zorun (devletin) kendi başına bir güç olduğunu"[154] vurgulamak istemiştir.

Kühnl, Thalheimer'den belli ölçülerde uzak kalmakla[155] birlikte, gene de onun teorisinin özünü benimsemekte ve faşizmin, sermayenin doğrudan egemenliği anlamına

[151] Burjuva tarih yazınının bunalımı, bkz: G. Lozek, "Burjuva Tarih Görüşü Bunalımda", *Einheit*, 1973, n° 4, s. 408.

[152] E. Hennig'ten alıntı, "Sanayi ve Faşizm, Sovyet Marksizmi Gözüyle Yorumlama", *Neue Politische Literatur*, 1970, n° 4, s. 432.

[153] Bkz: bu kitapta Birinci Bölüm, II. Kesim.

[154] R. Kühnl, "Alman Faşizmi. Nasyonal-Sosyalizm ve 'Üçüncü Reich', Ayrıntılar ve Genel Değerlendirmeler", *Neue Politische Literatur*, 1970, n° 1, s. 36.

gelmediğini savunmaktadır.[156] Kühnl'e göre, "eğer bu devlet ... *birbirine yakın değerdeki iki tarafın bir ittifakı** olarak —yani Alman Nasyonal-Sosyalist İşçi Partisinin yönetici kadrosuyla ekonomi, ordu ve devlet aygıtındaki üst katman arasındaki bir ittifak olarak— tanımlanacak olursa, bu, 'Üçüncü Reich'in gerçeğine daha iyi" uyacaktır.[157] Ancak, özellikle Almanya'daki faşist diktatörlük tanıtlamıştır ki, Engels'in belirttiği gibi, devlet "en güçlü sınıfın, iktisadî bakımdan egemen olan ve bunun sayesinde siyasal bakımdan da egemen sınıf durumuna gelen ve böylece, ezilen sınıfı boyunduruk altında tutmak ve sömürmek için yeni araçlar kazanan sınıfın devletidir".[158] Faşist devlette "iki taraftan oluşan bir ittifak"tan sözetmek kesinlikle yanlıştır. Burada sözkonusu olan, "malî-sermayenin en gerici, en şoven, en emperyalist kesimlerinin açık terörcü diktatörlüğüdür".[159] Kühnl gibi yazarların da bu tür bir "ittifak teorisi"ni savundukları gerçeği, marksist-leninist saptamanın doğruluğunu göster-

[155] Kühnl şöyle yazıyor: "August Thalheimer, faşizm teorisinde toplumsal egemenlikle politik iktidarı birbirinden ayırmıştır. Faşizmi toplumsal egemenliğin korunması amacıyla üst sınıfların politik iktidarı olarak tanımlamakta, ve bu amacın gerçekleşmesinde faşist partinin aracı olarak kullanıldığını belirtmektedir. Gerçi son yapılan araştırmalar, bu kesin ayrımı ortadan kaldırmaktadır. Ekonomide, onduda ve bürokrasideki yönetici gruplar politik gelişme sürecine de katılmakta ve bu ayrım gölgelenmektedir. Ancak, her şeye karşın, yine de bunda bir gerçek payı vardır." (*Das Argument*, 1970, n° 8, s. 275. Max Schäfer'in önsözünden alıntı, *Komünist Enternasyonal VII. Kongresi*, s. 10.)

[156] Kühnl, örneğin şöyle yazmaktadır: "Yürütme erkinin kısmî başına buyrukluğu hesaba katılmalıdır. Çünkü, sermayenin değişik çıkar grupları, bunalımda kendi iç çelişkilerini düzenleyememekte ve aralarında bağlantı kuracak bir yetkili yer aramaktadırlar." *Deutschland zwischen Demokratie und Faschismus*, s. 155. — R. Kühnl, *Formen bürgerlicher Herrschaft. Liberalismus Faschismus*, [Hamburg 1971], s. 140.

[157] R. Kühnl, "Alman Faşizmi", *Neue Politische Literatur*, 1970, n° 1, s. 36.

[158] Friedrich Engels, *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni*, Sol Yayınları, Ankara 1976, s. 219.

[159] Pieck, Dimitrov, Togliatti, *Die Offensive des Faschismus und die Aufgaben der Kommunisten*, s. 87.

* İtalikler benim. —*E. L.*

mektedir. Özellikle tekelci devlet kapitalizmi koşullarında, ekonomi ile politika arasındaki diyalektik bağlama açıklık getirilmediği sürece, faşizmin bütün yönleriyle doğru değerlendirilmesi olanağı yoktur.

Bu noktada, marksist-leninist devlet teorisi anımsanmalı ve devletin, ekonomik egemenliği elinde tutan sınıfın bir iktidar aracı olduğu belirlenmelidir. Faşizm, tekeller arasındaki egemen sınıfın kendi içindeki çelişkileri hiçbir zaman ortadan kaldırmaz; aralarındaki farklılıkları giderek artırır. En güçlü tekeller ağırlıklarını ortaya koyarlar ve giderek artan biçimde devlet aygıtıyla kaynaşırlar. "Yürütme erkinin kararları her zaman malî-sermayenin en şoven, en büyük öğelerinin çıkarları doğrultusunda"[160] gerçekleşmeye başlar. Devlet, sayıca giderek küçük, ancak ekonomik olarak en güçlü tekel grubunun iktidar aracına dönüşür. Devlet, nesnel olarak halkın büyük bir çoğunluğuna ve hatta burjuvazinin belli kesimlerine karşı olduğu için, sanki kendi başına hareket ediyormuş gibi "sınıflar üstü" görünümünü verir. Ancak, bu Eike Hennig'in sandığı gibi "politika ile ekonomi arasında kendine özgü bir işbölümü"nün ifadesi değildir. Hennig'in ileri sürdüğüne göre, bu işbölümünde faşizm "politikanın üstünlüğü"nü yansıtmaktadır.[161] Tersine, faşizm, tekellerin gücüyle devlet gücünün kaynaşmasının sonucudur. Politika ile ekonominin birbirinden ayrılması en çok emperyalizmin ve sosyal-demokrasinin "teorisyenler"inin işine gelmekte, hem emperyalizmin özünü, hem de emperyalist devletin sınıfsal niteliğini kolayca tahrif ede-

[160] E. Carlebach, "Faşizm, Niteliği ve Nedenleri", *Marxistische Blätter*, 1970, n° 1, s. 2.

[161] E. Hennig, "Sanayi ve Faşizm", *Neue Politische Literatur*, 1970, n° 4, s. 443. — Henning bu arada "Savaşın Anatomisi. İkinci Dünya Savaşının Hazırlık ve Uygulamasında Alman Tekelci Sermayesinin Rolü Üzerine Yeni Belgeler, yayımlayan D. Eichholtz ve W. Schumann" ile çatışmaya girmekte ve yazarları "KEYK tanımı" doğrultusunda, tekellerin "üstün işlevini" kanıtlamaya çalıştıklarından dolayı suçlamaktadır.

bilmek için, onların en güvendikleri dayanak noktası olmaktadır.[162] Faşizmin marksist-leninist tanımına karşı yapılan tüm saldırılar ya da "daha iyi tanımlama" denemeleri, tam anlamıyla oluşan tekelci devlet kapitalizminin yeni koşullarında bile, doğruluk ve güncelliğinden hiçbir şey yitirmemektedir.

Komünist Enternasyonalin VII. Kongresinden bu yana yaklaşık kırk yıl geçmiş, bu arada uluslararası güç dengesi sosyalist devlet sisteminin artan gücü sonucunda, kesin olarak barış ve sosyalizmden yana olan güçler yararına değişmiş, emperyalizmin etki alanı son derece daralmıştır. Bu gelişmeye, Komünist Enternasyonalin önemli katkısı olmuştur. Ancak, dünya komünist hareketinin önünde eskiden olduğu gibi, bugün de, emperyalizme ve onun yeni-faşist gelişme eğilimlerine karşı savaşımın karmaşık sorunları bulunmaktadır. Komünist partiler bugün yürüttükleri savaşımda Komünist Enternasyonalin bilgilerine ve özellikle VII. Kongre kararlarına dayanabilmekteyseler, bu, 1935 yılındaki kongrenin, yalnızca o günün sorunlarını değil, başlıbaşına anti-emperyalist ve anti-faşist savaşımda temel sorunların ele alınmış olduğunu tanıtlamaktadır.

[162] M. Schmidt, "Emperyalist Sistemin Gelişmesi. Tezler", *IPW-Berichte*, 1972, n° 3, s. 9.

ADLAR DİZİNİ

A

Abendroth, Wolfgang. — 197.
Angaretis, S. I. — 145.

B

Bauer, Otto. — 72, 198, 202.
Benes, Edvard. — 119.
Bolomberg. — 105.
Borkenau, Franz. — 198, 199, 202.
Bronkowski, Bronislaw. — 92, 157, 180.
Bosch, Carl. — 32.
Branting, Georg. — 70.
Brejnev, L. I. — 9, 190.
Brüning, Heinrich. — 65.

C

Carlebach, Emil. — 161, 205.

D

Daladier, Edouard. — 74, 75, 76.
Darre. — 105.
David, F. — 98, 103.
Diehn, August. — 32.
Dimitrov, Georgi. — 13, 18, 46, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 71, 72, 80, 84, 87, 89, 91, 110, 111, 107, 117, 118, 125, 127, 129, 145, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 158, 159, 160, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 170, 171, 175, 176, 177, 178, 179, 181, 186, 187, 188,

204.
Dollfuss, Engelbert. — 72, 85, 89.
Doumergue, Gaston. — 75.
Dutt, R.[ajani] Palme. — 107, 108, 113, 155, 156, 157, 159, 160, 162, 166, 172, 173, 174, 175.

E

Engels, Friedrich. — 25, 50, 119, 120, 133, 204.
Ercoli. Bkz: Togliatti, Palmiro.

F

Finck, August von. — 32.
Florin, Wilhelm. — 164.

G

Galkin, A. A. — 34, 96, 118, 120, 121, 174, 180.
Göbbels, Paul Joseph. — 67, 101.
Gördeler, Carl. — 101.
Göring, Hermann. — 67, 71, 105.
Gottwald, Klement. — 40, 107, 164, 170.
Gross, G. — 97.
Grossweiler, K. — 105.
Günther, Hans. — 183. 184, 185.

H

Hennig, Eike. — 203, 205.
Hilferding, Rudolf. — 24, 28.
Findenburg, Paul von Beneckendorff und von. — 65. 66.
Hitler, Adolf. — 16, 31, 33, 41, 42, 47. 57. 58, 65, 73, 74. 80, 85, 93, 94. 96, 98, 100, 103, 154, 192, 202.
Hoeft, K. D. — 99.
Hugenberg, Alfred. — 31, 41.

J

Jähn, Gisela, — 43, 177, 188.

K

Kautsky, Karl — 24, 25, 26, 47, 48.
Knorin, V. G. — 40, 58, 125, 126, 127, 157.
Kolarov, Vasil. — 58.
Köpstein, H. — 43, 177, 188.
Krupp von Bohlen und Halbach. — 32, 49, 67, 105, 165.
Kühnl, Reinhard. — 197, 198, 203, 204.
Kumpf, F. — 23, 36.
Kun, Bela. — 77, 88, 109.
Kuzinen, O. V. — 17, 21, 46, 56, 59, 107, 139, 140.

L

Leybzon, B. M. — 22, 75, 166.
Lenin (Ulyanov), V. I. — 8, 9, 10, 13, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 35, 36, 47, 53, 54, 60, 62, 116, 121, 122, 133, 138, 150, 161, 166, 169, 171, 173, 176, 177, 178, 187, 190, 195.
Lenz, J. — 29.
Lenski, Julian. — 37, 57.
Lewin, E. — 12, 177, 188.
Lopuhov, B. L. — 22.
Losowski (Dridso), S. A. — 125, 126.
Luxemburg, Rosa. — 24, 53, 54.

M

Mann, Heinrich. — 183.
Manuilski, D. S. — 16, 16, 20, 33-34, 40, 41, 60, 76, 91, 92, 108, 109, 136, 138, 139, 140, 145, 146, 148.
Marx Karl. — 22, 23, 50, 51, 52, 112, 118, 119, 120, 133, 164.
Masaryk, Thomas Garrigue. — 119.
Matern, H. — 17.
Meisel, Gerhard. — 14.
Monmousseau, Gaston. — 74, 78, 79, 80.
Mussolini, Benito. — 103, 192.

N

Niemann, H. — 41, 48.
Nolte, Ernst. — 195, 196, 197, 198.
Noske. — 83.

Opitz, Reinhard. — 55.

O

P

Papen, Franz von. — 31, 65, 66.
Pieck, Wilhelm. — 13, 16, 32, 33, 41, 43, 46, 49, 57, 59, 60, 92, 99, 107, 125, 131, 145, 150, 151, 152, 153, 154, 163, 164, 165, 166, 169, 176, 177, 179, 186, 188, 204.
Pirker, Theo. — 50, 195.
Pjatnizki, O. A. — 39, 125, 126.
Polak, K. — 51.
Ponomarjov, B. — 8, 167, 191, 192.
Pritt, Denis Novell. — 70.

R

Radek (Sobelsohn), Karl. — 36, 37, 200.
Reiman, G. — 30, 32.
Rosenberg, A. — 57.
Rosenfeld, Kurt. — 70.

S

Sarodow, K. I. — 191.
Sauer, Wolfgang. — 203.
Schacht, Hjalmar. — 105.
Schehr, John. — 104.
Schieder Wolfgang. — 50, 196, 199, 200, 201, 202.
Scheidemann. — 85.
Širinya, K. K. — 14, 22, 75, 166, 177.
Schleicher, Kurt von. — 65, 66.
Schönhaar, Eugen. — 104.
Schönau, A. — 89.
Schumacher, Horst. — 14.
Schwab, Sepp. — 14, 121, 123.
Schwank, K. H. — 23.
Schwarz, Rudolf. — 104.
Siemens, Carl Friedrich von. — 32, 105.
Smojanski, G. — 98, 102.
Steinfurth, Erich. — 104.

T

Tasca, Angelo. — 198.
Thalheimer, August. — 50, 51, 52, 53, 54, 55, 198, 202, 203, 204.
Thälmann, Ernst. — 31, 40, 60, 64, 62, 115, 116, 132, 146, 147, 168.
Thorez, Maurice. — 13, 61, 62, 75, 81, 82, 87, 107, 115, 135, 139, 140, 160, 168, 169, 170.
Thyssen, Fritz. — 32, 49, 67, 105, 165.
Togliatti, Palmiro. — 40, 44, 47, 49, 54, 57, 60, 107, 117, 127, 128, 129, 145, 150, 151, 152, 153, 154, 163, 164, 165, 166, 176, 177, 179, 186, 188, 204.
Trotski (Bronstein), L. D. — 50.

U

Ulbricht, Walter. — 13, 32, 63, 65, 69, 189.
Varga, Eugen. — 17, 30, 31, 98, 99, 100, 103, 106, 107, 116, 121, 124, 127, 128, 129, 130, 173, 174.
Vietzke, Siegfried. — 14, 92, 97, 98, 99, 100, 103, 126, 178.
Vögler, Albert. — 32.

W

Weber, Hermann. — 199.
Wehling, W. — 97.
Winzer, O. — 43, 106.

Z

Zetkin, Clara. — 13, 179.

SOL YAYINLARI. Sorumlu Yönetmen: Muzaffer Erdost. Yönetim Yeri: Kızılırmak Sokak. 23/2, Ankara.

11007

6000000